

T.C.
Mardin Artuklu
Türkiye’de Yaşayan
Süryani Dili ve

Üniversitesi
Diller Enstitüsü
Kültürü Anabilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

Dionysius Bar Salibi ve “*Luqbal Yudoye*” Adlı Eseri

Sevde YAMAN HASANOĞLU
16731005

Danışman
Prof. Dr. Mehmet Sait TOPRAK

Mardin 2021

T.C.
Mardin Artuklu Üniversitesi
Türkiye’de Yaşayan Diller Enstitüsü
Süryani Dili ve Kültürü Anabilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

**DİONYSİUS BAR SALİBİ
VE “*LUQBAL YUDOYE*” ADLI ESERİ**

Sevde YAMAN HASANOĞLU
16731005

Danışman
Prof. Dr. Mehmet Sait TOPRAK

Mardin 2021

TAAHHÜTNAME

TÜRKİYE’DE YAŞAYAN DİLLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Mardin Artuklu Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliğine göre hazırlamış olduğum “Dionysius Bar Salibi ve “*Luqbal Yudoye*” Adlı Eseri” adlı tez/projenin tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi ve tez yazım kılavuzuna uygun olarak hazırladığımı taahhüt eder, tezimin/projemin kağıt ve elektronik kopyalarının Mardin Artuklu Üniversitesi Türkiye’de Yaşayan Diller Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım. Lisansüstü Eğitim-Öğretim yönetmeliğinin ilgili maddeleri uyarınca gereğinin yapılmasını arz ederim.

- ☐ Tezimin/Projemin tamamı her yerden erişime açılabilir.
- ☐ Tezim/Projemin sadece Mardin Artuklu Üniversitesi yerleşkelerinden erişime açılabilir.
- ☐ Tezimin/Projemin ... yıl süreyle erişime açılmasını istemiyorum. Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin/projemin tamamı her yerden erişime açılabilir.

13/09/2021

Sevde YAMAN HASANOĞLU

KABUL VE ONAY

Sevde YAMAN HASANOĞLU tarafından hazırlanan “Dionysius Bar Salibi ve “*Luqbal Yudoye*” Adlı Eseri” adındaki çalışma, 13/09/2021 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda jürimiz tarafından Süryani Dili ve Kültürü Anabilim Dalı’nda **YÜKSEK LİSANS TEZİ** olarak oybirliği ile kabul edilmiştir.

[İ m z a]

Prof. Dr. Mehmet Sait TOPRAK (Başkan)

Doç. Dr. İsmail BAŞARAN

Dr. Öğr. Üyesi Sebahattin ÇELİK

İÇİNDEKİLER

Ön Söz	iii
Özet.....	v
Abstract.....	vi
Kısaltmalar	vii
Giriş	1
Konunun seçimi ve önemi	2
Araştırmada takip edilen yöntem	3
Araştırmanın kaynakları.....	4
I. Hristiyan Reddiye Geleneğinde Bar Salibi	6
A. Hristiyanların Yahudilere Reddiyeleri Üzerine	6
B. Süryanilikte Bar Salibi ve Eserleri	6
1. Bari Salibi'nin hayatı	7
2. Bar Salibi'nin çalışmaları.....	11
C. Bar Salibi'nin Yahudilere Reddiye eseri: <i>Luqbal Yudo</i> ye.....	15
1. Eserin metin tarihi ve günümüze intikali	15
2. Eser üzerine çalışmalar	17
3. Eserin içeriği	18
B I: § 1-16.....	18
B II: § 1-21	19
B III: § 1-23	21
B IV: § 1-23	23
B V: § 1-18	26
B VI: § 1-21	28
B VII: § 1-37.....	30
B VIII: § 1-7	32
B IX: § 1-13	33
II. <i>Luqbal Yudo</i>ye Çerçevesinde Yahudi ve Hristiyan Teolojisinin Mukayesesi	35
A. Teslis	35
1. Hristiyan düşüncesinde Teslis.....	35
2. Bar Salibi'ye göre Teslis.....	37
B. Meryem ve konumu	40
1. Hristiyanlık açısından Meryem.....	40
2. Bar Salibi'ye göre Meryem.....	42
C. Mesih inancı	43
1. Yahudilikte ve Hristiyanlıkta Mesih algısı	43

2. Bar Salibi'ye göre Mesih	45
D. Ahit	48
1. Yahudilikte ahit anlayışı	48
2. Bar Salibi'ye göre Ahit	51
E. Sünnet	52
1. Yahudilikte sünnet uygulaması	53
2. Bar Salibi'ye göre Sünnet	54
F. Kurban	56
1. Yahudilikte kurban ibadeti	57
2. Bar Salibi'ye göre Kurban	58
G. Yahudi kimliği	61
1. Yahudi kaynaklarında kimlik meselesi	61
2. Bar Salibi'ye göre Yahudi kimliği	63
H. İsrailoğulları'nın seçilmişliği	64
1. Yahudiliğe göre seçilmişlik anlayışı	64
2. Bar Salibi'ye göre seçilmişlik	65
İ. Yahudi tarihinde sürgünler	67
1. Yahudilerin yaşadığı sürgünler	67
2. Bar Salibi'ye göre sürgünler ve sebepleri	71
J. Mezhepler ve gruplar	73
1. Hz. İsa döneminde Yahudilikte mezhepler ve gruplar	73
2. Bar Salibi'ye göre Hz. İsa'nın yaşadığı dönemde mezhepler ve gruplar	77
III. Luqbal Yudoeye'nin Türkçe Çevirisi	81
I. BÖLÜM	81
II. BÖLÜM	85
III. BÖLÜM	92
IV. BÖLÜM	98
V. BÖLÜM	105
VI. BÖLÜM	113
VII. BÖLÜM	120
VIII. BÖLÜM	134
IX. BÖLÜM	138
Sonuç	143
Kaynakça	145

ÖN SÖZ

Eldeki çalışma Ortaçağ Hristiyan ilim geleneğinde önemi yere sahip olan, yazdığı çalışmalarla Süryani literatürüne ciddi katkılarda bulunmuş din bilgini Dionysius Bar Salibi'nin Yahudilere reddiye olarak hazırladığı *Luqbal Yudoye* adlı eserini konu edinmektedir.

Araştırmamız giriş, üç bölüm, sonuç kısmından oluşmaktadır. Girişte konunun ehemmiyetine dikkat çekilerek seçilme sebebi açıklanmış, araştırmada kullanılan temel çalışma yöntemleri hakkında bilgi verilmiş ve kullanılan kaynaklar anlatılmıştır. Kaynaklar hakkında bilgi verirken konu üzerine yapılan spesifik materyallerden hareketle günümüzde bu temanın küresel çapta hangi ülkelerde daha çok araştırma konusu edildiğine dikkat çekilmiştir.

Birinci bölüm, Dionysius Bar Salibi ve araştırmanın konusunu teşkil eden *Luqbal Yudoye* eseri üzerine odaklanmıştır. Bu bölüm iki ana bahisten oluşmaktadır. Birinci bahiste yazarın hayatı ve kişiliği hakkında bilgi verilmiş, bir din bilgini olarak kaleme aldığı eserlere dikkat çekilmiş ve Hristiyan literatürüne katkı olarak yazdığı çalışmalara değinilmiştir. İkinci bahis ise *Luqbal Yudoye* üzerine odaklanır. Burada önce eser hakkında genel bilgi verilmiş, daha sonra eserin içeriği detaylı bir şekilde irdelenmiş, yazarın ele aldığı konulara yer verilerek eserin içeriği hakkında okuyucunun zihninde kanaat oluşturulması hedeflenmiştir.

İkinci bölüm Bar Salibi'nin *Luqbal Yudoye*'de ileri sürdüğü iddiaların teolojik tutarlılığını değerlendirmeye odaklanmıştır. Burada yazarın eserde üzerinde en çok durduğu, nitekim Yahudi ve Hristiyan polemik literatüründe en sık zikredilen konular seçilmiş ve iddiaların objektifliği açısından inceleme yapılmıştır. Yahudilik ve Hristiyanlık arasındaki dağılımları açısından teker teker ifade edilirse, bu konular şu şekildedir: teslis, Hz. Meryem'in durumu, Mesih inancı gibi Hristiyanlığın temel niteliğinde olan konular; ahit anlayışı, sünnet konusu, kurban uygulaması gibi iki din arasındaki müşterek hususlar ve tartışmalı ritüeller; bundan başka Yahudilerin seçilmişliği, Yahudi kimliği ve İsa Mesih döneminde bulunan Yahudi mezhepleri gibi salt Yahudilik ile ilgili konular. Bu konuların Bar Salibi tarafından nasıl ele alındığı

anlatıldıktan sonra konu hakkında Yahudi ve Hıristiyan teolojisine göre bilgi verilmiş, o konuyla ilgili yazarın verdiği bilgiler ve ileri sürdüğü iddiaların doğru anlaşılması adına mantıki bütünlük sağlanmaya çalışılmıştır.

Araştırmanın konusunu teşkil eden *Luqbal Yudoye*'nin çevirisi üçüncü bölümde yer almıştır. Ulaşabildiğimiz kaynakların verdiği bilgiye göre eser daha önce bilimsel araştırmalarda konu edinilmiş, bu bağlamda İngilizce çevirisi yapılmıştır. Ancak çalışmanın Türkçe çevirisi ilk defa bu araştırma kapsamında yapılmıştır. Tezimizde çalışmanın tercümesine de yer verilmesi, araştırmadaki birinci ve ikinci bölümde yer alan bilgilerin sağlıklı değerlendirmesinin diğer araştırmacılar tarafından da tetkike ve değerlendirmelere açık olduğunu gösterir.

Bu çalışma uzun süreli bir emek ürünüdür. Çalışmanın ortaya çıkmasında ve Süryanilik hakkında bilgilerimin şekillenmesinde pek çok değerli ismin katkısı oldu. Tez konumun belirlenmesinde ve sonraki süreçte gösterdiği özverili desteğinden dolayı saygıdeğer danışman hocam Prof. Dr. Mehmet Sait Toprak'a teşekkür ediyorum. Nitekim alana yönelik bilgilerinden istifade ettiğim değerli hocalarıma da burada teşekkür etmeyi borç bilirim. Çalışmalarım süresince bana desteğini esirgemeyen, İngilizce kaynaklara ulaşmamda yardımcı olan kıymetli eşim Doç.Dr. Eldar Hasanoğlu'na müteşekkirim. Çalışmalarımı rahat bir şekilde sürdürmem için her zaman bana destek olan, varlıklarından güç aldığım sevgili babama ve anneme hassaten minnettarım.

Sevde YAMAN HASANOĞLU
Mardin
2021

ÖZET

Dionysius Bar Salibi Ortaçağ'da Ortadoğu'nun en önemli Hristiyan figürlerinden olmuştur. Melitene/Malatya doğumlu olan Bar Salibi XII. yüzyıl Süryani literatüründe emsalsiz konuma sahip olmuş ve kendi döneminde hem din adamı hem din alimi gibi ünlenmiştir. O, 1171'de Diyarbakır piskoposu görevindeyken vefat etmiş ve burada Meryem Ana kilisesinin avlusuna defnedilmişti. Dönemin çalkantılı siyasi ortamında bir süre Ermenilere esir düşmüştür.

Bar Salibi Süryani din adamı hiyerarşisinde yüksek rütbelere gelmesi yanında kaleme aldığı eserlerle de Süryani teolojisine ciddi katkılarda bulunmuştur. Süryanice zengin bir külliyat oluşturmuş, mantık ve dünya tarihi üzerine yazılarının yanında çeşitli teolojik ve litürjik konular üzerine şerhler ve haşiyeler, felsefi ve dini risaleler kaleme almıştır. Kendinden önceki ulemanın görüşlerine de sık sık başvurması sebebiyle o, kendinden sonrakiler için arada köprü işlevi görmüştür. Eserlerinin bazıları günümüze ulaşmamıştır. Onun kutsal metin tefsiri, kendi döneminde en iyi Eski ve Yeni Ahit tefsiri sayılmıştır. Eserlerinin bazıları, polemik tarzında olup Müslümanlara, Yahudilere ve Melkitler, Ermeniler ve Nesturiler gibi diğer Hristiyan mezheplere reddiye amacıyla kaleme alınmıştır.

Luqbal Yudoye eseri Yahudilere reddiye amacıyla kaleme alınmıştır. Burada o Yahudilerin Hristiyanlığa yönelik ileri sürdükleri eleştirilere cevap vermiş, Yahudi inancındaki zayıf noktaları anlatmış ve onları hak din olarak gördüğü kendi inancına davet etmiştir. Bar Salibi Yahudi kutsal metinlerinden kanıtlar getirerek eleştirilen hususların aslında Yahudilikte de kökeninin olduğunu, dolayısıyla Hristiyanlığa giren Yahudilerin kendi geleneklerinden farklı bir geleneği benimsemeyeceklerini iddia ederek onları ikna etmeye çalışmıştır.

ABSTRACT

Dionysius Bar Salibi was one of the most important Christian figures of the Middle East in the Middle Ages. Bar Salibi who was born in Melitene/Malatya had a unique position in the Syriac literature of the 12th century and he was famous both as a clergyman and a religious scholar in his own time. He died in 1171 while he was the bishop of Diyarbakir and was buried here in the courtyard of the Virgin Mary church. In the turbulent political environment of the period, he was captured by the Armenians for a while.

Bar Salibi reached high ranks in the Syriac clergy hierarchy as well as he made serious contributions to Syriac theology with his works. He created a rich corpus in Syriac, and wrote commentaries and annotations on various theological and liturgical subjects, philosophical and religious treatises, as well as his writings on logic and world history. Due to the fact that he often referred to the views of the Christian scholars before him, he served as a bridge between the ones who came after him. Some of his works have not survived. His exegesis on the holy scriptures was considered the best exegesis of the Old and New Testaments in his day. Some of his works are polemical and were written with the aim of repudiating Muslims, Jews and other Christian sects such as Melkits, Armenians and Nestorians.

Luqbal Yudoye was written for the purpose of refuting the Jews. Here he answered the criticisms of the Jews against Christianity, explained the weak points in the Jewish faith and invited them to his own faith, which he saw as the true religion. Bar Salibi tried to convince them by bringing evidences from Jewish scriptures, claiming that the criticized issues actually have roots in Judaism, so that Jews who converted to Christianity would not adopt a tradition different from their own.

KISALTMALAR

a. mlf. : aynı müellif

bkz. : Bakınız

bsk. : baskı

çev. : Çeviren

Dr. : Doktora

E.S. Editorial Staff

ed. : editör

EJ : *Encyclopaedia Judaica*

haz. : hazırlayan

İA : *İslam Ansiklopedisi*

M.Ö. : Milattan önce

M.S. : Milattan sonra

Örn. : Örneğin

ve dğr. : ve diğerleri

ve dvm. : ve devamı

vs. : ve saire

YA : *Yahudilik Ansiklopedisi*

YL : Yüksek Lisans

ymş. : yayımlanmamış

GİRİŞ

Yahudilik ve Hristiyanlık Ortadoğu'nun eski inançlarından. Kronolojik olarak Yahudiliğin tarihi Hristiyanlıktan bin yıldan daha fazla önceye dayanır. Hristiyanlığın da ilk başta bir Yahudi mezhebi olarak doğduğu, fakat sonradan gelişerek bağımsız bir din hüviyetine büründüğü bilinmektedir. İncillerde geçtiği üzere İsa Mesih Yahudiler arasında tebliğde bulunmuş, onları doğru inanca ve doğru davranışlara davet etmiştir. Yahudilikteki ulus düşüncesinin bir uzantısı olarak İsa Mesih'in de sadece İsrailoğulları'nı muhatap aldığı, diğer kavimlere tebliğde bulunmadığı o dönemde mevcut olan baskın etnik temayül ile açıklanmalıdır. Ancak çok uzun zaman geçmeden Pavlus, Şam vizyonu ile İsa Mesih'i gördüğünü iddia etmiş ve ondan aldığı yetki ile Hristiyanlığı yaymaya koyulmuştur. Miladi I. yüzyılda Hristiyanlık teolojik ve sosyal altyapısını tamamlayıp Yahudilikten tamamen ayrılmış ve müstakil bir din olarak varlığını sürdürmüştür. Ayrılığın gerekçeleri taraflar arasında tartışılmış, her iki dinin bilginleri karşı tarafa yönelik ithamlarda bulunmuşlardır. Bu karşılıklı polemikler Hristiyan ve Yahudi reddiye literatürünü oluşturmuştur.

Yahudilerle Hristiyanlar arasında belli başlı reddiye konuları mevcuttur. Bu konulara her iki taraf asırlar boyunca cevap verse de polemikler bitmemiş ve sürekli aynı iddialar tekrar edilmiştir. Yahudi din uleması Hristiyanlığı sapkın doktrinler benimseyerek yoldan çıkan bir inanış olarak görürken Hristiyan din uleması da bir taraftan kendilerine yöneltilen iddiaları çürütmek adına kanıt olarak Yahudi kutsal metinlerine referansta bulunmuş, öte yandan Yahudilikte yanlış olarak gördükleri hususları dile getirmişlerdir. Yahudilerin Hristiyanlara yönelik eleştirilerinde ele alınan konulara örnek olarak teslis, İsa Mesih'in kimliği, Meryem'in konumu vs. gösterilebilir. Hristiyanların Yahudilere yönelik reddiyelerinde ise ahit, seçilmişlik, Yahudilerin maruz kaldıkları sürgünler, Yahudilikteki etnik vurgu vs. gibi hususlar baskın temalardır.

Kendi çağının önemli din âlimlerinden olan Dionysius Bar Salibi de reddiye ortamında inancını savunmaya çalışmış, bu hususta risaleler kaleme almıştır. O sadece

Yahudilerle değil Müslümanlarla ve diğer Hıristiyan mezhepleriyle de polemige girmiştir. Eldeki alışma onun Yahudilere yönelik kaleme aldığı *Luqbal Yudo*ye/Yahudilere Reddiye adlı eseri üzerine odaklanmaktadır. Söz konusu eser kendi döneminde polemik literatürü arasında saygın bir konumda olmuş, nitekim sonraki dönemlerde de yazarın diğer eserleri gibi başvuru kaynağı olamaya devam etmiştir.

Konunun seçimi ve nemi

*Luqbal Yudo*ye/Yahudilere Reddiye eseri Yahudi ve Hıristiyan polemik literatüründe saygın bir yere sahiptir. Yazarın ele aldığı konuların ehemmiyetinin yanı sıra kendi kişiliği ve yorum tarzı bu eseri ayrıcalıklı bir konuma yükseltmektedir. Dionysius Bar Salibi kendi dönemine kadar üretilen literatürü okuyup özümsemiş ve taraflar arasındaki iddiaların künhüne vukufiyet kazanmıştır. Kendinden nceki cevapları tekrarlamak yerine o kendi yorumunu da katarak karşı tarafı susturmaya çalışmıştır. İşaret edilmelidir ki onun kendi inancını savunma faaliyeti sadece teorik çalışma olmakla sınırlı kalmamıştır; o yer yer rakip gruplar arasında cereyan eden fiili çatışma ortamında da bulunmuştur. Bu anlamda, Bar Salibi'nin görüşleri hem teorik hem de pratik boyutuyla olgunlaşmış, şekillenmiştir. Bu durum onun dile getirdiği hususlarda kendisini ortaya koymaktadır. Bu nedenle eldeki çalışma sadece teorik bir fikir mücadelesi olmayıp aynı zamanda reel hayattan beslenen bir dünya görüşünü yansıtmaktadır.

Dionysius Bar Salibi'nin eserinde dile getirdiği hususlar onun Yahudi teolojisini ve tarihini iyi bildiğini, kutsal metinlere ve onların yorumlarına vakıf olduğunu göstermektedir. Eserde Yahudiliğin nirengi noktaları olan doktrinleri sunduktan sonra onları Hıristiyan perspektiften değerlendirmekte ve her iki dinin iştirak ettiği ve ayrıldığı hususlara dikkat çekmektedir. Özellikle ayrılık noktalarına eğilen ve ileri sürülen iddiaları çürütmeye çalışan yazarın temel yöntemi, Yahudileri kendi metinleri üzerinden susturmak olmuştur. Tarih ve teoloji bilgisinin harmanlandığı reddiyelerinde Hıristiyanlığı savunma adına Yahudi kutsal metinlerinin satır aralarına nüfuz eden Bar Salibi, engin bilgisi ve olgun üslubuyla konuların detaylarına inmekte, doyurucu ve ikna edici cevaplar vermektedir. Yahudiliğin akımları ve aralarındaki görüş farklılığını yerme vesilesi olarak değil yorum farklılığına duyduğu saygının

göstergesi sayan yazar, adeta karşı cenaha da Hıristiyanlığa benzer şekilde yaklaşma babında yol göstermektedir. Bu bağlamda onun dile getirdiği argümanların analiz edilmesi, ele aldığı meselelerde ne kadar tutarlı olduğunu sergilemenin yanı sıra, kendinden sonrakiler üzerindeki etkisini de ortaya koyacaktır. Binaenaleyh Ortaçağın velut Hıristiyan yazarının bu eserin kendinden önceki literatürü özümseyip sonraki jenerasyonlara aktarma açısından hangi yolu takip ettiğini bilmek ehemmiyet kazanmaktadır. Bu aynı zamanda Ortaçağ Hıristiyan yazarların eski ve yeni literatür arasındaki köprü misali her bilgiyi iletip iletmediğini tespit etmek, bir filtreleme işleminin uygulanıp uygulanmadığını ortaya çıkaracaktır.

Eldeki çalışmadan önce reddiye literatürü alanında ülkemizde makale, kitap ve tez bazında pek çok kaynak üretilmiştir. Ancak bu kaynaklarda büyük ölçüde İslam dininin konu edinildiği görülmekte olup, salt diğer dinler arasındaki polemiklerin üzerine eğilen çalışmaların sayısı azdır. Çalışmamız Hıristiyan perspektifinden Yahudiliğin nasıl görüldüğü, bu iki din arasındaki tartışma konularında tarafların birbirini ne kadar tanıdığı, dile getirdikleri iddiaların gerçekte ne kadar örtüştüğü gibi hususlara odaklanması nedeniyle literatüre katkıda bulunacak olup ileride kaleme alınacak eserler için örneklik teşkil edecek çalışmalar arasında sayılabilir.

Araştırmada takip edilen yöntem

Eldeki araştırma Hıristiyan Yahudi polemiginde önemli yere sahip olan *Luqbal Yudoeye* adlı eserin incelenmesidir. Her bir eserin yazarından bağımsız düşünülemeyeceği ilkesinden hareketle, çalışmada ilk başta Dionysius Bar Salibi hakkında bilgi verilmiş, kısa hayat hikayesi ve ürettiği eserler tanıtılmıştır. Bu bağlamda, mevcut araştırmanın ana konusunu teşkil eden eser üzerinde daha fazla durulmuş, öncelikle eserin metin tarihi anlatılmış ve günümüze nasıl ulaştığına değinilmiştir. Bunun ötesinde, deskriptif bir yöntemle eserin içeriği tanıtılmıştır. Genel olarak eserin ele aldığı konular anlatılmış, bu konularda yazarın hem bilgi bakımından hem yorumlama bakımından tutarlılığını tespit etme adına Yahudi ve Hıristiyan kaynaklar karşılaştırmalı olarak incelenmiştir. Dolayısıyla, deskriptif yöntemin sebep olabileceği muhtemel yanılgılar aza indirilmeye çalışılmış, karşılaştırmalı dini çalışma yönteminin uygulanmasıyla polemik literatürünün olmazsa olmazı olan bilgi saptırma

ve benzeri subjektif tutumlardan kaynaklanan girişimler tespit edilmeye çalışılmıştır. Yapılan araştırmada yazarın konuları detaylara inecek kadar bilgince ve objektif bir şekilde ele aldığı tespit edilmiştir.

Genel olarak Hristiyan dünyasının Ortadoğu'daki dindaşları Süryaniler üzerine bu ilgi, bilimsel çalışmaların üretilmesi adına çok değerlidir. Küçük bir topluluk olsa da varlığını günümüze kadar sürdürmeyi başaran Süryaniler hem dil hem doktrin açısından üzerinde durulması gereken konudur. Bu çerçevede eldeki çalışma hem konuyu işlerken hem de kaynaklardan faydalanırken üretilen kaynakları da analiz edebilecek bir yöntem takip etmeye çalışmış, literatürde yer alan bilgileri sadece aktarmaktan uzak durarak kaynaklarda yer alan bilgileri bilimsel bir şekilde değerlendirmeye tabi tutmuştur.

Araştırmanın kaynakları

Araştırmada kullanılan en temel kaynak, doğal olarak Dionysius Bar Salibi'nin kendi eserleridir. Bu eserler arasında ilk sırada çalışmanın ana konusunu teşkil eden *Luqbal Yudoeye* gelmektedir. Bu eserin Süryanice orijinal metnine Duke Üniversitesi'nde 1964 yılında Richard H. Petersen tarafından Doktora tezi olarak hazırlanan *The Treatise of Dionysius Bar Salibi 'Against the Jew' A Translation and Commentary* adlı çalışma üzerinden ulaşılmıştır. Süryanice orijinal metin Türkçeye tercüme edilirken söz konusu çalışmadaki İngilizce metinle de karşılaştırılmış, nitekim kutsal metinlere yapılan atıfların tespitinde bu çalışmanın notlarından yararlanılmıştır. Yazarın *Luqbal Yudoeye*'de dile getirdiği argümanlar dışındaki tutumunu anlamak için diğer eserleri de yönlendirici olmuştur. Bunun dışında, araştırmamızda Yahudilik ve Hristiyanlık üzerine genel ve spesifik kaynaklardan istifade edilmiştir. Spesifik çalışmalar daha çok yazarın kendi kişiliği ve eserleriyle ilgili materyaller olup esasen ansiklopedi maddeleri, makaleler, yazarın eserlerine yazılan mukaddimeler ve müstakil biyografik çalışmalardır. Bu kaynaklar Bar Salibi'yi kişilik olarak da ilim ve aksiyon adamı olarak da tanımaya fırsat vermektedir. Genel çalışmalar daha çok yazarın eserinde dile getirdiği hususların tutarlılığını test etmek açısından başvuru kaynağı olmuştur. Burada en başta Yahudi ve Hristiyan kutsal metinleri zikredilmelidir. Bundan başka kutsal metinler üzerine yazılan yorumlar ve yapılan

alışmalar, tarih ve teoloji üzerine üretilen literatür, eserin konusal bir Şekilde ele aldığı hususlarda genel kanaatin ne olduğu hakkında bilgi vermektedir.

Kaynak analizi sırasında Dionysius Bar Salibi zerine çalışmaların son yıllarda özellikle yoğunlaştığı tespit edilmiştir. Yayınlanan alışmalar büyük lde Süryani kökenli uzmanlar tarafından kaleme alınmıştır. Onun çalışmalarının günümüz ilim dünyasına kazandırılması için tahkikli neşirler yapan ve nitekim onun zihin dünyası üzerine yaptığı çalışmalarla ne çıkan Rifaat Y. Ebied'in eserleri kaynaklarımızın başında gelmektedir. Onun dışında Baby Vargheze, Rocih A. Yusuf, Sebastian Brock, Herman G.B. Teule, Stephen D. Ryan gibi yazarların İngilizce ve Arapça çalışmalarından istifade edilmiştir. Yapılan çalışmaların yayınevlerinden hareketle, Bar Salibi zerine çalışmaların Kerala/Hindistan'da ve Avustralya'da yapıldığı dikkat çekmektedir. Nitekim Süryani kültürü üzerine kapsamlı çalışmalar yapan ve uluslar arası boyutta varlık gösteren Beth Mardutho Süryani Enstitüsü'nün sitesinde ve dijital kütüphanesinde yer alan materyaller çalışmamıza büyük katkı sağlamıştır. Bunlar dışında, eldeki çalışmanın hazırlandığı Mardin Artuklu niversitesi bünyesindeki Türkiye'de Yaşayan Diller Enstitüsü'ne bağlı olan Süryani Dili ve Kültürü bölümünde hazırlanan akademik araştırmalar da gözden geirilmifitir. Yine araştırmanın hazırlanması süresince danışman hocam Prof. Dr. Mehmet Sait Toprak'ın genel olarak Süryanilik, spesifik olarak reddiye literatürü ve Bar Salibi hakkında verdiği emsalsiz bilgiler çalışmanın ana çatısını belirlediği gibi içeriğin belirlenmesinde ve konunun çalışılmasında da ciddi yönlendirici etkiye sahip olmuştur. Nitekim alışmamızda aynı kurum tarafından yayınlanmış olan Dr. Kutlu Akalın ve Doç. Dr. Zafer Duygu hocalarımın hazırladıkları Süryani Literatürü çalışmasından da istifade edilmiştir.

I. HİRİSTİYAN REDDİYE GELENEĞİNDE BAR SALİBİ

A. Hıristiyanların Yahudilere Reddiyeleri Üzerine

Hıristiyanlık günümüzde 2 milyardan fazla insanın inancıdır. İki bin yıllık tarihe sahip olan bu küresel din, asırlar boyunca gelişerek şekillenmiştir. Hıristiyanlık ilk başta Yahudiliğin bir mezhebi gibi ortaya çıkmış, ancak sonraki süreçte giderek ondan uzaklaşarak bağımsız bir din hüviyetine kavuşmuştur. Bu bağlamda bölgenin siyasi gelişmeleri etkin olduğu kadar Hıristiyanlığın kendi teolojik yenilikleri de etkili olmuştur. Ulus dini olan Yahudiliğin aksine Hıristiyanlık Pavlus'un gayretleriyle küresel bir taraftar kitlesi oluşturmuştur. Hz. Musa'ya inen Tevrat'ı esas kurallar manzumesi kabul eden Yahudiliğe karşın Hıristiyanlar İsa Mesih'in gelişiyi artık şeriat döneminin kapandığını ileri sürmüşlerdir. Tanrı inancı, kurtuluş düşüncesi gibi bir dinin en temel ilkelerinde bile Yahudilikten zamanla uzaklaşan Hıristiyanlara Yahudilerin tepkisi, onların yaptıklarının günah olduğunu ve inançlarının boş olduğunu iddia etmek olmuştur. Aynı sosyal ortamı paylaşan Hıristiyanlar bu durumda kendi inançlarını savunmak zorunda kalmış ve bununla da kalmayarak karşı saldırıya geçmişlerdir. Bu polemikler söz konusu iki din mensupları arasında reddiye literatürünün ortaya çıkması ile neticelenmiştir.¹ İşaret edilmelidir ki İslam'ın ortaya çıkması Yahudileri ve Hıristiyanları ortak rakibe karşı birleştirmemiş, bilakis bölgede cereyan eden çatışmada Yahudiler genellikle Müslümanların safında yer almışlardır.²

B. Süryanilikte Bar Salibi ve Eserleri

Dionysius Bar Salibi günümüz Türkiye Cumhuriyeti'nin doğu ve güneydoğu bölgesinde XII. yüzyılda Müslümanlar, Yahudiler ve Hıristiyanların bir arada yaşadığı ortamda doğmuş ve yaşamıştır. Çağının önemli din bilginlerinden olması hasebiyle mezkur din mensupları arasında cereyan etmekte olan polemiklere o da kayıtsız kalmamış, kendi inancını savunmaya gayret etmiştir. Bu amaçla Yahudilere reddiye

¹ Detaylı bilgi ve kaynaklar için bkz., Meral, Yasin, "Yahudi Hıristiyan Müslüman reddiye geleneği", *Dinler Arası İlişkiler: El Kitabı*, ed. Ali İsmail Güngör, Ankara: Grafiker, 2017, 161-177, 165-170.

² Şenay, Bülent, "Yahudi Hıristiyan ilişkileri tarihi: antisemitizm ve oryantalizm", *Oryantalizmi Yeniden Okumak: Batı'da İslam Çalışmaları Sempozyumu*, Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2003, 87-104, 91-92.

mahiyetinde, eldeki çalışmanın konusunu teşkil eden *Luqbal Yudoye/Yahudilere Reddiye*, Müslümanlara reddiye mahiyetinde ise *Oruuto Luqbal Amo d-Arabiye /Araplara Karşı Reddiye* adlı eserler kaleme almıştır.³ İsa Mesih'te tek tabiatın bulunduğu inanmaları hasebiyle Hristiyan mezhepleri içerisinde Monofizit olarak bilinen Süryani mezhebine⁴ mensup olan Bar Salibi'nin Melkitler ve Ermeniler gibi diğer Hristiyan mezheplerine karşı yazdığı reddiyelerin olduğu bilinmektedir.⁵ Yazarın bu reddiyelerinde genelde Hristiyan, özelde ise Süryani perspektifinden hareket ettiği anlaşılmaktadır. Bu eserlerden bazıları günümüze kadar ulaşmıştır ve farklı araştırmacılar tarafından ele alınmıştır.⁶

Ortaçağ Süryani kilisesi dini hiyerarşisinde yüksek konumlarda olan Dionysius Bar Salibi hem kişiliği hem üretkenliği ile dikkat çekmektedir. Çağının çalkantılı atmosferinde esaret dahil her türlü sıkıntıyı tecrübe eden yazar Hristiyan inancının yılmaz savunucusu olmuş, yazdığı eserlerle dini doktrinleri savunmuştur. O, kendinden sonraki Süryani ulema üzerinde büyük etki bırakmıştır.

1. Bari Salibi'nin hayatı

Dionysius Bar Salibi ortaçağ Süryani Ortodoks kilisesinin en parlak şahsiyetlerinden biridir. Kilise hiyerarşisinde o, üst düzey makamda bulunmuş, Diyarbakır (Amed) piskoposu görevindeyken vefat etmiştir. Kilisedeki dini faaliyetlerinin yanı sıra, dini konular üzerine de yazılar kaleme almış ve geriye Süryanice zengin bir külliyat bırakmıştır. Kendi döneminde “belagatin ustası” ve “çağının yıldızı” gibi vasıflarla nitelenecek kadar saygın bir konumda olmuştur.⁷ Bar Salibi Süryani ulema arasında allame, 12. yüzyılın en velud yazarı ve en bilge şahsiyeti

³ Jacobs, Bert, “Preliminary considerations on Dionysius Bar Salibi's Islamic Sources”, *Hugoye Journal of Syriac Studies*, 21: 2 (2018), 357-389, 359.

⁴ Çelik, Mehmet, “Süryaniler”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, XXXVII, 175-178, 176.

⁵ Mingana, Alphonse, *Woodbroke Studies I: editions and translations of Christian documents in Syriac, Arabic and Garshuni*, Cambridge: W. Heffer, 1927, 110-117; Mingana, Alphonse, *Woodbroke Studies IV: The work of Dionysius Barsalibi against the Armenians*, Cambridge: W. Heffer, 1931, viii-111.

⁶ Moss, C., “Woodbrooke Studies: Christian Documents in Syriac, Arabic, and Garshuni. Edited and translated with a critical apparatus by A. Mingana,” *Journal of the Royal Asiatic Society of Great Britain and Ireland*, 65: 1 (1933), 232-236, 232.

⁷ Varghese, Baby, *Dionysius bar Salibi: commentary on the Eucharist*, Kerala: St. Ephrem Ecumenical Research Institute, 1998, xvii; Ebied, Rıfaat, “The Syriac polemical treaties of Dionysius bar Salibi, metropolitan of Amid”, *Parole de l'Orient*, 31 (2006), 57-61, 58.

olarak nitelendirilir.⁸ Bu yüzyılın en eğitimli ve en fazla eser vermiş Süryani Ortodoks yazarlarından olmasıyla ünlü olup çağdaşları tarafından “edebî öğretmen, neslinin yıldızı ve Urhoylu Yakup kadar çalışkan” diye tanımlanmıştır.⁹

Vaftiz adı Yakup, baba adı Salibi’dir ve bu yüzden Bar Salibi, yani Salibi’nin oğlu olarak bilinmektedir.¹⁰ M.S. 12. yüzyılda yaşadığı, o dönemde Yunan ve Süryani kültürlerinin buluşma noktası olan Malatya’da (Melitene) doğduğu bilinmektedir. Doğum tarihi tam belli olmamakla birlikte bu yüzyılın ilk çeyreğinde doğduğu kabul edilse de kesin olmadığı için pek çok iddialara konu olmuştur.¹¹

Yazar hakkındaki bilgilere çağdaşı, yakın dostu ve ortaçağın en meşhur Süryani din adamı ve tarihçilerinden Patrik Büyük Mihayil’in (Mikael Rabo, vef. 1199) ve Gregorius Bar Hebraus’un (vef. 1286) kroniklerinden ulaşılmaktadır. Aslında Büyük Mihayil’in özel olarak onun biyografisine ilişkin yazdığı eser kayıp olduğu¹² için hayatı hakkında detaylı bilgi bulunmayıp bilinenler de kaynaklardaki alıntılar ve malumatların bir araya getirilmesiyle oluşturulmuştur. Bu malumatlar onun kilise hiyerarşisinde mevki kazanmasından sonraki dönemle ilgili olup hayatının çocukluk dönemi ve eğitimi hakkında hiçbir bilgi mevcut değildir.¹³ Fakat yazdığı eserlerden iyi bir eğitim gördüğü, memleketinde hocalarından dil, edebiyat, tefsir, tarih, kilise hukuku, felsefe ve ilahiyat ilimleri öğrendiği anlaşılmaktadır.¹⁴

Bar Salibi dini yaşama ilgi duymuş, manastır hayatını benimsemiştir. Bu sırada o kendisine aksnoyo/yabancı lakabını seçmiştir. Bu lakap aslında manastır yaşamını kabul eden münzeviler ve keşişleri ifade etmek için kullanılan genel bir kavramdır.¹⁵

⁸ Yusuf, Rocih Ahres, “İbnu’s-Salibî yufessiru’l-Ahde’l-Cedid”, *el-Mecelletu’l-Batrikiyye*, 317-320 (2012), 418-428, 418.

⁹ Akalın, Kutlu – Duygu, Zafer, *Süryani Literatürü*, Mardin: Mardin Artuklu Üniversitesi Yayınları, 2018, 159.

¹⁰ Varghese, *Dionysius bar Salibi: commentary on the Eucharist*, xvii.

¹¹ Ebied, “The Syriac polemical treatises”, 58.

¹² Varghese, *Dionysius bar Salibi: commentary on the Eucharist*, xvii; Brock, Sebastian P., “Dionysios bar Salibi”, *Gorgias Encyclopedic Dictionary of the Syriac Heritage: electronic edition*, [ed. heyet], Beth Mardutho, 2018, <https://gedsh.bethmardutho.org/Dionysios-bar-Salibi>. (erişim tarihi: 03.11.2019)

¹³ Teule, Herman G.B., “Dionysius bar Salibi”, *Christian Muslim relations: a bibliographical history*, III, [ed. David Thomas, Alex Mallett], Leiden: Brill, 2011, 665-670, 665.

¹⁴ Yusuf, “İbnu’s-Salibî”, 418.

¹⁵ Teule, “Dionysius bar Salibi”, 665.

Kaynaklarda onun bu lakabı seçmesinin üzerinde durulmaması muhtemelen bu nedenledir.

Yazarın kilise hiyerarşisinde dikkat çekmesi, Mardin piskoposu Yuhanon'a (vef. 1165) reddiye yazmasıyla başlamıştır. O sırada Bar Salibi kilise hiyerarşisinde sıradan bir mevki olan diyakoz, yani kilise hizmetkârı konumunda idi ve daha önce hiçbir çalışma kaleme almadığı, bu reddiye'nin aslında onun yazdığı ilk eser olduğu ifade edilir.¹⁶ Bazı kaynaklar bahis konusu reddiye'nin içeriğinin genel olarak afetlerin ve felaketlerin sebebiyle ilişkili olduğunu anlatıp detay vermezken bazıları da onun spesifik olarak Urfa'nın (Edessa) 1144'te İmadeddin Zengi'ye yenilmesinin ilahi iradeye uygun olduğuna, dolayısıyla Yuhanon'u yalanladığına ilişkin olduğunu iddia etmektedir.¹⁷

Bir diyakozun bir piskoposa karşı reddiyesi alelade bir olay olmasa gerek ki bu ihtilaf büyümüştür. Yuhanon'ın şikayeti ve talebi üzerine dönemin Süryani Ortodoks kilisesinin başı olan Patrik VII. Athanasius Bar Qatra (vef. 1166) ilk başta Bar Salibi'yi haksız bulmuş ve görevinden el çekirmiş, ancak yazdığı reddiye'yi okuduktan sonra durum tersine dönmüştür.¹⁸ İşlerin büyümesi üzerine din alimleri konseyi olan sinod bu meseleye el atmış ve onun yazdığı reddiye'yi okuyunca görüşünün isabetli ve kilisenin itikadına uygun olduğu sonucunu deklare etmiştir. O, bu reddiyesiyle sinodun ve patrik VII. Athanasius'un dikkatini çekip teveccühünü kazanmıştır. Patrik onu kilise hiyerarşisinde terfi ettirmiş ve ona Dionysius ismini vermiş, bilahare piskopos olarak Maraş'a (Germanikiya) atamıştır. Bu sırada patrik bu yeni piskoposu Mardin piskoposu Yuhanon'a göndermeyi de ihmal etmemiş ve barışmalarını sağlamıştır.¹⁹ Çok geçmeden Bar Salibi'nin görev alanı daha da büyümüş, 1155'te Menbic (Mabbug) bölgesi de onun piskoposluk sınırlarına dahil edilmiştir.²⁰

¹⁶ Brock, "Dionysius bar Salibi", *GEDSH*, <https://gedsh.bethmardutho.org/Dionysios-bar-Salibi>. (erişim tarihi: 03.11.2019).

¹⁷ Yusuf, "İbnu's-Salibi", 418; Teule, "Dionysius bar Salibi", 665.

¹⁸ Brock, "Dionysius bar Salibi", *GEDSH*, <https://gedsh.bethmardutho.org/Dionysios-bar-Salibi>. (erişim tarihi: 03.11.2019).

¹⁹ Varghese, Baby, *Dionysius bar Salibi: commentary on the Eucharist*, xvii.

²⁰ Yusuf, "İbnu's-Salibi", 418.

Reddiyenin yazılması üzerine sinodun toplanması, ardından da Bar Salibi'nin Maraş piskoposu olarak atanması tarihine ilişkin kaynaklarda yer alan bilgiler ihtilaflıdır. Bazı kaynaklar bu olayların 1153-1154'te cereyan ettiğini savunurken bazıları da beş, altı yıl önce gerçekleştiğini iddia etmektedir. Ancak kaynaklar Menbic piskoposluğunun da onun nezaretine verilmesinin 1155'te olduğunda ittifak halindedir.²¹

1155'te Ermeniler Maraş'a saldırmış ve bu sırada Bar Salibi'yi esir almışlardır. Onun din adamı olmasını dikkate almayan Ermeniler saygısızca davranarak türlü eziyetlerde bulunmuşlardır.²² Onun Ermenilere yönelik üslubunun sertliği, bu olayla ilişkilendirilmiştir. Onun, Maraş'ın yağmalanmasından çok etkilendiği ve bu konu ile ilgili üç şiir yazdığı bilinmektedir.²³ Yazar Ermenilerden kurtulmayı başarmış, yürüyerek Maraş'ta bulunan Kasliyud/Kalisura manastırına gelebilmiştir. Birkaç yıl sonra yeniden kilise görevine getirilinceye kadar geçen yılları bir fetret dönemi olarak geçiren yazar bu süreçte memleketi Malatya'da kalmış ve kendisini geniş çaplı telif faaliyetlerine vermiştir.²⁴

1164/5'te kendisine Diyarbakır (Amid) piskoposluğu teklif edilmiş, fakat o bu teklifi geri çevirmiştir. Ancak 1166'da yakın dostu Büyük Mihayil Süryani Ortodoks Kilisesi'nin patriki konumuna gelince durum değişmiştir. Yazarımız ve Patrik Büyük Mihayil iyi ilişkiler içerisinde olmuşlardır. Büyük Mihayil'in patrik olarak seçilmesinde o aktif rol oynamış ve atanma töreninde vaaz etmek görevini de üstlenmiştir.²⁵ Bu vaazın Batı Süryani ayin litürjisine dahil edildiği ifade edilir. Yeni patrik makam yeri olarak Mardin'de oturmayı tercih etmiş, daha önce beş yıl görev yaptığı yer olan Diyarbakır piskoposluğu görevini üstlenmesini dostu Bar Salibi'den rica etmiştir. Bunun üzerine o, birkaç yıl aradan sonra 1166/7'de Diyarbakır (Amid) piskoposluğuna atanmış ve bu görevini ölünceye kadar sürdürmüştür. Diyarbakır'da

²¹ Ebied, "The Syriac polemical treaties", 58; Teule, "Dionysius bar Salibi", 665; Yusuf, "İbnu's-Salibi", 418.

²² Teule, "Dionysius bar Salibi", 665.

²³ Varghese, *Dionysius bar Salibi: commentary on the Eucharist*, xviii.

²⁴ Yusuf, "İbnu's-Salibi", 418; Brock, "Dionysius bar Salibi", *GEDSH*, <https://gedsh.bethmardutho.org/Dionysios-bar-Salibi>. (erişim tarihi: 03.11.2019).

²⁵ Teule, "Dionysius bar Salibi", 665.

Tanrı'nın Annesi/Yoldat Aloho kilisesini restore etmiş ve din adamı yetiştirmek için burada bir okul da kurmuştur. Bar Salibi 2 Kasım 1171'de vefat etmiş, naşı Büyük Amed Kilisesi/Meryem Ana Kilisesi olarak da bilinen Tanrı'nın Annesi/Yoldat Aloho kilisesinin avlusunun güneyinde gömülü iki patriğin mezarının yanına gömülmüştür. Öldükten sonra onun yerine din okulundaki öğretmen olan diyakoz Abraham geçmiştir.²⁶

2. Bar Salibi'nin çalışmaları

Dionysius Bar Salibi bilgisi ve kaleme aldığı eserlerinden dolayı çağdaşları tarafından övülmüş ve üstün vasıflarla nitelendirilmiştir. Eserleri hakkındaki en temel bilgi kaynağı, kendi çağdaşı ve yakın arkadaşı olan Büyük Mihayil'in kaleme aldığı kroniktir.²⁷ Yazarımız Süryani Ortodokslar içerisinde döneminin en fazla eser veren, en velut yazarı olarak nam salmıştır. Çalışmalarından onun Grekçe ve Süryanice dini ve seküler literatüre hâkim olduğu anlaşılmaktadır. Hatta onun 12. yüzyıl Süryani literatürünün rönesansında temel figürlerden biri olduğu ifade edilmektedir.²⁸

Eserlerinin analiziyle onun, sonraki batı Süryani yazarlarının pek çoğu gibi, orijinal bir düşünür olmaktan ziyade derleyici ve haşiyeci bir yazar olduğu ifade edilir.²⁹ Öte yandan, eserlerinde yer alan önceki Süryani ulemaya yönelik atıflar, onu kendisinden önceki kayıp eserler için kıymetli bir şahit konumuna yerleştirir.³⁰ Önceki eserlere yönelik bol atıflar ve yapılan iktibaslar sayesinde bu bilgiler orijinal ve tam haliyle olmasa da günümüze ulaşabilmiştir. Bu yüzden Süryani entelektüel birikimin korunmasında da onun önemli bir yer tuttuğu ifade edilmelidir.³¹

²⁶ Varghese, *Dionysius bar Salibi: commentary on the Eucharist*, xviii; Yusuf, "İbnu's-Salibî", 419; Brock, "Dionysius bar Salibi", *GEDSH*, <https://gedsh.bethmardutho.org/Dionysios-bar-Salibi>. (erişim tarihi: 03.11.2019).

²⁷ Varghese, Baby, *Dionysius Bar Salibi: Commentaries on Myron and Baptism*, Kerala: St. Ephrem Ecumenical Research Institute, 2006, 5.

²⁸ Ebied, "The Syriac polemical treaties", 58.

²⁹ Varghese, *Dionysius Bar Salibi: Commentaries on Myron and Baptism*, 6.

³⁰ Ryan, Stephen D., *Dionysius Bar Salibi's factual and spiritual commentary on Psalms 73-82*, Paris: J. Gabalda et Cie, 2004, xvii.

³¹ Ebied, Rifaat, "Dionysius Bar Salibi's works in the Mingana Collection of Syriac and Arabic manuscripts with special emphasis on his polemical treatise Against the Muslims", *Collectanea Christiana Orientalia*, 8 (2011), 49-64, 52.

Bar Salibi çeşitli teolojik ve litürjik konular üzerine şerhler ve haşiyeler, felsefi ve dini risaleler, kilise hukuk kanonları ve şer'î/hukuki meseleler hakkında fetvalar kaleme almıştır. Eserlerinin bazıları, Müslümanlara ve Yahudilere reddiye amacıyla kaleme alınmış olup polemik tarzında olmuştur.³² Yine, Büyük Mihayil onun usta mantıkçı olduğunu nakletmiştir.³³ Çalışmaları hakkında anlatılanlardan yazarın tarih alanına da ilgisi olduğu sonucu çıkmaktadır. Onun dünya tarihi hakkında kaleme aldığı bir eseri, yine Maraş'ın düşüşü hakkında bir çalışması olduğu nakledilse de bunlar elde mevcut değildir. Tövbe ile ilgili onun derlediği hükümler dönemin baskın İslami özelliğini yansıtmakta olup Hristiyanların Müslümanlar, Türkler ve Araplarla evlilikleri ve ilişkileri gibi konuları ele alır.³⁴

Kendisinden sonra genelde Hristiyan özelde Süryani ulema ve aydınlar onun eserlerine başvurmuş, eserleri dini ve bilimsel çalışmalara konu olmuştur. Örneğin, onun İncil üzerine tefsiri 17. yüzyılda meşhur İrlandalı Şarkiyatçı Dudley Loftus (vef. 1695) tarafından ele alınmıştır. Yazıları uzun bir liste halinde 18. yüzyılda Büyük Assemani lakabıyla şöhret bulmuş Maruni inancına mensup Lübnanlı Simone Assemani (vef. 1768, Roma) tarafından ilmi literatüre kazandırılmıştır.³⁵ Assemani burada sadece eserlerin isimlerini vermekle yetinmemiş, burada yer yer onlardan özlü söz alıntısı da yapmıştır.³⁶ Fakat eserleri arasında ilk sistematik edisyona tabi tutulan eserinin kutsal ayinin üzerine yazdığı tefsir olup 20. yüzyılın başlarında H. Labourt tarafından *Expositio Liturgae* adıyla yayınlandığı³⁷ ifade edilmektedir. Yine Bar Salibi'nin eserlerine ilişkin bilgi William Wright'ın Süryani literatürü üzerine kaleme aldığı çalışmasında yer almaktadır.³⁸ Wright burada bazı açıklayıcı bilgilere de yer vermiştir. Eldeki çalışmanın ana konusunu teşkil eden Yahudilere reddiye olarak

³² Yusuf, "İbnu's-Salibi", 418; Teule, "Dionysius bar Salibi", 665.

³³ Yusuf, "İbnu's-Salibi", 419.

³⁴ Teule, "Dionysius bar Salibi", 665.

³⁵ Assemani, J.S., *De Scriptoribus Syris Monophysitis, Bibliotheca orientalis Clementino-Vaticana*, II, Typis Sacrae Congregationis de Propaganda Fide, Rome, 1719, 156-211.

³⁶ McLean, Norman, "Bar-Salibi, Jacob", *Encyclopaedia Britannica*, <https://www.studydrive.net/encyclopedias/bri/j/jacob-bar-salibi.html>. 1910. (erişim tarihi: 03.11.2019).

³⁷ Labourt, H., "Expositio Liturgae", *Corpus Scriptorum Christianorum Orientalium (CSCO)*, Louvain, 1903.

³⁸ Wright, William, *A short history of Syriac Literature*, London: Adam and Charles Black, 1894, 246-50.

yazdığı eserinin Süryanice orijinal metni ise Johannes de Zwaan (vef. 1957) tarafından 1906'da Leiden'de tahkik edilerek yayımlanmıştır.³⁹

Yazarın eserleri arasında en meşhuru ve araştırmacılar tarafından üzerinde en çok durulan eseri, kutsal metinlere yazdığı tefsirdir. O, hem Eski Ahit hem Yeni Ahit olmak üzere kutsal metinler üzerine Süryanice en kapsamlı tefsirlerden birini yazmıştır. Bu eserinde verdiği bilgilerin derinliği ve genişliği dolayısıyla, asırlar boyunca Süryaniler tarafından bu tefsiri geçen bir başka tefsir yazılmadığı ifade edilmektedir.⁴⁰ O, Matta İncili üzerine yazdığı tefsirin girişinde kendisinden önce tefsir yazan Efrem, Krisostom, Kiril, Moses Bar-Kepha ve Dara'lı John'dan da faydalandığını anlatmış ve onların yorumlarını ustalıkla kendi metnine yedirmiştir.⁴¹ Kendinden önceki tefsircilerden farklı olarak o kutsal metinleri tefsir ederken bilgileri “*suranait*” ve “*ruhanait*” olarak iki kategoriye ayırmaktadır.⁴² Bu yöntem daha önceki tefsirlerde görülmemiş ve denenmemiş olup yazarın kendisine özgüdür. Mezkur kategorilerden ilkinde o, gerçekleşmiş olaylardan bahsedip literal bir yöntem izlerken ikicisinde manevi boyuta ağırlık vermekte ve metindeki manevi katmanların derinliklerine inmektedir.⁴³ Onun Eski Ahit üzerine yazdığı birkaç ciltlik tefsiri sonradan kalın bir ciltlik kitap olarak özetlenmiştir. Bu iki tefsirden elde sadece tek ciltlik özet versiyonu kalmıştır. Yeni Ahit üzerine tefsiri de kapsamlı olup hem dört İncil hem de diğer kitapları kapsamaktadır.⁴⁴ İnciller üzerine tefsirinin Jaroslav

³⁹ McLean, “Bar-Salibi, Jacob”, *Encyclopaedia Britannica*, <https://www.studydrive.net/encyclopedias/bri/j/jacob-bar-salibi.html>. 1910. (erişim tarihi: 03.11.2019)

⁴⁰ Yusuf, “İbnu's-Salibi”, 418.

⁴¹ McLean, “Bar-Salibi, Jacob”, *Encyclopaedia Britannica*, <https://www.studydrive.net/encyclopedias/bri/j/jacob-bar-salibi.html>. 1910. (erişim tarihi: 03.11.2019). Ayrıca bkz. Varghese, *Dionysius Bar Salibi: Commentaries on Myron and Baptism*, 6.

⁴² Brock, Sebastian P., *A brief outline of Syriac Literature*, Kerala: St. Ephrem Ecumenical Research Institute, 2009, 62.

⁴³ Ebied, “Dionysius Bar Salibi's works in the Mingana Collection”, 58.

⁴⁴ Yusuf, “İbnu's-Salibi”, 419.

Sedlacek ve Jean-Baptiste Chabot tarafından tahkik edilerek Latince tercümesinin yayımlandığı⁴⁵ ifade edilmektedir.⁴⁶

Yazarın eserlerinin tamamı günümüze ulaşmış değildir. Henüz keşfedilmemiş veya tarih içerisinde kaybolmuş eserleri hakkındaki bilgiler, ilgili atıflardan anlaşılmaktadır. Günümüze ulaşan eserleri Mingana Koleksiyonu'nda el yazma halinde muhafaza edilmektedir. Sayısı en az otuz olan bu el yazmaların dili Süryanice ve Garşunice yani Süryani alfabesinde kaleme alınmış Arapçadır. İçerik açısından bu el yazmalar yedi kategoriye tasnif edilmiştir.⁴⁷ Eldeki çalışmanın konusunu teşkil eden *Yahudilere Reddiye* adlı eseri Mingana Koleksiyonu'nda üç nüsha halinde yer alır.⁴⁸ Bu nüshalardan biri içerik açısından eksiktir.⁴⁹

Bar Salibi'nin eserlerinin listesine, Süryani literatürü hakkında Türkçe kaleme alınmış çalışmada yer verilmiştir. Bu listedeki eserlerden bazıları günümüze tam şekilde ulaşmışsa da bazıları ulaşmamıştır.⁵⁰

Kutsal Ayin bölümleri üzerine tefsir

Vaftiz merasimi üzerine tefsir

Üç anafora (Kutsal Ayin metinleri)

Müslümanlara, Yahudilere, Ermenilere, Melkitlere ve Nesturîlere karşı polemik karakterli eserler (yazarın Müslümanlara ve Nesturîlere yazdığı reddiyeler henüz yayımlanmamıştır.)

Evagrius Yüzyılları üzerine tefsir

Porfyrios'un Eisagoge'si ve Aristoteles'in Mantık eserleri yahut Organon'u üzerine tefsirler

⁴⁵ J. Sedlacek - J.B. Chabot, "Commentarii in Evangelia", *Corpus Scriptorum Christianorum Orientalum (CSCO)*, Parisiis, 1906.

⁴⁶ McLean, "Bar-Salibi, Jacob", *Encyclopaedia Britannica*, <https://www.studydrive.net/encyclopedias/bri/j/jacob-bar-salibi.html>, 1910. (erişim tarihi: 03.11.2019)

⁴⁷ Ebied, "Dionysius Bar Salibi's works in the Mingana Collection", 52.

⁴⁸ Mingana MS 89, fols. 29a-38b; Mingana MS 215, fols. 101b-116a; Mingana MS 424, fols. 97b-100.

⁴⁹ Ebied, "Dionysius Bar Salibi's works in the Mingana Collection", 55.

⁵⁰ Akalın – Duygu, *Süryani Literatürü*, 159-160; *Dionysius Bar Salibi's Treatise Against the Jews*, ed. R. Ebied ve dğr., Leiden: Brill, 2020, 2-6.

Tövbe uygulamalarına dair kanonlar

Tarih (günümüze ulaşmamıştır)

Takdir-i İlahî üzerine bir inceleme (günümüze ulaşmamıştır)

Bir teoloji hulasası (günümüze ulaşmamıştır)

Muhtelif Yunan kilise babalarının eserleri üzerine tefsirler (günümüze ulaşmamıştır)

Mektuplar (günümüze ulaşmamıştır)

Şiirler (günümüze ulaşmamıştır)

C. Bar Salibi'nin Yahudilere Reddiye eseri: *Luqbal Yudo*

Bar Salibi Ortaçağ Hristiyan geleneğinde ciddi etkiye sahip olmuştur. Ürettiği eserlerin analizi ile onun derin teolojik bilgisinin olduğu anlaşılmaktadır. Bulunduğu sosyal ortamdan dolayı kendi inancını savunmak zorunda kalan yazar reddiyeci tutumu ile de bilinmektedir. Onun reddiyeleri sadece Müslümanlar ve Yahudiler gibi diğer din mensuplarına değil Ermeniler, Melkitler ve Nesturîler gibi kendi dininin farklı akımlarına, mezheplerine de yönelmiştir.

Yazarın kaleme aldığı reddiyeler arasında çalışılmışlık düzeyi açısından en fazla öne çıkan eser, Yahudilere yönelik reddiye olarak yazdığı *Luqbal Yudo* eseridir. Açık ve hoş bir Süryani diliyle kaleme alınan bu eser, klasik Hristiyan reddiyecilerinin üslubunu benimsemiştir. Onlar gibi Yahudi kutsal metinlerine atıflarla zengin olan eser ilaveten yazarının Grek ve Süryani teolojisindeki maharetini de ortaya koymaktadır.

1. Eserin metin tarihi ve günümüze intikali

Eserin yazım tarihi hakkında net karara ulaşmak için uzmanlar eserde bahsedilen olayları incelemiş ve tarihi netleştirmişlerdir. Onlara göre eserin yazım tarihi nihai olarak 1168'den geç olmasa da esere başlama tarihi olarak 1165, 1166 ve 1167 gibi tarihler ileri sürülmüştür. Bu yüzden, orta yolu takip etmek adına eserin 1165-1168

yılları arasında bir tarihte, Bar Salibi'nin Amid/Diyarbakır'da bulunduğu sırada yazıldığını söylemek isabetli olacaktır.⁵¹

Şam nüshası, Mardin'de 2 nüsha, Mingana koleksiyonunda 2 nüsha ve Harvard nüshası olmak üzere *Luqbal Yudaye*'nin günümüze ulaşan 6 elyazma nüsha tespit edilmiştir. Şam nüshası Şam/Dimaşk'ta Süryani Ortodoks Patriyarkat Kütüphanesi'nde bulunmaktadır. Serto yazı stilinde yazılan bu nüsha 345 varaktan ibarettir ve her varakta iki sütun yazı mevcuttur. Bazı varaklarda iki sütun yeri mevcut olsa da tek sütun yazı yazılmıştır. Yazarın başka eserlerinin de kaydedildiği bu nüshada *Luqbal Yudoye* 278Vb-290Va varakları arasında yer alır. Metnin içerisinde anlatılan olaylardan hareketle bu nüshanın 1207'de müstensih keşiş Şem'un tarafından istinsah edildiği düşünülmektedir.⁵²

Önceleri Deyrû'z-Zaferan'da olan Birinci Mardin nüshası günümüzde Mardin Süryani Ortodoks Başpiskoposluk Kütüphanesi'nde bulunmaktadır. Müstensihi Midyatlı keşiş Aziz olan bu metin Serto yazı stili ile çoğunlukla iki sütun halinde yazılmıştır. Bar Salibi'nin diğer eserlerini de içeren, yaklaşık 850 sayfalık kitabın içerisinde 117-150. sayfalar arasında yer alır. Metnin içerisinde yaklaşık on farklı yerde metnin istinsah tarihinin 1813 olduğu kaydedilmekte, fakat ay olarak Mayıs ve Eylül ayları arasında farklı tarihler verilmektedir.⁵³ Bu nüshanın 1502 yılına tarihlendiği de ifade edilmiştir.⁵⁴ Buradaki ortak husus, metnin yaz aylarında istinsah edilmiş olduğudur. İkinci Mardin Nüshası da diğer nüsha ile aynı kütüphanede yer almaktadır. Serto yazı stili ile, farklı müstensihler tarafından istinsah edildiği anlaşılan metnin yazım tarihi de net olarak belli olmamakla birlikte XVII. yüzyıla ait olduğu düşünülmektedir. İgnatius Barsoum ise bu nüshanın XVIII. yüzyıla ait olduğunu iddia etmiştir. 112 sayfalık kitapta iki sütun halinde yer alan metin 78-108. sayfalar arasında yer almaktadır. 1-78. sayfalarda Bar Salibi'nin Müslümanlara Reddiyesi, 110-111.

⁵¹ Ebied ve dğr., *Against the Jews*, 11-12.

⁵² Ebied ve dğr., *Against the Jews*, 13-15.

⁵³ Ebied ve dğr., *Against the Jews*, 15-19.

⁵⁴ Ebied ve dğr., *Against the Jews*, 26.

sayfalarda ise Garşuni dilinde Amid metropoliti Mor Georges'in mektubu yer almaktadır.⁵⁵

Luqbal Yudoye'nin İngiltere'de Birmingham Üniversitesi'nde muhafaza edilen Mingana Koleksiyonu'ndaki birinci nüsha çoğunlukla iki sütun halinde yazılan, 93 varaklık bir kitapta kaydedilmiştir. Her sayfa 29 ila 36 satırdan oluşmaktadır. Onun Müslümanlara ve Nesturilere de reddiyelerinin yer aldığı bu kitabın 29a-38b varaklarında *Luqbal Yudoye* yazılıdır ve burada sadece eserin bir kısmı kaydedilmiştir.⁵⁶ Mingana Koleksiyonu'ndaki ikinci nüsha doğu Süryanice kökenli olup doğu Süryani dilinde yazılmıştır. Elyazma Bar Salibi'nin diğer polemik çalışmaları ile birlikte 359 varaklık bir kitapta istinsah edilmiştir. Mingana bu elyazmanın XIV. yüzyılda Musul'da Süryani Ortodoks Başpiskoposluk Kütüphanesi'nde bulunan başka bir nüshadan kopyalandığını ileri sürmüştür. 101b-116a varaklarında yer alan *Luqbal Yudoye* bu nüshada 10 bölüme ayrılmıştır. Mingana ise 8 bölüme ayrılması gerektiğini ileri sürmüştür.⁵⁷

Harvard Üniversitesi elyazma nüshası Houghton Kütüphanesi'nde muhafaza edilmektedir. 420 varaktan oluşan bu nüshada onun tüm reddiyeleri ve diğer risaleleri de yer almaktadır. Serto yazısı ile yazılmış metin iki sütun halinde kaydedilmiştir. Metnin müstensihisi diyakoz Elia Dolabani'nin oğlu papaz Gabriel'dir. Elyazmada Garşuni dilinde yazılan nota göre o bu elyazmayı 1898'de Mardin'deki Kırklar Kilisesinde Birinci Mardin Nüshası'ndan istinsah etmiştir.⁵⁸

Yukarıda işaret edildiği üzere, Barsoum bu listeye Musul Kütüphanesi elyazmasını da eklemektedir.⁵⁹

2. Eser üzerine çalışmalar

Luqbal Yudoye XX. yüzyılın başlarından itibaren uzmanların dikkatini çekmiştir. 1906'da Johannes De Zwaan bu eserin orijinal metnini Leiden'de

⁵⁵ Ebied ve dğr., *Against the Jews*, 20-22.

⁵⁶ Ebied ve dğr., *Against the Jews*, 23.

⁵⁷ Ebied ve dğr., *Against the Jews*, 24-25.

⁵⁸ Ebied ve dğr., *Against the Jews*, 25-26.

⁵⁹ Ebied ve dğr., *Against the Jews*, 28.

neşretmiştir.⁶⁰ Onun metni Harvard elyazmasına dayanmaktadır. İkinci cildin de çıkacağı ve orada indeks, atıf ve İngilizce tercüme edisyonunun da yer alacağı vaat edilse de bu vaat gerçekleşmemiştir. 1964'te Richard Hubbard Petersen *Luqbal Yudoeye* üzerine Duke Üniversitesi'nde Doktora tezi hazırlamış, fakat bu tez yayınlanmamıştır. Petersen bu çalışmasında, Zwaan'ın yayınladığı Süryanice metne açıklayıcı bazı notlar eklemiş ve metni İngilizceye tercüme etmiştir. 1985'de Behnam Keryo Paris Sorbonne Üniversitesi'nde Doktora tezi çerçevesinde *Luqbal Yudoeye*'yi tercüme ve notlar ekleyerek çalışmıştır.⁶¹ Sonraki süreçte Bar Salibi üzerine çalışmaların yoğunlaştığı görülmektedir. Bu çalışmalar *Luqbal Yudoeye* ile sınırlı kalmayıp diğer eserleri de ele almışlardır. *Luqbal Yudoeye*'nin en son tercüme ve şerh çalışması Rifat Y. Ebied, Malatius M. Malki ve keşiş Lionel R. Wickham tarafından hazırlanmıştır. 2020'de Brill Yayınları'ndan çıkan bu çalışma eser üzerine en son çalışma olup kendinden önceki çalışmalardaki faydalı bilgileri de içermektedir.

3. Eserin içeriği

Luqbal Yudoeye eseri dokuz bölümden oluşmaktadır. Bu bölümlerin her birisi belli bir konu üzerinden Hristiyan inancını savunmakta ve Yahudi kutsal metinlerinden pasajlara atıf yaparak Hristiyanlığa eleştiri yapan Yahudileri ikna etmeği ve susturmayı hedeflemektedir.

B I: § 1-16

Bar Salibi eserinin başlangıcında “tek cevherde üç şahsiyetli Tanrı” diyerek teslis konusunu vurgulamakta ve Yakup soyundan gelenlere, Yahudilere reddiye yazacağını belirtmektedir. O Arap halkına karşı kendi aralarından bir “söz” çıktığını diyerek Oğul uknumunun ilahi kelime olması vasfını vurgulamaktadır. Mesih/Yeşu diye adlanan bu ilahi kelama karşı Yahudilerin itirazlarını çürüttüğünü belirten yazarımız, İbrahim'in halkı olanların yani Yahudilerin Musa zamanında ilahi ahkâmı aldığını, Yuşa b. Nun zamanında vaat edilmiş topraklara girdiklerini belirtir. Bu ilahi nimete karşılık putperestliğe geri döndüler, peygamberlere türlü ceza ve eziyetler

⁶⁰ McLean, “Bar-Salibi, Jacob”, *Encyclopaedia Britannica*, <https://www.studydrive.org/encyclopedias/bri/j/jacob-bar-salibi.html>. 1910. (erişim tarihi: 03.11.2019)

⁶¹ Ebied ve dğr., *Against the Jews*, 28-29.

ettiler ve Oğul'u çarmıha gerdiler. Bu yüzden de ilahi cezayı hak ettiler ve tapınakları tahrip edildi, kendileri de uzak diyarlara sürgün edildiler.

Bar Salibi devam eden satırlarda Yahudi kimliğini ele almakta ve İbrani, İsrailoğulları ve Yahudi adlarının kökenini anlatmaktadır. Yahudiliğin doktrinlerini şekillendiren Soferim/Yazarlar'dan bahsederek onların eski gelenekleri muhafaza etmenin yanında yeni gelenekler ve ritüeller de oluşturduklarını ifade eder. Soferim konusunun uzantısı olarak İsa Mesih döneminde mevcut olan Yahudi mezheplerini anlatan yazarımız burada Ferisileri, Sadukileri, Essenileri zikretmekte ve onların inançları ve ritüelleri, birbirinden farklılıkları hakkında bilgi vermektedir. Bunun yanı sıra o dönemde var olan daha ufak çaplı grupları da anlatmakta ve bu bağlamda Oseniler, Vaftizciler, Herodcular, Nassariler gibi cemaatler konusuna değinmektedir.

Bu konunun devamında Yahudilerin çeşitli yerlere dağılması bahsine gelen Bar Salibi sürgünün onlar için ilahi bir ceza çeşidi olduğunu vurgular. Ona göre Yahudilerin İsa Mesih'i çarmıha germeleri onların en büyük günahıdır ve bu yüzden de onlar en büyük ceza ve ukubeti hak etmişlerdir. Daha önce işlenen günahlar küçük olduğu için Tanrı daha ufak cezalar vermiş, sürgüne gönderse de geri döndürmüştür. Ancak bu defaki günahlarının büyüklüğünden dolayı Tanrı onlarla iletişimini kesmiş, onlardan yüz çevirmiş ve artık peygamber göndermemiş, aralarındaki huzurunu sonlandırarak şehirlerinin ve mabetlerinin yıkılmasına izin vermiş ve nihayet onları sürgünle cezalandırmıştır. Yazarımız bu sırada Yahudileri Hristiyanlığa davet etmekte ve şayet İsa Mesih bir sahtekâr olsaydı, onu çarmıha gerdikleri için Yahudilerin ödüllendirilmesi gerektiğini, oysaki onların bu yüzden bir daha geri dönmek üzere sürgünle cezalandırıldıklarını ifade ederek onlara meydan okumaktadır. Bu bağlamda Yahudiliğin hükmünün artık bittiğini vurgulayarak mezbahın artık olmadığını, kurbanların kabul edildiğini ifade eden ateşin göklere çekildiğini, kohenlerin göğüslüğünün mucizevi gücünün kalmadığını, ilahi onayın alameti olan kutsal yağın artık kaynamadığını örnek olarak zikretmektedir.

B II: § 1-21

Sonraki bölümde Bar Salibi ibadetler ve kurbanlar, takdimeler konusuna değinmektedir. Kurban ve takdimelerin türlerinden bahsederken aslında günah

sunularının insanlar için af ve mağfirete erişmek için bir imkân olduğunu ima etmektedir. Bu bağlamda ilahi lanetin ağırlığını da anlatan yazarımız, yalan yere yemin etmenin, yalan konuşmanın, ölü bedenini ellemenin de kişiyi lanete maruz bırakacağını vurgular. Yahudi kutsal metinlerinde Mezmurlar'ın ibadetlerde kullanıldığı gerçeğinden hareketle Davut'un Tanrı için şarkılar okumasını anlatmakta, Kudüs'e vurgu yaparak bu şehrin ele geçirilmesindeki hizmetinden dolayı Davut'u saygıyla anmaktadır. Ona göre Musa'dan sonra Davut bu hizmeti mukabilinde Tanrı'nın kendileriyle ahit yapmasını sağlayan hayırlı işler yapmış, bu vesileyle İsrailoğulları yine Tanrı'nın halkı olmuştur.

Bar Salibi Yahudi geleneğindeki ahit anlayışına işaret ederek yaşanan tecrübenin ahdin yenilenmesi olarak görüldüğünü, Davut ve diğer salih kulların iyi amelleri dolayısıyla Tanrı'nın İsrailoğulları ile ahdini sürekli yenilediğini vurgular. O, Yahudi peygamberlerin söylemlerine dayanarak onların ahdin hükümlerine uymamaları sebebiyle Tanrı'nın artık yeni bir ahit yapacağını ve bu ahdin öncekilerden farklı olacağını, bu ahdin Kudüs'ten doğacağını hatırlatır ve bu ahdin İsa Mesih olduğunu, Tevrat hükümlerinin de artık süresinin bittiğini ileri sürerek Yahudileri Hristiyanlığın mesajını kabule davet eder. Havarilerin sayıca az olmalarının bir kusur olmadığını, onların da İbrahim ailesine mensup olduklarını vurgulayan yazar, Hristiyanlığın İbrahim töresinden farklı uygulamalarını da savunur. Örneğin sünnetin feshedilmesinin Hristiyanlık için kusur olmadığını, Tanrı katında sünnetin çok ehemmiyetli olmadığını ima ederek Yahudi kutsal metinlerinden buna kanıtlar ileri sürerek sünnetsiz Melkizedek'in sünnetli İbrahim'i kutsadığı hakkındaki pasaja atıf yapar. Yine kutsal metinlerde İbrahim'in sünnetli olması ile değil sonsuz imanı ile övüldüğünü belirterek iddiasını kuvvetlendirmeye çalışır. Benzer şekilde, Musa'dan önce yaşadıkları için sünnet olmayan ve Şabat kurallarına uymasa da Yahudi kutsal metinlerinde saygı ile anılan Nuh ve Eyüp örneklerini ileri sürerek Yahudilikteki bu uygulamaların ilahi katmanlarda pek bir değerinin olmadığı iddiasıyla onlara saldırır. İlahi övgüye sebep olan meziyetin İncillerde anlatılan dürüstlük kurallarına bağlı olduğunu vurgulamakla Hristiyanlığın üstünlüğünü ispata çalışır.

Yahudiliğin sıkıca tek Tanrı ilkesine bağılı olduğunu ve bu anlamda haklı olarak teslis doktriniyle ilgili istifhamlarının giderilmesi gerektiğini düşünen Bar Salibi, teslisin çok Tanrı inancı olmadığını ispatlamaya çalışır. Bu sorunun asıl kaynağının sınırsız, engin ilahi gizemleri sınırlı ve kısıtlı insan lisanı ile ifade etmekten kaynaklandığına inanan yazarımız, Yahudi kutsal metinlerine atıflar yaparak aslında bu pasajlarda da Tanrı'nın çokluğuna yorumlanabilecek tabirlerin bulunduğunu fakat Yahudilerin bu pasajları şirk olarak algılamadığını ifade eder. Ona göre, bu yüzden Hristiyanlıktaki teslis doktrininin de bu şekilde anlaşılması gerekir. İnsanın yaratılması, Babil kulesi sebebiyle insanların dillerinin değiştirilmesi gibi örneklerde Tanrı'nın çoğul sıyga ile konuştuğunu, bunun melekler şeklinde izah etmek için de hiçbir dayanağın olmadığını savunan Bar Salibi, melekler var olsa dahi yaratıcı ile yaratılmış arasındaki ontolojik farktan dolayı Tanrı ile ortak olamayacaklarını, binaenaleyh Hristiyanlıktaki teslis doktrininin de bunlara benzediğini belirtir. Baba, Oğul ve Kutsal Ruh'un aynı özden olduğuna, bunun şirk olmadığına inanan yazarımız, Yahudilerin bu gerçeğe sırt döndükleri için Tanrı tarafından cezaya maruz kaldıklarını savunur.

Yukarıdaki argümanların ardından Yahudileri Hristiyanlığın mesajına inanmaya davet eden Bar Salibi, yaşadıkları zorlukların da aslında bir ceza olduğunu ve hakkı kabul ederlerse azaplarının son bulacağını söyleyerek onları din değiştirmeye teşvik etmektedir. İbadetlerin ve ritüellerin Tanrı katında pek önemli olmadığını tekrarlamakta, yine Yahudi kutsal metinlerinden buna kanıtlar sunarak karşı tarafı ikna etmeye çalışır. Yahudilerin Tanrı ile ahit bağının koptuğunu, şayet ahit vasıtası ile Tanrı'ya bağlanmak isterlerse o zaman Hristiyanlığı kabul ederek Yeni Ahit'e inanmaları gerektiğini iddia eden yazarımız, öğretmen örneği üzerinden Tanrı'nın öğretici yönünün artık Hristiyanlığın mesajları ile cari olduğunu iddia eder.

B III: § 1-23

İsa Mesih'e iman konusunu ele aldığı bu bölümde Yahudilere saldırılarını ve Hristiyanlığı savunmayı sürdüren Bar Salibi, Yahudilerin İsa Mesih'e yönelik iddialarını cevaplamaya gayret eder. Yahudilerden bahsederken "boynu kırılacak" tabirini kullanarak bakış açısını ortaya koyan yazar, onlar tarafından dile getirilen şayet

Mesih hak üzereyse neden dünya halkları arasında kabul edilmemektedir argümanını çürütmeye çalışmakta ve isim vererek Romalılar, Suriyeliler, Yunanlar, Ermeniler, Mısırlılar, Kuşlular, Nubiyalılar ve İberyalılar gibi kavimlerin İsa Mesih'e iman ettiklerini belirtir ve bunu Mezmurlardaki bir kehanetin gerçekleşmesi olarak görür. Bunu ilahi bir destek olarak yorumlayan yazar, hem paganlığın hem Musa şeriatının bu kadar geniş kabul görmediğini, oysaki Mesih'in ilahi mesajı kısa bir zamanda zor kullanmadan herkese öğretebildiğini vurgular. O, Yahudiliğin tarihte diğer halklar tarafından kabul gördüğünün ileri sürülemediğini, oysaki buna yönelik kutsal metinlerin olduğunu ve bu yüzden de bu metinlerin Yahudi tarihinde olmayan bir şeyi dile getirmek gibi abesle iştigal etmeyeceği noktasından hareketle söz konusu kehanetlerin tamamının İsa Mesih'i müjdelediğini iddia eder. Böylece o Hristiyanlığın cihanşümul bir hitap alanına sahip olduğunu ve bu yönüyle Yahudilikten üstünlüğünü vurgulayarak kurtuluşa ermek için Yahudileri bu yeni ilahi mesajı kabule davet eder.

İsa Mesih'in çarmıhta öldürülmesinin Yahudiler tarafından bir noksan olarak algılanmaması için Bar Salibi tedbirli davranır. İsa Mesih'in kendisini çarmıhtan kurtarmaktan aciz olduğunu, bu yüzden de gizemli Tanrı doktrini teslisin bir ögesi olamayacağını ileri süren Yahudilere kendilerinin asırlar boyunca Tanrı'ya karşı geldiklerini, isyan ettiklerini hatırlatır. O, Yahudi kutsal metinlerinden getirdiği kanıtlarla bu yaşananların bir acizlik alameti olarak görülmemesi gerektiğini, şayet öyle olsaydı Yahudilerin ulusal Tanrı'sının da aynı şekilde acziyetle malul sayılması gerektiğini vurgular. Devam eden satırlarda ise çarmıh olayının ilahi plana dahil olduğunu, İsa Mesih'in zayıflığından dolayı değil de yazgıya uygun şekilde çarmıhta can verdiğini ve ölümden dirilerek insanlığın asli günahının kefareti ödediğini belirtir. Çarmıha gerilip can verirken şikayet babında söylediklerinin ise yaptığından dolayı pişmanlığa ve zafiyete yorumlanmaması gerektiğini, nitekim Yahudi kutsal metinlerinde de Tanrı'nın benzer pişmanlık cümleleri sarf ettiğini vurgular. Yine, Yeşaya'nın dilinden çarmıh olayını teolojik olarak temellendirmeye çalışan yazarımız, onun "Elbette o bizim kederlerimizi yükledi" ve "Bir kuzu gibi o katiline yöneldi"⁶²

⁶² Yeşaya 53:4, 7.

ifadelerinin tıpkı çarmıh olayını tasvir ediyor olduğunu iddia ederek Yahudileri susturmaya çalışır.

Yahudilikteki dünyevi egemenliğin ifadesi olan Davut'un tahtı metaforuna atıf yapan Bar Salibi, Mesih geldiğinde tıpkı Davut döneminde olduğu gibi Yahudilerin şaşıaalı bir devlete sahip olacağı anlatısını gündeme getirerek İsa Mesih'in Davut'un soyundan geldiğini ve onun tahtının hakiki varisi olduğunu söyleyerek Yahudileri yeni dini kabule ikna etmeye çalışmaktadır. Bu bağlamda o sözlerinin inandırıcılık kabiliyetini artırmak amacıyla teslisteki Oğul uknumu olan Mesih'in gökyüzüne çekilerek Baba'nın yanında tahtta oturduğunu, zaten Davut'un da tahtının yeryüzünde olmadığını, dolayısıyla bu tahtın itibarına inananların İsa Mesih'e de inanmaları gerektiğini vurgular.

Tanrı'nın cismani bir varlık olmadığı ilkesinden hareketle Yahudilerin, Oğul uknumu çerçevesinde bedenleşerek bir insana dönüşmesini reddetmelerini çürütmeyi amaçlayan yazarımız, Yahudi kutsal metinlerindeki antropomorfik tasvirlerin olduğunu ileri sürer. Örnek olarak Tanrı'nın insanların önünde yürüdüğü pasajını gösterir ve bunun da bedeni bir varlığın özelliği olduğunu ifade eder.

Devam eden satırlarda yazar tekrar sürgün konusuna dönmekte ve Yahudilerin yabancı halkların arasında dağınık bir şekilde yaşadıkları gibi yabancı kralların saraylarında da hizmetçi olduğuna dikkat çekerek bunun bir ilahi ceza olduğunu belirtir. Bu konuyu sürekli gündemde tutmasının muhtemel sebebi, sürgün felaketinin Yahudilerin en yumuşak noktaları olduğu ve zafiyetlerinin bu noktadan kaynaklandığını bilmesidir. Bu yüzden de o, Yahudileri suçluluk psikolojisine sokarak onları Hristiyanlığın üstünlüğünü kabul etmeye ve bu yolla içerisinde bulundukları acınası durumdan kurtulma imkânı kazanacaklarına dikkat çekmektedir. İsa'nın bir sahtekâr olmadığını, onun hak mesajı tebliğ ettiğini savunan Bar Salibi, Yahudilerin bu gerçeği kabul ettikten sonra tarihteki diğer bireysel ve ulusal sürgünlerinin biteceği ile ikna etmeye çalışmaktadır.

B IV: § 1-23

Yahudilerin Hristiyanlara karşı ileri sürdükleri en şiddetli eleştiriler İsa Mesih'le ilgili olmuştur. Bu bölümde Bar Salibi İsa Mesih'le ilgili Yahudilerin

eleştirilerini çürütmeye devam etmekte, sorularını cevaplamakta ve onları kendi inancına davet etmektedir. İsa'nın gerçekten de beklenen Mesih olup olmadığını sorgulayanlara cevaben o pratik hayatı gözlemleyip buradan doğru sonuca varacakları önerisinde bulunur. Yahudilerin birkaç kez sürgün tecrübesi yaşadıklarını, fakat her defasında sürgündeyken ilahi iletişimin kesilmediğini, aralarından nebler ve kohenlerin onlara Tanrı'nın buyruklarını iletildiğini ve bu sırada kendilerini bekleyen olaylar hakkında da bilgi verdiklerini ifade eder. O, İsrailoğulları Mısır sürgünündeysen Musa, Harun gibi peygamberlerin geldiğini, Babil sürgünü sırasında Daniel ve Hezekiel'in olduğunu, Koreş'in emriyle sürgün bittikten sonra geride kalan Yahudiler arasında Zerubabel, Ezra, Haggay, Zekariya ve Malaki'nin olduğunu ve onların halka moral verdiklerini, yine Selekiler'in baskısı altında ezildiklerinde kohen Matatya ve oğullarının liderlik ettiği Makkabiler ayaklanması sayesinde kurtulduklarını anlatır. Özetle, her zaman Tanrı İsrailoğulları'nı düştükleri zor durumlarda yalnız bırakmamış ve önünde sonunda onları zorlu hayattan kurtarmıştır. Oysaki Yahudiler Oğul'u çarmıha gerince çok büyük günah işlemiş oldukları için Tanrı onlardan yüz çevirmiş ve ilahi ceza kırk yıl içerisinde gerçekleşerek şehirleri ve mabetleri tahrip edilmiş, kohenlik müessesesinin sonu gelerek ilahi iletişim kesilmiştir. Bar Salibi'nin dönemine kadar bu tarihten yaklaşık bin yıldan fazla zaman geçtiği halde Tanrı İsrailoğulları'na teveccüh göstermemiş ve onların anayurtlarına dönmeleri için bir fırsat tanımamıştır. Bu da ona göre Yahudilerin tarihten ibret almaları gereken derstir. Yazarımız bu durumu Yahudi kutsal metinleriyle de desteklemekte ve Tekvin sifrinde geçen "Sahibi gelene kadar krallık asası Yahuda'nın elinden çıkmayacak, yönetim hep onun soyunda kalacak"⁶³ pasajında bahsedilen kehanetin gerçekleştiğini, bu pasajda kastedilenin gerçek sahip olan İsa Mesih'in gelmesiyle Yahudilerin hükmünün sona erdiği olgusu olduğunu vurgular.

Bar Salibi daha sonra Yahuda'nın gerçek varisinin Hristiyanlar olduğunu ispata koyulur. Sünnet ritüelinin bölgedeki diğer kavimler tarafından bilinmediğini ve sadece İbrahim soyundan gelenlerin alâmetifarıkası olduğunu, dolayısıyla İbrahim töresinin gerçek mirasçılarının kendileri olduğunu iddia eden Yahudilere karşı sünnetin diğer

⁶³ Tekvin 49:10.

kavimlerden ayrılmak için bir vasıta olduğunu, aslın ortaya çıkması ile birlikte vasıtaya artık gerek kalmadığını ileri sürer. Hristiyanlıktaki geleneksel söylemlere binaen kalbin sünnetinin gulfe sünnetinden daha ehemmiyetli olduğunu, nitekim Yahudi kutsal metinlerinde de bu olgunun vurgulandığını ileri sürer.

Yahudi şeriatının feshedilmesi hususu da Yahudilerin Hristiyanlara ciddi eleştiriler yönelttiği konulardan biridir. Tevrat'ta anlatılan hükümlere uymayanların Tanrı tarafından lanetlendiğini, dolayısıyla Hristiyanların da bu lanete açık olduklarını ileri süren Yahudilere yazarın tepkisi yine kendi kutsal metinleri ile onları ikna etmek olmuştur. O, Yeremya'nın dilinden Tanrı'nın yeni bir ahit yapacağı ve bu ahdin öncekilere benzemeyeceği, Yahudilerin hataları yüzünden ahit bağlarının feshedileceği⁶⁴ olgularını dile getirerek Kutsal Ruh vasıtasıyla Tanrı'nın yeni bir ahit yaptığını belirtir. Bar Salibi bu yöntemle aslında Hristiyanlarla yapılan ahdin Yeremya tarafından haber verilen bir gerçek olduğunu, dolayısıyla Yahudilerin de bu ahdi kabul etmeleri gerektiğini vurgular. Nitekim sadece soy bağının İbrahim ailesine mensubiyet için yeterli gelmediğini, onun ilkelerini benimseyip uygulamakla İbrahim'e aidiyetin oluşacağını vurgulayarak Yeşaya'nın imansızca davranan Yahudileri Sodom ve Gomoralılara benzettiği pasajlarını gündeme getirmektedir.

Hristiyanların Tanrı algısındaki teslis doktrindeki Oğul uknumunu hedef alarak insan bedenine girebilen, yiyip içebilen, uyuyan Tanrı tasavvurunu eleştiren Yahudileri ikna etmek için yazarımız kurban ve sunular ritüeline dikkat çeker. Bu uygulamalardan bahsedilen pasajlarda Yahudi kutsal metinlerindeki antropomorfist Tanrı imajına ilişkin bilgilendirme, Bar Salibi'ye göre Hristiyanlıktaki mevcut teslis algısından pek de farklı telakki edilmemelidir. O hatta Daniel'in dilinden Tanrı'nın giysilerinden bahsedildiğine⁶⁵ atıf yapmakta ve her iki din mensuplarının aslında aynı şeye inandıklarını ifade etmektedir. Bu bağlamda ekmek şarap ayinine atıf yaparak ekmeğin İsa'nın bedeni olduğunu eleştiren Yahudileri susturmak için yazarımız bunun bir metafor olduğunu ve Yahudi kutsal metinlerinde pek çok yerde benzeri metaforların bolca kullanıldığını ileri sürmüştür.

⁶⁴ Yeremya 31: 31-33.

⁶⁵ Daniel 7: 9.

Meryem'in bir erkekle birlikte olmadan İsa Mesih'i doğurmasını diline dolayan Yahudilere sert tepki gösteren Bar Salibi, Yahudi kutsal metinlerinde bu olayın asırlar önce haber verildiğini, Yeşaya'nın bir bakirenin gebe kalıp bir oğlan doğuracağı ve adının da "Tanrı bizimledir" anlamında İmmanuel olacağı kehanetinde bulunduğunu⁶⁶ söyleyerek hem İsa Mesih'in müjdelendiğini, hem de annesinin iffetli bir kadın olduğunu vurgular.

B V: § 1-18

Ortadoğu eski Sami kültüründe Tanrı'nın tekliği esas olduğu için teslis doktrini kafa karıştırmış, iyi niyetli enva-i çeşit istifhamların doğmasına sebep olmuştur. Teslis konusunda Hristiyanların cevaplamak zorunda kaldıkları en ciddi polemikler Yahudiler ve Müslümanlar tarafından dile getirilmiştir. Bar Salibi bu konuyu hassasiyetle ve büyük sabırla karşı tarafa anlatmaya çalışmış, onları teslisin mahiyet itibariyle tevhitten farklı olmadığına inandırmaya gayret etmiştir.

Yazarımız teslis doktrini eleştirenleri "kötü amelliler" olarak niteler. Üç uknumdan oluşan Tanrı anlayışını sorgulayan ve Hristiyanlardan doyurucu cevap bekleyen Yahudilere cevaben bu konuyu defalarca açıkladığını, ancak ilahi esrarı anlayacak kabiliyetten yoksun olanların bunu anlayamayacakları, yine de kısa bir şekilde bu konuyu onlara izah edeceğini belirtir. Bu izah sırasında Yahudilerin kastettiği salt tevhidin kendi kutsal metinlerinde de bulunmadığını ispatlamayı hedefler ve bu yüzden Yahudi kutsal metinlerinde Tanrı ile ilgili anlatımlara geniş yer verir. Bar Salibi'ye göre bu metinlerde çoğul kalıbıyla yapılan anlatımlar aslında din dilinin çoğul görünen fakat tek olan Tanrı algısının göstergesidir. O, bu amaçla Tekvin sifrinin daha başlarında geçen "Gelin insanı kendi biçimimizde, kendi benzerimizde yapalım", "Âdem bizlerden biri gibi oldu" ve "Gelin aşağı inip dilleri değiştirelim" gibi pasajlarda kullanılan çoğul kipinin delalet ettiği Tanrı anlayışı hakkında Yahudilerden açıklama talep ederek aslında onları Hristiyan Tanrı tasavvuruna ikna etmeye çalışır. Buradaki çoğul kipin kullanılmasının melekler nedeniyle olduğu açıklamasının saçma olduğunu, aslında bu pasajların din dilinin yetersizliğinden kaynaklı olarak Hristiyanlığın teslis doktrini ile aynı mahiyeti paylaştığını ileri sürer.

⁶⁶ Yeşaya 7: 14.

Teslisteki üç uknum gibi Yahudi kutsal metinlerinde de Tanrı'nın İbrahim'e görünmesi sırasında üç şahsiyet olarak tasvir edildiğini anlatan pasaja atıf yapan Bar Salibi, görünenlerin sayısının üç olmasına rağmen İbrahim'in kullandığı hitap kipinin tekil olduğuna dikkat çekmekte ve buna dayanarak Tanrı'nın tecelli sırasında üç şahsiyet olarak görünmesinin Yahudilikte de mevcut olduğunu vurgular. Hal böyle iken Musa'nın "dinle ey İsrail, Tanrın Yahve tektir" ifadesinin tevhide işaret ettiğini ve böylece bu durumun Yahudiliği tevhitte uzaklaştırmadığını, benzer şekilde teslisin de bir esrarlı tevhit doktrini olduğunu ve Hristiyanlığın da tevhit dini olduğunu ifade eder.

Bakireden doğum durumunu desteklemek adına kutsal metinlerde Nuh'un evlatları için duasını anlatan pasajları yorumlayan yazarımız, Şem'in çadırları ifadesinin Meryem'e işaret ettiğini ileri sürer. Meryem'in Şem soyundan geldiğini, ilahi kelimenin de onun rahmine geldiğini ifade eder. Benzer şekilde Yakup'un evlatlarına duasını yorumlamakta ve onun kraliyet esasının Yahuda soyundan ayrılmayacağı ifadesini de Mesih gelinceye kadar Yahuda soyunun efendiliğinin süreceğine, ancak daha sonra hükmün gerçek sahibinin İsa Mesih'e geçeceğine yönelik değerlendirir. Yine Yakup'un Yahuda için söylediği aslan yavrusu tabirinin de Mesih'e işaret ettiğini, yattığı yerden aslan yavrusunun kaldırılması söyleminin de onun çarmıha gerilip öldürülmesine ve tekrar dirilmesine işaret olarak görür. İsrailoğulları'nın seçilmişlik iddiası dolayısıyla Oğul metaforuna yabancı olmadıklarını bilen Bar Salibi, Yahudi kutsal metinlerinde seçilmişliği anlatan pasajları sıralamakta ve Tanrı'nın daha önce Yahudileri kendi evladı karar verdiği gibi İsa Mesih'i de kendisi için Oğul karar vermesinde şaşılacak bir yön olmadığını vurgular.

İlahi kelimenin bedenleşmesini ispat sadedinde Yahudi kutsal metinlerinde de zikredilen verilerin olduğunu ifade eden Bar Salibi, Mezmurlar sifrinde Davut'un dilinden ilahi kelamın gelip insanları ölüm çukurundan kurtararak iyileştirmesi söylemine⁶⁷ dikkat çeker. Yeşaya'nın da öç alan Tanrı'nın geleceği söylemini⁶⁸ bu

⁶⁷ Mezmurlar 107: 20.

⁶⁸ Yeşaya 35: 4-6.

bağlamda ileri sürerek aslında Yahudi kültüründe günah olgusu ile mücadele edenin Tanrı'nın bizzat kendisi olduğunun bilindiğini ve bu yüzden de teslisteki Oğul uknumunun Tanrı'yı temsil etmesinde ve günah ile savaşarak ölüm üzerinde zafer çalmasında olağan dışı bir şey olmadığını belirterek Yahudilerin Hristiyanlığı kabulünün aslında farklı bir teolojik doktrini benimseme olmayıp kendi Yahudi teolojik doktrinlerine uygun olduğunu söyler. Görülmektedir ki yazarımız Hristiyanlığı Yahudilere sevdirmek için her türlü fırsatı değerlendirmeye gayret etmekte ve parçalanmışlığı ortadan kaldırma azmiyle Yahudi kutsal metinlerini yorumlamaktadır.

B VI: § 1-21

Bar Salibi bu bölümde Mesih'le ilgili açıklamalara devam etmekte ve onun çarmıha gerilmesine götüren süreç ve ölüp dirilmesinin hikmeti hakkında konuşmaktadır. Bu bağlamda İsa Mesih'i Yahudilere ihbar eden Yehuda İşkariyot'un aldığı gümüş paranın dahi önceden Amos'un dilinden haber verildiğini iddia etmektedir. Yine aynı iddiadan hareketle Yeremya ve Zekeriya'nın dilinden alınan gümüş paranın miktarının bile bildirildiğini ileri sürmektedir. Çarmıh öncesi kurulan mahkemede yapılan sorgulamaya İsa Mesih'in cevap vermeden sessiz kalmasını Davut'un dilinden naklen dilsiz ve sağır olmakla açıklayan yazarımız, bizzat çarmıha bağlanmakla ilgili de Ezra'nın kitabına referans yapmaktadır. Yeşaya sifrinde geçen "Günahkâr halkın, suç yüklü kavmin, kötülük yapan soyun vay haline. İsrail'in kutsalına onlar sırt çevirdiler, Rabbi terk ettiler, onu hor gördüler"⁶⁹ pasajı ise Çarmıhta İsa Mesih'in öldürülmesinin Yahudi kutsal metinlerdeki kehanetin gerçekleşmesi olarak görmektedir. Binaenaleyh, yazarımız Yahudileri Hristiyanlığın en temel doktrinlerinden olan çarmıh teolojisine ikna etmeye çalışmakta ve kendi kutsal metinlerinde geçen bazı pasajların da bu doktrinleri destekler mahiyette yorumlayarak benzer ifadelerin karşı cenahta da yer aldığını ileri sürüp din değiştirmeyi kolaylaştırmaya çalışmaktadır.

Çarmıh sırasında cereyan eden olaylar ve onlara işaret eder şekilde yorumlanan Yahudi kutsal metinleri, Bar Salibi için söz konusu amaçla kullanılacak faydalı

⁶⁹ Yeşaya 1:4.

materyaller olmuştur. O, İsa Mesih'in çarmıha gerildiği sırada alaya alındığını, insanlar tarafından hor görüldüğünü, kendi taraftarlarının bile yakına gelemeyerek yalnız bırakıldığını, çarmıhta acıyla tanışarak eziyetten kıvrandığını, bunu gören civardakilerin onunla dalga geçtiklerini ve değersiz birisiymiş gibi muamelede bulunduğunu anlatan İncil metnindeki bilgilerin aslında daha önceden Yeşaya tarafından haber verildiğini⁷⁰ ileri sürmektedir. Bu yorumlama tarzıyla yazarımız tüm bu yaşananların aslında bir yazgı olduğunu ve ilahi plan gereği bu şekilde cereyan etmesi gerektiğini ifade etmektedir. Yine İncillerde anlatılan çoban, sürü ve İsrailoğulları'nın kuzusu metaforlarını da Yahudi kutsal metinleriyle ilişkilendiren yazar, ilgili pasajları zikretmekle iddiasını temellendirmektedir. Bu bağlamda Daniel sıfrindeki kehanete atıf yaparak⁷¹ Mesih'in öldürüleceğinin onun tarafından haber verilmesini de aslında İsa'nın çarmıhta öldürülmesinin Yahudileri Hristiyanlığa bağlaması gerektiğine, kutsal metinlerde anlatılan kehanetlerin Hristiyanlıkta gerçekleşmesinin Yahudileri bu dinin hak olduğuna inandırması gerektiğine yorumlamıştır.

İncillerde anlatıldığı üzere, çarmıha gerilme sırasında İsa Mesih'in başına dikenlerden yapılmış bir taç konularak dalga geçilmesini de benzer şekilde Yahudi kutsal metinleriyle ilişkilendiren Bar Salibi, Süleyman'ın dilinden ve Yeremya, Yeşaya gibi peygamberlerin dilinden naklen dikenli taçla ilgili pasajlara atıfta bulunur. Yine bu sırada çarmıha çivilenmeyi ve kıyafetlerinin yağmalanmasını da Davut'un dilinden naklen ellerinin ve ayaklarının delinmesini, elbiselerinin yırtılmasını ifade eden pasajla⁷² ilişkilendirmektedir. İnciller İsa Mesih'in çarmıhta canını teslim ettiği sırada havanın karardığını anlatmaktadır. Bu tarihi bilgi ile Yahudilerin peygamberi Zekeriya'nın kehanetini ilişkilendiren yazarımız, Yahudilikteki bu kehanetlerin gerçekleşme zemini bulduğunu, dolayısıyla Hristiyanlığın hak çizgide olup Yahudilikteki ilahi hakikatlerin gerçek temsilcisi olduğunu vurgulamakta, bu yolla Yahudileri Hristiyanlığa ısındırmaya gayret etmektedir. Kullandığı pasajları yorumlaması sırasında onun bu argümanları dile getirirken bir reddiye yazarı gibi sert

⁷⁰ Yeşaya 53: 3.

⁷¹ Daniel 9: 26.

⁷² Mezmurlar 22: 16, 18.

üslup kullanmadığı, onların kutsal metinlerine saygısızlık etmediği ve sergilediği bilumum davranışlarla Yahudileri küstürmekten uzak durduğu, bilakis kalplerini kazanmaya gayret etmesi dikkat çekmektedir.

B VII: § 1-37

Önceki bölümde çarmıh teolojisini anlatan Bar Salibi, bu bölümde İsa Mesih'in dirilmesi konusunu anlatmaktadır. Konunun girişinde o "Mesih'in defni, dirilmesi ve peygamberlerin önceden haber verdikleri geri kalan gizemleri göstermesini yine o budala halka anlatacağız" demekle Yahudileri kışkırtmaktadır.

İncillerde belirtildiği üzere Mesih'in defniyle Aramatyalı Yusuf adlı birisi ilgilenmiştir. Defin bahsini yorumlamak için ilgi kurulacak yerlerin Yahudi kutsal metinlerinde izini süren yazarımız, Yeşaya'nın mezarı kötü adam ile yapıldığı halde ölümünün zenginle olacağı hakkındaki söylemine⁷³ atıfta bulunarak burada aslında Yusuf ve Nikomedeus'a işaret olduğunu iddia etmektedir. Hristiyanlığa göre İsa Mesih ölüm üzerinde zafer çalmış, çarmıha gerilmesinin üçüncü gününde dirilmiştir.⁷⁴ Bar Salibi Yahudi kutsal metinlerinde ölümden dirilmeye ilişkin Hoşea'nın söylemlerine⁷⁵ atıf yapmaktadır. Bu söylemde ölümden kefaretle kurtuluşun mümkün olduğu, ölüm üzerinde zaferin mümkün olduğu zikredildiği için yazar, Yahudilikte de benzer doktrinin olduğunu vurgulamakta ve bu vesileyle arada doktrinsel köprü kurarak Yahudilerin Hristiyanlığı kabule davet etmektedir.

Ölümden diriliş konusu tabiatıyla olağanüstü ve aklın sınırlarını zorlayan bir husus olduğu için yazarımız Yahudi kutsal metinlerinde bu konu ile ilişkilendirilebilecek tüm pasajları gündeme getirmektedir. Davut'un dilinden Tanrı'nın yerinden kalktığını, düşmanlarının ve kendisinden nefret edenlerin önünden kaçtığını ifade eden pasaja⁷⁶ atıf yapmakta ve ölümden dirilmek konusuyla bağlantısını kurmaktadır. Yine Hoşea'nın dilinden Rabb'e dönülmesi gerektiğini ve O'nun tüm yaraları saracağını, ebedi yaşama kavuşturmak için ölümün ikinci günü

⁷³ Yeşaya 53: 9.

⁷⁴ Örn. bkz. 1. Korintliler 15: 54.

⁷⁵ Hoşea 13: 14.

⁷⁶ Mezmurlar 68: 1.

diriltip üçüncü günü ayağa kaldıracağını ifade eden pasaja⁷⁷ atıf yapan Bar Salibi'nin niyeti, Mesih'in ölümden sonra üçüncü gün dirilmesi teması ile buradaki ortak noktalar üzerinden Yahudileri ikna etmek olmuştur. Yazar bu çerçevede Mesih ile birlikte tüm insanlığın günahın öldürücü etkisi üzerinde zafer çaldığı inancına dikkat çekmektedir. Zekeriya'nın dilinden kurbanın kanı ile yeni bir ahitleşme yapılacağını ve halkı susuz çukurdan kurtulacağını ifade eden pasaja⁷⁸ atıf yaparak burada tüm insanlığın ruhunun kurtuluşunun çarmıhta kanı dökülen İsa vasıtasıyla yenilenen ahitleşme ile gerçekleşeceği yorumunu ileri sürmektedir.

Ölümden dirilmekle ilgili bir diğer konu da Mesih'in göğe yükselişidir. Hristiyan inancına göre Oğul uknumu çarmıha gerilip öldükten sonra dirilmiş ve gökyüzüne yükselerek insanları yargılama görevini icra etmek için Baba'nın sağ yanında oturmuştur. Yazarımız burada Davut'un dilinden Tanrı'nın boru sesleri arasında yükselmesine ilişkin pasaja⁷⁹ atıf yapmakta, burada yükselenin ilahi kelimeler olduğuna işaret edildiğini vurgulamaktadır. Bu bağlamda onun atıf yaptığı pasajların genellikle Mezmurlar sıfrında yer aldığı dikkat çekmektedir. Anlaşıldığı kadarıyla bu kitap onun teolojik argümanları için elverişli mesajları içermektedir. Burada "Rab Efendime düşmanlarını ayaklarının altına serinceye dek sağımda otur" diyor pasajının⁸⁰ Hristiyanlığın doktrinleriyle birebir örtüştüğü aşikârdır. Nitekim Bar Salibi de bu pasaja atıfla Baba'nın Oğul'a aynı şeyi söylediği ve Oğul'un da Kutsal Olan'ın katına yükseldiği yorumunu ileri sürmektedir. Bu olağanüstü tecrübelerin bir insandan beklenemeyeceğini vurgulayan yazar, buradan Mesih'in diğer herkesten farklı olduğunun anlaşılması gerektiğini söyleyerek apokrif kaynaktan faydalanarak Süleyman'ın dilinden "O, bilmediğimiz yollardan yürüyor"⁸¹ pasajına atıfta bulunmaktadır. Bu durum onun Yahudi kutsal metinleri hakkında derin bilgisine ve kanonik kaynaklar kadar apokrif kaynaklara da vukufiyetine işaret etmektedir.

⁷⁷ Hoşea 6: 1-2

⁷⁸ Zekeriya 9: 11.

⁷⁹ Mezmurlar 47: 5.

⁸⁰ Mezmurlar 110: 1.

⁸¹ Süleyman'ın Bilgeliği 2: 15.

B VIII: § 1-7

Bu bölümde Bar Salibi Hristiyanlığın vaftiz, haç, azizlere saygı, Mesih'in tekrar dönüşü vs. gibi temel doktrinleri ve ritüelleri üzerinden polemige girmekte ve onları savunmaktadır. Diğer bölümlerle mukayesede bu bölümle ilgili en çok dikkat çeken husus, bu bölümün hacim açısından diğerlerinden çok kısa olmasıdır. Toplamda 7 paragraftan oluşan bu bölümde yazarımız Hristiyanlığın doktrinlerini ve ritüellerini savunmaya odaklanmış, onların Yahudi geleneğinde kökenlerinin olduğunu iddia etmiş ve kutsal metinleri yorumlayarak bu iddiasını temellendirmeye çalışmıştır.

Yazarın anlatımına göre Yahudiler Hristiyanlıktaki vaftiz ritüeline dil uzatmış ve onun kökeninin yabancı olduğunu iddia etmişlerdir. Buradaki eleştiri muhtemelen Hristiyanlığın inanç ve uygulama olarak Yahudiliğin devamı olduğu ve Yahudilerin Hristiyanlığa geçerlerse aslında kendi inançlarının uzağında bir inanca sivrulmayacaklarını söyleyerek onları ikna etmeye çalışan Bar Salibi'ye karşı Hristiyanlıktaki bazı ritüellerin de Yahudilikten gelmediği bağlamında dile getirilmiştir. Bu eleştiriye karşı savunmaya geçen yazar, Yahudi kutsal metinlerinden vaftiz ritüeline dayanak aramaya koyulmuştur. Davut, Yeşaya, Hezekiel, Mika, Zekeriya, Yoel gibi farklı peygamberlerin su ile temizlenmeye yönelik emir ve tavsiyelerine atıfta bulunarak bu söylemlerin ortak noktasının aslında vaftiz olduğunu, dolayısıyla vaftizi kabul etmekle Yahudilerin uyduruk bir ritüeli değil kendi peygamberlerinin de önerdikleri bir uygulamayı icra edeceklerini iddia eden yazar politik davranarak yumuşak bir üslupla Yahudileri Hristiyanlığa girmek için ikna etmeye çalışmıştır.

Hristiyanlıkta haça tapınıldığını ve bunun bir çeşit putperestlik olduğunu iddia eden Yahudilere karşı yazar, bu yaklaşımın doğru bir mantıktan çıkmadığını, çünkü Yahudi tarihinde de pek çok benzer olayın varlığını ileri sürmekte ve eleştirilecekse ilk başta bunların eleştirilmesi gerektiğini dile getirmektedir. Bu söylediklerine örnek olarak o Ahit Sandığı'na işaret etmekte ve kendisiyle birlikte içindekilerin de Yahudiler arasında sitayiş duyulan nesneler olduğunu, fakat bunun bir putperestlik olarak algılanmadığını söyler. Bu bağlamda o Hristiyanların da haça tapınmadığını, onun üzerinde çarmıha gerilen Oğul uknumuna yani bizzat Tanrı'ya tapındıklarını,

yine bunun da Yahudilik açısından normal olduğunu ileri sürmekte ve apokrif bir kaynakta zikredilen “*erdeme hizmet eden tahta kutsaldır*” pasajını⁸² iddiasına kanıt mahiyetinde kullanmaktadır. Bar Salibi yumuşak bir üslupla Yahudileri ikna etmeye çalıştığı için onların Hristiyanlığı doğru anlamadığını ve bu yüzden de karşı çıktıklarını, oysaki Hristiyan doktrinleri ve ritüelleri içerisinde putperestlerin inançlarına ve uygulamalarına benzer hiçbir örneğin bulunmadığını iddia etmektedir.

B IX: § 1-13

Luqbal Yudoye’nin son bölümü önceki bölümlerin genel özeti mahiyetinde olsa da yazar burada da Hristiyanlıkla ilgili bazı yeni doktrinleri ileri sürmekten geri durmamış, reddiyeci tavrını sürdürmüştür. Önceki bölümlerden farklı olarak içerisini kısa kısa düzenlediği paragraflardaki üslup çok saldırgandır ve burada Hristiyanlığı kabul etmeye yanaşmayan Yahudilere yönelik yerici ifadeler barındıran aşağılayıcı üslup hâkimdir.

Bar Salibi Yahudilerin İbrahim soyundan gelmeleri ile övünmelerine karşı çıkmakta ve onun sadece İbranilerin atası olmadığını, bilakis ilahi vaade binaen halkların atası olduğunu, dolayısıyla Yahudilerin soy argümanını üstünlük aracı olarak kullanamayacaklarını, Hristiyanların da İbrahim’in sahip olduğu değerleri temsil ettiğini ifade eder.

Hristiyanların Tevrat hükümlerine uymadıklarına yönelik eleştiriyi cevaplarken ilahi buyruklara itaatin insanı günahlardan arındırmakta yetersiz olduğunu, bu yüzden de İsa Mesih’in geldiğini ve ilahi hükümlerin geçerliliğinin artık kalmadığını ifade eder. Ayrıca, ilahi hükümlere uymanın Tanrı’yı sevmek anlamına gelmediğini, Yahudilerin sadece kronolojik olarak Tanrı’yı önce tanıdıklarını ve sadece isimde O’nu sevdiklerini ama Mesih’i sevmedikleri için de isyankâr olarak yazıldıklarını, Tanrı’nın gerçek sesini duymadıklarını söyleyerek onlara yönelik saldırgan üslup takınmaktadır.

Yahudilerin Hristiyanlar üzerinde üstünlük taslamak için kendilerine pek çok peygamber gönderildiğini ve Hristiyanların kutsal metinleri kendilerinden

⁸² Süleyman’ın Bilgeliği 14: 7.

öğrendikleri iddiasına cevaben Bar Salibi bu tarihi gerçekliği kabul etse de Yahudiliğin nebevi mirası artık taşımadığını, kendi kutsal metinlerinde ilahi mesajla ilgili anlatılanları Yahudilerin anlamadıklarını ama Hristiyanların doğru anlayıp hakikate uyduklarını ve bu yüzden de kurtuluşa ereceklerini ifade etmektedir. O bu iddiayı metaforik bir üslupla “Yahudilerin şarap yağmacılığı yaptıklarını, Hristiyanların ise kurtuluş üzümlerini toplayanlar olduğunu”, “Hristiyanların gülleri topladığını ama Yahudilere ise dikenler ve çalılar kaldığını” ifade etmiş, Yahudileri yermiştir.

Eserin sonuna doğru yazarımız Yahudilerin sürgünlerden ders almaları gerektiğini, önceki sürgünlerin günahlarına bir ceza olduğunu ve Tanrı’nın bu cezanın ardından onlarla bağını yine sürdürdüğünü, ancak İsa Mesih’i çarmıha germekle ulus olarak en büyük günahı işlediklerini ve bu yüzden de 40 yıl içerisinde şehirlerinin dağılıp mabetlerini yıkıldığını ve sürgüne gönderildiklerini, bir daha geri dönemediklerini vurgulamaktadır. Bar Salibi’ye göre Yahudiler bu durumdan ders çıkarıp Hristiyanlığa geçmelidirler. Yahudilerin diğer kavimler gibi iman etmeseler kafirlerden sayılacakları, oysaki Hristiyanların günah üzerinde zafer kazanarak ebedi yaşama kavuştuklarını söylemiş ve Baba’nın, Oğul’un ve Kutsal Ruh’un kutsanmış mekanına ebedilik ve zaferle girecekleri niyazıyla eseri noktalamaktadır.

II. LUQBAL YUDOYE ÇERÇEVESİNDE YAHUDİ VE HİRİSTİYAN TEOLOJİSİNİN MUKAYESESİ

Dionysius Bar Salibi *Luqbal Yudoye* adlı eserinde Yahudilerin Hristiyanlığa yönelik eleştirilerine cevap verirken onların kendi kutsal metinlerinden kanıtlar sunarak karşı tarafı susturmaya çalışmıştır. Bu sırada o, Yahudiliğin artık döneminin bittiğini ve herkesin kurtuluş için artık İsa Mesih'e bağlanması gerektiğini vurgulayarak Yahudilerin inançlarına ve uygulamalarına karşı ciddi iddialarda bulunmuştur. Nitekim yazarın Süryani mezhebinden olması yönüyle itikat ve amel noktasında Katolik ve Ortodoks Hristiyanlardan da ayrılması doğaldır. Bu nedenle yazarın dile getirdiği iddialar bir polemik örneği olması hasebiyle sıhhati ve tutarlılığı açısından bilimsel kabul görmesi için teste tabi tutulmalıdır. Bu anlamda, onun üzerinde en fazla durduğu konuların analiz edilerek genel olarak Yahudi ve Hristiyan teolojisi ve tarihi kaynakları ile ne kadar uyum içerisinde olduğu isabetli olacaktır.

A. Teslis

Hristiyanlık tevhit anlayışına bağlı olduğunu ve tek Tanrı'ya inanmayı tebliğ ettiğini iddia etse de, tanrı inancı bağlamında Baba, Oğul ve Kutsal Ruh şeklindeki teslis doktrini nedeniyle hep eleştirilmiştir. Tanrı'nın anlaşılmasız bir gizem olduğunu ve bu yüzden de insani kalıplarla ifade edilemeyeceğini, ancak inancın olabildiğince belirgin hale gelmesi için üçlü birlik şeklinde açıklanabildiğini iddia eden Hristiyanlara karşı çıkan Yahudiler (ve Müslümanlar) bu doktrinin şirk olduğunu iddia etmiş ve onları çoktanrıcılıkla itham etmişlerdir. Bu yüzden teslis konusu Yahudilikle Hristiyanlık arasındaki en temel tartışma konularından olup aynı zamanda Hristiyanlığın yumuşak karnı olarak nitelendirilebilir.

1. Hristiyan düşüncesinde Teslis

Teslis kelimesi Arapça kökenli olup üçleme anlamına gelir. Batı dillerinde bu doktrini ifade etmek için Latince kökenli trinity/üçleme kelimesi kullanılır.⁸³ Hristiyan inancının esasını teşkil eden teslis doktrini Hristiyanlıkta Tanrı algısıyla

⁸³ Waardenburg, Jacques, "Teslis", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedii*, XL, 548-549, 548.

ilgili olup Baba, Oğul ve Kutsal Ruh uknumlarının sayısından hareketle yapılan bir isimlendirmedir. Hristiyanlar bu üç uknumun aynı özden, aynı cevherden olduğuna ve üçünün de ezeli olduğuna, ancak farklı zamanlarda tezahür ettiklerine inanırlar. Aynı öze dayandıkları için Hristiyanlar teslis inancının politeizm olmadığını düşünürler. Bu nedenle de teslis teolojik bir kavram olarak tek Tanrı anlayışını üçteki birlik akidesinin formülü olarak kullanılmıştır.⁸⁴

Yahudiliğin mutlak tek Tanrı inancına karşı teslis doktrini aslında Hristiyanlığın erken dönemlerinde pek belirgin olmayıp bir akide esası olarak kutsal metinlerde zikredilmemiştir.⁸⁵ Teslisin İncillerdeki kökeni olarak yorumlanan Baba, Oğul ve Kutsal Ruh adına vaftiz emrinden bahseden pasajın⁸⁶ İncil'deki tevhit mesajının genel mahiyetiyle pek uyumlu olmadığı ve muhtemelen sonradan teslis inancının ortaya çıktığı bir dönemde metne dâhil edildiği yönünde iddialar dile getirilmiştir.⁸⁷ İsa Mesih'in bu söylemde bulunduğu tartışılrsa dahi, yaptığı doktrinsel yeniliklerle Hristiyanlığa şekil veren Pavlus'un zihin dünyasında teslise dayanak teşkil edebilecek öğelerden bahsedilebilir.⁸⁸ Çünkü onun doğduğu Tarsus şehrinde Baba ve ilahi Oğul tarzında bir inanın olması, bu söylemlerin muhtemel dayanağı olarak görülebilir.⁸⁹ Ancak yine de Pavlus'un Tanrı anlayışı olarak teslisten bahsettiğini iddia etmek isabetli olmayacaktır.

Teslis inancının aslında İsa'ya olağanüstü özellikler atfedilerek onun tanrılaşmasının bir sonucu olarak oraya çıktığı ifade edilmelidir.⁹⁰ Havariler ve İsa Mesih'in kardeşi Yakup'u lider kabul eden ilk Hristiyan cemaat Tanrı'nın tek olduğuna ve İsa'nın da insan ve peygamber olduğuna inanmışlardır.⁹¹ Sonraki süreçte,

⁸⁴ Bayrakdar, Mehmet, *Bir Hristiyan dogması teslis*, Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2007, 36-39.

⁸⁵ Sarıkçıoğlu, Ekrem, *Başlangıçtan Günümüze Dinler Tarihi*, 4. bsk., İsparta: Fakülte Kitabevi, 2002, 344.

⁸⁶ Matta 28:19.

⁸⁷ Gündüz, Şinasi, *Hristiyanlık*, İstanbul: İSAM Yayınları, 2. bsk., 2007, 62.

⁸⁸ Örneğin bkz. “*Rab İsa Mesih'in lütfü, Tanrı'nın sevgisi ve Kutsal Ruh'un paydaşlığı hepimizle birlikte olsun.*” (II. Korintliler 13:14)

⁸⁹ Gündüz, *Hristiyanlık*, 63.

⁹⁰ Küçük Abdurrahman – Tümer, Günay – Küçük, Alparslan M., *Dinler Tarihi*, Ankara: Berikan, 2009, 365.

⁹¹ Bayrakdar, *Bir Hristiyan dogması teslis*, 17.

özellikle II. yüzyıldan itibaren kilise babalarının etkisiyle teslis Hristiyan teolojisine girmiş ve akidenin temeli haline gelmiştir. Teslisin ilk izlerine Justin Martyr'in eserlerinde rastlanılır. O, Birinci Apoloji'sinde Baba'dan, ondan çıkan Oğul'dan, iyi meleklerden ve Ruh'tan bahsetmiştir.⁹² Tanrı'dan, Logos'tan ve Hikmet'ten bahsetmesiyle teslis doktrini ilk kez gündeme getiren ise Antakyalı Theophilus (M.S. 180) olmuştur.⁹³ Erken dönem Hristiyan teolojisinde teslis üzerine çok tartışmalar cereyan etmiş, 3-7. yüzyılları boyunca bazıları onu kabul ederken bazıları karşı çıkmıştır. Bu cenahların kendi argümanlarını desteklemek adına teslis hakkında ileri sürdükleri pek çok sorgulamadan bahsedilmelidir⁹⁴ İnsanların kabulünü kolaylaştırmak için konsillerde bu doktrin daha rafine hale getirilmeye çalışılmış, M.S. 325 yılında toplanılan İznik Konsili'nde teslisin iman esası olduğu vurgulanmış,⁹⁵ M.S. 381'de de Kutsal Ruh'un da teslisin unsurlarından olduğu vurgulanmakla doktrinsel gelişim tamamlanmıştır.⁹⁶

2. Bar Salibi'ye göre Teslis

Yazarımızın reddiyesinde teslis konusu önemli yer tutmaktadır. Bu konu Yahudiler tarafından en fazla eleştirilen konu olduğu için yazar teslisin tevhide zıt bir anlayış olmadığını ve Hristiyanlığın tevhide bir çizgide olduğunu anlatmış,⁹⁷ ayrıca Yahudi kutsal metinlerinde de salt tevhit anlayışına uygun olmayan bilgilerin yer aldığını vurgulamıştır.⁹⁸ Yazarın bu konuyu ele alırken takip ettiği üsluptan anlaşılmaktadır ki o teslisteki tevhit doktrininin lahuti lisan ile nasuti lisan arasındaki uyumsuzluktan kaynaklandığı kanaatindedir.

⁹² Gündüz, *Hristiyanlık*, 62.

⁹³ Sarıkçıoğlu, *Başlangıçtan Günümüze Dinler Tarihi*, 344.

⁹⁴ Bayrakdar, *Bir Hristiyan dogması teslis*, 56.

⁹⁵ Yücedürk, Orhan S., "Hristiyanlık inançlarının doğuşu", *Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, IV (1987), [Prof. Dr. Ömer Yiğitbaşı'na Armağan], 349-356, 351.

⁹⁶ Aydın, Mehmet, "Hristiyanlıkta teslis doktrini ve Hristiyan i'tizalleri", *İslâm İlimleri Enstitüsü Dergisi*, 5: 4 (1982), 141-156, 144 ve dvm.

⁹⁷ Bar Salibi, *Luqbal Yudoeye*, V: 4.

⁹⁸ Yahudilikte tevhit ilkesi en temel kuraldır. Yahudi şeraitine göre kişi ölüm tehdidi karşısında kalsa bile tevhide zarar verici söylemlerden uzak durması gerekir. Ne var ki Yahudi kutsal metinlerinde Tanrı'nın kullandığı çoğul sıygalara, Tanrı'nın tecellisi sırasında farklı kişiliklerde görünmesi, ilahi konsey vs. gibi veriler yoruma muhtaç görünmektedir.

Bar Salibi'ye göre teslisin bileşenleri olan Baba, Oğul ve Kutsal Ruh uknumlarının⁹⁹ ayrı birer varlığı olmayıp bilakis onlar birbirinden ayrılmaz bir bütün teşkil eder.¹⁰⁰ Bu bağlamda yazar güneş örneğini vermekte ve onun sıcaklık ve ışığı bir arada barındırdığını, fakat varlık itibarıyla salt sıcaklık ve salt ışık öğelerine ayrılamadığı gibi teslis olgusunda da durumun aynı olduğunu vurgulamaktadır.¹⁰¹ İsa Mesih'in dilinden Baba ve Oğul uknumlarının bir olduğuna yönelik mesaja¹⁰² dikkat çeken yazar, konuyu diline dolayan ve "çarmıhta da Baba ile Oğul bir miydi" diye alay eden Yahudilere karşı kutsal metinlerinden kanıtlar sunar.¹⁰³ Bununla o, bahis konusu birlikteliğin fiziki bir birliktelik olmadığına ve teolojik söylem çerçevesinde anlaşılması gerektiğine onları ikna etmeye çalışmaktadır.¹⁰⁴ Bu bağlamda o Yahudi kutsal metinlerinde Tanrı'nın dilinden nakledilen "gelin yapalım" tarzında çoğul fiil kiplerine, çoğul şahıs zamirlerinin kullanımına ve Tanrı'nın birden fazla isminin olmasına dikkat çekmektedir.¹⁰⁵ Bu çerçevede Yahudiler İsa Mesih'in normal insanlar gibi insani özelliklere sahip olduğu dolayısıyla Tanrı sayılamayacağını ileri sürseler de Bar Salibi kutsal metinlerde Tanrı'nın uyumak gibi bazı antropomorfik özelliklerinin anlatıldığına¹⁰⁶ dikkat çekerek lafzın kabuk anlamına değil içerdiği mesaja dikkat edilmesi gerektiğini ifade etmiştir.¹⁰⁷

Yazarımız reddiyesinde Oğul uknumu üzerinde çok durmuştur. Bunun sebebi, karşı cenahın ileri sürdüğü itirazlara cevap vermek ve onları Hıristiyanlığın mesajına imana davet etmektir. O, daha reddiyesinin başında Oğul uknumunun "bedenleşmiş kelime" olduğunu ve insanlar arasında Mesih ve Yeşu şeklinde çağrıldığını

⁹⁹ Bar Salibi pek çok yerde üç uknumdan açık bir şekilde bahsetmektedir. Örn. bkz. Bar Salibi, *Luqbal Yudoye*, I: 1, IV: 22, V: 17.

¹⁰⁰ Bar Salibi, *Luqbal Yudoye*, V: 4.

¹⁰¹ Bar Salibi, *Luqbal Yudoye*, IV: 23.

¹⁰² Kutsal metinlerde bahsedilen bilginin anlamı şu şekildedir: "Ben ve Baba biriz." (Yuhanna 10: 30)

¹⁰³ Bar Salibi'nin Yahudi kutsal metinlerinden yaptığı alıntılar şu şekildedir: : "Yaşamın boyunca hiç kimse sana karşı koyamayacak; nasıl Musa ile birlikte oldumsa, seninle de birlikte olacağım. Seni terk etmeyeceğim, seni yüziüstü bırakmayacağım." (Yeşu 1: 5); "Sana savaş açacak, ama seni yenemeyecekler. Çünkü seni kurtarmak için ben seninleyim." Böyle diyor Rab." (Yeremya 1: 19)

¹⁰⁴ Bar Salibi, *Luqbal Yudoye*, IV: 12, V: 4.

¹⁰⁵ Bar Salibi, *Luqbal Yudoye*, II: 10; IV: 23.

¹⁰⁶ Kutsal metinlerde bahsedilen bilginin anlamı şu şekildedir: "O zaman Rab uykudan uyanır gibi, şarabın rehavetinden ayılan bir yiğit gibi oldu." (Mezmurlar 78: 65)

¹⁰⁷ Bar Salibi, *Luqbal Yudoye*, IV: 10.

yazmıştır.¹⁰⁸ İsa Mesih'in çarmıha gerilerek öldüğünü ve bir Tanrı'nın bu kadar küçük düşürücü tecrübeleri yaşamayacağını ileri süren Yahudilere¹⁰⁹ karşın Bar Salibi onların Tanrı'ya yaptıkları haksızlıklar hususunda kendi kutsal metinlerinden¹¹⁰ örnekler vermektedir.¹¹¹

İsa Mesih'in beklenen kurtarıcı ve iyileştirici ilahi kelime oluşu teması da yazarımızın Yahudilere karşı ileri sürdüğü argümanlar arasında yer alır. Onun manevi ve maddi hastalıklara şifa verici ve kurtarıcı özelliklerini anlatan yazar bu özelliklerin aslında Yahudi kutsal metinlerinde daha önceden haber verildiğini,¹¹² dolayısıyla Yahudilerin İsa Mesih'i kendi kutsal metinlerinden hareketle kurtarıcı olarak görmeleri gerektiğini ileri sürer.¹¹³ Yahudi geleneğinde bu mucizevi müdahalelerin "Tanrı'nın kolu" metaforu ile ifade edilmesinden hareketle Bar Salibi bu pasajlara¹¹⁴ atıf yapmış ve "el, Oğul'dur" diyerek İsa Mesih'in de aslında Yahudilikteki gibi tarihin akışını değiştirmek için Tanrı'nın uzattığı eli olduğunu söylemiştir.¹¹⁵

¹⁰⁸ Bar Salibi, *Luqbal Yudoye*, I: 1.

¹⁰⁹ Bar Salibi, *Luqbal Yudoye*, III: 5.

¹¹⁰ Kutsal metinlerde bahsedilen bilginin anlamı şu şekildedir: "Yeşurun semirdi ve sahibini tepti; doyunca yağ bağlayıp ağırlaştı, kendisini yaratan Tanrı'ya sırt çevirdi, kurtarıcısını, Kaya'yı küçümsedi." (Tesniye 32: 15) "Tanrı olmayan ilahlarla beni kiskandırdılar; Değersiz putlarıyla beni öfkeliendirdiler." (Tesniye 32: 21) "Benim için güzel kokulu kamış satın almadınız, doyurmadınız beni kurbanlarınızın yağıyla. Tersine, beni günahlarınızla uğraştırdınız, suçlarınızla usandırdınız." (Yeşaya 43: 24)

¹¹¹ Bar Salibi, *Luqbal Yudoye*, III:5, VII: 10

¹¹² Kutsal metinlerde bahsedilen bilginin anlamı şu şekildedir: "Sözünü gönderip iyileştirdi onları, kurtardı ölüm çukurundan." (Mezmurlar 107: 20) "İşte Tanrınız geliyor! Öç almaya, karşılık vermeye geliyor. Sizi O kurtaracak.' deyin. O zaman körlerin gözleri, sağrıların kulakları açılacak; topallar geyik gibi sıçrayacak, sevinçle haykıracak dilsizlerin dili. Çünkü çölde sular fişkıracak, ırmaklar akacak bozkırda." (Yeşaya 35: 4-6)

¹¹³ Bar Salibi, *Luqbal Yudoye*, V: 10.

¹¹⁴ Kutsal metinlerde bahsedilen bilginin anlamı şu şekildedir: "Senin sağ elin, ya Rab, Senin sağ elin korkunç güce sahiptir. Altında düşmanlar kırılır." (Çıkış 15: 6) "Sıkıntıya düşersen, canımı korur, Düşmanlarımdan öfkesine karşı el kaldırırsın, sağ elin beni kurtarır." (Mezmurlar 138: 7) "Yukarıdan elini uzat, kurtar beni; çıkar derin sulardan, al eloğlunun elinden." (Mezmurlar 144: 7) "Bütün ulusların gözü önünde Yahve kutsal kolunu sıvadı. Dünyanın dört bucağı Tanrımızın kurtarışını görecek." (Yeşaya 52: 10)

¹¹⁵ Bar Salibi, *Luqbal Yudoye*, V: 16.

B. Meryem ve konumu

Hristiyanlarla Yahudiler arasındaki en tartışmalı hususlardan biri, şüphesiz Meryem'dir. Hristiyanlar onu Kutsal Ruh'un temas ettiğine ve oğlu İsa'yı bir erkekle ilişkiye girmeden, mucizevi şekilde dünyaya getirdiğine inanırken Yahudiler onu iffetsizlikle itham etmişlerdir. Yahudilerin saldırılarına karşı onu savunan kilise babaları Meryem'in durumu hakkındaki uzun tartışmalardan sonra ona Teotokos, yani Tanrı'yı doğuran statüsünü vermişlerdir.

1. Hristiyanlık açısından Meryem

İsa Mesih'in annesi olması dolayısıyla Meryem figürü Hristiyanlıkta oldukça ehemmiyetli bir konuma sahiptir. Erken dönemlerde pek önde olmasa da, sonradan kilise babaları tarafından Mesih inancına bağlantılı olarak Meryem kültü geliştirilmiş, yaşanan tartışmaları sonlandırmak için 431'de toplanan Efes Konsili'nde ona "Tanrı'yı doğuran, Tanrı annesi" anlamında Teotokos unvanı verilmiştir.¹¹⁶ Meryem'in Hristiyan litürjisinde saygı kazanmasındaki en büyük etkinin İskenderiye Okulu sayesinde olduğu ifade edilmiştir. Bu okulun etkisindeki Eusebius Meryem'e "tamamen kutsal" vasfını atfetmiştir.¹¹⁷ Bunun yanı sıra o, İsa Mesih'in insani yönünü doğurması dolayısıyla "insanın annesi" anlamında antropotokos unvanıyla da bilinmektedir. İşaret edilmelidir ki o sadece İsa'nın değil onun öğretilerine iman eden kilise mensuplarının tamamının, tüm Hristiyanların da anası kabul edilmiştir.¹¹⁸ Oğlu İsa'ya gebeliği mucizevi şekilde gerçekleşse de, Hristiyanlar Meryem'in Tanrı zevcesi olduğunu düşünmemişlerdir.¹¹⁹

İncillerde Meryem hakkında çok detaylı bilgi bulunmayıp daha çok İsa Mesih ile ilişkili hususlarda ondan bahsedilmiştir. Aslında Meryem'in İsa ile müjdelenmesinden önceki hayatı hakkında İncillerde bilgi bulunmamaktadır.¹²⁰ Bu yüzden de onun doğumu ile ilgili bilgiler çıkarsamalara dayandırılır. İnciller

¹¹⁶ Harman, Ömer Faruk, "Meryem", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, XXIX, 236-242, 239.

¹¹⁷ Erbaş, Ali, *Hristiyan Ayinleri Sakramentler*, İstanbul: Nun Yayıncılık, 1998, 27-28.

¹¹⁸ Gündüz, *Hristiyanlık*, 89.

¹¹⁹ Sarıkçıoğlu, *Başlangıçtan Günümüze Dinler Tarihi*, 339.

¹²⁰ Tümer, Günay, *Hristiyanlıkta ve İslam'da Hz. Meryem*, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1996, 68.

Zekeriya'nın karısı Elizabet'in hamileliğinin altıncı ayında melek Cebrail'in Tanrı tarafından o sırada Yusuf adlı bir adama nişanlı olan Meryem adlı bir kıza gönderilmesinden bahseder. Meryem'in iffetine ilişkin herhangi bir şüphesi olmaması için melek Yusuf'un rüyasına girmiş ve onu Meryem'in temiz olduğuna, rahmindeki bebeğe Kutsal Ruh'tan gebe kaldığına ilişkin onu bilgilendirmiştir.¹²¹ İncillere göre Meryem İsa Mesih'e bakire olarak gebe kalmış ve doğurmuştur. Bu yüzden Hristiyanlıkta bakire Meryem kültü gelişmiştir. Bakire doğumun diğer dinlerde de var olduğu gerçeğinden hareketle bu hususta onlarla Hristiyanlık arasında mukayese yapılmıştır.¹²²

Kilise babaları tarafından ilahlaştırılan Meryem'in ölünce ruhu ve bedeniyle göklere yükseldiği ve Oğul ile beraber olduğuna inanılır. Bu inancın kaynağı Katolik kilisesinin onun hakkındaki kutsallık algısı olup kutsal metinlerde bu hususta bilgi bulunmamaktadır.¹²³ Çarmıh olayından sonra Meryem'in hayatıyla ilgili net bir bilgi bulunmadığı gibi onun kaç yıl yaşamasına ve nerede defnedilmesine ilişkin pek çok görüş ileri sürülmüştür.¹²⁴ Çarmıh zamanında onun 49 veya 50 yaşına geldiği, bundan sonra da 10, 13 veya 23 yıl yaşadığına yönelik farklı rivayetler bulunmaktadır.¹²⁵ İncil'de İsa Mesih'in çarmıhtayken onu öğrencisine emanet ettiği ve ölümünün ardından da öğrencinin Meryem'i evine alması bilgisi yer almaktadır.¹²⁶ Bu öğrencinin Yuhanna olduğu ve sonradan Efes'e gittiği sırada Meryem'i de kendisiyle beraber götürdüğü, dolayısıyla Meryem'in Efes'te defnedildiği bilgisini savunanlar olduğu gibi Meryem'in mezarının Kudüs'te olduğu da savunulmuştur. Mezar yerinin tespiti için sadece tarihi bilgilerle yetinilmediği, mistik güçlerin de devrede olduğu ifade edilmiştir.¹²⁷

¹²¹ Örneğin bkz. Matta 1: 18-21; Luka I: 26-27.

¹²² Geçiş, Nuran, *Dinlerde mucizevi doğumlar ve Hristiyanlıkta Noel*, İstanbul: Marmara Üniversitesi, ymş. YL tezi, 2011, 52 ve dvm.

¹²³ *Hristiyan İncancı: kutsal kitaplar, kilise babaları ve belgelerine göre açıklanan Hristiyan gerçekleri*, çev. Leyla Alberti, İstanbul: Müjde Yayıncılık, 1994, 172.

¹²⁴ Harman, "Meryem", *İA*, 237.

¹²⁵ Tümer, *Hristiyanlıkta ve İslam'da Hz. Meryem*, 78-79.

¹²⁶ Yuhanna XIX: 26-27.

¹²⁷ Bu konudaki görüşler ve iddiaların dayanakları için bkz., Harman, "Meryem", *İA*, 237-239; Tümer, *Hristiyanlıkta ve İslam'da Hz. Meryem*, 80 ve dvm.

İslamiyet'te de Hz. Meryem saygı ile anılmaktadır ve adına Kurân-i Kerim'de bir sure ismi mevcuttur. Siyer kaynaklarına göre Habeşistan'a hicret zamanı Müslümanlar Hz. Meryem hakkındaki itikatlarının ne olduğundan sorguya çekilmiş ve görüşleri Hristiyan emir tarafından da beğenilmiştir. Hz. Meryem II. Vatikan Konsili'nde (1962-1965) İslamiyet ile Hristiyanlık arasındaki ortak paydalardan biri kabul edilmiştir.¹²⁸

2. Bar Salibi'ye göre Meryem

Yazarın Yahudilere reddiyesinde İsa Mesih'in annesi Meryem'in durumuna da yer verilmiştir. Yahudiler ile Hristiyanlar arasında temel tartışma konularından biri olmasına rağmen, ilginç bir şekilde, Meryem'in şahsı konusu onun gündeminde pek olmamıştır. Yahudiler Meryem'le ilgili pek çok iddialar ileri sürerken yazarımız bu iddiaları teker teker cevaplamamış, örneğin Meryem'in iffetine ilişkin Yahudilerin iddialarını cevaplamaya değer bulmamıştır. Bu, onun meseleyi tartışmaya kapalı gören inancından kaynaklanmaktadır. O, Meryem konusuna Mesih'in müjdelenmesini ispat etmeye yönelik Yahudi kaynaklarından kanıt bulma odağında değindirmiştir. Buna binaen, onun Meryem konusundaki teolojik yaklaşımının Hristiyanlıktaki "Tanrı'yı doğuran", yani Teotokos doktrini ile sınırlı kaldığı söylenebilir.

Bar Salibi konuyu bakire doğum teması üzerinden ele alır. Yahudi kutsal metinlerinde beklenen kişinin bir bakireden doğacak olduğu vurgulanmaktadır.¹²⁹ O, bu pasaja atıfta bulunarak Meryem'in de bakire olduğu halde İsa Mesih'e gebe kalmasına dikkat çekmektedir.¹³⁰ Yahudileri kendi kutsal metinleri üzerinden susturma yöntemini benimseyen yazarın kullandığı diğer argüman, Meryem'in Şem'in soyundan gelmesidir. Bu bağlamda, Tanrı'nın Şem'in çadırlarında ikamet etmesine yönelik Hz. Nuh'un Şem'e duasına¹³¹ atıfta bulunmakta, Meryem'in de Şem'in

¹²⁸ Detaylı bilgi ve kaynaklar için bkz. Yitik, Ali İhsan, "İncillere ve Kur'an'a göre Hz. Meryem'in Müjdelemesi ve Hz. İsa Doğumu", *Türkiye'de Dinler Tarihi'nin Kurumsallaşması Sürecinde Prof. Dr. Abdurrahman Küçük*, Ankara: Berikan, 2016, s. 409-422.

¹²⁹ Kutsal metinlerde bahsedilen bilginin anlamı şu şekildedir: "*Bundan ötürü Rab'bin kendisi size bir belirti verecek: İşte, kız gebe kalıp bir oğul doğuracak; adını İmmanuel koyacak.*" (Yeşaya 7: 14)

¹³⁰ Bar Salibi, *Luqbal Yudoeye*, IV: 14, V: 6.

¹³¹ Kutsal metinlerde bahsedilen bilginin anlamı şu şekildedir: "*Tanrı Yafet'e bolluk versin, Sam'ın çadırlarında yaşasın, Kenan Yafet'e kul olsun.*" (Yaratılış 9: 27)

soyundan gelmesine dikkat çekerek bakire olması hasebiyle onu bahis konusu duadaki çadırla özdeşleştirmekte ve Tanrı'nın kelimesinin Meryem'e gelmesini söz konusu pasajda anlatılan kehanetin gerçekleşmesi olarak değerlendirmektedir. Onun konuya yaklaşımına göre, Yahudi kutsal metinlerinde zikredilen gelecek olanın bakireden doğumuna ve Tanrı'nın Şem'in çadırlarında ikametine ilişkin pasajlar, şüpheye mahal bırakmayacak biçimde bakire Meryem'den doğan ilahi kelime İsa Mesih'i betimlemektedir.¹³²

C. Mesih inancı

Yahudilik ile Hristiyanlık arasında müşterek bir değer olduğu kadar da bu iki inancın konuya yaklaşım farklılığı nedeniyle tartışmalara sebep olan konulardan biri de Mesih konusudur. Hz. İsa zamanında Yahudiler asırlar boyunca sürdürdükleri inancın uzantısı olarak Mesih beklentisindelerdi ve onun aracılığı ile dünyevi egemenliğe kavuşacaklarını umuyorlardı. Böyle bir ortamda Hz. İsa ortaya çıktı ve çevresindeki bir grup onun Mesih olduğunu kabul etti. Ancak Yahudiler onun söylemlerinin kendi beklentilerini karşılamadığını görünce onun Mesih olduğunu kabul etmediler. Bu, Hristiyanlar ile Yahudiler arasındaki en temel kırılma noktası idi ve sonraki süreçte de bu iki din mensupları arasındaki polemikte hep değinilen husus oldu.

1. Yahudilikte ve Hristiyanlıkta Mesih algısı

Mesih inancı Yahudilik ve Hristiyanlıkta temel inanç esaslarındandır. Bu kelimenin kökeni olan İbranice Maşiah kelimesi yağlanmış, yağ sürülmüş anlamına gelip kavram olarak belli bir göreve atanmış, yetkili ve ehil kişi anlamına gelmektedir.¹³³ Yahudiliğin bir mezhebi olarak doğan Hristiyanlık aslında Yahudilikte Mesih beklentisi zemininde ortaya çıkmıştır. Erken dönemlerinde Hz. İsa'nın Mesih olduğu inancı dışında Yahudilikten ayrı bir doktrine sahip olmayan Hristiyanlık, sonradan Pavlus tarafından ortaya atılan Mesih odaklı doktrinler

¹³² Bar Salibi, *Luqbal Yudoye*, IV: 14, V: 6.

¹³³ Waardenburg, Jacques, "Mesih", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, XXIX, 306-309, 306.

sayesinde ayrılmış¹³⁴ ve müstakil bir dine dönüşmüştür. Buradan anlaşıldığı üzere Yahudilikteki eskatolojik Mesih beklentisi yeni bir dinin oluşmasına yol açacak kadar aktif olduğu gibi Hristiyanlıktaki Mesih inancı da yeni inancın odak noktası olacak köklü ehemmiyete sahiptir.

Kutsal metinlerde ileride gelecek olan ilahi kurtarıcı anlamında Mesih'ten bahsedilmediği için Yahudilikteki Mesih beklentisinin ortaya çıkışının Babil sürgünü dönemine tesadüf ettiği ifade edilir. Seçilmiş ırk oldukları halde sürgün eziyetini yaşayan Yahudiler bunun bir ilahi ceza olduğu ve kurtarıcının da yine Tanrı olacağı ön kabulünden hareketle oluşturulan doktrine göre Tanrı, kendi kavmi olan İsrailoğulları'nı kurtarmak için birisini gönderecektir. Bu gelecek olan Maşiah/Mesih'tir.¹³⁵ İleride gelip Yahudileri şaşaalı günlerine kavuşturacak olan ilahi kurtarıcı anlamında eskatolojik Mesih anlayışı Yahudi din ulemasının söylemleri neticesinde şekillenmiş ve sonradan Musa ibn Meymun tarafından formüle edilen on üç maddelik iman esaslarından biri haline gelmiştir.¹³⁶ Yahudilikte Mesih beklentisinin canlılığı ve toplumu mobilize etmedeki elverişliliği nedeniyle olsa gerek günümüze kadar pek çok kişi Mesihlik iddiası ile ortaya çıkmıştır. Bu konuda Türkiye'de en çok bilinen örnek Sabetaycılık akımıdır.¹³⁷

Mesih inancı Hristiyanlığın dayandığı en temel ilkelerdendir. Bu kavram Latince Christ kelimesi ile ifade edilir ve bu inancın adı da Mesih kelimesinden gelip Mesihci anlamındadır. İşaret edilmelidir ki Hristiyanlıktaki Mesih anlayışının

¹³⁴ Pavlus'un Hristiyanlıkta geliştirdiği Mesih merkezci düşünceler için bkz. Gündüz, Şinasi, *Pavlus: Hristiyanlığın mimarı*, 2. bsk., Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2004, 232 ve dvm; Şarkavi, Cemaleddin, *Hristiyanlıkta Pavlus gerçeği*, çev. Selami Çaylı, İstanbul: Ocak Yayıncılık, 2008, 69 ve dvm.

¹³⁵ Şeker, Cihat, "Yahudilikte Mesihlik İnancı ve Tarihsel Gelişimi", *Akademik Araştırmalar Dergisi*, XVI: 63 (2014), 163-200, 163-164, 172-175. Nitekim Mesih anlayışının kökeni olarak da bu sırada Yahudilerin karşılaştıkları diğer kavimler olması ihtimali üzerinde durulmuş ve onlardaki ilahi kurtarıcı düşüncesi ile mukayeseler yapılmıştır. Bu konuda örnekler için bkz. Topcan, Özlem, "Yahudilikte Mesih Anlayışı", *İbn Haldun Anısına Türkiye ve Türk Dünyası Araştırmaları VI*, ed. Y. Emre Tansü, Ankara: İKSAD, 2020, 429-446, 432-434.

¹³⁶ Meral, Yasin, "İbn Meymun'a Göre Yahudilik'te İman Esasları", *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, LII: 2 (2011), 243-266, 265.

¹³⁷ Mesihçi hareketler ve Türkiye coğrafyasında Mesihlik iddiası ile ortaya çıkan Sabetay Sevi hakkında detaylı bilgi için bkz. Gürkan, Salime Leyla, "Mesihçi hareketler", "Sabetay Sevi ve Sabetaycılık", *Yaşayan Dünya Dinleri*, ed. Şinasi Gündüz, Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2007, 250-275, 260-266.

temelinde Yahudilerin eskatolojik kurtarıcı Mesih anlayışı durmaktadır. Hristiyanlığa göre Hz. İsa gelmesi beklenen Mesih, yani Christos olmuştur.¹³⁸ O, insanlığı ilk günden kurtarmak için İsa'nın bedeninde yeryüzüne gelmiş ve çarmıhta can vermiş, ölümden dirilerek yeniden göklere Baba'nın yanına yükselmiştir.¹³⁹ İnciller bu sırada halk arasında onun Mesih olarak algılanmasına ilişkin pek çok bilgi sunmaktadır.¹⁴⁰ İsa Mesih'in, eskatolojik Mesih'in yapması beklenen dünyevi egemenlik kurulmaması, onun yeryüzüne tekrar geleceği inancını doğurmuştur. *Parousia* diye isimlendirilen bu anlayışa göre İsa Mesih ahir zamanda kendi devletini kurmak üzere tekrar gelecektir. Tanrı'nın otoritesinin hâkim olacağı bu devlet, her yerde barış ortamının olduğu bir ilahi devlet olacaktır. Hristiyanlar bu dönemi "kurt ile kuzunun aynı yerde otlayacağı" metaforu ile ifade ederler.¹⁴¹ İçeriği Hristiyanların inancı gibi olmasa da, İsa Mesih'in ahir zamanda tekrar geri döneceğine ilişkin İslami kaynaklarda da bilgiler yer almaktadır.¹⁴²

2. Bar Salibi'ye göre Mesih

Yazarımızın reddiyesinde Mesih konusu oldukça fazla yer tutmaktadır. Onun bu konuya verdiği ehemmiyet, kapsamlı bir yaklaşım ile konuyu işlemesinden ve iddiasını ispatlamaya çalışmasından anlaşılmaktadır. Bar Salibi Mesih konusunu daha çok Hristiyanlıktaki Mesih inancını Yahudi kaynaklardan destekleme bağlamında ele almış, yazısında İsa Mesih'in gerçek Mesih oluşu ve Yahudilikteki Mesih anlayışı ile uygunluğu temalarına odaklanmıştır.

Bar Salibi, İsa Mesih'in Yahudi kutsal metinlerinde anlatılan şartlara uygun olduğunu ispatlamaya çalışmıştır. O, İsa Mesih'in bakire kadından doğan bir Tanrı

¹³⁸ Sarmış, İbrahim, *Hiz. İsa ve Mesih inancı*, İstanbul: Düşün Yayıncılık, 2012, 60 ve dvm.

¹³⁹ Aydın, Mahmut, "İnkarnasyon/Hulul ya da Tenleşme", "Kefaret (Atonement) öğretisi", *Yaşayan Dünya Dinleri*, ed. Şinasi Gündüz, Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı, 2007, 77-102, 96-98.

¹⁴⁰ Bu konuda detaylı bilgi ve İncillerden örnekler için bkz., Borrmans, P., "İncil'de Mesih İsa", *Uluslararası Müslüman-Hristiyan Diyalogu Sempozyumu: İslam ve Hristiyan Kaynaklarında Hiz. İsa*, İstanbul, 2005, s. 40-68, 42 ve dvm.

¹⁴¹ Küçük ve diğer, *Dinler Tarihi*, 372-373; Sarmış, Hiz. İsa ve Mesih inancı, 70-71.

¹⁴² Bu konuda detaylı bilgi ve kaynaklar için bkz. Aydın, Mahmut, "Hz. İsa'nın Akıbeti Sorunu, Mesih ve Mehdi Tartışmaları", *XI. Kur'an Sempozyumu: Kur'an ve Risalet*, Samsun, 2009, 225-258, 229 ve dvm.

olduğunu söylerken¹⁴³ Yeşaya sifrinde bakireden doğacağı ve ismi İmmanuel (Tanrı bizimle) olacağını anlatan pasaja¹⁴⁴ atıf yapar. Yine Mesih'in Tanrı'nın keliması olup olmadığının Yahudiler tarafından sorgulamalarına karşı Yeşaya'nın Kudüs'ten çıkacak olanın Tanrı'nın keliması olduğunu önceden haber verdiğine¹⁴⁵ dikkat çekerek onun da Kudüs'te kimliğini izhar ettiğini vurgular.¹⁴⁶ Benzer şekilde, Mezmurlar sifrinde “ilahi kelamın iyileştirici özelliğine” işaret ederek¹⁴⁷ İsa Mesih'in şifacılığına dikkat çeker. Tanrı'nın sözünün Mesih vasıtasıyla insanlığa sunulduğunu anlatan yazarımız, Tevrat ahkâmının da esnetildiğini iddia eder.¹⁴⁸ İsa Mesih'in Oğul unnumu olduğunu vurgulayan yazara göre onun vazifesi şeriat hükümleri değil Baba, Oğul ve Kutsal Ruh'un halklara öğretilmesiydi.¹⁴⁹ Üç unnumu kabullenmeyen Yahudileri kendi kutsal metinlerinin tefsiri ile ikna etmeye çalışan yazarımız, bakireden doğma, Şem'in soyundan gelme, tüm halklara hitap etme, vaftizi dini ritüellerden biri yapma gibi bu pasajlarda zikredilen özellikleri İsa Mesih ile ilişkilendirmeye gayret eder.¹⁵⁰

Yazarın söylemlerinden anlaşıldığı üzere, Yahudiler İsa Mesih'in hak üzere ise neden insanların rağbetini kazanmadığını sorgulamışlardır. Buna karşı Bar Salibi Hristiyanların yaşadığı coğrafyanın genişliğine ve bu inancı kabul eden halklara işaret ederek bu itirazı çürütür. O, Hristiyanlığın yayılmasının kılıç gücüyle olmayıp gösterilen mucizeler ve kerametler karşısında herkesin bu inancın doğruluğuna iman ettiğini ifade eder.¹⁵¹ Yahudilerin beklentilerini karşılamadığı için Mesih'i kabul etmediklerine işaret eden yazarımız, asıl kriterin putperestlikten kaçıp tek Tanrı'ya

¹⁴³ Bar Salibi, *Luqbal Yudoye*, IV: 14.

¹⁴⁴ Kutsal metinlerde bahsedilen bilginin anlamı şu şekildedir: “İşte, kız gebe kalıp bir oğul doğuracak; adını İmmanuel koyacak.” (Yeşaya 7: 14)

¹⁴⁵ Kutsal metinlerde bahsedilen bilginin anlamı şu şekildedir: “Çünkü yasa Siyon'dan, Rab'bin sözü Yeruşalim'den çıkacak.” (Yeşaya 2: 3)

¹⁴⁶ Bar Salibi, *Luqbal Yudoye*, IV: 18.

¹⁴⁷ Kutsal metinlerde bahsedilen bilginin anlamı şu şekildedir: “Sözünü gönderip iyileştirdi onları, kurtardı ölüm çukurundan.” (Mezmurlar 107: 20)

¹⁴⁸ Bar Salibi, *Luqbal Yudoye*, II: 20.

¹⁴⁹ Bar Salibi, *Luqbal Yudoye*, IV: 22.

¹⁵⁰ Bar Salibi, *Luqbal Yudoye*, V: 6. Bar Salibi burada zikredilen her bir özelliğin Yahudi kutsal metinlerdeki karşılığına atıf yapmaktadır.

¹⁵¹ Bar Salibi, *Luqbal Yudoye*, III: 1-3.

tapmak olduğunu ve hem İsa Mesih'in hem onun haleflerinin bu istikamet üzere devam ettiklerini, dolayısıyla hak yol üzere olduklarını vurgular.¹⁵²

Mesih'in çarmıhta acı çekerek öldüğü ve üç gün sonra yeniden dirildiğini¹⁵³ sorgulayan Yahudilere peygamber Hoşea'nın söylemleri¹⁵⁴ ile cevap verir ve bu olayların daha asırlar önce Yahudilerin kendi kaynaklarında da haber verildiğini vurgular.¹⁵⁵ O yine Mesih'in çarmıhta acı çekerek ölmesini Yahudilerin bir zayıflık alameti olarak yorumlamaları ve Mesih'in zayıf birisi olmadığı söylemlerine karşı yazar, çarmıhta ölümün ilahi plan olduğunu ve İsa Mesih'in de bu plandan haberdar olup insanlığın günahlarından kurtuluşu için hatta ölüme koşarcasına gideceğinin Yahudi kutsal metinlerinde¹⁵⁶ önceden haber verildiğini ifade eder.¹⁵⁷ Bar Salibi İsa Mesih'in çarmıhta ölüp yeniden dirilmesi inancını desteklemek amacıyla Hz. Yakup'un oğlu Yahuda hakkındaki "yattığı yerden onu kimse kaldıramaz" söylemine¹⁵⁸ dikkat çeker.¹⁵⁹ Ardından Hz. Eyüp'ün ilahi kurtarıcı ile ilgili dediklerine atıf yaparak¹⁶⁰ Tanrı'nın Oğul unumunun İsa Mesih'in bedeninde tenleşip yeryüzüne

¹⁵² Bar Salibi, *Luqbal Yudoye*, IV: 19-21.

¹⁵³ Kutsal metinlerde bahsedilen bilginin anlamı şu şekildedir: "Aldığım bilgiyi size öncelikle ilettim: Kutsal yazılar uyarınca Mesih günahlarımıza karşılık öldü, gömüldü ve Kutsal Yazılar uyarınca üçüncü gün ölümden dirildi." (1. Korintliler 15: 3-4)

¹⁵⁴ Kutsal metinlerde bahsedilen bilginin anlamı şu şekildedir: "Gelin Rab'be dönelim. Bizi O parçaladı, O iyileştirecek. Bizi O yaraladı, yaramızı O saracak. İki gün sonra bizi diriltecek, üçüncü gün ayağa kaldıracak, huzurunda yaşayalım diye." (Hoşea 6: 1-2)

¹⁵⁵ Bar Salibi, *Luqbal Yudoye*, III: 4.

¹⁵⁶ Kutsal metinlerde bahsedilen bilginin anlamı şu şekildedir: "Aslında hastalıklarımızı o üstlendi, acılarımızı o yüklendi, bizse Tanrı tarafından cezalandırıldığını, vurulup ezildiğini sandık." "O baskı görüp eziyet çektiyse de ağzını açmadı, kesime götürülen kuzu gibi, kırkıcıların önünde sessizce duran koyun gibi açmadı ağzını." "Acımasızca yargılanıp ölüme götürüldü. Halkımın isyanı ve hak ettiği ceza yüzünden Yaşayanlar diyarından atıldı. Onun kuşağından bunu düşünen oldu mu?" "Oysa, bizim isyanlarımız yüzünden onun bedeni değişti, Bizim suçlarımız yüzünden o eziyet çekti. Esenliğimiz için gerekli olan ceza Ona verildi. Bizler onun yaralarıyla şifa bulduk." (Yeşaya 53: 4-5, 7-8)

¹⁵⁷ Bar Salibi, *Luqbal Yudoye*, III: 12, IV: 19.

¹⁵⁸ Kutsal metinlerde bahsedilen bilginin anlamı şu şekildedir: "Yahuda bir aslan yavrusudur. Oğlum benim! Avından dönüp yere çömelir, Aslan gibi, dişi bir aslan gibi yatarsın. Kim onu uyandırmaya cesaret edebilir?" (Yaratılış 49: 9)

¹⁵⁹ Bar Salibi, *Luqbal Yudoye*, V: 7.

¹⁶⁰ Kutsal metinlerde bahsedilen bilginin anlamı şu şekildedir: "Oysa ben kurtarıcımın yaşadığını, sonunda yeryüzüne geleceğini biliyorum." (Eyüp 19: 25)

geldiğini, nitekim Hz. Davut'un söylemlerinden¹⁶¹ hareketle Mesih'in Tanrı tarafından özel yetki ve imkânlarla donatıldığını ispatlamaya gayret eder.¹⁶²

D. Ahit

Yahudilik ve Hristiyanlık ahit merkezli dindir. Bu iki inancı var eden olgu ahit olduğu için her iki din ahdin yasal temsilcisi olma iddiasındadır. Hristiyanlık kendisine kadarki süreçte Yahudiliğin ahdin temsilcisi konumunu kabul etse de, İsa Mesih'in gelişiyle artık durumun değiştiğini ve meşruiyetin kendisine geçtiğini iddia etmiştir. Nitekim bu yaklaşım kendisini net bir şekilde Hristiyanlığın kutsal metin algısında dışa vurmaktadır. Yahudi kutsal metinlerini reddetmeyen Hristiyanlık, İsrailoğulları'nı muhatap alan bu ilahi mesajın hakikatler ihtiva ettiğini kabul etse de onu Eski Ahit adıyla isimlendirerek bu mesajın zamanının dolduğunu iddia etmektedir. Bunun yerine, İsa Mesih vasıtasıyla verilen ilahi mesajın tüm insanlığı muhatap aldığını ifade edip onu da Yeni Ahit diye isimlendirmektedir.

1. Yahudilikte ahit anlayışı

Yahudiliğe göre ahit olgusu Tanrı ve insan arasındaki ilişkinin omurgasını teşkil etmektedir. Tüm insanlık Tanrı'yı ahit vasıtasıyla bildiği gibi İsrailoğulları'nın da tarih sahnesine çıkışı ahit vasıtasıyla gerçekleşmiştir. Yahudiliğin en temel ilkeleri olan vaat edilmiş topraklar, seçilmişlik, Mesih beklentisi gibi hususlar da bilavasita ahit doktrininden türemiştir.¹⁶³ Ahit yapıldıktan sonra bozulmayacağı, beşer tarafın hataları olduğunda bazı cezalarla tedip edildiğini düşüncesinden hareketle Yahudiler ile Tanrı arasındaki bağın hiç kesilmediği kabul edilir. Bu yüzden ahit düşüncesi sürgün ve Holokost gibi yaşadıkları ulusal musibetler karşısındaki asırlar boyunca Yahudilere dayanma gücü ve moral sağlamıştır.¹⁶⁴

¹⁶¹ Kutsal metinlerde bahsedilen bilginin anlamı şu şekildedir: “*Rab'bin bildirisini ilan edeceğim: Bana, “Sen benim oğlumsun” dedi, “Bugün ben sana baba oldum. Dile benden, miras olarak sana ulusları, Mülk olarak yeryüzünün dört bucağını vereyim.*” (Mezmurlar 2: 7-8)

¹⁶² Bar Salibi, *Luqbal Yudoye*, V: 8.

¹⁶³ Hasanoğlu, Eldar, “Eski Yakındoğu Kanunname Kültürü Işığında Yahudilikte Ahit Anlayışı”, *Sosyal ve Kültürel Araştırmalar Dergisi*, I: 1 (2015), 77-105, 83-84, 86.

¹⁶⁴ Elazar, Daniel, *Covenant and polity in Biblical Israel: Biblical foundations and Jewish expressions I: The Covenant Tradition in Politics*, New Jersey: Transaction Publishers, 1995, 377-381.

Yahudi geleneğine göre Tanrı ilk insan olan Hz. Âdem'i yarattıktan sonra kendisini ona ahit yoluyla izhar ettiği gibi yaşamı boyunca düstur edinmesi için ona bildirdiği ilkeleri ahit çerçevesinde vermiştir. Rabbiler bu sırada Hz. Âdem'e altı hüküm verildiğini belirtmişlerdir. Âdem Ahdi diye isimlendirilen bu ahdin içeriğinde Tanrı'ya şirk koşturmak, O'na küfretmemek gibi dini yaşantıyı düzenleyen hükümler olduğu gibi burada insan katlini, hırsızlığı, cinsel ahlaksızlığı yasaklayan, dünyada adil düzen kurmak için adli kurumlar oluşturma gibi günlük yaşantıyı düzenleyen hükümler de yer almakta idi.¹⁶⁵

Ahit aracılığı ile ilahi iletişim sonraki süreçte de devam etmiş, Tanrı insanlıktan ahdin gereklerine uymayı istemiştir. Ancak insanlar haktan sapıp ahdin hükümlerine uymadıkları için Tanrı tufan göndermiş, istikamet üzere olan Hz. Nuh'u ve ailesi dışında tüm insanlığı yeryüzünden silmiş, tufandan sonra Hz. Nuh vasıtasıyla beşeriyetin tamamını muhatap alacak mahiyette yeni bir ahit yapmış, Hz. Âdem'e verdiği hükümlere ek olarak bir hüküm daha vermiştir. Et yeme izninin Hz. Nuh'tan itibaren insanlığa verildiği, fakat canlı hayvanın etini koparıp yemenin yasaklandığı hükmü ahitteki yedinci hüküm olduğu Yahudi kaynaklarında geçmektedir. Yahudi din uleması “*Şeva mitzvot şel bene Noah/ Nuh evladının yedi buyruğu*” diye isimlendirdikleri kuralların halen geçerli olduğunu, Nuh Ahdi'nin evrensel ahit olduğunu ve bu ahde uyan insanların “*hasidey umot ha-olam/dünyanın dürüst ulusları*” olduğunu, Yahudi olmayanlar için bu kurallara uygun yaşamının kurtuluş için yeterli olduğunu belirtirler.¹⁶⁶

Hz. İbrahim'den itibaren ahitleşme giderek farklı bir yöne yönelmiş ve sadece belli bir kavmi muhatap alacak şekilde spesifikleşmiştir. Bu yaklaşıma göre Tanrı, İbranilerin atası Hz. İbrahim ile ahitleşmiş, onunla yaptığı ahitle tarihin yeni bir seyir merhalesi başlamıştır. Lütuf ahdi ile Hz. İbrahim'i seçen Tanrı, ayağının değdiği toprakları ona ve soyundan gelenlere verdiğini vaat etmiş, ahidini onun ailesiyle de sürdüreceğini ve oğlu İshak ve torunu Yakup ile de yapacağı ahit ile soyunu tüm

¹⁶⁵ Hasanov, *Nuh Kanunları ve Nuhilik*, 57-58.

¹⁶⁶ Hasanov, Eldar, “Yahudi Kaynaklarında Hz. Nuh'la Ahit”, *Uluslararası Hz. Nuh ve Cudi Dağı Sempozyumu*, Şırnak, 2014, 163-168, 163-166.

uluslar arasından ayırıp seçkin kılacağını bildirmiştir. Bu yüzden üçer kere tekrarlanan ahde dayalı olarak Yahudiler aidiyet meselesini ahit endeksli algılayıp sırasıyla ve kesintisiz Hz. İbrahim'i, Hz. İshak'ı ve Hz. Yakup soyundan gelmeyenleri kendilerinden saymazlar. Bu durum Yahudiliğin etnisiteyi esas alan bakış açısını doğurmuştur.¹⁶⁷

Tanrı'nın ahit üzerinden İbranilerle ilişkisi Sina'da Hz. Musa'ya vahyetmesiyle zirve noktasını bulmuştur. Sina ahdi çerçevesinde On Emir ve Tevrat verilmiş,¹⁶⁸ ilahi iradeye uygun yaşamlarını sürdürmek için Yahudilere emirler ve yasaklar bildirilmiştir. Din ulemasına göre Sina'da İsrailoğulları'nın tamamı hazır bulunduğu için bu ahdin beşeri mukabilinin sadece Hz. Musa olmayıp İsrailoğulları'nın tamamı ile teker teker ahit yapılmıştır. Bu ahit bağının bir tarafında Tanrı'nın sonsuz lütfü, diğer tarafında ise İsrailoğulları'nın katıksız sadakati yer alır. Hz. Musa'dan sonra da Tanrı peygamberler göndererek veya toplum içerisinden Pinhas, Hz. Davut vs gibi bazı seçkin figürler vasıtasıyla ahdini sürdürmüştür. Binaenaleyh, ahit Yahudilikte hem teolojik açıdan hem etnik açıdan var edici ehemmiyete sahiptir.¹⁶⁹

Âdem ahdi dışındaki diğer ahitler Yahudi kutsal metinlerinde açık bir şekilde geçmektedir. Âdem ahdi ise Yahudi din ulemasının Tekvin'de Tanrı'nın Hz. Âdem'e ilk hitabına dayandırılarak çıkarsama ürünüdür. Bu nedenle diğer ahitlerin sembolleri hakkında bilgi mevcutken söz konusu ahdin sembolünün ne olduğu açıklanmamıştır. Tevrat'ta anlatıldığına göre Hz. Nuh ahdinin sembolü gökkuşağıdır. Hz. İbrahim'in ahdinin sembolü sünnettir ve bu emir sadece onun kanunu taşıyanlar için değil aynı zamanda onun ailesindeki uşakları da kapsamaktadır. Dolayısıyla Yahudilikteki sünnet emrinin dayanağı Hz. İbrahim ahdidir. Sina ahdinin sembolü Şabat, yani Cumartesi ahkâmıdır.¹⁷⁰

¹⁶⁷ Hasanov, *Nuh Kanunları ve Nuhilik*, 67-70.

¹⁶⁸ Sinanoğlu, Mustafa, "Eski Ahid ve Kur'ân-ı Kerim'de Sina Vahyi", *İslâm Araştırmaları Dergisi*, II: 1 (1998), 1-22, 2-11.

¹⁶⁹ Eichrodt, Walther, *Theology of the Old Testament*, [çev. John Baker], Philadelphia: The Westminster Press, 1961, I, 39; Elazar, *Covenant and Polity*, 163; Novak, David, *The Jewish Social Contract: an essay in political theology*, New Jersey: Princeton University Press, 2005, 54.

¹⁷⁰ Hasanov, *Nuh Kanunları ve Nuhilik*, 63, 70, 73-74.

2. Bar Salibi'ye göre Ahit

Yazarımızın Yahudilere karşı yazdığı reddiyede ahit konusuna özel ihtimam göstermiştir. Ahit konusu onun Hristiyanlığı ahit geleneğinin meşru temsilcisi olarak değerlendirme hususunda kullandığı argüman olmanın ötesinde Yahudiliğin ahdinin süresinin dolduğunu ortaya koymak için elverişli bir teolojik dayanak olmuştur. O eserinin farklı yerlerinde ahit konusuna değinmiş ve Yahudi kutsal metinlerine atıf yaparak iddialarını desteklemeye çalışmıştır.

Yazar ilk başta Hristiyanlığın da Yahudi geleneğindeki meşru ahitlerden biri olduğunu ve bu ahdin yapılacağını Tanrı tarafından haber verildiğini ispatlamaya gayret eder. O, Yeremya sifrine referansla¹⁷¹ yeni bir ahdin yapılacağını ve bu ahdin bazı özellikleri açısından önceki ahitlerden farklı olacağını söylemektedir. Bar Salibi bu pasajın tevlinde ileri gitmekte ve onu Eski Ahit ve Yeni Ahit tabirlerinin dayanağı olarak da sunmaktadır. Yazar, pasajda belirtilen “atalarıyla yaptığımı benzemez” ifadesindeki farklılık vurgusunu da Hz. İbrahim’den itibaren dini hükümleri önceleyen Yahudi geleneğine karşın Tevrat ahkâmını iptal eden Hristiyanlığın müjdesi olarak değerlendirir.¹⁷² Yeni ahdin yapılmasıyla birlikte Tevrat ahkâmının iptalinin de yine ilahi iradeye uygun olduğunu iddia eden yazar, aslında Yahudilerin ahdin ahkâmına uymadıklarını ve Yeremya’nın da bunu onların yüzüne vurduğunu ve Yeni Ahit’in de Kudüs’te verilmesi için uygun zeminin olduğuna işaret eder.¹⁷³

Yazar yeni yapılmış olan ahdin, yani Hristiyanlığın mesajının Yeşaya tarafından da haber verildiğini ileri sürmüş, onun bu yeni mesajı Yahudilikte özel öneme sahip olan “yasa” kavramıyla ifade ettiğini¹⁷⁴ vurgular. O, işaret edilen pasajda yasanın Siyon’dan çıkacağı bilgisinden hareketle yeni mesajın merkezinin Kudüs olacağını,

¹⁷¹ Kutsal metinlerde bahsedilen bilginin anlamı şu şekildedir: “İsrail halkıyla ve Yahuda halkıyla yeni bir antlaşma yapacağım günler geliyor diyor Rab. Atalarını Mısır’dan çıkarmak için ellerinden tuttuğum gün onlarla yaptığım antlaşmaya benzemeyecek. Onların kocası olmama karşın, bozdular o antlaşmamı diyor Rab”. (Yeremya 31: 31-32)

¹⁷² Bar Salibi, *Luqbal Yudoye*, II: 3.

¹⁷³ Bar Salibi, *Luqbal Yudoye*, IV: 6.

¹⁷⁴ Kutsal metinlerde bahsedilen bilginin anlamı şu şekildedir: “Birçok halk gelecek, haydi Rab’bin Dağı’na, Yakup’un Tanrısı’nın Tapınağı’na çıkalım, O bize kendi yolunu öğretsin, biz de O’nun yolundan gidelim diyecekler. Çünkü yasa Siyon’dan, Rab’bin sözü Yerusolim’den çıkacak. Rab uluslar arasında yargıçlık edecek, birçok halkın arasındaki anlaşmazlıkları çözecek.” (Yeşaya 2: 3-4)

buradaki yasa ile Tevrat'ın veya Yahudilikteki ahit geleneğindeki diğer ahitlere dayalı bir hükümler manzumesinin kastedilmediğini, nitekim “kelime Kudüs'ten çıkacak” bilgisinin de İsa Mesih'in çarmıha gerildiği şehre işaret olarak yorumlanıp bu anlamı desteklediğini belirtir.¹⁷⁵

Yazarımız Yahudilerle olan ahdin son bulmasının sebeplerine işaret ettikten sonra bunun imkânı üzerine eğilmiştir. Yahudilerin “bizimle yaptığı ahdi neden iptal etsin” şeklindeki itirazlarını cevaplandırarak yazar, Yahudi tarihinden örnekler göstermekle bunu ispatlamaya çalışmıştır. Bu bağlamda o Kudüs'ün, buradaki sunağın, kohenlik makamının önce Yahudilere verilse de sonradan geri alındığına işaret etmekte ve bu doğrultuda Yahudilerle olan ahdi sonlandırılıp yeni bir ahdin yapılmasının ilahi iradeye uygun olduğunu ifade eder.¹⁷⁶ İsa Mesih'in de Eski Ahit'teki hükümlere uygun şekilde sünnet edilmesinin de o hükümlerin devam ettirilmesi için kanıt sayılamayacağını, bununda aslında Yeni Ahit'in insanlar tarafından kabul edilmesinin kolaylaştırılmasının hedeflendiğini belirtmiştir.¹⁷⁷ Bar Salibi Hz. Musa'nın da mesajın yenilenmesi bağlamında önceden haber verdiğini¹⁷⁸ ve gelecek olana uymaları hususunda Yahudileri uyardığını belirterek Hristiyanlığın da meşru ahitlerden olduğunu kanıtlamaya çalışmıştır.¹⁷⁹

E. Sünnet

Sünnet konusu Yahudi ve Hristiyanlar arasında temel tartışma konularından biridir. Hristiyanlık zaman içerisinde Yahudi şeriatından uzaklaşarak sünnet olmaya ihtiyaç olmadığını kurallaştırmıştır. Yahudi kutsal metnini Eski Ahit olarak niteleyen Hristiyanlık, onun içerisindeki en temel hüküm olan sünnet emrini de eskimiş olarak görmüştür. Bu bağlamda Yeni Ahit'te özellikle Pavlus'un söylemleri dayanak teşkil etmiştir. O fiziki sünnetin gereksiz olduğunu buna mukabil Tanrı katında önemli

¹⁷⁵ Bar Salibi, *Luqbal Yudoeye*, II: 3.

¹⁷⁶ Bar Salibi, *Luqbal Yudoeye*, II: 18.

¹⁷⁷ Bar Salibi, *Luqbal Yudoeye*, VI: 19.

¹⁷⁸ Kutsal metinlerde bahsedilen bilginin anlamı şu şekildedir: “*Tanrınız Rab size aranızdan, kendi kardeşlerinizden benim gibi bir peygamber çıkaracak. Onu dinleyin.*” (Tesniye 18: 15)

¹⁷⁹ Bar Salibi, *Luqbal Yudoeye*, VI: 20.

olanın kalbin sünnet olması gerektiğini vurgulamıştır. Bar Salibi'nin bu eserinde de konu bu doğrultuda ele alınmaktadır.

1. Yahudilikte sünnet uygulaması

Sünnet, Yahudilikte dinin olmazsa olmazı sayılan bir uygulamadır. Berit Mila diye isimlendirilen bu uygulama Yahudi tarihinde bahis konusu ırkın atası sayılan Hz. İbrahim'e kadar gider.¹⁸⁰ Sünnet emrinin dayanağı Yahudi kutsal metinlerinde Hz. İbrahim ile ilişkilendirilmektedir. Dini öğretiye göre sünnet Hz. İbrahim ile Tanrı arasında ahitleşmenin sembolü olup, önce bu ırka bilahare bu inanca mensup olan her erkeğin vücudunda taşıması gereken bir alamettir.¹⁸¹ Bazıları ise sünnet uygulamasının eski çağlardan itibaren Ortadoğu'da bilindiğini söyleyerek Yahudilerin bu uygulamayı onlardan alma ihtimaline dikkat çekmiştir.¹⁸²

Sünnetle ilgili bilgiler Yahudi kutsal metinlerinde Tekvin'den itibaren başlar. Tekvine göre sünnet olan ilk kişi Hz. İbrahim'dir. O doksan dokuz yaşında sünnet olmuştur. Kendisiyle aynı gün sünnet olan oğlu İsmail ise o sırada on üç yaşındaydı. Bu ilahi emirle birlikte kendisi ve oğlu sünnet olduktan sonra Hz. İbrahim ailesinde bulunan bütün erkekleri ve daha sonra kan bağı bulunmayan köleleri de Tanrı'nın kendisinden istediği gibi sünnet etmiştir.¹⁸³ Daha sonra oğlu İshak doğunca Hz. İbrahim Tanrı'nın emriyle onu sekiz günlükken sünnet etmiştir.¹⁸⁴

Yahudi geleneğinde en eski emirlerden olan sünnet, doğumdan sonra sekizinci günde¹⁸⁵ yapılması gereken dini bir törendir. Bu süreden önce yapılmaması gerekip şayet yapılırsa dini hükmün yerine gelmediği kabul edilmektedir.¹⁸⁶ Nitekim sünnetin bu tarihten sonra da yapılmaması temel kuraldır. Bu hususta sıkı davranan rabbilere

¹⁸⁰ Alalu, Suzan, *Yahudilikte kavram ve değerler*, 98-99, 102-103.

¹⁸¹ Tekvin 17:9-14; Hasanov, *Nuh Kanunları ve Nuhilik*, 70.

¹⁸² Detaylı bilgi için bkz., Kıranatlıoğlu, Mustafa, "Yahudilikte Sünnet", *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, XLIV: 1 (2018), 99-119, 102 ve dvm.

¹⁸³ Tekvin 17:23-26.

¹⁸⁴ Tekvin 21:4.

¹⁸⁵ Levililer 12:3.

¹⁸⁶ Çinpolat, Salih, "Yahudilik, Hristiyanlık ve İslam'da Sünnetin Yeri", *Kalemname: Kırıkkale Üniversitesi İslâmî İlimler Fakültesi Dergisi*, II: 3 (2017), s. 109-126, 116.

göre, sünnetin bir saat bile geciktirilmemesi gerekmektedir.¹⁸⁷ Sünnetin ertelenmesine sadece bebeğin sağlığı ile ilgili sorun olduğunda izin verilip bu durumda ileri bir tarihe bırakılabilir.¹⁸⁸ Yine, Yahudilikte dünyevi iş yapılmaması gereken Şabat günü ve bayramlar da sünnetin ertelenmesine sebep sayılmaz.¹⁸⁹ Yahudiliği ileri yaşlarda kabul eden bir erkeğin de hemen sünnet edilmesi gerekmektedir. Yahudiliği kabul eden kişinin –eski inancından dolayı- sünnetli olduğu takdirde ise, kural formel olarak gerçekleşsin diye, penisinden bir miktar kan akıtılması gerekmektedir.¹⁹⁰

Yahudi geleneğinde sünnetçinin de özellikleri belirtilmiştir. Sünneti gerçekleştirecek kişinin dindar bir Yahudi olması ilk şarttır.¹⁹¹ Fakat her Yahudi'nin bu uygulamayı yapmasına izin verilmemiştir. Örneğin kohen ya da haham gibi din adamı statüsündeki kişilerin sünnet yapmasına müsaade edilmemiştir.¹⁹² Sünnet etme eylemi Yahudi geleneğine göre temelde erkekler tarafından uygulansa da kutsal metinlerde bazı istisnai durumlarda kadınların da bebeği sünnet ettiğine işaret edilmiştir.¹⁹³ Günümüzde ise sünnet etme eylemi özel bir görevli veya bu konuda eğitilmiş olan doktorlar tarafından gerçekleştirilir.¹⁹⁴

2. Bar Salibi'ye göre Sünnet

Yazarımız eserinde sünnet konusuna çeşitli bölüm ve paragraflarda değinmiş ve yeni ahitten pasajlarla kendi argümanlarını desteklemiştir. Konuyu sunarken o bir taraftan olayı alametler üzerinden anlatarak fiziki sünnet ve kalbin sünneti diye ele alırken diğer taraftan ise sünnetli ve sünnetsiz teması açarak bu olguda kimlik üzerinden bir karşılaştırmaya gitmektedir. Bu bağlamda onun sünnet konusunu ele alışının mukayese amaçlı olduğu söylenebilir. Yazar gulfe sünneti ile Yahudi şeriatındaki sünnet olmayı, kalbin sünneti dediğinde ise konunun Hristiyanlıktaki

¹⁸⁷ Özen, *Yahudilikte ibadet*, 124.

¹⁸⁸ Gürkan, *Yahudilik*, 177.

¹⁸⁹ Çinpolat, “Yahudilik, Hristiyanlık ve İslam’da Sünnetin Yeri”, 116.

¹⁹⁰ Özen, *Yahudilikte ibadet*, 124.

¹⁹¹ Çinpolat, “Yahudilik, Hristiyanlık ve İslam’da Sünnetin Yeri”, 115.

¹⁹² Özen, *Yahudilikte ibadet*, 124.

¹⁹³ Çıkış 4:25.

¹⁹⁴ Çinpolat, “Yahudilik, Hristiyanlık ve İslam’da Sünnetin Yeri”, 115.

değerlendirmesini anlatmaktadır. Nitekim, kimlik bazında sünnetli derken İbranileri, sünnetsiz kavramı ile de İbranilerin düşmanı olan Kenanlı kimliğini ifade etmektedir.

Bar Salibi'ye göre bir insanın gulfe sünnetli olması onun Tanrı katında değerli olduğu anlamına gelmemektedir. Yazar, bu bağlamda sünnetsiz olduğu halde erdemli ve övgüye layık hayat sürenlerin olduğunu delil göstererek üstünlüğün fiziki sünnet ile ölçülmediğini ileri sürmüştür.¹⁹⁵ O, bu hususta Yahudi kutsal metinlerinde saygı ve övgü ile anılan figürler üzerinden örnekler vermiştir. Vermiş olduğu Adem ve ailesi, Nuh ve ailesi, Eyüp, Melkizedek ve İbrahim, Hz İbrahim'in sünnetsiz olduğu dönemdeki derecesi gibi birkaç örnekle kendi tezini desteklemeye çalışmaktadır. Verilen örnekler sünnetsiz olan ve Yahudi kutsal metinlerinde haklarında iyilik ve övgülerde bulunan kişilerdir.¹⁹⁶

Yazar, Adem ve çocuklarının sünnet olmasına ilişkin kutsal metinlerde herhangi bir bilgi geçmemesinden hareketle onların sünnetsiz olduklarını¹⁹⁷ fakat derecelerinde bunun herhangi bir küçümsemeye yol açmadığını dile getirmektedir. Benzer şekilde Nuh ve oğullarıyla ilgili de yaklaşımını sürdürmektedir. Yahudilerin atası olan ve Yahudiliği başlatan kişi olması hasebiyle İbrahim'in üzerinden daha fazla örnekler vermiştir. Bu bağlamda İbrahim'in sünnetsiz olduğu dönemde de tanrıyı kavradığını¹⁹⁸ ve tanrı tarafından ilahi hitaba mazhar olduğunu argüman olarak göstermiştir. Yine İbrahim'in sünnetli olduktan sonraki hayatında da kendisinin bir sünnetsiz olan Melkizedek tarafından kutsandığını dile getirmiştir.¹⁹⁹ Yine o, Yahudi kutsal metin literatünde adına müstakil bir kitap olan Eyüp'ü de örnek göstermiş, onun sünnetsiz olduğu halde gayet muteber bir konumda olduğunu belirtmiştir.²⁰⁰ Bu örneklerle yazar sünnetliliğin sünnetsizlik üzerinde üstünlüğünün olmadığını ispatlamaya çalışmıştır.

Sünnet hususunda Bar Salibi'nin dile getirdiği bir diğer husus da fiziki sünnetlilik ile kalbi sünnetlilik arasındaki mukayesedir. Yahudiliğin gulfe sünnetine

¹⁹⁵ Bar Salibi, *Luqbal Yudoye*, II: 5.

¹⁹⁶ Bar Salibi, *Luqbal Yudoye*, II: 5.

¹⁹⁷ Bar Salibi, *Luqbal Yudoye*, II: 12.

¹⁹⁸ Bar Salibi, *Luqbal Yudoye*, II: 5.

¹⁹⁹ Bar Salibi, *Luqbal Yudoye*, II: 5, 12.

²⁰⁰ Bar Salibi, *Luqbal Yudoye*, II: 5.

karşın kalbi sünnetliliği ön plana çıkaran yazar, bu argümanı Yahudi kutsal metinlerinden kanıtlar göstererek güçlendirmeye çalışmaktadır. Bu amaçla o Mısırlılar ve Edomlular'ın, Ammon ve Moav soyundan gelenler gibi sünnetsiz olan yabancı kabilelerin cezalandırılacağını anlatmakta, fakat sünnetli olan İsrailoğullarının da cezadan muaf olmayacağını, çünkü onların kalplerinin sünnetsiz olduğunu anlatan Yeremya sifrinde geçen pasaja²⁰¹ atıf yapmaktadır.²⁰²

Hristiyanlığa göre gulfe sünnetinin çok ehemmiyetli olmadığı yaklaşımını Yahudiler çürütmeye çalışmış, bu amaçla İsa Mesih'in de sünnetli olduğunu ileri sürmüşlerdir. Buna cevaben Bar Salibi, onun sünnetli olmasındaki temel hedefin Yahudilerin kendisine uymasını sağlamak için Tevrat ahkâmının tamamını icra etmesi ve hiçbir eksiklik bırakmaması olduğunu ifade etmiştir²⁰³. Yazar Hristiyan akidesine uygun biçimde “sebebin açığa çıktığı” yani Tanrı'nın bizzat kendisinin bedenleşmesi ve İsa Mesih olarak gelmesiyle birlikte Yahudi şeriatının artık geçerliliğini kaybettiğini, bu çerçevede de sünnet olmaya artık gerek kalmadığını dile getirmiştir.²⁰⁴

F. Kurban

Yahudi kutsal metinlerine göre kurban, insanlığın tecrübe ettiği ilk ibadet türü olup Hz. Âdem döneminden itibaren uygulanmaktadır. Yahudilikte günlük dua ibadetlerinin zamanı da kurban sunma vakitlerine göre ayarlanmıştır. Bunun dışında, günlük hayatın akışı içerisinde de sunu ve takdimeler Yahudilikte önemli yer tutmuştur. İsa Mesih'in çarmıhta kurban edilmesi doktrini, Yahudilikteki kurban fikrinin Hristiyanlık üzerindeki etkisini ortaya koyması açısından manidardır. Ancak Hristiyanlığın kurban ve sunu ibadetini Yahudilik kadar vurgulamamasından olsa gerek bu konu zaman zaman bahis konusu iki inancın uleması arasında polemik konusu olmuştur.

²⁰¹ Yeremya 9: 25.

²⁰² Bar Salibi, *Luqbal Yudoye*, IV: 5

²⁰³ Bar Salibi, *Luqbal Yudoye*, VI: 19.

²⁰⁴ Bar Salibi, *Luqbal Yudoye*, IV: 4.

1. Yahudilikte kurban ibadeti

Arapça yakınlaşma fiilinden türeyen ve uygulanması vesilesiyle Tanrı'ya yakınlaşmayı ifade eden kurban ibadeti,²⁰⁵ kutsal metinlerin sunduğu ritüeller tarihine göre insanlık tarihindeki ilk ibadet çeşididir. Bu ibadet türü sadece Ortadoğu dinlerine sınırlı olmayıp diğer dinlerde de bulunmaktadır ve eski dünyadaki tüm halklarda litürjinin esasını bu ibadet teşkil etmiştir.²⁰⁶ Buradan hareketle bazıları Yahudilikteki kurban ibadeti ile Mısır ve Grek dinlerindeki “tanrıyı doğurma” ritüelini karşılaştırmışlardır.²⁰⁷

Kurban ibadeti destek ve şükran duygusuyla takdim edilen şey biçiminde Tanrı'ya yapılan bağış görevini ifa etmiştir.²⁰⁸ Nitekim Tevrat'ta anlatıldığına göre bu ibadet zor zamanlarda Tanrı'nın desteğinin davet edilmesi veya zorlu bir süreçten kurtulduktan sonra Tanrı'ya şükürün eda edilmesi bağlamında uygulanmıştır. Hz. Âdem'in oğulları arasındaki çatışmaya çözüm getirmek için sunulan kurban, ilk kurbandır. Yine, dünyayı saran ve tüm canlıların sonunu getiren tufan felaketinin bitmesinin ardından Hz. Nuh Tanrı'ya kurban sunmuştur.²⁰⁹

Yahudi kutsal metinlerinde biçim ve amaç bakımından pek çok kurban türlerinden bahsedildiği gibi bu ibadeti ifade eden farklı kavramların da geçtiği görülmektedir. Buradaki kavramlar İbranicede yükselen şey anlamında “*olah*”, yaklaştıran şey anlamında “*korban*” ile boğazlayıp kan akıtma anlamında “*zevah*” kelimeleridir. Korban genel bir isim olup tüm biçimleri ifade ettiği halde olah kurbanlığın yakılması biçiminde, zevah ise kurbanlık hayvanın kesilmesi şeklinde icra edilirdi.²¹⁰ Amaç bakımından ise selamet takdimesi, şükran takdimesi, hata ve suç takdimesi (aşam), günah takdimesi (hatat), ekmek takdimesi, dökülen takdimesi, sallama takdimesi, adak takdimesi, gönüllü takdimesi olarak farklı çeşitleri mevcuttu.

²⁰⁵ Güç, Ahmet, “Kurban”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, XXVI, 433-435, 433.

²⁰⁶ Wellhausen, Julius, *Prolegomena to the History of Ancient Israel*, New York: World Publishing, 1965, 61.

²⁰⁷ Örneklerin karşılaştırılması için bkz. Örs, Hayrullah, *Musa ve Yahudilik*, 4. bsk., İstanbul: Remzi Kitabevi, 2000, 123-126.

²⁰⁸ Lasebikan, G.L., “Eski Ahid’de Kurban”, *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, [çev. Ahmet Güç], VII: 7 (1998), 575-586, 575.

²⁰⁹ Tekvin IV: 4, VIII: 20.

²¹⁰ Lasebikan, “Eski Ahid’de Kurban”, 577.

Böylece kurban ibadetinin Yahudi geleneğinde bir temizlik aracı olarak görüldüğü anlaşılmaktadır.²¹¹ Kurban mezbahın kuzey tarafında, kohenlerin avlusu adı verilen yerde kesilirdi²¹² ve kurbanı yapan kişi sembolik olarak kurbanın kendisi olduğunu, kurbanla birleştiğini gösterme amacıyla elini hayvanın kafasına koyardı.²¹³ Günde üç kere uygulanması bakımından en rutin olan kurban türü hayvanın kesilmesiyle icra edilen kurban türüydü. Kesilen hayvanın saf, temiz ve kusursuz olmasına dikkat edilirdi. Yahudi kutsal metinlerinde kurbanla ilgili pasajların genelinden çıkartılan sonuca göre sığır, koyun, kuzu ve keçi kurbanlık için yaygın olarak sunulan hayvanlardı ve nadiren güvercin, kumru gibi kuşlar da kurbanlık olarak sunulurdu. Zaruret halinde dağ keçisi, ceylan vs. gibi yabani hayvanların da kurban edilmesine izin verilmişti.²¹⁴

Kurban, Süleyman Mabedinde uygulanabilen bir ibadet çeşidi idi ve bu yüzden mabedin bulunmadığı ortamda, örneğin Babil Sürgünü sırasında bu ibadetin sakıt olduğu ifade edilmiştir. Sinagogda kurban kesme ibadeti uygulanmaz. Bu yüzden de Yahudiler geri döndükten hemen sonra mabedin yapımına koyulmuşlardı.²¹⁵ Romalıların saldırısı sonucu M.S. 70'te II. Mabedin de yıkılması ile birlikte kurban ibadetinin icra edilemez hale geldiği geleneksel Yahudi düşüncesinde kabul edilmiştir. Bu yaklaşıma göre Mesihî Çağ geldiğinde Mesih gelip mabedi tekrar inşa edecek ve kurban ibadeti o zaman tekrar icra edilebilecektir.²¹⁶

2. Bar Salibi'ye göre Kurban

Kurban ve takdimeler konusunun Yahudiler ile Hristiyanlar arasındaki polemik literatüründe önemli yer tutması Bar Salibi'nin bu konuyu ele almasından aşikârdır. Onun bu konudaki detaylı söylemleri aynı zamanda Yahudilerin iddiaları hakkında

²¹¹ Bu çeşitler hakkında detaylı bilgi ve kutsal metinlerden kaynaklar için bkz. Özen, Adem, *Yahudilikte ibadet*, İstanbul: Ayışığı Kitapları, 2001, s. 185-191.

²¹² Gürkan, *Yahudilik*, 196-197.

²¹³ Öztürk, Nermin, *İlahi dinlerde yemin, keffaret ve kurban*, Konya: Selçuk Üniversitesi Ymş. Dr. Tezi, 1996, 62-63.

²¹⁴ Özen, *Yahudilikte ibadet*, 184.

²¹⁵ Atasagun, Galip, *İlahi dinlerde (Yahudilik, Hristiyanlık ve İslam'da) dini semboller*, Konya: Sebat Ofset Matbaacılık, 2002, 101-102.

²¹⁶ Gürkan, *Yahudilik*, 198-199.

ipucu vermektedir. Yazılarından anlaşıldığı üzere, Hristiyanlığın kurban ve takdime ritüeline gerekli ehemmiyet vermemesi Yahudiler tarafından yadırganmıştır ve onlar dinin temel ritüellerinden olan kurban ibadetine yönelik bu yaklaşımı Hristiyanlığın önemli hatalarından biri olarak görmüşlerdir. Bu yüzden yazar kurban konusunu ele alırken bu ritüelin sadece pratik boyutunun olmayıp aynı zamanda mahiyetinin de dikkate alınması gerektiğine değinmiş ve salt kurban kesmenin herhangi bir faziletinin olmadığını belirtmiş, öte yandan Yahudi kaynaklardan hareketle bu ritüelin feshinin bizzat peygamberler tarafından da haber verildiğini belirterek Hristiyanlığı savunmaya çalışmıştır.

Bar Salibi'ye göre fazilet kurban keserek kan akıtmakta değildir; bilakis kurban kesmeden de ilahi teveccühe nail olmak mümkündür. Bu bağlamda o, Melkizedek ile Hz. İbrahim örneğini²¹⁷ ileri sürmekte, sünnetsiz olan Kenanlı Melkizedek'in kurban kesmese de sünnetli olan ve kurban ibadetini uygulayan Hz. İbrahim'i kutsayacak kadar yüksek dereceye sahip olduğuna işaret ederek iddiasını kutsal metinlerden kanıtlarla temellendirmektedir.²¹⁸

Bar Salibi kurban ibadetinin bir dönem geçerli olduğunu kabul etmekle birlikte sonradan feshedilmesinin ilahi planda bir yanlışlık olduğu anlamına gelmediğini vurgular. Bu bağlamda o, sonradan feshedilen bazı örnekler üzerinden görüşünü temellendirmektedir. Kudüs'ün konumunun ve bu şehirdeki sunağın, nitekim kohenlik makamının önce Yahudilere verilse de sonradan geri alındığına işaret eden yazarımız benzer şekilde kurban ibadetinin de sonlandırılmasının ilahi iradeye uygun olduğunu ifade eder.²¹⁹ Yazara göre kurban ibadetinin artık feshedilmiş olması Yahudilere gönderilen peygamberler tarafından da çeşitli vesilelerle dile getirilmiştir. O, bu yaklaşımını ispatlamak için kurbanın makbul olduğuna işaret eden göksel ateşin artık inmediğini kanıt göstermekte ve bunu kendi iddiasına dayanak olarak

²¹⁷ Kutsal metinlerde bahsedilen bilgi şu şekildedir: “Yüce Tanrı'nın kâhini olan Şalem Kralı Melkisedek ekmek ve şarap getirdi. Avram'ı kutsayarak şöyle dedi: Yeri göğü yaratan yüce Tanrı Avram'ı kutsasın, düşmanlarını onun eline teslim eden yüce Tanrı'ya övgüler olsun. Bunun üzerine Avram her şeyin ondalığını Melkisedek'e verdi.” (Tekvin 14: 18-20)

²¹⁸ Bar Salibi, *Luqbal Yudoeye*, II: 12.

²¹⁹ Bar Salibi, *Luqbal Yudoeye*, II: 18.

yorumlamaktadır.²²⁰ Öte yandan, Tanrı'nın kurban etinden faydalanmadığını kutsal metinlere dayandıran yazar, bu metinlerden hareketle artık kurban ibadetinin zamanının dolduğunu ileri sürmektedir.²²¹ Bar Salibi'nin bu bağlamda dayanağı sürgün tecrübesine sahip olan Yeşaya²²² ve Daniel peygamberlerin söylemleridir. Hatta Daniel peygamber kurban ibadetinin feshini ileride gelecek olan lider ile ilişkilendirmiştir.²²³ Bu, yazar için önemli bir argümandır ve o, bu pasajları yeni lider zamanında kan dökerek ibadet etmenin Tanrı'nın ruhunu tiksindirdiğini²²⁴ ve peygamber Hoşea'nın dilinden²²⁵ Tevrat'ta geçen ritüellerden kurban ve benzeri takdimelerin sunulduğu toplu ibadetlerin hükmünün de bu yüzden son bulacağına kanıt olduğunu vurgular.²²⁶ Yeremya'nın söylemlerine²²⁷ atıf yapan yazarımız Tanrı'nın kurban etinden ve kanından beslenmediğini, kokulu kamışlar ve tütsü şeklinde sunulan takdimelerden haz almadığını belirterek²²⁸ bu bilginin yeni olmadığını, bilakis Hz. Davut tarafından da ifade edildiğini²²⁹ söylemiş, böylece ibadetlerde asıl faziletin kan akıtmak veya takdime sunmak olmadığını vurgulamıştır.²³⁰

²²⁰ Bar Salibi, *Luqbal Yudoye*, I: 14.

²²¹ Bar Salibi, *Luqbal Yudoye*, V: 17, 19.

²²² Kutsal metinlerde bahsedilen bilginin anlamı şu şekildedir: “Kurbanlarınızın sayısı çokmuş, bana ne?” diyor Rab. Yakmalık koç sunularına, besili hayvanların yağına doydum. Boğa, kuzu, teke kanı değil istediğim.” “Anlamsız sunular getirmeyin artık. Buhurdan iğreniyorum. Kötülük dolu törenlere, yeni ay, Şabat Günü kutlamalarına ve düzenlediğiniz toplantılara dayanamıyorum. Yeni Ay törenlerinizden, bayramlarınızdan nefret ediyorum. Bunlar bana yük oldu, onları taşımaktan yoruldum.” (Yeşaya 1: 11, 13-14)

²²³ Kutsal metinlerde bahsedilen bilginin anlamı şu şekildedir: “Gelecek önder birçoklarıyla bir haftalık sağlam bir antlaşma yapacak. Haftanın yarısı geçince, kurbanı da sunuyu da kaldıracak. Kararlaştırılan yıkım başına gelinceye dek yok edici önder tapınağın üst bölümüne yıkıcı iğrenç şeyler yerleştirecek.” (Daniel 9: 27)

²²⁴ Bar Salibi, *Luqbal Yudoye*, VI: 16.

²²⁵ Kutsal metinlerde bahsedilen bilginin anlamı şu şekildedir: “Bütün sevincine, bayramlarına, Yeni Ay törenlerine, Şabat günlerine, dinsel bayramlarının tümüne son vereceğim.” (Hoşea 2: 11)

²²⁶ Bar Salibi, *Luqbal Yudoye*, VI: 15.

²²⁷ Kutsal metinlerde bahsedilen bilginin anlamı şu şekildedir: “Neden bana Saba'dan günnük, uzak bir ülkeden güzel kokulu kamış getiriliyor? Yakmalık sunularınızı kabul etmiyorum, kurbanlarınızdan hoşnut değilim.” (Yeremya 6: 20)

²²⁸ Bar Salibi, *Luqbal Yudoye*, VI: 17.

²²⁹ Kutsal metinlerde bahsedilen bilginin anlamı şu şekildedir: “Ben boğa eti yer miyim? Ya da keçi kanı içer miyim?” (Mezmurlar 50: 13)

²³⁰ Bar Salibi, *Luqbal Yudoye*, VI: 17.

G. Yahudi kimliği

Kimlik algısı Yahudiliğin belirleyici yönü olup aynı zamanda en çetrefilli konu olarak da bilinmektedir. Ehemmiyeti hasebiyle bu konu Bar Salibi için de elverişli enstrüman olmuştur. Kimlik konusunun, onun Yahudileri eleştirmeye eğilmediği nadir noktalardan olduğu dikkati çekmektedir.

1. Yahudi kaynaklarında kimlik meselesi

Yahudi kaynaklarında Yahudi kimliğini açıklamak için yaygın olarak İbrani, İsraili (İsrailoğulları) ve Yahudi kavramları kullanılmaktadır. Bu kavramların her biri tarihin farklı dönemlerinde söz konusu kimliği anlatmakta olup içerdikleri baskın özellikleri nedeniyle söz konusu kimliğin değişik özelliklerine işaret etmektedir.²³¹ Aslında Yahudilikte din ve etnisite algısı iç içe geçmiştir.²³² Erken dönemlerinde bir aşiretin töresi, bir kavmin yaşam biçimi, bir ulusun kültürü olma mahiyeti arz eden Yahudilik aynı zamanda dini referanslar içermiş, teolojik özelliğe sahip olmuştur. Kutsal metinlerde söz konusu her iki özelliğe yapılan vurgular nedeniyle Yahudiliğin bir inancı mı yoksa bir etnik kimliği mi ifade ettiği hususu da uzmanlar arasında çoğu zaman tartışılmıştır. Bu tartışmalar arasında en çok kabul gören yaklaşıma göre Yahudi kimliği dini unsurlarla donatılmış etnik varlık olup birisi olmazsa diğlerinin bir anlam ifade etmediği, birbirinden ayrılmaz bütündür.²³³ Çünkü Yahudilerin kurucu atalarının Hz. İbrahim, Hz. İshak ve Hz. Yakup olması açısından etnik perspektiften oluşturulan kimlik algısının, söz konusu figürlerin yoğun dini referanslarla anılması hasebiyle de teolojik mahiyeti hep var olmuştur. Bu yüzden Yahudi kimliğinin dini öğelerin yoğun biçimde yer aldığı etnik bilinçle şekillendiği ifade edilebilir.²³⁴

Kronolojik olarak söz konusu kavmi ifade etmek için ilk kullanılan kavram İbrani kavramıdır. Yahudi kutsal metinlerinde bu kavram ilk defa Yahudilerin atası

²³¹ Aydın, Fuat, *Yahudilik*, 2. bsk., İstanbul: İnsan, 2010, 11. Kutsal metinlerde bu kavramlar dışında kullanılan farklı betimlemeler için bkz. Hasanoğlu, *Gerut*, 26.

²³² Gürkan, Salime Leyla, *Yahudilik*, 4. bsk., İstanbul: İsam Yayınları, 2014, 14-15.

²³³ Hertzberg, Arthur, "Jewish Identity", *Encyclopaedia Judaica*, 2nd ed., XI, 292-299, 292.

²³⁴ Yahudi kimliğini oluşturan din ve etnisite öğeleriyle ilgili detaylı değerlendirme için bkz. Hasanoğlu, *Gerut*, 21-26.

Hız. İbrahim'i betimlemek için kullanılmıştır²³⁵ ve özellikle erken dönemlerinde onları ifade etmiştir.²³⁶ Bazı uzmanlar telaffuz yakınlığına dayanarak İbrani kavramını bölgede göçebe hayat tarzı süren Habiru kavmiyle özdeşleştirmiştir. Ancak son dönemlerdeki araştırmalarda bu görüşün gerçeğı ifade etmediğı vurgulanmıştır.²³⁷ İbrani kavramının kökeni olarak iki yorum mevcuttur. Bir yoruma göre kelime Ever'in soyundan gelenler anlamında Hız. Nuh'un torununa atıftır. Diğer yorum ise kelimeyi geçmek anlamında "avar" fiiline dayandırıp "Ürdün nehrinin öte yakasından gelenler" şeklinde izah etmektedir. Her iki yorumun içeriğı bir soyu ifade edip biyolojik bağı esas aldığı için etnisite anlamı baskındır.²³⁸ İsrailoğulları kavramı, İsrail lakabıyla bilinen Hız. Yakup'un on iki oğlunun soyundan gelenleri ifade eder. Kelimenin kendisinden de anlaşıldığı üzere biyolojik bağ vurgusundan hareketle oluşturulmuştur ve etnisite odaklıdır. Hız. Yakup'tan sonra Babil Sürgünü'ne kadar, yani yaklaşık M.Ö. XVI. yüzyıldan M.Ö. 587'ye kadarki zaman diliminde söz konusu kavmi ifade etmek için esasen İsrailoğulları kavramı kullanılmıştır.²³⁹ Yahudi kavramıyla ilgili de iki yorum mevcuttur. Bir yoruma göre kelime Hız. Yakup'un oğullarından Yahuda'ya nispetle oluşturulmuştur. Diğer yorum ise kelimenin bölgenin adı olan Yahuda'ya dayandığı şeklindedir.²⁴⁰ İlk başlarda etnik aidiyeti ifade eden Yahudi kelimesi zamanla bölgesel mensubiyeti, ardından da dini mensubiyeti ifade eden gelişim seyri geçirmiştir.²⁴¹ Bu kavramlar dışında Musevi kavramı da Müslümanlar arasında yaygın olarak kullanılmakta olup Hız. Musa'ya atfen oluşturulmuştur ve temel Yahudi kaynaklarında bir kimlik ismi olarak geçmez.²⁴²

²³⁵ Tekvin 14:13.

²³⁶ Hasanoğlu, *Gerut*, 27.

²³⁷ E.S., "Habiru", *Encyclopaedia Judaica*, 2nd ed., VIII, 180-181, 181.

²³⁸ Gürkan, *Anahatlarıyla Yahudilik*, 18.

²³⁹ Adam, Baki, "Yahudilik, Yaşayan Dünya Dinleri, ed. Şinasi Gündüz, Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı, 2007, 205-250, 206.

²⁴⁰ Hasanoğlu, *Gerut*, 32-33.

²⁴¹ Cohen, Shaye J.D., *The beginnings of Jewishness: boundaries varieties uncertainties*, Berkeley: University of California Press, 1999, 70 ve dvm.

²⁴² Hasanoğlu, *Gerut*, 26.

2. Bar Salibi'ye göre Yahudi kimliği

Yahudi kimliği konusu *Luqbal Yudoeye*'de önemli yer tutmakta ve yazarımız bu konuyu eserin farklı bölüm ve paragraflarında ele almaktadır. O, söz konusu kimliği ifade eden kavramlar hakkında bilgi verip onların kökenini ortaya koymakta ve bu kavmin en belirgin özelliklerini anlatmaktadır.

Bahis konusu kavmin İsrailoğulları, Yahudiler ve İbraniler olarak adlandırıldığını belirten²⁴³ Yazar konuyu açıklamaya onların etnik kökeni ile başlamaktadır. Yahudiliğin etnik merkezli bir yapıda olduğu göz önüne alındığında onun bu yaklaşımı oldukça isabetli bir tutumdur. O, söz konusu kavmin İbrahim'in soyundan geldiğini belirtmekle konuya giriş yapar. Burada onların İbraniler ve İsrailoğulları olarak isimlendirildiklerinden bahsetse de konu ile ilgili fazla detay vermez. Konuyu spesifikleştirme adına onların "Musa önderliğinde kölelikten kurtulduklarını" ve "Nun oğlu Yeşu zamanında vaat edilmiş toprakları ele geçirdiklerini" ifade etmektedir.²⁴⁴ Devam eden satırlarda ise Yahudi kavramını da zikrederek her üç ismin detayına girmektedir. Önce İsrailoğulları kavramını ele alıp bu ismin "İsrail, yani Tanrı'yı gören adama" nispetle oluştuğunu belirtir. Daha sonra Yahudi kavramını açıklamaya geçer. O burada Yahuda soyundan ve Yahuda krallığından bahseder. Süleyman'ın vefatından sonra söz konusu kavim arasında ortaya çıkan ayrılığa dikkat çekip Yahuda ve Benyamin oğullarının aynı çatı altında bir devlet kurduklarını ve Kudüs'te Davut'un oğulları tarafından yönetildiklerini yazar. O bu devletin adının Yahuda devleti olduğunu belirtmeden, soy olarak Yahuda'ya nispet edildiklerinden bahseder. Babil Sürgünü'nün ardından geri dönenlerin Yahuda oğulları arasından çıkan krallığa nispetle Yahudi diye adlandırıldıklarını belirtir. Burada Bar Salibi Yahudi kavramını iman eden kavramı ile özdeşleştirmektedir. Son olarak İbrani kavramını açıklayan yazarımız, bu kavramın karşıdan karşıya geçenler anlamındaki fiilden türediğini belirtir.²⁴⁵ O, bu isimlendirmelerle ilgili herhangi bir tartışmaya girmemiş, kendi kutsal metinlerinden karşıt argüman kullanmamıştır. Buna binaen ona göre mezkur isimlendirmelerde

²⁴³ Bar Salibi, *Luqbal Yudoeye*, I: 2-3.

²⁴⁴ Bar Salibi, *Luqbal Yudoeye*, I: 2.

²⁴⁵ Bar Salibi, *Luqbal Yudoeye*, I: 3.

reddedilecek bir yön bulunmamaktadır. İbranilerin bölgedeki diğer kavimlerden ayırt edici özelliğinin sünnet olduğunu zikreden²⁴⁶ yazar, Tanrı'nın İbrani kavmi vasıtasıyla “işaretler ve harikuladelikler” gösterdiğini ikrar etmektedir.²⁴⁷

H. İsrailoğulları'nın seçilmişliği

Seçilmişlik inancı Yahudi inancının temel esaslarındandır. Yahudilerin kendilerini seçkin ırk olarak görmeleri, yazarımızı bu hususta yazmaya itmiştir. Yazar tarihi boyutta bu inancın gerçek olduğunu, yani Yahudilerin bir dönemler seçkin olduğunu kabul etse de, reddiye mantığı ile bu payenin artık Hristiyanlarda olduğunu vurgulamıştır.

1. Yahudiliğe göre seçilmişlik anlayışı

Seçilmişlik doktrini Yahudiliğin temel inançlarından olup²⁴⁸ insanları birbirinden farklı kategorize etmekle Yahudiliği diğer inançlardan farklı kılan, Yahudi teolojisinin merkezinde yer alan husustur. Bu doktrin seçilmiş Yahudi kimliğinin karşısında sıradan yabancı kimliğini yerleştirmekle sosyolojik ayrımı ifade etmekle kalmamış, aynı zamanda Tanrı ve İsrailoğulları arasında özel bağ olduğunu tasavvur etmesiyle bu ayrımın metafizik mahiyette olduğunu ifade etmiştir.²⁴⁹ Bu bağın öylesine kuvvetli olduğu düşünülmüştür ki Yahudiler asırlar boyunca yaşadıkları türlü musibetlerle baş etmek ve zorluklar karşısında moral bulmak için ona dayanmış, manevi destek bulmuşlardır.

Seçilmişlik doktrini kutsal metinlerde de net bir şekilde vurgulanmıştır. Bu pasajlardaki ortak nokta, Tanrı'nın İsrailoğulları'nı diğer kavimlerden ayrı tuttuğu, onları kendisi için özel olarak seçtiği, bu yüzden de onların kutsal bir kavim olduğu vurgusudur.²⁵⁰ Günümüz İbranice kaynaklarda seçilmişliği ifade etmek için kullanılan “seçilmiş kavim” tabiri geçse de temel dini metinlerde bu kavram bulunmayıp

²⁴⁶ Bar Salibi, *Luqbal Yudoye*, II: 12.

²⁴⁷ Bar Salibi, *Luqbal Yudoye*, II: 21.

²⁴⁸ Aydın, *Yahudilik*, 20.

²⁴⁹ Gürkan, *Yahudilik*, 16, 117-120.

²⁵⁰ Örneğin bkz. Çıkış 19:6; Tesniye 7:6.

İngilizce literatür nedeniyle yaygınlaşmıştır.²⁵¹ Bunun yerine kutsal metinlerde “kutsal kavim, kutsal halk, has kavim, miras kavim” gibi nitelemeler ile “halkın ve mirasın, Yahve’nin oğulları, Yahve’nin kavmi, O’nun has kavmi, Benim için has olan, Yahve’nin payı” gibi İsrailoğulları’nı Tanrı’ya atfeden tabirler yer alır.²⁵²

Seçilmişlik düşüncesinin temelinde ahit anlayışı yatmaktadır. Ahit vasıtasıyla İsrailoğulları Tanrı’nın kavmi olmuştur.²⁵³ Seçilmişliğin esas sebebi, İsrailoğulları’nın diğer putperest kavimlerden farklı olması ve sadece tek Tanrı’ya tapmalarıdır. Aksi takdirde onların diğer kavimlerden farkının olmadığı belirtilmiştir.²⁵⁴ Daha önce Hz. Adem ve Hz. Nuh ile yapılan ahitlerin genel olmasına ve tüm insanlıkla yapılmasına karşın, Hz. İbrahim ile yapılan ahit bu kavmi var kılan özel ahit olup²⁵⁵ bu ahdin onun soyundan gelenlerle de kuşaklar boyunca sürdürüleceği deklare edilmiştir.²⁵⁶ Bu ahitler belli bir soya vurgu yaptığı için etnik mahiyette olsa da Sina’da Hz. Musa ile yapılan ahit sırasında “Karşımda benden başka Tanrın olmayacak”²⁵⁷ vurgusu nedeniyle teolojik içeriktedir ve İsrailoğulları’nın kutsal kavim olmasını temin etmiştir.²⁵⁸

2. Bar Salibi’ye göre seçilmişlik

Seçilmişlik konusu yazarın fikir dünyasında ehemmiyetli bir yer tutmaktadır. İşaret edilmelidir ki o bu hususu sadece İsrailoğulları’nın seçilmişliği olgusu üzerinden değil aynı zamanda Hristiyan topluluğunun da seçilmişliği bağlamında ele almıştır. O bununla Yahudi kavminin seçilmişliğini zımnen kabul etmiş olsa da bu gerçekliği hemen reddetmiş ve Hristiyan seçilmişliğinden bahsederek Yahudilere karşı bir duruş sergilemiştir. Konuyla ilgili eserin farklı yerlerinde zikrettiği argümanlara bakılınca

²⁵¹ Gürkan, Salime Leyla, *The Jews as a Chosen People: tradition and transformation*, London: Routledge, 2009, s. 17, 190; Hasanoğlu, *Nuh Kanunları ve Nuhilik*, 247.

²⁵² Çıkış 3: 7, 10, 19: 5-6; Tesniye 4: 20, 7: 6, 9: 26, 14: 1-2, 26: 18, 32: 9; Mezmurlar, 135: 4; Hezekiel, 36: 20. Diğer nitelemeler ve tabirler için bkz. Gürkan, *The Jews as a Chosen People*, 9-10.

²⁵³ Hasanoğlu, *Nuh Kanunları ve Nuhilik*, 44.

²⁵⁴ Gürkan, *Yahudilik*, 119-120; Aydın, *Yahudilik*, 21-22.

²⁵⁵ Hasanoğlu, *Nuh Kanunları ve Nuhilik*, 67.

²⁵⁶ Tekvin 12:1-3, 13: 14-16.

²⁵⁷ Çıkış 20: 2.

²⁵⁸ Eichrodt, *Theology of the Old Testament*, I, 39-41; Silberman, Lou H., “Chosen People”, *Encyclopaedia Judaica*, IV, 669-672, 669-670.

ortaya çıkan sonuç, Bar Salibi'nin Yahudi seçilmişliğine karşı Hristiyan seçilmişliğini öne sürmesi şeklindedir.

Hristiyanlığın da kabul ettiği Yahudi kutsal metinleri İsrailoğulları'nın seçilmişliğinden bahseder. Bu yüzden de yazar İsrailoğulları'nın seçilmişliği konusunu direkt olarak reddetmek yerine, türlü argümanlara başvurarak bunu basitleştirmeye çalışmıştır. Örneğin seçilmişlik hakkında bahsederken “Yahudilerin çaresiz ve hatta daha yoksun” bir durumda olduklarından dolayı Tanrı'nın onları reddettiğini ve halkları seçtiğini ifade etmiştir.²⁵⁹ Yazarımız burada halklar ifadesiyle Hristiyanları kastetmektedir. Kitapta kullandığı üslubundan, bu hususun o dönemde Yahudilerle Hristiyanlar arasında temel polemik konularından biri olduğu düşünülebilir. Çünkü o, Yahudilerin olası cevabına karşı argümanlarını geniş bir şekilde serdetmiştir. Eski Ahit'te Yahudilerin seçilmişliğine yönelik pasajları²⁶⁰ zikrettikten sonra onları çürütmeye çalışmış ve “kendi iradeleri ile kendilerini Tanrı'nın yakınlarından uzaklaştırdılar ve bu yüzden O onları reddetti” demiştir. Buradan anlaşıldığı üzere yazar seçilmişliği tarihsel bir realite olarak kabul etmiş, fakat bunun şarta bağlı olduğunu ileri sürmüştür. Bu yaklaşıma göre Yahudiler bir zamanlar seçilmiş olsalar da sonradan amelleri yüzünden Tanrı tarafından reddedilmişlerdir.²⁶¹ O, bu yaklaşımını savunmak amacıyla Yahudi kutsal metinlerine başvurmakta ve ilginç bir şekilde kadın olgusu üzerinden konuyu yorumlamaktadır. Bu bağlamda yazarın başvurduğu kavramlar “doğurgan kadın, kısır kadın, kralın kızı, kraliçe, bakireler, nedimeler, genç kızlar” gibi Eski Ahit'in farklı yerlerinde ve farklı bağlamlarda kullanılan pasajlardır. Konuyu Yakup'un iki eşi Liya ve Rahel ekseninde ele alan yazarımız Yahudileri Liya ile, Hristiyanları ise Rahel ile eşleştirmektedir. Bu eşleştirme ilgili metnin sarih anlamında geçmese de yazarın kendi zihninde kurduğu korelasyona dayanmaktadır. O, Tanrı'nın kısır olan Rahel'i Oğul vasıtasıyla ayırdığını

²⁵⁹ Bar Salibi, *Luqbal Yudoye*, II: 21.

²⁶⁰ Örneğin: “Siz Tanrınız Rab için kutsal bir halksınız. Tanrınız Rab, öz halkı olmanız için, yeryüzündeki bütün halkların arasından sizi seçti. Veya tanrınız Rab için kutsal bir halksınız. Rab öz halkı olmanız için yeryüzündeki bütün halkların arasından sizi seçti.” (Tesniye 7: 6, 14: 2)

²⁶¹ Bar Salibi, *Luqbal Yudoye*, VII: 9.

ve ilahi mesajların onun üzerine tecelli ettiğini Yeşaya'nın sözleriyle²⁶² delillendirmiştir. Bu tutumuyla söz konusu pasajdaki “kısırın zürriyetinin artması” kehanetini ilahi mesajın halklar arasında tebliğ edilmesiyle özdeşleştirerek Hristiyanlığın yayılmasına bir işaret olarak²⁶³ nitelemiştir.²⁶⁴

İ. Yahudi tarihinde sürgünler

İbraniler Ortadoğu'nun en kadim halklarından olup yaklaşık Üç bin beş yüz yıllık tarih içerisinde defalarca göç, tehcir, sürgün gibi mekân değişikliği tecrübeleri yaşamışlardır. Bu göçlerden bazıları doğal sebeplerden kaynaklansa da büyük çoğunluğu devletlerin zoruyla gerçekleşmiştir. Bu göç ve sürgünler neticesinde Yahudiler dünyanın dört bir yanına dağılmıştır. Yahudi tarihinde böylesine köklü bir olay Bar Salibi'nin de dikkatini çekmiştir.

1. Yahudilerin yaşadığı sürgünler

Yahudi tarihinde defalarca yaşanan sürgün tecrübesi, bu kavmin yaşadığı en ağır musibetlerden sayılır. Aslında Yahudilerin tarih sahnesine çıkması da göç hikayesi ile başlamıştır.²⁶⁵ Yahudilikte ilk Yahudi kabul edilen, İsrailoğulları'nın atalarının hayatı göçlerle geçmiştir. Hz. İbrahim günümüzde Bağdat'ın güneydoğusu tarafında körfez yakınlarında yerleşen Kalde'nin Ur şehrinden batıya doğru yola koyularak Harran'a gelmiş, bilahare buradan güneye Filistin topraklarına gitmiş, daha sonra da Mısır'a gidip yine Filistin'e geri dönüp el-Halil şehrinde vefat etmiştir.²⁶⁶ Hz. Yakup zamanında bölgedeki kıtlık nedeniyle Mısır'a göç eden İsrailoğulları burada yaklaşık dört yüz yıl kalmıştır ve Hz. Musa zamanında atalarının diyarına geri dönmek üzere oradan ayrılmışlardır. Mucizevi şekilde Kızıldeniz'in ikiye ayrılmasıyla karşıya geçebilseler de ilahi cezaya maruz kaldıkları için kırk yıl boyunca çölde başıboş

²⁶² “Çocuk doğurmayan ey kısır kadın, sevinç çılgınlıkları at. Ey doğum ağrısı nedir bilmeyen sen, sevinçle haykır, bağır. Çünkü terk edilmiş kadının, evli kadından daha çok çocuğu olacaktır diyor Rab.” (Yeşaya 54: 1)

²⁶³ “Uluslar senin ışığına, Krallar üzerine doğan aydınlığa gelecek. Başını kaldır da çevrene bir bak, hepsi toplanmış sana geliyor. Oğulların uzaktan geliyor, kızların kucakta taşıyor.” (Yeşaya 60: 3-4)

²⁶⁴ Bar Salibi, *Luqbal Yudoeye*, VII: 36.

²⁶⁵ Brenner, Michael, *Kısa Yahudi Tarihi*, çev. Sevinç Altınçekiç, İstanbul: Alfa, 2011, 7-8.

²⁶⁶ Hz. İbrahim hakkında Yahudi, Hristiyanlık ve İslam'ın kutsal metinlerinde yer alan bilgileri görmek için bkz., Harman, Ömer Faruk, “İbrahim”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, XXI, 266-272.

dolaşmış, yaklaşık M.Ö. XII. yüzyılın sonu ile XI. yüzyılın başlarında Hz. Musa'nın halefi Yuşa b. Nun zamanında Kenan topraklarına girebilmişlerdir.²⁶⁷

İsrailoğulları yerli kavimlerle savaşlarla yeni topraklar kazanmış, burada yerleşmişlerdir. Yönetim olarak önce birbirinden bağımsız yaşamışlardır. Kutsal metinlerde Hâkimler kitabında anlatılan bu dönemin adı da Hâkimler dönemidir. Yerli halkların yönetim tarzına uygun şekilde başlarına kral atanmasını isteyen İsrailoğulları'nın bu talebi önce hoş karşılanmasa da nihayet kabul görmüş, Tanrı onlara kral olarak Şaul'ü atamış ve böylece on iki kabilenin tamamının bir araya gelmesi imkânı oluşmuştur. Ancak Hâkimler dönemindeki serbestlik psikolojisinin de etkisiyle kabileler arasında tam uyum oluşmamıştır. Nitekim Şaul ile Hz. Davut arasındaki sürtüşme ayrılıkçı kabileler için fırsat olmuştur ve bazı kabileler Şaul'ün yanında kalmaya devam ederken bazıları da Hz. Davut'un safında yer almışlardır. Şaul'ün vefatının ardından ise kabileler arasında birlik imkânı yeniden doğmuş ve yaklaşık M.Ö. XI. yüzyılın sonlarında on iki kabilenin tamamı bir araya gelmiştir. Hz. Davut o zamanlar Yevus diye isimlendirilen Kudüs'ü ele geçirerek kraliyetin başkentini buraya taşımış, böylece eskiden kendi safında olanların yeni katılan kabileler üzerinde üstünlük taslamalarının veya kendisinden fazla beklenti içerisinde olmalarının yolunu kesmiştir.²⁶⁸ Başarılı savaş stratejileri ile devleti güçlendiren Hz. Davut'un uygulamaları bazı kabilelerin hoşuna gitmeyince yine ayaklanmalar baş gösterse de bunlar bastırılmıştır. Birleşik İsrailoğulları Krallığı kudretli bir devlet olarak varlığını Hz. Süleyman döneminde de sürdürmüştür. Ne var ki yaklaşık M.Ö. 930'larda onun vefatının ardından devlet ikiye parçalanmaktan kurtulamamıştır. Bu parçalanmadaki esas faktör, İsrailoğulları kabilelerinin Hâkimler dönemindeki gibi kabile şeflerinin bir üst merciye, merkezi yönetime tabi olmama arzularıydı. Hz. Davut ve oğlu Hz. Süleyman zamanında devletin güçlü oluşu sebebiyle ayrılıkçı gruplar sindirildikleri ve susmak zorunda kaldıkları halde, ilk ayrılma imkânında bunu kullanmışlardır. Bununla da İsrail ve Yahuda devletleri ortaya çıkmıştır. İsrail,

²⁶⁷ Gürkan, *Yahudilik*, 26-28; Aydın, *Yahudilik*, 29-36.

²⁶⁸ Hasanoğlu, Eldar, "Tanah'a göre Kudüs'ün kutsallaşma süreci", *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 24: 2 (2015), 125-148, 135-137; Aydın, Fuat, "Yahudiler/Yahudilik açısından Kudüs", *EskiYeni*, 37 (2018), 109-125, 112-113.

krallığın kuzey kesiminde oturan on kabilenin bir araya gelmesinden oluşmuştu ve Şehem, Tirza ve Samiriye şehirleri değişik zamanlarda başkent olmuştur. Güney tarafta oturan Yehuda ve Benyamin soyundan gelenler ise Yahuda devletinin çatısı altında bir araya gelmişlerdi ve devletin başkenti Kudüs idi.²⁶⁹

İsrail ve Yahuda devletleri zayıf yapıda olduğu için bölgedeki güçlü devletlerle baş etme iktidarında değildi. Bu yüzden kurulmalarından çok kısa zaman sonra bölgenin kudretli devletleri olan Mısır ve Asur, daha sonra da Babil devletlerinin tabiiyetine girmek ve onlara haraç vermek zorunda kalmışlardı. Bu devletlerin saldırılarına karşı direnme gücünden yoksun oldukları halde, yer yer onlar arasında tercih yaptıkları ve haraç vermekten kaçındıkları devlet tarafından cezalandırıldıkları da kaynaklarda geçmektedir. İsrail devleti Mısırlılar ve Asurlular arasında sıkışık durumdaydı. İsraililer'in sürekli itaatsizliklerine son vermek için Asurlular'ın pek seçenekleri kalmamıştı ve M.Ö. 720'lerde saldırarak şehirleri yıktılar ve buradaki kabileleri farklı yerlere sürüp başka yerlerden kabileleri getirip bu topraklarda iskan ettirdiler. Bu sürgün sonucunda giden kabilelerden sonra haber alınmadığı gibi Yahudi tarihinde “kayıp on kabile” efsanesi ortaya çıktı. İsrail devletinin yıkılması ve Asur sürgünü Kenan topraklarında bağımsız devlet kuran Yahudilerin ilk sürgünü oldu.²⁷⁰

İsrail devletine kıyasla Yahudi devleti daha küçük olsa da siyasi ömrü daha uzun olmuştur. Yahudalılar bir yandan kendi soydaşları İsraililer ile çatışırken öte yandan da Mısır, Asur ve Babil saldırılarına da maruz kalıyorlardı. İsrail devletinin yıkılmasından sonra Yahuda kralları geriye kalan tek Yahudi devletinin muhafazasını kuvvetlendirmeyi hedeflediler. Başkentin etrafına surlar çekilerek müstahkem hale getirilmesi, olası kuşatma halinde halkı beslemek için gıda ambarları ve civardan su kanallarının çekilmesi, nitekim savunma imkânını arttırmak için bazı dini teorilere başvurma gibi girişimler aslında bu amaca matuf olarak gerçekleştirilmiştir. Bunlar devletin savunma gücünü arttırdığı gibi yöneticilerin özgüvenlerini de arttırıyordu ve

²⁶⁹ Burada anlatılan bilgiler Yahudi kutsal metinlerinden Hâkimler, I. ve II. Krallar, I. ve II. Tarihler kitaplarından özetlenmiştir.

²⁷⁰ Besalel, Yusuf, *Yahudi Tarihi*, İstanbul: Universal, 2000, 46-47; Nana, Mahmut, *Yahudi Tarihi*, çev. Ahsen Batur, İstanbul: Selenge, 2008, 215-217, 223-232; Hasanoğlu, Eldar, “Yahudilik”, *Dinler Tarihi*, 2. bsk., ed. Mustafa Alıcı - Süleyman Turan, İstanbul: Lisans Yayıncılık, 2020, 367-423, 373-374.

onlar yer yer tabi oldukları Mısır, Yeni-Asur ve Yeni-Babil krallarına kafa tutuyorlardı. Mısır'ı yenerek bölgenin en kudretli devleti olduğunu ortaya koyan Babil kralı, Yahudalıların bu tutumundan haz etmiyordu ve devletin başına kendisine sadık bir vassal atamıştı. Ne var ki Yahudalılar onu katlettiler ve isyan bayrağını çektiler. Bu süreç Yahuda devletinin de tarihten silinmesi ile sonuçlandı. Yahuda'nın itaatsizliğine son vermek isteyen Babil kralı Nebukadnezar'ın (Buhtunnasr) ordusu saldırarak M.Ö. 587'de Yahuda'nın başkenti Kudüs'ü ele geçirdi. Şehri yerle bir eden, Hz. Süleyman tarafından yapılan kutsal mabedi yıkan Babilliler halkı ellerinde tuttıkları Mezopotamya'nın farklı noktalarına sürdüler. Yahudi tarihinde bu sürgün Babil Sürgünü olarak bilinir. M.Ö. 538'de Pers Ahamanid hanedanından Koreş, Babillileri yendi ve Babil topraklarına yerleşen Yahudilere anayurtlarına geri dönme izni verdi. Bununla da Babil Sürgünü resmi olarak sona ermiş oldu. Ancak halkın bir kısmı hemen, bir kısmı sonraki yıllarda Yahuda topraklarına geri dönseler de halkın tamamı gitmedi ve önemli bir kısım sürüldükleri yerde kalmaya devam etti. Bunlar sonradan Arap Yarımadası başta olmak üzere civar bölgelere göç eden Yahudilerin atasıdır. Geriye dönenler Yahuda'nın farklı bölgelerinde yurt edindikleri gibi Kudüs'ü yeniden inşa ettiler ve mabedi de tekrar yapıp bölgede varlıklarına tekrar kavuştular. Yahuda artık Perslere bağlı bir devlet oldu. Hz. Süleyman'ın mabedi yapmasına ve o mabedin yıkılmasına atıfla Yahudi tarihinde bu dönem I: Mabet Dönemi olarak bilinir.²⁷¹

M.Ö. IV. yüzyılın ortalarında Makedonyalı İskender Persleri yendi ve bu çerçevede Yahuda toprakları da onun eline geçti. O zamana kadar Perslere bağlı olan Yahudiler artık ona tabi oldu. Ancak çok geçmeden İskender ölünce onun kurduğu devlet üçe ayrıldı ve Ptolomeler hanedanı Yahuda topraklarının yeni sahibi oldu. M.Ö. 190'larda ise Yahuda Selevkiler'in eline geçti. Selevkiler'in sert uygulamaları ve dindarlara müdahalesi sonucu M.Ö. 167'de Makkabiler ayaklanması çıktı ve birkaç yıl mücadelenin ardından M.Ö. 164'te Yahudi Haşmonaim hanedanı bölgenin bağımsız hakimi oldu. Yaklaşık bir asır bu hanedan Yahudileri yönetti ve M.Ö. 63'te Roma generali Pompey bölgeyi ele geçirdi. Roma'ya bağımlı hale gelen Yahudiler bu

²⁷¹ Kurt, Ali Osman, *Erken dönem Yahudi tarihi: Yahudiliğin mimarı Ezra*, İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık, 2007, 25 ve dvm; Besalel, *Yahudi Tarihi*, 47-51; Nana, *Yahudi Tarihi*, 234-237, 275-317.

durumdan kurtulmak için sürekli ayaklanmalara devam ettiler. Hiç dinmeyen bu isyan ruhunu öldürmek ve sorunu kökünden çözmek isteyen Roma, bölgeye en güçlü generallerini ve ordusunu gönderdi ve M.S. 70'te Kudüs'ü ele geçirip isyancılardan temizledi ve mabedi de yıktı. Yahudiler bölgeden sürgün edildi ve Kudüs'e girmek ölüm cezası ile cezalandırıldı. Bu, Yahudi tarihinde bir dönemin bitişi ve Büyük Sürgün adını verdikleri yaklaşık iki bin yıllık sürgün hayatının başlangıcı oldu. Sürgünden dönen Yahudilerin yaptığı mabedin yıkılmasına atıfla arada geçen bu zaman dilimi II. Mabet Dönemi olarak bilinir.²⁷²

Yahudiler dünyanın dört bir yanına dağıldılar ve gittikleri yerlerde sürgün hayatının bir gün bitmesini ve vatanlarına dönmeyi beklediler. XIX. yüzyılın ortalarında Yahudilerin bölgeye gelip burada bir devlet kurmaları iddiası ile ortaya çıkan Siyonizm, çok zaman geçmeden bu emeline kavuştu. 14 Mayıs 1948'de İsrail devleti kuruldu ve Büyük Sürgün resmen bitmiş oldu. Kuruluşundan itibaren İsrail Devleti kendisini Yahudilerin ana vatanı olarak ilan etti ve dünyanın dört bir yanına dağılmış Yahudilerin ülkeye geri dönmelerini istedi. Ülkeye devlet eliyle düzenlenen Yahudi göçleri halen devam etmektedir.

2. Bar Salibi'ye göre sürgünler ve sebepleri

Yazarımız İsrailoğulları'nın tarih boyunca yaşamış olduğu sürgünleri itinalı bir şekilde ele almaktadır. Anlattığı bilgilerden onun Yahudi tarihine çok ciddi bir şekilde vakıf olduğu anlaşılmaktadır. O, İsrailoğulları tarihinde yaşanan sürgünlerin toplamda dört tane olduğunu söylemiştir.²⁷³ Onların gerçekleştiği zaman dilimini kutsal metinler doğrultusunda zikretmiş ve buradan Hristiyanlığın Yahudiliğe üstünlüğü için çıkarımda bulunmuş, sürgün olgusunu Tanrı'nın Yahudilerden yüz çevirdiği şeklinde yorumlamıştır.²⁷⁴

Bar Salibi'ye göre ilk sürgün İsrailoğulları'nın Mısır'da yaşadığı dönemdir. Buradan anlaşılmaktadır ki yazar Yahudilerin vaat edilmiş topraklar idesini de ele

²⁷² Gürkan, *Yahudilik*, 35-40; Hasanoğlu, "Yahudilik", 376-379; Besalel, *Yahudi Tarihi*, 52-61; Nana, *Yahudi Tarihi*, 316-317, 326 ve dvm.

²⁷³ Bar Salibi, *Luqbal Yudoeye*, II: 14.

²⁷⁴ Bar Salibi, *Luqbal Yudoeye*, I: 12-13, I: 15.

aldığı konuya müdahil kılmaktadır. Yazar bu sürgünün dört yüz yıl sürdüğünü söylemiştir. İkinci sürgünün Babil Sürgünü olduğunu söyleyen yazar, ilginç bir şekilde bundan daha önce yaşanan Asurluların on kabileyi sürgün etmesinden hiç bahsetmemektedir. Babil Sürgünü hakkında verdiği bilgiler ise daha detaylıdır. O, bu sürgünün yetmiş yıl sürdüğünü,²⁷⁵ bu dönemde İsrailoğulları'na Babil'de gönderilen peygamberlerin Daniel ve Hezekiel olduğunu belirtmiştir.²⁷⁶ Sürgünün sona erme sürecini anlatan yazar Koreş'in İsrailoğulları'nı özgür bıraktığını ve Zerubabel öncülüğünde onların ana yurtlarına geri dönmelerine izin verdiği halde onların buna pek de hevesli olmadıklarını ifade eder.²⁷⁷ O, üçüncü sürgünü Antiyokus ile ilişkilendirmiş ve bu defaki kurtuluş figürü olarak Daniel'den bahsetmiştir. Yazarın son sürgün diye bahsettiği ise Yahudiler tarafından Büyük Sürgün olarak nitelendirilen II. Mabedin yıkılmasından sonraki sürgündür.²⁷⁸ İlk üç sürgünün sınırlı olduğu ifadesiyle yazar bu sürgünlerin ardından İsrailoğulları'nın anayurtlarına geri döndüklerine telmihte bulunmaktadır. Son sürgünü ise sınırsız diye nitelendirmiş ve İsrailoğulları'nın bir daha anayurtlarında bir araya gelemeyeceklerini ifade etmiştir. Burada onun dayanak noktası Mesih'in artık gelmiş olduğu²⁷⁹ ve İsrailoğulları'nı anayurtlarına geri döndürmek için bir daha asla kimsenin gelmeyeceği yaklaşımıdır. Yazar bu yaklaşımını sürgün olgusuyla mücadelede Tanrı'nın geri dönüş vaadinin artık tekrarlanmamasına dayandırmaktadır. Önceki sürgünlerden farklı olarak bu sürgünde İsrailoğulları arasında "hiçbir kral veya kohen yahut peygamber bulunmaması",²⁸⁰ ona göre ilahi planda sürgünden geri dönüşün olmayacağına işaret olarak yorumlanmalıdır.

Bar Salibi İsrailoğulları'nın günahları yüzünden bu sürgünlere maruz kaldıklarını, hatta artık Tanrı'nın onlara peygamber göndermekten vazgeçtiğini ve dolayısıyla sürgünün bitip vaat edilmiş topraklara geri dönüşün artık olmayacağını

²⁷⁵ Bar Salibi, *Luqbal Yudoeye*, II: 14.

²⁷⁶ Bar Salibi, *Luqbal Yudoeye*, I: 15.

²⁷⁷ Bar Salibi, *Luqbal Yudoeye*, I: 3.

²⁷⁸ Bar Salibi, *Luqbal Yudoeye*, II: 14.

²⁷⁹ Bar Salibi, *Luqbal Yudoeye*, III: 19.

²⁸⁰ Bar Salibi, *Luqbal Yudoeye*, IV: 1.

vurgulamıştır.²⁸¹ O bu yaklaşımında Yahudi kutsal metinlerine de başvurmuş, burada sürgün musibetlerini günahlarla ilişkilendiren pasajları zikretmiştir.²⁸² Bu bağlamda İsa'nın Yahudiler tarafından çarmıha gerilmesine atıfta bulunarak bunun en büyük günah olduğunu ve hatta “putlara tapmaktan ve çocuklarını şeytanlara kurban kesmekten” daha büyük günah olduğunu belirtmiştir.²⁸³ Bu yüzden II. Mabedin Vespasiyanus tarafından yıkılmasına işaret eden²⁸⁴ yazarımız “Efendi’yi çarmıha gerdiğiniz için o sizin şehrinizi ve mabedinizi darmadağın etti”²⁸⁵ diyerek son sürgünün süresiz olduğunu bununla ilişkilendirmektedir.

J. Mezhepler ve gruplar

Her dinin kurucusundan sonraki süreçlerde ortaya çıkan farklı anlama ve yorumlama tarzı, mezhepleri doğurmuştur. Bu durum Yahudilik ve Hristiyanlıkta da geçerli olup bu iki inancın bin yıllarca süren tarihinde farklı mezheplerin ve fikir akımlarının ortaya çıkması olağan ve doğaldır. Yahudilikte fikri ayrılıklar daha önceden mevcut olsa da özellikle M.Ö. I. yüzyıldan itibaren bu ayrılıklar kurumsal mahiyet kazanarak hizipleşmeler oluşmuş ve mezhepler ortaya çıkmıştır. Hz. İsa dönemindeki bu Yahudi mezheplere ilave olarak inanç bazlı birtakım gruplar mevcut olsa da sahip oldukları ideoloji ve ritüel eksikliği nedeniyle onları mezhep olarak değil cemaat şeklinde nitelendirmek isabetli olacaktır.

1. Hz. İsa döneminde Yahudilikte mezhepler ve gruplar

Hz. İsa döneminde Yahudilerin inanç ve uygulama açısından temelde üç büyük gruba ayrıldıkları kaynaklarda ifade edilmektedir. Dönemin Yahudi tarihçisi Josephus’un ve yine o döneme ait bir kaynak olarak görülmesi gereken İnciller’in tanıklığı ile, söz konusu üç grup arasında itikadi ve ameli noktalarda büyük farklar bulunduğu için onlar mezhep diye nitelendirilmiştir. Bu üç mezhep Sadukiler, Ferisiler ve Esseniler olarak bilinir. Bu mezheplerin mensupları aslında toplumsal statü

²⁸¹ Bar Salibi, *Luqbal Yudoye*, I: 12.

²⁸² Bar Salibi, *Luqbal Yudoye*, III: 19, VII: 22.

²⁸³ Bar Salibi, *Luqbal Yudoye*, I: 12-13.

²⁸⁴ Bar Salibi, *Luqbal Yudoye*, IX: 12.

²⁸⁵ Bar Salibi, *Luqbal Yudoye*, I: 13.

bakımından da birbirinden ayrılıyordu. Sadukiler az sayıda olup genelde toplumun yönetici ve elit kesimini teşkil ederken yaygın halk kitleleri diğer iki mezhepte temsil olunmaktaydı.

Bunlar dışında o dönemde Yahudilikteki tevhit ilkesinin cazibesine kapılan ve Yahudiliğe girmek istese de belli sebeplerden dolayı bunu yapamayan Yireay Haşem, Yireay ha-Şamayim gibi isimlerle bilinen inananlar topluluğundan bahsedilmelidir. Tanrı'dan korkanlar, müttakiler anlamına gelen bu ismi benimseyenler arasında çoğunlukla kadınların olduğu, hatta onları Yahudiliğe çekmek için Yahudi din ulemasının da bazı teşvik edici girişimde bulundukları kaynaklarda geçmektedir.²⁸⁶

Sadukiler temelde mabet görevlileri idi ve kurban sunumu ve bayram ritüellerinin icrası onların elindeydi. Mabetteki konumları nedeniyle toplumun yönetici kesimi olan Sadukiler aristokrat muhafazakâr olarak nitelenebilir. Hz. Süleyman'ın yaptığı mabedin başkoheni Sadok'un soyundan geldikleri iddiasıyla, Sadukiler hem adlarını hem de mabetteki konumlarını soylarından alıyorlardı ve sahih dini anlayışın kendilerinde olduğunu iddia ediyorlardı. Yunanlılarla iyi geçinme yanlısı oldukları için halk tarafından seilmeyen ve yozlaşmış kimseler olarak görülen Sadukiler, devlet yönetiminde tevekkülün yeterli olmayıp siyasi manevraların zorunlu olduğunu, bu doğrultuda din ve devlet işlerinin birbirinden ayrı mecralar olduğunu vurguluyorlardı. Bu grup sadece siyasi duruş nedeniyle değil dini anlayış tarzı ile de diğerlerinden farklılaşıyordu. Onlar tevili ilahi iradenin tahrifi olarak görmüş, Tevrat'ın harfi yorumlanması dışındaki çıkarımlara karşı çıkmışlardır. Bu bağlamda, Ferisiler'den farklı olarak kutsal metinlerde yer alan sert hükümlerin harfiyen uygulanması gerektiğine inanan Sadukiler idam veya bedeni cezaların hafifletmeden uygulanmasına taraftar olmuşlardır. Sadukiler mabet eksenli bir yapıda oldukları için M.S. 70'te mabedin yıkılmasından sonra bir mezhep olarak yaşayamayıp tarih sahnesinden silinmiş, bazı doktrinleri ise varlığını sürdürmeye devam etmiştir.

²⁸⁶ Hasanoğlu, *Gerut*, 171-174. Bu konuda Türkçe kaynaklar sınırlı olsa da şu kaynak derli toplu bilgi vermektedir: Kurt, Tuğrul, *Geç antikçağda Theosebesler, tarih ve inançlar*, İstanbul: Marmara Üniversitesi Ymş. YL tezi, 2016, 8-142.

Özellikle sözlü vahiy hakkında düşüncelerindeki benzerlikler dolayısıyla Sadukiler ile Karaim arasında bağlantı kurulmaktadır.²⁸⁷

O dönemde en yaygın mezhep Ferisiler olmuştur. Bu isim İbranicede *Peruşim* şeklindedir. “Ayrılmak” ve “tefsir etmek” manasında “*paraş*” fiilinden türeyen bu kelime uzaklaşanlar anlamına geldiği gibi yorumlayanlar anlamına da gelmektedir ve söz konusu iki rakip grup bu anlamları barındıran bu kelimeyi kullanırken kendi yaklaşımlarına göre davranıyorlardı. Sadukiler kelimeyi birinci anlamda kullanarak Ferisileri dinde yenilik çıkarıp hak yoldan uzaklaşmakla itham ederken onlar kelimenin ikinci anlamını esas alıyor ve dini metinlerde yer alan hükümlerin zamana ve mekâna göre yorumlanması gerektiğini düşünüyorlardı. Bir diğer görüşe göre ise bu isimlendirme “dışlananlar, kovulanlar” anlamında Sadukiler’in onları dini mahkeme olan Sanhedrin’den kovup çıkarmalarına işaret ediyordu. Sadukiler’in ayrıcalıklı soydan gelmesine karşı Ferisiler sıradan soydan gelseler de dini ilimlerde temayüz eden kimselerdi. Babil topraklarında mabedin bulunmadığı bir ortamda, mabet görevlisi soyundan gelmenin üstünlük sağlamadığı atmosferde kendilerini Tevrat eğitimine adayıp öne çıkan Soferim’in devamlıları olan Ferisiler kendilerini Ezra’ya dayandırıyorlardı. Onlar Helen kültürüne ve Yunan yöneticilere karşı mücadeleleri nedeniyle toplumun geniş kitlelerine nüfuz edebiliyor ve Sadukilerin yerli işbirlikçiler olduğu fikrini yayarak halkı kendi saflarına çekebiliyorlardı. Ferisiler’in Sadukiler’e muhalefeti sadece siyasi alanda değildi; dini konularda da onların arasında ciddi farklılıklar mevcuttu. Kutsal metinlerin harfi anlamı ile yetinmeyip icat ettikleri yorum yöntemleriyle metinlerde kapalı olan ilahi muradı keşfetme iddiasında olan Ferisiler, metinlerde açıkça geçen idam ve bedeni cezalar gibi bazı hükümlerin uygulanmasını askıya aldıkları ve burada zikredilmeyen birtakım hükümleri ve inanışları ileri sürmüş, Sadukiler’den farklı olarak sözlü vahiy anlayışını benimseyip yaptıkları yenilikleri vahiy ürünü olarak sunmuşlardır. Mesih beklentisi, meleklerle iman, kader ve tevekkül anlayışı, ahiret hayatı, ruhun ölümsüzlüğü, ölümden sonra diriliş gibi doktrinlerin aslında Ferisiler tarafından geliştirildiği ifade

²⁸⁷ Kutluay, Yaşar, *İslam ve Yahudi Mezhepleri*, 4. bsk., İstanbul: Anka, 2004, 229-235; Aydın Fuat, *Yahudilik*, 56-57; Nana, *Yahudi Tarihi*, 363-369; Gürkan, *Yahudilik*, 44-45; Hasanoğlu, “Yahudilik”, 410-411.

edilir. Ferisiler tarafından geliştirilen tüm doktrinlerin Yunanlarla ve onların yerli işbirlikçileri Sadukiler’le mücadelede işlevselliği nedeniyle ortaya atıldığı ileri sürülmüştür. Sözlü vahiy anlayışı seçkin soydan gelen ve asırlardır toplumun dini lideri olan Sadukiler karşısında onlara dini itibar kazandırıyor ve sözlerinin bağlayıcılığını sağlıyordu. Mesih beklentisi özellikle militan güçleri organize etmek için elverişliydi ve insanlara silahlı mücadele motivasyonu sağlıyordu. Melek inancı, kudretli Yunan ordusuna karşı çatışmalarda görünmeyen güçler tarafından gelecek yardım umudunu sağlıyordu. Kader ve tevekkül inancı da yine ilahi yazgıdan kaçış olmayacağı kanaatiyle insanların kendisinden katbekat iyi donanımlı ordu ile savaşa girmelerine moral kaynağı işlevini görüyordu. Ölümün bir yok oluş olmadığı, tekrar dirilecekleri günün geleceği ve kötülerin hesap vermek zorunda kalacakları inancı toplumun moralini yükselten inanışlardı. Bu inançları benimseyenler Yunanlarla çatışmaya girmekten çekinmiyor, savaşıyorlardı. Yunan karşıtlığı Ferisiler’in genel karakteristiği olsa da bazı militanlar özellikle öne çıkmaktaydı. Fanatikler anlamında Kannaim diye isimlendirilen ve bazı kaynaklarda Zelotlar olarak geçen militanlar Yunanlarla mücadelenin bel kemiğini teşkil ediyordu. Kamacılar anlamında Sikariim adında bir grup Kannaim içerisindeki suikast timleriyle ve terörist uygulamalarla etrafa tedhiş saçıyorlardı. Ferisiler’den farklı olarak Esseniler Yunanlara ve Helen kültürüne karşı olsalar da Ferisiler gibi silahlı veya silahsız aktif mücadeleye mesafeli duruyorlardı. Özellikle Kudüs’ün Yunanlar tarafından ele geçirilip mabedin yıkılması sırasında bu çeteler azimli mücadeleleriyle ön plana çıkmışlardı. Mabedin yıkılmasından sonra da Ferisilik Yahudiliğin omurga kemiği olmaya devam etmiştir ve bu mezhebin doktrinleri günümüzde Ortodoks Yahudilik olarak varlığını sürdürmektedir.²⁸⁸

Sadukiler ve Ferisiler’den farklı olarak Esseniler dünyevi işlerden uzak durmuş, kendilerini dini yaşantıya vakfetmiş münzevi bir topluluktu. Sakin yaşam tarzıyla öne çıkan Esseniler nefis mücadelesini esas almış, asıl kazanımın manevi olduğuna inanarak siyasi mücadele ile bir kazanım elde etmeye sıcak bakmamışlardır. İbranicede İsiyim şeklinde ifade edilen bu mezhebin adı, dönemin Yahudi filozofu

²⁸⁸ Kutluay, *Yahudi mezhepleri*, 215-229; Hasanoğlu, “Yahudilik”, 412-413; Aydın, *Yahudilik*, 57-59.

Filo'ya göre azizler topluluğu anlamına gelmektedir. İtikadi konularda Ferisiler ile yakınlık içerisinde olan Esseniler, dışarıya pek açık olmayan bir topluluk olarak Ölü Deniz civarında Kumran mağaralarında yaşamışlardır. Onlar gösterişli yaşamdan uzak durmuş, bireysel malvarlığına sahip olmamış, ortak çalışıp ortak tüketmişlerdir. Manevi temizliğe önem verdikleri gibi bedeni temizliğe de özen göstermiş, her gün yıkanmış ve giysilerindeki lekelerin görülmesi için beyaz renk elbiseleri tercih etmişlerdir. Evliliğe pek sıcak bakmamaları, yaşadıkları hayatın dünyeviliğe kapalı olması, onlara intisap etmek isteyenleri kabulde şartların zorluğu gibi sebepler yüzünden insanlar bu gruba katılmaya pek rağbet göstermemişlerdir ve sayıları pek fazla olmamıştır. Esseniler'in toplum yapısındaki yönetici sayısı gibi on iki havarinin olması, Esseniler'in günlük yıkanmaya özen göstermeleri, şifacı yönleriyle öne çıkmaları, İsa Mesih'in de hastaları mucizevi şekilde iyileştirmesi gibi benzerlikleri dikkate alarak bazıları Esseniler'i Hz. Yahya ve Hz. İsa ile ilişkilendirmiş, onların erken dönem Hıristiyanlar üzerinde etkisinden bahsetmiştir.²⁸⁹ M.S. 70'te mabedin yıkılmasından sonra Esseniler giderek çözülme sürecine girmiş ve zamanla tarih sahnesinden kaybolup gitmişlerdir. Günümüzde bu mezhebin pek çok doktrini mistik Yahudi cemaatler tarafından sürdürülmektedir. Ölü Deniz Yazmaları'nın bulunması Esseniler hakkında pek çok bilinmeyi ortaya çıkarmıştır.²⁹⁰

2. Bar Salibi'ye göre Hz. İsa'nın yaşadığı dönemde mezhepler ve gruplar

Yazarımız İsa Mesih döneminde mevcut olan Yahudi mezheplerinden bahsederken konuyu biraz daha genişletmiş, zaman sınırlamasına uymamış ve daha önceki dönemlerde kalan hizipleşmeleri de zikretmiş, nitekim bölgede var olan cemaatleri de buraya dahil etmiştir. Yahudi mezhepleri hakkında verdiği bilgiden, onun bu alanda yetkin bilgiye sahip olduğu anlaşılmaktadır.

²⁸⁹ Bu konuda detaylı bilgi ve kıyaslama örnekleri için bkz. Akalın, Kürşat H., "İlk Hıristiyanlığın kaynağı olarak Essenizm", *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, XVII: 2 (2008), 419-438.

²⁹⁰ Yıldız, Muharrem – Meçin, Mehmet M., "Gnostik bir Yahudi tarikatı Esseniler", *Türk-İslam Medeniyeti Akademik Araştırmalar Dergisi*, VIII: 16 (2013), 33-56; Taşpınar, İsmail, "Hz. İsa Döneminde Bir Münzevi Cemaat: Esseniler", *Köprü Dergisi: İsevilik Özel Sayısı*, 93 (Kış 2006), <https://www.koprudergisi.com/kis-2006/hz-isa-doneminde-bir-munzevi-cemaat-esseniler/>, (erişim tar. 05.02.2020); Kutluay, *Yahudi mezhepleri*, 235-248; Aydın, *Yahudilik*, 59-62; Hasanoğlu, "Yahudilik", 411-412.

Bar Salibi konuya Soferim²⁹¹ grubunu anlatmakla giriş yapar. Onların kendileri için gelenekler, tapınma biçimleri, hükümler ve yasalar tesis ettiklerini ve yasayı okuyup kendileriyle olan büyüklerin geleneklerini halk içinde anlattıklarını belirtmektedir.²⁹² Konuyu anlatmaya devam ederek Ferisiler'e işaret eden yazar, bu sıralama ile bu iki grup arasında doktrin ve uygulama boyutunda organik bağın varlığına işaret etmektedir. Onların ismini "ayrılanlar" anlamıyla zikretse de yazar dini hükümlerde değişiklik yapmalarını zikrederek bu grubun aslında tevil ve yorumlama yanlısı olduğunu belirtmektedir. Soferim gibi onların da ölümden sonra dirilişe, meleklerin ve Kutsal Ruh'un var olduğuna inandıklarını vurgulayan yazarımız, Ferisiler'in haftada iki defa oruç tuttuklarını ve belli zaman aralıklarıyla ilişkiden uzak durduklarını ifade ederek bu grubun maneviyat yönünü de aydınlatmaktadır. O, tevekkül ve kader anlayışını icat edenin Ferisiler olduğunu belirtmiştir. Kaplarının temizliğine, ibadetlerine, giysilerine ve muskalarının²⁹³ genişliğine dikkat ettiklerini, dini hükümleri yorumlamakla pek çok şeyi terk etseler de yine pek çok hükme titizlikle uyduklarını ifade eder. Bar Salibi Ferisiler'in ruh göçüne inandığını,²⁹⁴ iyilerin ruhunun bir bedenden diğerine kolayca geçerken kötülerin ruhlarının ise bir bedenden başka bir bedene geçtiği sırada eziyet çektiğine inandıklarını ileri sürmüştür.²⁹⁵

Devam eden satırlarda Sadukiler hakkında bilgi veren Bar Salibi, onların kohen Sadok soyundan geldiğini ve statülerine çok düşkün olduklarını ifade eder. İnancıları açısından ölümlerin dirilmesini reddedip meleklerle inanmadıklarını belirtir. Ruhun göksel olduğu için eziyet görmeyeceğini söylemekle ahiret hayatına ve hesap gününe inanmadıklarını ima etmektedir. Muhtemelen sözlü vahiy olgusunu kabul etmeyip 613

²⁹¹ Soferim II. Mabet döneminde ortaya çıkan, Tannaitik dönem öncesindeki Yahudi din ulemasıdır. Bu dönem Ezra ile başlar. Tevrat'ı tefsir etmekle sözlü vahiy sayılan Talmud'u var etmişlerdir. Detaylı bilgi için bkz. Toprak, Mehmet Sait, *Talmud ve Hadis*, İstanbul: Kabalcı, 2012, 175-178; Besalel, Yusuf, *Yahudilik Ansiklopedisi*, İstanbul: Gözlem, 2002, III, 632-633.

²⁹² Bar Salibi, *Luqbal Yudoye*, I: 4.

²⁹³ Tefillin ibadet kıyafetinin bir unsuru olup deriden yapılmış kayışlarla birbirine tutturulan, başa ve sol dirseğe takılan iki yassı kutucuktur. Bu kutucuklarda Tevrat'tan cümleler bulunmaktadır. Detaylı bilgi için bkz. Besalel, *Yahudilik Ansiklopedisi*, III, 728-730; Alalu, Suzan, *Yahudilikte kavram ve değerler*, İstanbul: Gözlem, 1996, 286-292.

²⁹⁴ İbranicesi *gilgul* terimi olup ruhların beden değiştirmesi anlamına gelir. Özellikle Ortaçağ Yahudi mistisizminde görülen bu anlayış Lurianik Kabala'da temel esaslardan kabul edilmiştir. Detaylı bilgi için bkz. Besalel, *Yahudilik Ansiklopedisi*, İstanbul: Gözlem, 2001, I, 190, II, 532.

²⁹⁵ Bar Salibi, *Luqbal Yudoye*, I: 5.

ilahi hükmü²⁹⁶ içeren Tevrat dışında başka bir vahiy olduğunu reddetmeleri nedeniyle yazarımız Sadukiler'in Samiri bir gruptan geldiğini iddia etmiştir.²⁹⁷ Malum olduğu üzere Samiriler de Tevrat dışında dini kaynak kabul etmezler.²⁹⁸

Esseniler hakkında bilgi veren yazarımız onların sahip oldukları her şeyde saflığı gözettikleri için saf olanlar şeklinde nitelendiğini belirtir. Bu grup hakkında verdiği bilgiler sadece cinsel yaşantılarında nelere dikkat etmeleriyle sınırlı kalmıştır. Ona göre Esseniler çok eşliliği afet olarak gördükleri gibi hiç evlenmemeği de ilahi emirlere isyan olarak değerlendirmiş, çocuk sahibi olmaya ehemmiyet verdiklerini ve üç yıllığına eşleriyle ilişkiden uzak durup gebe kalan eşlerine de tekrar dokunmadıklarını belirtmiştir.²⁹⁹

Yazarımız yukarıdaki yaygın mezhepler hakkında görece geniş bilgi verirken ufak cemaatler konusuna sadece değinmiştir. Her gün suya giren Vaftizciler adlı bir Yahudi gruptan bahseden Bar Salibi,³⁰⁰ Tevrat ahkâmına sıkıca uyup geri kalan kitapların pek çoğunu reddeden Oseniler, yani İnatçılar adlı bir gruptan da bahsetmektedir.³⁰¹ Yahudi geleneklerini benimseyen fakat Herod'un beklenen Mesih olduğunu düşünen bir gruptan bahseden yazar, Sezar'a kafa vergisi vermenin caiz olup olmadığı hakkındaki soruyu İsa Mesih'e soranların³⁰² bu grup olduğunu ifade eder.³⁰³ Yine Nassariler yani Nasıralılar adlı bir gruptan bahseden yazar, onların et yemekten uzak durduklarını, ellerinde farklı bir Tevrat nüshası olduğunu, İsa Mesih'e yedi

²⁹⁶ Yahudi kaynaklarında bu hükümler "Taryag Mitzvot" diye isimlendirilir. Detaylı bilgi için bkz. Rabinowitz, Abraham Hirsch, "Commandments, the 613", *Encyclopaedia Judaica*, V, 73-85, 73, 85; Urbach, Ephraim E., *The Sages: their concepts and beliefs*, 4. bsk., [tr. Israel Abrahams], Harvard UP, 1995, 342 ve dvm.

²⁹⁷ Bar Salibi, *Luqbal Yudoye*, I: 6.

²⁹⁸ Bu konuda detaylı bilgi için bkz. Salihoğlu, Mahmut, "Samiriler", *DİA*, c. XXXVI, s. 79-81.

²⁹⁹ Bar Salibi, *Luqbal Yudoye*, I: 8.

³⁰⁰ Bar Salibi, *Luqbal Yudoye*, I: 7.

³⁰¹ Bar Salibi, *Luqbal Yudoye*, I: 9.

³⁰² Kutsal metinlerde bahsedilen bilginin anlamı şu şekildedir: "Bunun üzerine Ferisiler çıkıp gittiler. İsa'yı kendi söyleyeceği sözlerle tuzağa düşürmek amacıyla düzen kurdular. Hiroides yanlılarıyla birlikte gönderdikleri kendi öğrencileri İsa'ya gelip, 'Öğretmenimiz, senin dürüst biri olduğunu, Tanrı yolunu dürüstçe öğrettiğini, kimseyi kayırmadığını biliyoruz. Çünkü insanlar arasında ayırım yapmazsın. Peki, söyle bize, sence Sezar'a vergi vermek Kutsal Yasa'ya uygun mu, değil mi?' dediler. İsa onların kötü niyetlerini bildiğinden, 'Ey ikiyüzlüler, beni neden deniyorsunuz?' dedi." (Matta 22: 15-18)"

³⁰³ Bar Salibi, *Luqbal Yudoye*, I: 11.

kocas1 olan kadının kıyamet g1nk1 durumuyla ilgili soruyu soranların bu grup³⁰⁴ olduğunu belirtmiştir.³⁰⁵

³⁰⁴ Kutsal metinlerde bahsedilen bilginin anlamı şu şekildedir: “Öl1mden sonra diriliş olmadığını s1yleyen Sadukiler, aynı g1in gelip İsa’ ya şunu sordular: “Öğretmenimiz, Musa ř1yle buyurmuştur: ‘eğer bir adam çocuk sahibi olmadan 1l1rse, kardeşi onun karısını alsın, soyunu s1rd1rs1n. Aramızda yedi kardeş vardır. İlki evelendi ve 1ld1. Çocuğu olmadığından karısını kardeşine bıraktı. İkincisi, 1ç1nc1s1, hepsine aynı şey oldu. Hepsinden sonra kadın da 1ld1. Buna g1re diriliş g1n1 kadın bu yedi kardeşten hangisinin karısı olacak? Ç1nk1 hepsi de onunla evlendi.” (Matta: 22: 23-28)

³⁰⁵ Bar Salibi, *Luqbal Yudoye*, I: 10.

III. LUQBAL YUDOYE’NİN TÜRKÇE ÇEVİRİSİ

DİYONUSİYOS BAR SALİBİ, YAHUDİLERE REDDİYE

Tek cevherde üç şahsiyetli Allah’ın adıyla; fitneci ve efendilerini öldüren Yahudi halkına karşı tartışma ve bir tomar/rulo yazmaya geldik. Yahudilerin ismine gelince; Yakup oğullarından olan, on iki kabileden ve baş kâhinlerden olan Yahuda’nın adından gelmektedir. Yahuda iman eden olarak tercüme edilir.

I. BÖLÜM

§ - 1

Mütevâzi ve Allah’ın kulu olan bizim efendimiz ve Allah’ın kilisesinin tamamının öğretmeni (olan) yazar Diyonusiyo’s’a ait -ki okuyan ona dua etsin-.

Sonra bizden Arap halkına, yani Tailere karşı bir söz çıktı. Çalışmaları ve benzeri şeyleri teşvik eden Ey sevgili kardeş! (o reddiye) Tabiat ‘**حس**’ (**Kyono**) ve Kutsal Kitap hakkındaki tartışmalarda zafer kazandı ve Allah’ın üç uknumdan oluştuğunu ispat etti. Bu şahsiyetlerden/uknumlardan biri Oğul ve bedenleşmiş söz ‘**حلب**’ (**Melto**) olup ve Mesih ve Yeşu diye adlandırıldı. Ve yavaş yavaş biz, bize karşı itiraz edenlerin itirazını çürütüyoruz. Peygamberlerin ve nitekim hikmetli adamların ve eski filozofların argümanlarıyla biz konumuzu onlara karşı savunduk ki onların hiçbir savunması olmasın.

§ - 2

Fakat biz öyle bir zamana geldik ki, karşı koyalım yani reddedelim. İsrailîliler ve İbraniler (olarak da adlandırılan) Yahudileri köken olarak İbrahim’in halkından gelen onlar, Musa vasıtasıyla kölelikten kurtuldular ve hükümleri ve emirleri aldılar. Nun oğlu Yeşu zamanında ise vaat edilmiş toprakları ‘**أرض كنعان**’ ele geçirdiler. Onların işaretler ‘**آيات**’ ve harikuladeliğiyle ‘**معجزات**’ peygamberler ve krallarla ve kâhinlerle ve yönetimlerle üstün gelip zafer kazanmalarına çoğalmalarına ve güçlenmelerine rağmen paganların ‘**آلهة**’ yanlışlıklarına yeniden döndüler ve peygamberleri taşladılar ve sevgili Oğul’u ise çarmıha gerdiler. Bu yüzden onlar dağıldılar ve onların şehirleri ve tapınakları tahrip edildi.

§ - 3

Fakat başlangıçta biz Yahudilerin adlanmasıyla ilgili konuşalım. Önceleri İsrailoğulları İsrail’in yani tanrıyı gören adamın ‘**بنو إسرائيل**’ adıyla adlandılar. Fakat Süleyman’ın ölümünden sonra krallık ikiye ayrıldığında Yahuda ve Benyamin

diye adlandırılan (güneydeki) iki kabile Yahuda'ya nispet edildiler. O zamanlar onlar Kudüs'te Davut'un oğulları tarafından yönetiliyorlardı. Sonra o onları Babil sürgününe götürdü ve Koreş, dönmelerine izin verdiğinde Yahuda kabilesi Zerubabel ile dönmeye ayak dirdiler. Bu yüzden onlar hepsi o kabileden çıkan krallık nedeniyle "Yahudi" diye adlandırıldılar. Onların ihtişamı "iman eden" şeklinde çevrildiği için Yahudi adlandırılmasında ve diğer adlandırmayla "חַי" üçlü fiil kökünden türetilen 'חַי' İbraniler (karşıdan karşıya geçenler) adlandırılmasında ve yukarda da işaret edildiği üzere İsrail'den gelen İsrailoğulları adlandırılmasındadır.

§ - 4

Artık vakit (yetişt) ki onların arasında ortaya çıkan hizipleşmelerden bahsedelim. Yahudi dininin hiziplerinden konuşurken önce Yazarlar'dan³⁰⁶ konuşalım. Çünkü Yahudilik kökeni ve özelliğini İbrahim'den almaktaysa da yazarlar da vardı; açıkça söylenirse yasayı okuyanlar ve kendileriyle olan büyüklerin geleneklerini söyleyenlerdi. Onlar ibadetlerinde bir şeyi daha büyük göstermenin peşinde olduklarında yasa vasıtasıyla öğretilen bu gelenekleri muhafaza ettiler. Fakat onlar kendileri için gelenekler, tapınma biçimleri ve müstakil ayrı emirler yasalar tesis ettiler.

§ - 5

İkincisi Ferisiler hakkında. Onlar hayatın kurallarına ekleme yapmak için kendilerini sözlük anlamıyla "ayırışmışlardı". Onlar tıpkı Yazarlar gibi ölümden sonra dirilişe inanırlardı ve meleklerin, Kutsal Ruhun var olduğuna inanırlardı. Hayatın kurallarında değişiklik yapıyorlardı. Onlar belli zaman aralıklarıyla bekârlığı muhafaza ederlerdi. Ve haftada iki defa oruca uyarlardı. Onlar kaplarının temizliğine, ondalıklarını, ibadetlerini, giysilerini ve muskalarının³⁰⁷ genişliğine dikkat ederlerdi. Onlar şans, kaderi ve ürünü eklediler. Onlar yasayı kestiler ve kopardılar. Onlar onun (parçası olan) pek çok şeyi terk ettiler ama onun dışında olan çok şeye de uydular. Onlar dediler ki ruh ölümlüdür. İyi ruh bir bedenden başka bir bedene geçer³⁰⁸ ve kötü ruh kötülüğünden dolayı bir bedenden başka bir bedene geçtiği sırada eziyet çeker.

³⁰⁶ Soferim II. Mabnet döneminde ortaya çıkan, Tannaitik dönem öncesindeki Yahudi din ulemasıdır. Bu dönem Ezra ile başlar. Tevrat'ı tefsir etmekle sözlü vahiy sayılan Talmud'u var etmişlerdir. Detaylı bilgi için bkz. Toprak, Mehmet Sait, *Talmud ve Hadis*, İstanbul: Kabcacı, 2012, 175-178; Besalel, Yusuf, *Yahudilik Ansiklopedisi*, İstanbul: Gözlem, 2001, III, 632-633.

³⁰⁷ Tefillin ibadet kıyafetinin bir unsuru olup deriden yapılmış kayışlarla birbirine tutturulan, başa ve sol dirseğe takılan iki yassı kutucuktur. Bu kutucuklarda Tevrat'tan cümleler bulunmaktadır. Detaylı bilgi için bkz. Besalel, *Yahudilik Ansiklopedisi*, III, 728-730; Alalu, Suzan, *Yahudilikte kavram ve değerler*, İstanbul: Gözlem, 1996, 286-292.

³⁰⁸ İbranicesi *gilgul* terimi olup ruhların beden değiştirmesi anlamına gelir. Özellikle Ortaçağ Yahudi mistisizminde görülen bu anlayış Lurianik Kabala'da temel esaslardan kabul edilmiştir. Detaylı bilgi için bkz. Besalel, *Yahudilik Ansiklopedisi*, I, 190, II, 532.

§ - 6

Üçüncüsü Sadukiler'dir. Literal olarak çevrilirse "dürüstler"dir. Onlar Samiri gruptan ve adı Zadok olan kohenden gelirler. Onlar ölümlerin dirilmesini reddederler. Meleklerin ve ruhun olmadığını söylerler. Onlar her şeyde kendilerini haklı görür ve diğerlerine fiziki olarak ve şiddetlice saldırırlardı; tıpkı Zeolotlar gibi. Ve statülerine çok düşkünlüdürler. Onlar diyorlardı ki Tanrı kötüden hoşlanmaz ve onun var olmasına izin vermez. Ruha gelince onlar diyorlar ki; "o eziyet çekmez çünkü gökseldir."

§ - 7

Dördüncüsü Vaftizciler yani her gün suya dalanlardır. Bu günlük (suya girenler) Yahudilerdi. Fakat onlar bir kişinin her gün suya girmese ebedi hayatla ödüllendirilmeyeceğini söylüyorlardı. Çünkü onlar, her gün suya girmeyen tiksindiriciydi diyorlardı.

§ - 8

Beşinci Esseniler, yani saf olanlardır. Çünkü Esseniler sahip oldukları her şey de saflığı gözettikleri için böyle adlandırılmışlardır. Onlar mütemadiyen evlenen insanın tiksindirici olduğunu ve tamamen evlenmeyen adamın da Allah'ın emirlerinin düşmanı olduğunu söylerlerdi. Üç yıllığına onlar eşlerini terk eder ilişkiden uzak durur fakat onlar gebe kaldıklarında ona tekrar dokunmazlardı. Onlar bunu şehvetten dolayı değil çocuk büyötmek için yaptıklarını göstermeyi amaçlıyorlardı.

§ - 9

Altıncısı Oseniler, tercüme olarak "inatçılardır." Çünkü onlar her şeylerinde Yasa'yı icra edenlerdi. Yasadan sonra gelen diğer kitapları tanısalar da sonraki (gelen) peygamberlerin pek çoğunu reddederlerdi. Yine de onlar yasa için çok hassaslardı, olur da çiğnenmesin diye ve onlar yasadan sonra gelen kitapların tamamını reddediyorlardı.

§ - 10

Yedincisi Nassariler. Yani Nasıralılar. Onlar et yemeyi reddediyor ve canı olan hiçbir şeyi yemezlerdi. Musa'ya ve Nun oğlu Yeşu'ya gelince nitekim Tevrat'taki "ataların" adlarını tasdik ediyor İbrahim'e ve Nun oğlu Yeşu'ya kadar gelen önemli şahsiyetlerin tamamı dahil olmak üzere diğerlerine inanıyorlardı. Kutsal metinlere yani Tevrat'a gelince onlar, onun Musa'nın olmadığını söylüyorlardı ve hatta onunla paralel olarak farklı bir kutsal metine sahiplerdi. Üstelik onlar ölümden dirilişin olduğuna kail değillerdi. Fakat eğer ölümden dirilme varsa o zaman evlilikte vardı. Onlardan bazıları Mesih'e yedi kocası olan kadınla ilgili soru sormuştu.³⁰⁹

³⁰⁹ Kutsal metinlerde bahsedilen bilginin anlamı şu şekildedir: "Ölümden sonra diriliş olmadığını söyleyen Sadukiler, aynı gün gelip İsa'ya şunu sordular: "Öğretmenimiz, Musa şöyle buyurmuştur: 'eğer bir adam çocuk sahibi olmadan ölürse, kardeşi onun karısını alsın, soyunu sürdürsün. Aramızda yedi kardeş vardır. İlki evlendi ve öldü. Çocuğu olmadığından karısını kardeşine bıraktı. İkincisi,

§ - 11

Sekizinci Herodcular. Onlar Yahudilerin gelenek ve göreneklerini benimseseler de Herod'un Mesih olduğunu sanıyorlardı. Onlar onu arıyor, ona saygı gösteriyor ve Mesih adı veriyorlardı. Onlardan bazıları Mesih'e, Sezar'a kafa vergisi vermenin meşru olup olmadığını sormuşlardı.³¹⁰

§ - 12

(Bu bölüm) Yahudilerin dağılmasıyla³¹¹ ilgili(dir). Şimdi onların arasında olan hizipleşmelere işaret ettik ve onlara diyoruz: “hadi siz bin yüz kırk yıl bu dağılma içerisinde olmuşsunuz ve hatta rüyalarınızda bile size geri dönüşü ilan eden hiçbir şey görmemişsiniz.” Eğer siz dersiniz ki bu sizin günahlarınız nedeniyledir (biz şöyle cevaplarız) “hadi atalarınız peki, peygamberler onları sayısızca günahları nedeniyle kınamışlardır.” Tanrı onların arasında pek çok mucize gösterse de nübüvvet makamını onlardan geri çekmedi ve onları sürgünden geriye götürdü. Yine de onlar putlara tapmaya devam ettiler ve onların çocukları şeytanlara kurban kesmeye devam ettiler. O bunların üzerinde çok özenliydi.

§ - 13

Sizler putlara tapmıyorsunuz kötü yollara gitmiyorsunuz, peki o neden sizi sürgünde bıraktı? Sizin günahlarınız çok olduğu zaman sizin izzetiniz de çoktu. Ama şimdi sizin günahlarınız azdır ama o yüzünü kaskatı çevirmiştir. Üstelik eğer sizin çarmlıha gerdiğiniz sahtekâr olsaydı o zaman siz şehrinize dönerdiniz. Çünkü Finhas öldürmesi³¹² sebebiyle meşhur olduysa o zaman Tanrının size daha çok yumuşak

üçüncüsü, hepsine aynı şey oldu. Hepsinden sonra kadın da öldü. Buna göre diriliş günü kadın bu yedi kardeşten hangisinin karısı olacak? Çünkü hepsi de onunla evlendi.” (Matta: 22: 23-28)

³¹⁰ Kutsal metinlerde bahsedilen bilginin anlamı şu şekildedir: “Peki, söyle bize, sence Sezar’a vergi vermek Kutsal Yasa’ya uygun mu, değil mi? İsa onların kötü niyetlerini bildiğinden, “Ey ikiyüzlüler!” dedi. “beni neden deniyorsunuz? Vergi öderken kullandığınız parayı gösterin bana!” O’na bir dinar getirdiler. İsa, “Bu resim, bu yazı kimin?” diye sordu. “Sezar’ın” dediler. O zaman İsa, “Öyleyse Sezar’ın hakkını Sezar’a, Tanrı’nın hakkını Tanrı’ya verin” dedi. Bu sözleri duyunca şaşıldılar, İsa’yı bırakıp gittiler.” (Matta: 22: 17-22)

³¹¹ İsrailoğulları’nın çeşitli sebeplerden dolayı atalarına vaat edilmiş toprakların dışarısında yaşama durumudur. Yunanca diaspora kavramıyla ifade edilir. Yahudi teolojisinde ibadetlerin uygulanmasında fark yaratacak kadar etkili bir kavramdır. Detaylı bilgi için bkz. Besalel, *Yahudilik Ansiklopedisi*, I, 139.

³¹² Kutsal metinlerde bahsedilen bilginin anlamı şu şekildedir: “O sırada İsraili bir adam geldi, Musa’nın ve Buluşma Çadırı’nın girişinde ağlayan İsrail topluluğunun gözü önünde kardeşine Midyanlı bir kadın getirdi. Bunu gören Kâhin Harun oğlu Elazar oğlu Pinehas topluluktan ayrılıp eline bir mızrak aldı. İsraili’nin ardına düşerek çadıra girdi ve mızrağı ikisine birden sapladı. Mızrak hem İsraili’nin, hem de Midyanlı kadının karnını delip geçti. Böylece İsrail’i yok eden hastalık dindi. Hastalıktan ölenlerin sayısı 24.000 kişiydi. Rab Musa’ya şöyle dedi: “Kâhin Harun oğlu Elazar oğlu Pinehas İsrail halkına öfkemin dinmesine neden oldu. Çünkü o, aralarında benim adıma büyük kıskançlık duydu. Bu yüzden onları kıskançlıktan büsbütün yok etmedim. Ona de ki: ‘Onunla bir esenlik antlaşması yapacağım. Kendisi ve soyundan gelenler için kalıcı bir kâhinlik antlaşması olacak

olması lazım. Siz sahtekârı öldürdüğünüz için. Peygamberlerin hakkında haber veren o Efendi'yi çarmıha gerdiğiniz için o sizin şehrinizi ve mabedinizi darmadağın etti.

§ - 14

Eğer siz dersiniz “adamım bunları boş ver” biz şöyle deriz: “nübüvvet aşkına, kurbanlara inen ateşi sizden kim çekti? Kodeş ha Kodeşim’de duyulan ve gelecekteki şeyleri haber veren sesi kim kısıtı? Boynuzdaki yağın kaynamasının gücünü kim durdurdu? Kohenlerin göğüsleri üzerindeki mücevheratın³¹³ gücünü kim durdurdu? Ve onları boş şeye dönüştürdü. Şu aşikârdır ki çünkü “siz kendi efendinizi çarmıha gerdiniz.”

§ - 15

Baksana mabet olmadan Musa ve yetmiş yaşlı ihtiyar nübüvvette bulundular³¹⁴ ve onlar saygısızca davranmalarına rağmen nübüvvet makamı onlardan alınmadı. Mabet yıkıldıktan sonra ve halk sürgüne götürüldükten sonra Daniel ve Hezekiel Babil’de peygamberlik yapıyorlardı. Fakat asa yani kralın ki ayrıldı ve yasa koyucu yani peygamber ve Mesih ortaya çıktı³¹⁵, (o zaman) peygamberlik makamı kesildi nitekim senin peygamberlik makamın. Ve halk koyunluğa girdi ve sen yok olup gittin.

Bölüm bitti.

II. BÖLÜM

§ - 1

Yahudiler arasında Musa’nın şöyle dediği anlatılır: “Yahve’nin seni atayacağı yerde *Pesah*’ı yiyeceksin.”³¹⁶ Nitekim *Pentikost Orucu* ile ilgili “Yahve’nin seni atayacağı

bu. Çünkü o Tanrısı için kıskançlık duydu ve İsrail halkının günahlarını bağışlattı.” (Çölde Sayım: 25: 6-13)

³¹³ Tanrının yargılarını keşfedebilmek, ilahi sırlara vakıf olabilmek için başkohenin özel giysisinde göğsüne taktığı Urim ve Tummim adlı levha. Detaylı bilgi için bkz. Besalel, *Yahudilik Ansiklopedisi*, III, 752-753.

³¹⁴ Kutsal metinlerde bahsedilen bilginin anlamı şu şekildedir: “Yahve Musa’ya, “Halk arasında önder ve yönetici bildiğin İsrail ileri gelenlerinden yetmiş kişi topla” dedi, “Onları Buluşma Çadırı’na getir, yanında dursunlar. Ben inip seninle orada konuşacağım. Senin üzerindeki Ruh’tan alıp onlara vereceğim. Halkın yükünü tek başına taşımaman için sana yardım edecekler.” (Çölde Sayım 11:16-17)

³¹⁵ Kutsal metinlerde bahsedilen bilginin anlamı şu şekildedir: “Sahibi gelene kadar krallık asası Yahuda’nın elinden çıkmayacak, yönetim hep onun soyunda kalacak, uluslar onun sözünü dinleyecek.” (Yaratılış 49:10)

³¹⁶ Kutsal metinlerde bahsedilen bilginin anlamı şu şekildedir: Ancak tanrınız Rab’bin adını yerleştirmek için seçeceği yerde keseceksiniz. Kurbanı orada akşam gün batınca, Mısır’dan çıktığınız saatlerde keseceksiniz. Eti tanrınız Rab’bin seçeceği yerde pişirip yiyeceksiniz. (Tesniye 16: 6-7)

yerde olacak.”³¹⁷ Benzer şekilde *Tabernakles Orucu*’na ilişkin “onlar kadınlarla ve çocuklarla birlikte orada toplansınlar.” Üstelik “bunu yapmayan herkese lanet olsun.”

§ - 2

Böylece günah sunusuyla ilgili o yazıyor; “bir günah işleyen şunu getirsin...” vs. yakmalık sunumun kurban edildiği yere çünkü burası Yahve’nin belirleyeceği yerdir.³¹⁸ Baksana kasıtsız günahlarla ilgili o nasıl onların Kudüs’te bir yerde toplanmaları talebini koşuyor. Şayet onlar gelemelerse lanet altına düşerler. Aynı şeyi nitekim ölü bedene dokunan veya kasıtsız olarak yalandan konuşan ve yemin eden de sınırlamıştır.

§ - 3

Ve Davut dedi: “hey, Yahve’ye yeni şarkı oku”³¹⁹ ve “Yahve kendi kurtuluşunu bütün halkların huzurunda aşikâr etti.”³²⁰ Baksana o nasıl yeni şarkının bütün halklara verildiğini beyan ediyor. Yeremya “ben İsrail’in ve Yahuda’nın evi ile yeni bir Ahit yapacağım. Bu, onların atalarıyla yaptığımı benzemez.”³²¹ Baksana bununla o ahitleri birbirinden nasıl ayırıyor. Öncekine eski sonrakine yeni diyor. Yeşeya bu ahdi “yasa” (diye) adlandırıyor. Şunu söylediği zaman “yasa Siyon’dan ve bu Yahve’nin kelimesi Kudüs’ten çıkacak. Yahve uluslar arasında yargıçlık edecek ve halkların tamamı gelecek.”³²² Bu yasa bizim Efendimiz’in İncil kelimesidir. Sina Dağı’ndaki yasa değil.

³¹⁷ Kutsal metinlerde bahsedilen bilginin anlamı şu şekildedir: “Harun kendisi için günah sunusu olarak boğayı getirecek. Böylece kendisinin ve ailesinin günahlarını bağışlatacak. Bu günah sunusunu kendisi için kesecek. (Tesniye 16:11)

³¹⁸ Kutsal metinlerde bahsedilen bilginin anlamı şu şekildedir: Rab Musa’ya şöyle dedi: “İsrail halkına de ki, ‘yedinci ayın birinci günü dinlenme günüdür, boru çalınarak anma ve kutsal toplantı günü olacaktır. O gün gündelik işlerinizi yapmayacak, Rab için yakılan sunu sunacaksınız.’” (Levililer 4: 23-24)

³¹⁹ Kutsal metinlerde bahsedilen bilginin anlamı şu şekildedir: Yeni bir ezgi söyleyin Rab’be. Çünkü harikalar yaptı, zaferler kazandı sağ eli ve kutsal koluyla. (Mezmurlar 98: 1)

³²⁰ Kutsal metinlerde bahsedilen bilginin anlamı şu şekildedir: Rab ulusların gözü önüne serdi kurtuluşunu, zaferini bildirdi. (Mezmurlar 98: 2)

³²¹ Kutsal metinlerde bahsedilen bilginin anlamı şu şekildedir: “İsrail halkıyla ve Yahuda halkıyla yeni bir antlaşma yapacağım günler geliyor” diyor Rab, “Atalarını Mısır’dan çıkarmak için ellerinden tuttuğum gün onlarla yaptığım antlaşmaya benzemeyecek. Onların kocası olmama karşın, bozdular o antlaşmamı” diyor Rab. (Yeremya 31: 31-32)

³²² Kutsal metinlerde bahsedilen bilginin anlamı şu şekildedir: birçok halk gelecek, “haydi Rab’bin Dağı’na, Yakup’un Tanrısı’nın Tapınağı’na çıkalım” diyecekler, “o bize kendi yolunu öğretsin, biz de onun yolundan gidelim.” Çünkü yasa Siyon’dan, Rab’bin sözü Yeruslaim’den çıkacak. Rab uluslar arasında yargıçlık edecek, birçok halkın arasındaki anlaşmazlıkları çözecek. İnsanlar kılıçlarını çekiçle dövüp saban demiri, mızraklarını bağcı bıçağı yapacaklar. Ulus ulusa kılıç kaldırmayacak, savaş eğitimi yapmayacaklar artık (Yeşeya 2: 3-4)

§ - 4

Ve hatta bizim adımız Hristiyanlar İbrahim'e, İshak'a ve geri kalan dürüstlere verilmiştir. “siz sayıca az olduğunuzda...”³²³ ve “siz benim yağlanmışlarıma dokunamayacaksınız.”³²⁴ Yani Hristiyanlara. Bunlarla o İbrahim'e ve bizler gibi Mesih'in adına katılmış kılınan diğerlerine atıfta bulunmaktadır.

§ - 5

Fakat bizler gibi (bazıları da vardır ki) Şabat ve sünnet (farzlarının) dışında erdemli yaşıyorlardı. Örneğin Musa tarafından kanıtlanmıştır ki Melkizedek sünnetsizliğine (rağmen) yüce Tanrı'nın koheni olmuş ve İbrahim'i kutsamıştır.³²⁵ Üstelik Nuh sünnetli değildi. Fakat biz Hristiyanlar gibi o (ve ailesi) sünnet ve Şabat (farzlarının) dışında yaşamlarını sürdürmüşlerdir. Hatta İbrahim sünnetten önce Tanrı'yı kavramıştır.(çünkü şöyle yazılmıştır) “İbrahim Tanrı'ya inandı ve bu ona dürüstlük olarak sayıldı.”³²⁶ Eyüp Musa'nın şeriatından önce ve Şabat'ın muhafazasından önce muteber olmuştur. Kanıtlanmıştır ki “İncil”in yaşam kuralını takip ettiği sürece dürüst olan, günahkâr değildir.

§ - 6

Fakat onlar diyorlar “Tanrı bir kişidir.” Onlara karşı biz diyoruz;” eğer Tanrı bir kişi olsaydı, şunları kime dedi; “gelin biz insanı kendi biçimimizde yapalım”³²⁷ ve “hadi gelin biz aşağı inelim ve hadi dilleri değiştirelim”³²⁸ veya “insan bizden biri gibi olur.”³²⁹ Çünkü kimse kendi kendine diyemez; “hadi gelin yapalım” veya “hadi gelin aşağı inelim” ve “ o (dönüştü) bizden biri gibi oldu.”

§ - 7

Şimdi eğer onlar diyorlarsa “o meleklerle söyledi” o zaman onlar bunu kutsal metinlerden kanıt sunsunlar/ispatlasınlar. Çünkü Torah'ta meleklerle ilgili hiçbir şey yazılmamıştır. Böylece, onlara tapınılamaz. Peygamber dedi: “bundan dolayı ben

³²³ Kutsal metinlerde bahsedilen bilginin anlamı şu şekildedir: O zaman bir avuç insandılar, sayıca az ve ülkeye yabancıydılar. (Mezmurlar 105: 12)

³²⁴ Kutsal metinlerde bahsedilen bilginin anlamı şu şekildedir: “Meshettiklerime dokunmayın, peygamberlerime kötülük etmeyin!” dedi. (Mezmurlar 105: 15)

³²⁵ Kutsal metinlerde bahsedilen bilginin anlamı şu şekildedir: Yüce Tanrı'nın kâhini olan Şalem Kralı Melkisedek ekmek ve şarap getirdi. (Yaratılış 14: 18)

³²⁶ Kutsal metinlerde bahsedilen bilginin anlamı şu şekildedir: Avram Rab'be iman etti, Rab bunu ona doğruluk saydı (Yaratılış 15: 6)

³²⁷ Kutsal metinlerde bahsedilen bilginin anlamı şu şekildedir: Tanrı. “kendi suretimizde, kendimize benzer insan yaratalım” dedi (Yaratılış 1: 26)

³²⁸ Kutsal metinlerde bahsedilen bilginin anlamı şu şekildedir: “Gelin aşağı inip dillerini karıştıralım ki, birbirlerini anlamasınlar.” (Yaratılış 11: 7)

³²⁹ Kutsal metinlerde bahsedilen bilginin anlamı şu şekildedir: Sonra, “Âdem iyiyle kötüyü bilmekle bizlerden biri gibi oldu.” dedi, “artık yaşam ağacına uzanıp meyve almasına, yiyip ölümsüz olmasına izin verilmemeli.” (Yaratılış 3: 22)

onları sana göstermedim.” Ve “Sen onların peşinden gidip de onlara kulluk etmeyesin diye ben onları sana tanıtmadım.” Yaratılmış olan melekler nasıl olurda insanın yaratılışında ve dillerin değiştirilmesinde Tanrı’nın ortakları olabilir? Eğer onlar bu şeylerde ortak yapılmışsa o zaman onlar da “yaratıcı” oldukları için tapınılmalılar.

§ - 8

Eğer (Yahudiler) dese ki “hadi” meleklerle söylenmiştir ama yaratan ve bölen sadece O’dur tek başına. Onların yanı sıra olduğunu kanıtlar. Çünkü O, “hadi yapayım” veya “hadi böleyim” demiyor. Şöyle diyor; “hadi gelin biz yapalım” ve “hadi gelin biz bölelim.” (Onlar diyorlar ki) O onları yapmada ve bölmede kendisine katmıştır. Şöyle ki; bir varlık ikiden gelebilir, özde (onları) değiştirerek yaratılmıştan yaratıcıya. Bu imkânsız.

§ - 9

Eğer onlar deseler ki insanın ruhu Tanrı’nın imajındadır/formundadır/biçimindedir, fakat insanın bedeni meleklerin formundadır (yaratılmıştır) onlar kandırılmıştır. Bundan (zahir olan şu): Melekler ne bedenin yaratılmış olduğu biçim gibi cismani, ne de beden gibi ölümlüdür.

§ - 10

İşte görünen o ki Baba (konuştuğunda) Oğul’a ve Ruh’a dedi: “Gelin insanı yapalım” ve “gelin dilleri bölelim.” insanlara bir Tanrı’nın üç kişilik olduğunu göstermeyi amaçlıyordu. Üstelik o bunu ne insan türü mahluka ne göksel ne de başka bir mahluka “yönelik” olarak değil, “hakkında” söylemiştir.

§ - 11

Kimdir: “Sodom’un üzerine Yahve’nin huzurunda göklerden ateşli kükürt yağdıran Yahve”³³⁰ ve “dumanların (bulutların) içinde dağın üzerine inen ve adı Yahve’yi söyleyen Yahve”³³¹ ve onun huzurunda geçen ve ‘ey Yahve, Ey Yahve, merhametli Tanrı’ diyen Yahve.³³² Üstelik (şunu düşün) “Yahve, Efendim’e dedi: benim sağ yanımda otur”³³³ ve “yaşlıdan, senden çocuğu seni sahip oldum”³³⁴ ve şunu düşün yine

³³⁰ Kutsal metinlerde bahsedilen bilginin anlamı şu şekildedir: Rab Sodom ve Gomora’nın üzerine gökten ateşli kükürt yağdırdı. (Yaratılış 19: 24)

³³¹ Kutsal metinlerde bahsedilen bilginin anlamı şu şekildedir: Rab bulutun içinde oraya inip onunla birlikte durdu ve adını Rab olarak duyurdu. (Mısır’dan Çıkış 34: 5)

³³² Kutsal metinlerde bahsedilen bilginin anlamı şu şekildedir: Musa’nın önünden geçerek, “ben Rabbim” dedi, “Rab acıyan, lütfeden, tez öfkelenmeyen, sevgisi engin ve sadık Tanrı. (Mısır’dan Çıkış 34: 6)

³³³ Kutsal metinlerde bahsedilen bilginin anlamı şu şekildedir: Rab Efendim’e : “Ben düşmanlarını ayaklarının altına serinceye dek, sağımda otur” diyor. (Mezmurlar 110: 1)

³³⁴ Kutsal metinlerde bahsedilen bilginin anlamı şu şekildedir: Savaşacağın gün gönüllü gidecek askerlerin. Seherin bağrından doğan çiy gibi kutsal giysiler içinde sana gelecek gençlerin. (Mezmurlar 110:3)

“benim oğlum sensin ve bugün ben...”³³⁵ “onun adı nedir ve O’nun oğlunun adı eğer biliyorsan”³³⁶ ve “bütün tepelerin önünde o bana sahip oldu”³³⁷

Bunlar bir kişiyi ortaya koymuyor.

§ - 12

Yahudiye şu sorulsun: hangisi daha iyi, sünnetsiz yani Kenani mi, yoksa sünnetli yani İbrani mi? Ve hemen orada (gösterilmesini) istemese de ona gösterelim ki; Melkizedek sünnetsizdi yani Kenani. Ve (hatta öyle ki) o sünnetli İbrani olan İbrahim’i kutsamıştı/kutsayandı. Üstelik Âdem ve onun oğulları da sünnetsizdi. Ve onlar kurban için bir şans/imkân bulamıyorlardı. Peki İbraniler için bunun avantajı ne?

§ - 13

Yine O, Şabat’ı sana verdi ki seni dünyevi işlerden vazgeçirsin ve kendi yasalarını tefekkür edesin. Çünkü eğer o senin her gün ibadet ettiğini bilseydi O sana Şabat’a riayet etmeni/uymanı emretmezdi. Çünkü işte Şabat Günü Tanrı yeni doğan bebeği, güneşin doğumunu, yağmurun düşüşünü, rüzgârın esişini yaratmaya devam ediyor. Üstelik Yasa kendisi bu hükmü deliyor. Çünkü sana Şabat Günü’nde sünnet olmayı emrediyor. Nun oğlu Yeşu/Yuşa Yeriko’nun etrafında yedili kuşatmayı yapmasıyla bu hükmü deldi.

Yuhanna 7:22-23 “Musa size sünneti buyurduğu için –aslında bu, Musa’dan değil, atalarımızdan kalandır- Şabat Günü birini sünnet edersiniz. Musa’nın yasası bozulmasın diye Şabat Günü biri sünnet ediliyor da, Şabat Günü bir adamı tamamen iyileştirdim diye bana neden kızıyorsunuz?

§ - 14

Yine sizin dört esaretiniz yani baskı altında oluşunuz olmuştur. Birincisi Mısır’da dört yüz yıl (sürdü). İkincisi Babil’de yetmiş yıl (sürdü). Üçüncüsü Antakya’da, dördüncüsü sonuncusudur. İlk üçü sınırlıydı. Birincisinde onlar dört yüz yıl köleleştirildiler.³³⁸ Babil’de ki yetmiş yıl sürdü. Antiokus’takine gelince Daniel ona küçük boynuzun büyüklerle yaptığı kavgayı anlatırken işaret etmiştir. O şunu dedi:

³³⁵ Kutsal metinlerde bahsedilen bilginin anlamı şu şekildedir: Rab’bin bildirisini ilan edeceğim: bana, “sen benim oğlumsun” dedi. “bugün ben sana baba oldum. (Mezmurlar 2: 7)

³³⁶ Kutsal metinlerde bahsedilen bilginin anlamı şu şekildedir: Kim göklere çıkıp indi? Kim yeli avuçlarında topladı? Suları giysisiyle sarıp sarmalayan kim? Kim belirledi dünyanın sınırlarını? Adı nedir, oğlunun adı nedir, biliyorsan söyle! (Süleyman’ın Meselleri 30: 4)

³³⁷ Karşılaştı: “Enginler yokken, suları bol pınarlar yokken doğdum ben. Dağlar daha oluşmadan, tepeler belirmeden, Rab dünyayı, kırları ve dünyadaki toprağın zerresini yaratmadan doğdum.” (Süleyman’ın Meselleri 8: 24-26)

³³⁸ Kutsal metinlerde bahsedilen bilginin anlamı şu şekildedir: “Tanrı şöyle dedi: ‘Senin soyun yabancı bir ülkede, gurbette yaşayacak. Dört yüz yıl köle olarak çalıştırılacak, baskı görecektir.’ (Elçilerin İşleri 7: 6)

“kurbanların yasaklanmasına sebep olan, onlara sürekli bin gün diyerek seslenen kişi ve daha başka şeyler”³³⁹ ve derhal savaş durdu.

§ - 15

Şimdi bu son esaret,(yani) dördüncü olan sınırsızdır. Hatta “belirlenmiş sona kadar yıkım içerisinde kalacaktır.”³⁴⁰ Ve “Siyon kızı yere düşmüş ve onu kaldıracak kimse yok.”³⁴¹

§ - 16

Yine Yahudiler pistir. Çünkü onlar düvenin küllerini serpmemişlerdir. Bu daha başka bir kanıttır ki Tanrı yüzünü onlardan çevirmiştir. Çünkü onların kralları, kohenleri, peygamberleri yoktur.

§ - 17

Şayet onlar derlerse ki (bu) onların günahları nedeniyledir (ki) peygamberlik onlardan alındı (onlara şöyle cevap veririz) hadi be oradan! Onlar O’nu³⁴² buzağıya değiştirdiklerinde Kohen Harunları vardı. Putlara tapmaya başladıklarında onlar için peygamberler vardı.

§ - 18

Yahudilerin argümanları ve onlara yönelik çözümlemelerimiz:

Şayet onlar “neden o bizimle ahit yapıp sonra da iptal etsin” derlerse, bizim cevabımız şudur: “neden o size şehri, Kohenlik makamını, din adamlığı (minister) makamını vermişse sonradan yok etmiştir?” Şimdi; çünkü eskiyi feshedip yeniyi tesis etmek O’nun iradesiydi. Hatta O, kendisine kurban sunmanız için size seçtiği mekan da yok etti.

³³⁹ Kutsal metinlerde bahsedilen bilginin anlamı şu şekildedir: “Bu boynuzların birinden başka bir küçük boynuz çıktı; güneye, doğuya ve Güzel Ülkeye (İsrail Ülkesi) doğru yayılarak çok güçlendi. Göklerin ordusuna erişinceye dek büyüdü. Gökteki ordudan ve yıldızlardan bazıları yeryüzüne düşürdü, ayakları altına alıp çiğnedi. Kendisini Gök Ordusu’nun Önderi (tanrı) kadar yükseltti. Tanrı’ya sunulan günlük sunu kaldırıldı. O’nun tapınağı yıkıldı. Başkaldırı yüzünden günlük sunuya karşı çıkıldı. Gerçek ayakaltında çiğnendi. Küçük boynuz yaptığı her şeyde başarılı oldu. Sonra kutsal bir varlığın konuştuğunu duydum. Başka kutsal bir varlık ona, “bu görümde-günlük sunuyla, yıkım getiren başkaldırıyla, kutsal yerin ve ordunun ayakaltında çiğnenmesiyle ilgili görümde- onlar ne zamana dek sürecektir?” diye sordu. Kutsal varlık bana, “2300 akşam, sabah olacak, sonra kutsal yer yeniden düzene konulacak” dedi”. (Daniel 8: 9-14)

³⁴⁰ Kutsal metinlerde bahsedilen bilginin anlamı şu şekildedir: “Gelecek önder birçoklarıyla bir haftalık sağlam bir antlaşma yapacak. Haftanın yarısı geçince, kurbanı da sunuyu da kaldıracak. Kararlaştırılan yıkım başına gelinceye dek yok edici önder tapınağın üst bölümüne yıkıcı iğrenç şeyler yerleştirecek. (Daniel 9: 27)

³⁴¹ Kutsal metinlerde bahsedilen bilginin anlamı şu şekildedir: “Düştü erden kız İsrail, bir daha kalkamaz, serilmiş kendi toprağına, kaldıran yok.” (Amos 5: 2)

³⁴² Bahsedilen bilgi kutsal metinlerde Çıkış sıfırının 32. babında anlatılmaktadır. İslamiyete göre altın buzağıyı yapan Samiri, Yahudi kaynaklarına göre ise Harun olmuştur.

§ - 19

Ve (şayet onlar sorarsa) “neden O bize bir şeyi verip sonra ondan vazgeçti?” biz şöyle cevaplarız: “(O) bir öğretmen gibidir. İlk başta çocuklara (alfabenin) harflerini öğretir, sonra hedefini gerçekleştirmek için kelimeler okutarak onları geliştirir (açıkçası) okuyabilmek haline getirmek için. (O) bir anne gibidir. Çocuğuna ilk başta süt verir, fakat o büyüyünce onun memesinin her tarafına acımsı madde bulaşır böylece çocuk süttten kesilir. “şimdi aynı şekilde Yahudiler Kudüs’ten ve Yasa’yı icra etmekten alıkonulmuşlar. Yahve (Efendi) onu krallar vasıtasıyla (gelen) hüküm ile kuşattı. Onlar arsızlaştıklarında onlar kuşattılar. (bu) göğsün üzerindeki acı madde gibidir.

§ - 20

Üstelik Tanrı kendi arkasını/sırtını halklara göstermenin peşinde olduğunda peygamber dedi: “ben saf konuşmayı insanlara iade edeceğim ki onlar Tanrı’nın adını hepsi çağırabilsinler.”³⁴³ O şöyle dedi: “ben iade edeceğim” şöyle demedi: “onlara vereceğim.” O ortaya koyuyor ki saf konuşma başlangıçtan itibaren onlara aitti. Yani Nuh’un, Melkizedek’in ve Eyüp’ün zamanında. Sonradan yeni halklar putlara tapınmaya yöneldikleri için onlardan alındı. Fakat şimdi Tanrı onu Mesih vasıtasıyla iade etmiştir. Yine Yasa esnetilmiştir. Çünkü Süleyman Kudüs’te değil, Gibeon’da³⁴⁴ sunu sunmuştur ve kabul edilmiştir. Nitekim Eliyahu da Karmel Dağı’nın üzerinde aynısını yaptı.³⁴⁵

§ - 21

Tanrı İbrani halkı vasıtasıyla işaretler ve harikuladelik göstermiştir. Bunlar onların kurtuluşu içindi. Temel nokta (şudur): halklar (işaretleri ve harikuladelikleri) duysun ve Tanrı’ya dönsün. Benzer şekilde, Firavundan ve Mısırlılardan kurtulmaktaki gibi, Tanrı mucizeleri kullanmıştır. Firavun taş kalpli olduktan sonra o kendisinin gazap odağı olarak ortaya koydu. Yahve onun yıkımını başkalarının kurtuluşu için kullandı. Şöyle ki; halklar ve halk kendisinin gücünün nasıl şiddetli olduğunu duysun. (o) bir büyücü gibi, ufak bir kuşu kalabalığın önünde yılanın öldürücü zehrine bulaştırıp da sonradan panzehir ile onu iyileştirir. Bunu kendi ihtişamını göstermek için değil de kalabalığa kendi otlarının ve ilaçlarının iyileştirici gücünü göstermek için yapar. Sonra onlar başkalarında gördükleri bu gösteri sebebiyle bu ilaçları alırlar. Benzer şekilde Yahudiler çaresiz ve hatta daha yoksun kaldıkları için kendi önlerinde sergilenen harikuladelikleri gördükleri için gerçekten Tanrı onları reddetmiş ve halkları seçmiştir.

³⁴³ Kutsal metinlerde bahsedilen bilginin anlamı şu şekildedir: “O zaman, hep birlikte beni adıyla çağırın, omuz omuza bana hizmet etmeleri için, halkların dudaklarını pak kılacağım.” (Sefanya 3: 9)

³⁴⁴ Kutsal metinlerde bahsedilen bilginin anlamı şu şekildedir: “Tapınma yerlerinin en ünlüsü Givon’daydı. Kral Süleyman oraya giderek sunakta bin yakmalık sunu sundu.” (1. Krallar 3: 4)

³⁴⁵ Bahsedilen bilgi kutsal metinlerde I. Krallar sifrinin 17. babında genişçe anlatılmaktadır.

Bölüm burada sonlanmıştır.

III. BÖLÜM

§ - 1

Yahudililere Reddiye'nin 3. Faslı, Mesih'e tapınmakla ilgilidir.,

Şimdi, o boynu kırılınca “şayet Mesih hak üzereyse neden dünyanın tüm halkları ona tapınmıyorlar?”³⁴⁶ demektedir. Ona karşı biz şöyle deriz: “Şeva ve Saba'nın, Tarşış'in ve adaların kralları da ona tapınacak.”³⁴⁷ Romalılar, Suriyeliler, Yunanlar, Ermeniler, Mısırlılar, Kuşlular, Nubiyalılar ve İberyahılar, halkların geri kalanlarıyla birlikte ona tapınmaktadır.

§ - 2

Musa'nın Yasası bin beş yüz yıldan fazla hüküm sürdü ama halklardan birine bile öğretilmeyi başarmadı. Paganizme gelince, o da yıllarca hüküm sürdü ama halklardan birini bile kulluğuna alamadı. Mesih ise kısa zamanda kendi İncilini kılıçla zorlamadan tüm mahlukata öğretti.

§ - 3

Ve sizin cevapladığınız “tüm halklar ona tapınacaklar.”³⁴⁸ Kutsal Kitap'ta O'nun cüzden küllü ilham etmesi mutattır. Nitekim Babil kralı hakkında “tüm halkların kralları cevaplayacak ve ‘hatta sen de bizler gibi zayıflayacaksın’³⁴⁹ diyecekler”. Bunun ötesinde, yaşayan ve ölmüş kralların tamamının Şeol'e gittiği doğru değil! Ve Davut ‘tüm halklar beni kuşattı’³⁵⁰ dese de bu doğru değil, onlar onun tarafından kuşatılmışlardı. Fakat Mesih'e gelince, müthiş elleriyle gösterdiği işaretler ve harikuladeliçler vasıtasıyla halkların krallarının tamamı ona tapınmaya geldiler.

³⁴⁶ Kutsal metinlerde bahsedilen bilginin anlamı şu şekildedir: “Çünkü düşmanlarım benden söz ediyor, beni öldürmek isteyenler birbirine danışıyor.” (Mezmurlar 71:10)

³⁴⁷ Kutsal metinlerde bahsedilen bilginin anlamı şu şekildedir: “Tarşış'in ve kıyı ülkelerinin kralları Ona haraç getirsin. Saba ve Şeva kralları armağanlar sunsun! Bütün krallar önünde yere kapansın, Bütün uluslar ona kulluk etsin!” (Mezmurlar 72: 10-11)

³⁴⁸ Kutsal metinlerde bahsedilen bilginin anlamı şu şekildedir: “Bütün krallar önünde yere kapansın, bütün uluslar ona kulluk etsin.” (Mezmurlar 72: 11)

³⁴⁹ Kutsal metinlerde bahsedilen bilginin anlamı şu şekildedir: “Hepsi ona seslenip diyecekler ki, “sende bizim gibi gücünü yitirdin, bize benzedin.” (Yeşaya 14: 10)

³⁵⁰ Kutsal metinlerde bahsedilen bilginin anlamı şu şekildedir: “Bütün ulusla beni kuşattı, Rabbin adıyla püskürttüm onları.” (Mezmurlar 118: 10)

§ - 4

Yahudiler imanlı Davut'a "Mesih'le ilgili sen 'o acı çekti, öldü, gömüldü ve üç gün sonra yazıldığı gibi dirildi'³⁵¹ diyorsun ama bu Eski (Ahit'te) nerede yazılmış?" diye sordular. O, "Peygamber Hoşea'da 'Hadi gelin yine bizi yakalamış Efendiye gidelim. O bizi iyileştirir. O ki bizi kiralamıştır, bizi sarar. O bize hayatı (iki) gün sonra yeniden bahşeder, üçüncü gün bizi kaldırır ve biz Onun huzurunda yaşarız'³⁵² diye cevapladı. O dedi: "ey Yahudiler, böylece bu gerçekten (yazılmıştır)."

§ - 5

Fakat onlar "biz sizin Tanrınızı çarmıha gerebildik mi? O kendisini kurtarmaya aciz miydi?" dediler. Onlara karşı biz "siz onun Babasına da küfrettiniz" deriz. Musa "İsrail semizledi ve tekme attı.³⁵³ Onlar bizi kurtaran Kadir Olan'a küfrettiler ve kendilerini yapan Tanrıyı unuttular."³⁵⁴ demiştir. Nitekim "Ben oğullar büyüttüm ve onları yüceltim, ama onlar bana yönelik haksızlık ettiler."³⁵⁵

§ - 6

Üstelik, Yeşaya'nın "Onlar kızdırdılar ve Onun Kutsal Ruhu'nu kederlendirdiler" dediği gibi siz Efendiyi terk ettiniz, Kutsal Olanı çileden çıkardınız ve hem de Kutsal Ruhu kızdırdınız.³⁵⁶ Bu yüzden, siz başlangıçta Baba'ya ve Ruha küfrettiğiniz gibi sonra da Oğul'u çarmıha gerdiniz.

§ - 7

O zayıflığından dolayı çarmıha gerilmedi. Kendi iradesine uygun olarak gelişinin gerçekliğini ispatlamak ve mahlukatın tamiri için çarmıha gerildi. Nasıl ki sizin Tanrınız diyor: "bu benim ruhuma ölüm azabı veriyor", "o insanı yarattığına pişman oldu ve bu onun kalbini ağrıttı."³⁵⁷ dediği zaman da. Veya "ben Saul'u kral yaptığımı

³⁵¹ Kutsal metinlerde bahsedilen bilginin anlamı şu şekildedir: "Aldığım bilgiyi size öncelikle ilettim: Kutsal yazılar uyarınca Mesih günahlarımıza karşılık öldü, gömüldü ve Kutsal Yazılar uyarınca üçüncü gün ölümden dirildi." (1. Korintliler 15: 3-4)

³⁵² Kutsal metinlerde bahsedilen bilginin anlamı şu şekildedir: "Gelin Rab'be dönelim. Bizi O parçaladı, O iyileştirecek. Bizi O yaraladı, yaramızı O saracak. İki gün sonra bizi diriltecek, üçüncü gün ayağa kaldıracak, huzurunda yaşayalım diye." (Hoşea 6: 1-2)

³⁵³ Kutsal metinlerde bahsedilen bilginin anlamı şu şekildedir: "Yeşurun (dürüst anlamına gelir, İsrail halkına verilen ad) semirdi ve sahibini tepti; doyunca yağ bağlayıp ağırlaştı, kendisini yaratan Tanrı'ya sırt çevirdi, kurtarıcısını, Kaya'yı küçümsedi." (Tesniye 32: 15)

³⁵⁴ Kutsal metinlerde bahsedilen bilginin anlamı şu şekildedir: "Yeşurun semirdi ve sahibini tepti; doyunca yağ bağlayıp ağırlaştı, kendisini yaratan Tanrı'ya sırt çevirdi, kurtarıcısını, Kaya'yı küçümsedi." (Tesniye 32: 15)

³⁵⁵ Kutsal metinlerde bahsedilen bilginin anlamı şu şekildedir: "Ey gökler dinleyin, ey yeryüzü kulak ver!" (Yeşaya 1:2)

³⁵⁶ Kutsal metinlerde bahsedilen bilginin anlamı şu şekildedir: "Ama başkaldırıp O'nun Kutsal Ruhu'nu incittiler. O da düşmanları olup onlara karşı savaştı." (Yeşaya 63: 10)

³⁵⁷ Kutsal metinlerde bahsedilen bilginin anlamı şu şekildedir: "İnsanı yarattığına pişman oldu. Yüreği sızladı." (Yaratılış 6: 6)

pişman oldum.”³⁵⁸ Aslında (gerçek) şu ki onun insana dönüşmesinden sonra acı çekmesi o kadar büyük bir şey değil. O zaman da “kalbini kederlendirdi.” İnsan olmadan önce bu kimdi?

§ - 8

Fakat onlar diyorlar “Davut ‘ben senin tahtını (tüm) nesillere yapacağım.³⁵⁹ Ve ‘onun tahtı benim önümde güneş gibi ay gibi (devam edecek)’ dedi.”³⁶⁰ Böylece aşikâr olan şu ki Davut’un tahtı yeryüzündedir. Oysaki siz (Hıristiyanlar) Mesih’inizin göklerde olduğunu söylüyorsunuz.

§ - 9

Şimdi bize cevap verin ey kötü amelliler “Davut’un tahtı bugün nerede?” hatta onun oğlu Süleyman’ın günlerinde onun yerine başka bir (taht) kuruldu. Sonra Süleyman “fildişinden Ofir’den altın katmanlı büyük bir taht yaptı ve tahtına altı basamak koydu ve tahtın yukarısı/başı arka taraftan yuvarlandı.”³⁶¹ Kaldeliler/Keldaniler bu tahtı alıp götürdü yine Davut ile ilgili şu söylenmiştir: “sen onun tahtını yere çaldın.”³⁶² Dolayısıyla güneş ve ay gibi parlayan Davut’un tahtını ve onun üzerinde övülen Davut soyunu bize göster.³⁶³

§ - 10

Siz biliyordunuz ki Davut’un soyu Mesih’tir. Ve onun tahtı göklerde. O indiği için göklere yükseldiği gibi kalktığı için o tahtına oturmaktadır. Bu aşikârdır çünkü güneş ve ay Babil’de değil göklerde.

§ - 11

Ve onun (birinci defa) Sina Dağı’nın üzerindeki gibi halkını kurtuluşa erdirmek için ikinci defa aşağıya ineceği hususunda Eyüp bize şöyle şهادette bulunuyor “çünkü ben biliyorum benim kurtarıcım diridir ve sonunda o yeryüzünde görünecek.”³⁶⁴ Ve

³⁵⁸ Kutsal metinlerde bahsedilen bilginin anlamı şu şekildedir: “Saul’ü kral yaptığımı pişmanım. Beni izlemekten vazgeçti. Buyruklarımı yerine getirmedi.” Samuel öfkeleni ve bütün geceyi Rab’be yakarmakla geçirdi.” (1. Samuel 15: 11)

³⁵⁹ Kutsal metinlerde bahsedilen bilginin anlamı şu şekildedir: “Soyunu sonsuza dek sürdüreceğim, tahtını kuşaklar boyunca sürekli kılacağım.” (Mezmurlar 89: 4)

³⁶⁰ Kutsal metinlerde bahsedilen bilginin anlamı şu şekildedir: “Onun soyu sonsuza dek sürecek, tahtı karşımda güneş gibi duracak. Göklerde güvenilir bir tanık olan ay gibi sonsuza dek kalacak.” (Mezmurlar 89: 36-37)

³⁶¹ Kutsal metinlerde bahsedilen bilginin anlamı şu şekildedir: “Kral fildişinden büyük bir taht yaptırıp saf altınla kaplattı.” (1. Krallar 10: 18)

³⁶² Kutsal metinlerde bahsedilen bilginin anlamı şu şekildedir: “Görkemine son verdin, tahtını yere çaldın.” (Mezmurlar 89: 44)

³⁶³ “Onun soyu sonsuza dek sürecek, tahtı karşımda güneş gibi duracak, göklerde güvenilir bir tanık olan ay gibi sonsuza dek kalacak.” (Mezmurlar 89: 36-37.)

³⁶⁴ Kutsal metinlerde bahsedilen bilginin anlamı şu şekildedir: “Oysa ben kurtarıcımın yaşadığını, sonunda yeryüzüne geleceğini biliyorum.” (Eyüp 19: 25)

Davut: “O gökleri bükte ve o aşağı indi.”³⁶⁵ Yine “yağmur biçilmiş çimenin üzerine indiği gibi o da inecek.”³⁶⁶ Nitekim “tanrıların tanrısı Sıyon’da görülecek.”³⁶⁷ Ve “gerçekten Tanrı yeryüzünde yaşadı.”³⁶⁸

§ - 12

Eğer sizin Mesih’iniz gerçek olsaydı çarmıha gerilmezdi. “Mesih devam edecektir” diye yazılmıştır. Eğer peygamberler ve görücüler onun ölümünü önceden haber vermeselerdi bu doğru olurdu. Sizin (kendi) Yeşaya’nın sözünü dinleyin. “Elbette o bizim kederlerimizi yükledi.”³⁶⁹ Ve “bir kuzu gibi o katiline yöneldi.”³⁷⁰

§ - 13

Tanrı’nın insana dönüştüğünü göstermek amacıyla o yazdı. “O’nun neslini kim tasvir edebilir?”³⁷¹ Bunun sebebi çünkü o insan duygularıyla kavranılmaz. Onun uluhiyyeti tüm nesilleri gölgede bırakıp geçer.

§ - 14

Fakat boşa konuşanlar sert çıktılar. Bunlar, hadım olduğu için Daniel hakkında söylenmiştir. Bu sebepten Yeşaya onunla ilgili “onun ne biçimi ne benzeri var dedi.”³⁷² Çünkü öğeleri kesilenin görüntüsü değişir. Onlara karşı biz peygamberin şöyle dediğini söyleriz: “geç, geç ve oradan çık, sen kirliliğe yakın gitmemelisin...”

³⁶⁵ Kutsal metinlerde bahsedilen bilginin anlamı şu şekildedir: “Kara buluta basarak gökleri yarıp indi.” (Mezmurlar 18: 9)

³⁶⁶ Kutsal metinlerde bahsedilen bilginin anlamı şu şekildedir: “Yeni biçilmiş çayıra düşen yağmur gibi, toprağı sulayan bereketli yağmurlar gibi olsun!” (Mezmurlar 72: 6)

³⁶⁷ Kutsal metinlerde bahsedilen bilginin anlamı şu şekildedir: “Gittikçe güçlenir, Sıyon’da Tanrı’nın huzuruna çıkarlar.” (Mezmurlar 84: 7)

³⁶⁸ Karşılaştır: “Tanrı gerçekten yeryüzünde yaşar mı? Sen göklere, göklerin göklerine bile sığmazsın. Benim yaptığım bu tapınak ne ki!” (1. Krallar 8: 27)

³⁶⁹ Kutsal metinlerde bahsedilen bilginin anlamı şu şekildedir: “Aslında hastalıklarımızı o üstlendi, acılarımızı o yükledi, bizse Tanrı tarafından cezalandırıldığını, vurulup ezildiğini sandık.” (Yeşaya 53: 4)

³⁷⁰ Kutsal metinlerde bahsedilen bilginin anlamı şu şekildedir: “O baskı görüp eziyet çektiyse de ağzını açmadı, kesime götürülen kuzu gibi, kırkıcıların önünde sessizce duran koyun gibi açmadı ağzını.” (Yeşaya 53:7)

³⁷¹ Kutsal metinlerde bahsedilen bilginin anlamı şu şekildedir: “Acımasızca yargılanıp ölüme götürüldü. Halkımın isyanı ve hak ettiği ceza yüzünden yaşayanlar diyarından atıldı. Onun kuşağından bunu düşünen oldu mu?” (Yeşaya 53: 8)

³⁷² Karşılaştır: “Birçokları onun karşısında dehşete düşüyor; biçimi, görünüşü öyle bozuldu ki, insana benzer yanı kalmadı.” (Yeşaya 52: 14); “O Rabbin önünde bir fidan gibi, kurak yerdeki kök gibi büyüdü. Bakılacak biçimden, güzellikten yoksundu. Gönlümüzü çeken bir görünüşü de yoktu.” (Yeşaya 53: 2)

§ - 15

... çünkü Tanrı senin önünde yürümektedir.”³⁷³ O bunlarla Babil ve Babillilere işaret eder. Çünkü hemen şöyle yazar; “benim kullarım anlayacak...”³⁷⁴ Bunlar nasıl Daniel’e uymaktadırlar? İlk sert cevapla, onun ölümüyle ilgili. Peki onun (yani Daniel’in) fakirliği nedeniyle halk yüzünü ondan ne zaman çevirdi ve ona aşağılırcasına davrandı. O, halkın günahları için ne zaman öldürüldü.³⁷⁵

§ - 16

Eğer sen “kötüler yüzünden yani halktan dolayı değil kaplanlara atıldığı için” dersen o “Medler ve Persler’den dolayı mı” bu acıları çekti. Üstelik “onun jenerasyonu” hangi türdendi? Hezekiyat’tan naklolunduğu üzere bu “onun tarafından tasvir olunamaz.

§ - 17

“Senin oğulların, senin belinden gelenler uzak düşecekler ve Babilde kralın sarayında hadım olacaklar.”³⁷⁶ Ki sizin kurbanlarınızın geçersiz kılınması ve onlara ihtiyaç olmaması Yeşaya’nın şu sözünden aşıkardır: “bana kurbanlarınızın çokluğunun amacı ne? Ben doydu erkek takdimelerden ve besili hayvanların yağından.”³⁷⁷ Lezzet benim için tiksindiricidir.³⁷⁸ Bir boğayı kesen bir insanı öldüren gibidir. Bir kuzuyu kurban eden bir köpeği öldüren gibidir.”³⁷⁹

§ - 18

Yine sizin bayramlarınızın iptali ile ilgili o demiştir; “benim ruhum sizin yeni aylarınızdan ve bayramlarınızdan nefret ediyor.”³⁸⁰ Ben nefret ediyorum sizin

³⁷³ Kutsal metinlerde bahsedilen bilginin anlamı şu şekildedir: “Çekilin, çekilin. Oradan çıkın, murdara dokunmayın. Oradan çıkıp temizlenin, ey Rab’be tapınma araçlarını taşıyan sizler! Aceleyle çıkmayacak, kaçıp gitmeyeceksiniz; çünkü Rab önünüzden gidecek, İsrail’in Tanrısı artçınız olacak.” (Yeşaya 52: 11-12)

³⁷⁴ Kutsal metinlerde bahsedilen bilginin anlamı şu şekildedir: “Bakın, kulum başarılı olacak; üstün olacak, el üstünde tutulup alabildiğine yükseltilecek.” (Yeşaya 52: 13)

³⁷⁵ “İnsanlarca hor görüldü, yapayalnız bırakıldı. Acılar adamıydı, hastalığı yakından tanıdı. İnsanların yüz çevirdiği biri gibi hor görüldü, ona değer vermedik.” (Yeşaya 53: 3)

³⁷⁶ Kutsal metinlerde bahsedilen bilginin anlamı şu şekildedir: “Soyundan gelen bazı çocuklar alınıp götürülecek, Babil kralının sarayında hadım edilecek.” (Yeşaya 39: 7)

³⁷⁷ Kutsal metinlerde bahsedilen bilginin anlamı şu şekildedir: “Kurbanlarınızın sayısı çokmuş, bana ne?” diyor rab, yakmalık koç sunularına, besili hayvanların yağına doydum. Boğa, kuzu, teke kanı değil istediğim.” (Yeşaya 1: 11)

³⁷⁸ Kutsal metinlerde bahsedilen bilginin anlamı şu şekildedir: “Anlamsız sunular getirmeyin artık. Buhurdan öğreniyorum. Kötülük dolu törenlere, yeni ay, Şabat Günü kutlamalarına ve düzenlediğiniz toplantılara dayanamıyorum.” (Yeşaya 1: 13)

³⁷⁹ Kutsal metinlerde bahsedilen bilginin anlamı şu şekildedir: “Sığır boğazlayan, adam öldüren gibidir. Davar kurban eden, köpek boynu karan, tahıl sunusu getiren, domuz kanı sunan, anma sunusu olarak günnük yakan, putperest gibidir. Evet bunlar kendi yollarını seçtiler, yaptıkları iğrençliklerden hoşlanıyorlar.” (Yeşaya 66: 3)

³⁸⁰ Kutsal metinlerde bahsedilen bilginin anlamı şu şekildedir: “Yeni ay törenlerinizden, bayramlarınızdan nefret ediyorum. Bunlar bana yük oldu, onları taşımaktan yoruldum.” (Yeşaya 1: 14)

bayramlarınızı küçük görüyorum.”³⁸¹ Yeremya : “ O onların bayramlarını ve Şabat’larını hor görüyor.”³⁸² Ben sizin evlerinizden boğalar kabul etmeyeceğim.”³⁸³ Sizin krallarınız ve prensleriniz faydasızdır.”³⁸⁴

§ - 19

Hoşea dedi: “İsrailoğulları uzun günler kralsız yaşayacaklar.”³⁸⁵ Fakat onlar diyor ki “ bu Babil sürgünü hakkında denilmiştir.” Fakat hangi imtiyaz nedeniyle şu size söylenmiş: “üstelik siz yetmiş yıl sonra geri dönseniz de Mesih’in yükselişinden sonra siz bir araya getirilmeyeceksiniz. “Ben kendi evimi terk ettim, Ben kendi mirasımı terk ettim.”³⁸⁶

§ - 20

Yeremya sonraki esarete işaret eder. “Ben bu halkı ve bu şehri kıracağım. Çömlekçinin kabının kırıldığı gibi. (Öyle ki onu) yeniden birleştirmek imkansız olacak.”³⁸⁷ Hezekiel: “Efendi bana dedi: ‘insanoğlu ben seni İsrailoğulları’na gönderiyorum. Bana karşı isyan eden isyancı halka, onlara ve onların atalarına. Çünkü onlar şu güne kadar bana karşı haksızlık, kötülük ettiler.”³⁸⁸ Ve Daniel: “kurban kesmek ve takdimeler ortadan kalkacak. Nefret edilenin kanatları üzerinde belirlenmiş sona kadar yıkım (olacak) ve o harabeler içinde kalacak.”³⁸⁹ Fakat siz kendiniz için “belirlenmiş son” duyduğunuzda başka ne bekliyorsunuz?

³⁸¹ Kutsal metinlerde bahsedilen bilginin anlamı şu şekildedir: “*Rab şöyle diyor: “İğreniyor, tiksiniyorum bayramlarınızdan, hoşlanmıyorum dinsel toplantılarınızdan.”* (Amos 5: 21)

³⁸² “*Bahçe çardağını söker gibi kendi çardağını söküp attı, buluşma yerini yok etti, Rab Siyon’da bayram ve Şabat günlerini unutturdu, şiddetli öfkesi yüzünden kralı da kahini de reddetti.”* (Ağtlar 2: 6)

³⁸³ Kutsal metinlerde bahsedilen bilginin anlamı şu şekildedir: ne evinden bir boğa, ne de ağlarında bir teke alacağım. (Mezmurlar 50: 9)

³⁸⁴ Bir önceki dipnota bakınız.

³⁸⁵ Kutsal metinlerde bahsedilen bilginin anlamı şu şekildedir: “*Çünkü İsraililer uzun süre kral, önder, kurban, dikili taş, efod, aile putu olmadan yaşayacak.*” (Hoşea 3: 4)

³⁸⁶ Kutsal metinlerde bahsedilen bilginin anlamı şu şekildedir: “*Ama kulak asmayan her ulusu kökünden söküp atacak, yok edeceğim diyor Rab.*” (Yeremya 12: 17)

³⁸⁷ Kutsal metinlerde bahsedilen bilginin anlamı şu şekildedir: “*O zaman seninle gidenlerin önünde çömleği kır ve onlara de ki, ‘Her Şeye Egemen Rab şöyle diyor: Çömlekçinin çömleği nasıl kırılıp bir daha onarılamazsa, ben de bu halkı ve bu kenti öyle kıracağım. Ölülerini yer kalmayana dek Tofet’te gömecekler.’*” (Yeremya 19: 10-11)

³⁸⁸ Kutsal metinlerde bahsedilen bilginin anlamı şu şekildedir: “*Bana, “Ey insanoğlu, seni İsrail halkına, bana başkaldıran o asi ulusa gönderiyorum” dedi, “Onlar ve ataları bugüne kadar bana karşı geldiler.”* (Hezekiel 2: 3)

³⁸⁹ Karşılaştır: “*Gelecek önder birçoklarıyla bir haftalık sağlam bir antlaşma yapacak. Haftanın yarısı geçince, kurbanı da sunuyu da kaldıracak. Kararlaştırılan yıkım başına gelinceye dek yok edici önder tapınağın üst bölümüne yıkıcı iğrenç şeyler yerleştirecek.*” (Daniel 9: 27)

§ - 21

Gel gelelim günümüz de bin yüz kırk yıldan fazladır dağınıklık var ve size hiçbir iyi olanak görünmüyor. Üstelik düşmanlar sizin şehrinizi yıkmışlar. Nebevi ruhu kapatan kimdi? Kutsalların kutsalında duyulan sesi susturan kimdi? Ne olursa olsun oğlunu çarmıha gerdiğiniz için tanrı sizi reddetti.

§ - 22

Babil'den dönme zamanından önce ve sonra da siz yaklaşık kırk yıl boyunca pis işler yaptığınız halde aranızda saklı olan halkların beklentisi sebebiyle şehir ve mabed yerle bir edilmedi. Üstelik eğer o sizin konumlandığınız gibi “sahtekar” olsaydı neden o sizi dağıttı, tahrip etti? Bu size sadece “sahtekarı” öldürdüğünüz için sunuldu. Çünkü bu doğru değildi ve siz hiçliğe geldiniz.

§ - 23

Musa'ya baksanıza o bir Mısırlıyı öldürmesine³⁹⁰ rağmen ünlendi ve onların ihvanının dostu oldu. Üstelik Eliyahu Baal'in peygamberlerini öldürdü³⁹¹ ve göklere yükseldi³⁹². Fakat siz dilinizin söylediği gibi “sahtekarı” öldürdüyseniz bu gayretinizden dolayı elde ettiğinizi (bize) gösterin. (kazanım bir tarafa siz edindiniz)krallığın, kohenlik ve nübüvvet makamının iptali/feshi ile birlikte şehrin ve mabedin tahribini. Bunları burada gösterdik.

IV. BÖLÜM

§ - 1

Yahudilere reddiyenin dördüncü faslı İsa'nın yeniden dönüşüyle ilgilidir.

Fakat Yahudiler bize “Mesih'in geleceği nerede bellidir?” derlerse biz onlara şöyle deriz: “şundan: siz sürgüneyken peygamberler size dönüşü haber verdiler. Fakat bu sonraki sürgünde hiçbir kral ve kohen veya (hatta) peygamber sizin içerisinde kalmamıştır.”

§ - 2

(halk) Mısır'da olduğu sırada peygamberler (vardı): Musa, Meryem ve Harun. Vaad edilmiş topraklarda Samuel, Davut, Yeşaya ve geri kalan peygamberler (vardı). Babil

³⁹⁰ Kutsal metinlerde bahsedilen bilginin anlamı şu şekildedir: “Çevresine göz gezdirdi; kimse olmadığını anlayınca, Mısırlı'yı öldürüp kuma gizledi.” (Çıkış 2: 12)

³⁹¹ Kutsal metinlerde bahsedilen bilginin anlamı şu şekildedir: “İlyas, “Baal'in peygamberlerini yakalayın, hiçbirini kaçırmayın” diye onlara buyruk verdi. Peygamberler yakalandı, İlyas onları Kışon Vadisi'ne götürüp orada öldürdü.” (1. Krallar 18: 40)

³⁹² Kutsal metinlerde bahsedilen bilginin anlamı şu şekildedir: “Onlar yürüyüp konuşurlarken, ansızın ateşten bir atlı araba görüldü, onları birbirinden ayırdı. İlyas kasırgayla göklere alındı.” (2. Krallar 2: 11)

de Daniel ve Hezekiel (vardı). Babil'den Sıryus döneminde aliya³⁹³ yaptığınızda Zerobabel, Jozadak oğlu Yeşua, Sofer Ezra, Haggay, Zekeriya ve Malaki (vardı). günahlarınız yüzünden yabancılara yani Antiokus'a köle yapıldığınızda Makkabiler vasıtasıyla kurtarıldınız.

§ - 3

Oğul'u çarmıha gerdiğiniz için bin yüz kırk iki yıl (geçti) peygamberler ve kohenler kesildi ve kehanet gerçekleşti. "kraliyetin ait olduğu kişi gelinceye kadar asa Yahuda'dan ayrılmayacaktır."³⁹⁴ Burada Mesih'ten bahsedilmektedir.

§ - 4

Fakat onlar diyorlar: "sünnet bize verilmiştir." Sünnet soyundan Mesih'in geleceği İbrahim'in ırkının bilinme vasıtasıdır. Fakat sonra sebep açığa çıktı ve ondan sonra vasıtalarla ihtiyaç olmadı.

§ - 5

İşte bak, (halk) kırk yıl çölde (olduğu sürece)³⁹⁵ o feshedildi. Ve kutsal kitap şöyle dedi: "kalbinizi sünnet edin."³⁹⁶ "senin tanrının efendi, senin kalbini sünnet edecek."³⁹⁷ Ve "bütün halklar bedenleri sünnetsizdi, fakat İsrail evlerinin (tamamı) kalplerinde (sünnetsizdi)."³⁹⁸

§ - 6

Yine (Yahudiler diyorlar) "şu yazılmıştır: 'bu yasanın sözlerine uymayan herkese lanet olsun.'³⁹⁹ Bu yüzden Hristiyanlar yani ona uymayanlar lanetlenmiştir." Onlara karşı biz şöyle cevap veriyoruz: "Yeremya demiştir: 'ben :Yahuda ve İsrail haneleri için yeni bir ahit tesis edeceğim, onların atalarıyla tesis ettiğim ahit gibi değil. Çünkü onlar

³⁹³ Aliya kelime olarak yükseliş anlamına gelir. Başka yerlerde bulunan İsrailoğulları'nın Ere İsrail'e dönüşünü ifade eden bir kavramdır. Detaylı bilgi için bkz. Besalel, *Yahudilik Ansiklopedisi*, I, 58.

³⁹⁴ Kutsal metinlerde bahsedilen bilginin anlamı şu şekildedir: "Sahibi gelene kadar Krallık asası Yahuda'nın elinden çıkmayacak, yönetim hep onun soyunda kalacak, uluslar onun sözünü dinleyecek." (Yaratılış 49: 10)

³⁹⁵ Bahsedilen bilgi kutsal metinlerde Çıkış sifrinde farklı yerlerde anlatılmaktadır.

³⁹⁶ Kutsal metinlerde bahsedilen bilginin anlamı şu şekildedir: "Doğru kişinin ücreti yaşamdır, kötünün geliriye kendisine cezadır." (Süleyman'ın Meselleri 10: 16)

³⁹⁷ Kutsal metinlerde bahsedilen bilginin anlamı şu şekildedir: "O'nun sözüne bir şey katma, yoksa seni azarlar, yalancı çıkarsın." (Süleyman'ın Meselleri 30: 6)

³⁹⁸ Kutsal metinlerde bahsedilen bilginin anlamı şu şekildedir: "Mısır'ı, Yahuda'yı, Edom'u, Ammon'u, Moav'ı, çölde yaşayan ve zülüflerini kesenlerin hepsini cezalandıracağım. Çünkü bütün bu uluslar gerçekte sünnetsiz, bütün İsrail halkı da yürekte sünnetsizdir." (Yeremya 9: 26)

³⁹⁹ Kutsal metinlerde bahsedilen bilginin anlamı şu şekildedir: "Bu yasanın sözlerine uymayan ve onları onaylamayana lanet olsun!" "Bütün halk, 'Amin!' diyecek." (Yasa'nın Tekrarı 27: 26)

benim ahdimi feshettiler ve bu yüzden ben onları hor gördüm. Ben koyacağım⁴⁰⁰ Yasamı onların beyinlerine.’⁴⁰¹ İşte peygamber sizin Yasa’nın sözlerini feshettiğinizi ortaya koyuyor. O bize, İsrailoğullarından olan havarilerin üzerine yukarı odada inen Kutsal Ruh’un inişi vasıtasıyla yeni Ahit’i vermiştir.”

§ - 7

Fakat onlar şöyle diyor: “biz İbrahim’in oğullarıyız” onlara karşı biz diyoruz: “İbrahim gibi davrandığınız sürece siz ‘İbrahim’in oğulları’ diye adlanıyordunuz. Fakat imansızca davranmaya başlayınca Yeşaya sizi ‘Sodom’un yöneticileri’ ve ‘Gomoralılar’ adlandırdı.”⁴⁰²

§ - 8

(Yahudiler soruyor) “acıkan ve yemek yiyen bir tanrınız nasıl olur? Üstelik tanrı bir bedene girmez.” (bizim cevabımız şudur): “o Yeşaya’nın ağzıyla konuştu ‘sen bana yakmalık sunum olarak kuzularını getirme ve kurbanlarınla beni onurlandırma. Sen bana parayla tatlı kamış getirme. Kurbanlarının yağı vasıtasıyla beni gına getirme.’⁴⁰³ Üstelik Nuh kurban sunduktan sonra şu yazılmıştır: ‘Tanrı tatlı lezzeti kokladı.’⁴⁰⁴ Şimdi şayet o bedensel olmasaydı koku duyusunu nasıl kullanabilirdi?”

§ - 9

Şimdi o insana dönüşünce ne kadar çok söyleniyor: “O yiyor muydu?” ve “Yiyebilen tanrı nerede?” İşte o halka “Yaptıklarınızla beni yüklediniz ve haksızlıklarınızla beni

⁴⁰⁰ Kutsal metinlerde bahsedilen bilginin anlamı şu şekildedir: “Ama o günlerden sonra İsrail halkıyla yapacağım antlaşma şudur” diyor Rab, “Yasamı içlerine yerleştirecek, yüreklerine yazacağım. Ben onların Tanrısı olacağım, onlar da benim halkım olacak.” (Yeremya 31: 33)

⁴⁰¹ Kutsal metinlerde bahsedilen bilginin anlamı şu şekildedir: “İsrail halkıyla ve Yahuda halkıyla yeni bir antlaşma yapacağım günler geliyor” diyor Rab, “Atalarını Mısır’dan çıkarmak için ellerinden tuttuğum gün onlarla yaptığım antlaşmaya benzemeyecek. Onların kocası olmama karşın, bozdular o antlaşmamı” diyor Rab. “Ama o günlerden sonra İsrail halkıyla yapacağım antlaşma şudur” diyor Rab, “Yasamı içlerine yerleştirecek, yüreklerine yazacağım. Ben onların Tanrısı olacağım, Onlar da benim halkım olacak.” (Yeremya 31: 31-33)

⁴⁰² Kutsal metinlerde bahsedilen bilginin anlamı şu şekildedir: “Ey Sodom yöneticileri, Rab’bin söylediklerini dinleyin; Ey Gomora halkı, Tanrımız’ın yasasına kulak verin.” (Yeşaya 1: 10)

⁴⁰³ Kutsal metinlerde bahsedilen bilginin anlamı şu şekildedir: “Yakmalık sunu için bana davar getirmediğiniz, kurbanlarınızla beni onurlandırmadınız. Sizi sunularla uğraştırmadım, Günnük isteyerek sizi usandırmadım. Benim için güzel kokulu kamış satın almadınız, Doyurmadınız beni kurbanlarınızın yağıyla. Tersine, beni günahlarınızla uğraştırdınız, Suçlarınızla usandırdınız.” (Yeşaya 43: 23-24)

⁴⁰⁴ Kutsal metinlerde bahsedilen bilginin anlamı şu şekildedir: “Güzel kokudan hoşnut olan Rab içinden şöyle dedi: “İnsanlar yüzünden yeryüzünü bir daha lanetlemeyeceğim. Çünkü insan yüreğindeki eğilimler çocukluğundan beri kötüdür. Şimdi yaptığım gibi bütün canlıları bir daha yok etmeyeceğim.” (Yaratılış 8: 21)

giyindirdiniz.”⁴⁰⁵ dediği zaman Baba’nın adına konuşuyordu. Nitekim Malaki’de de “sözlerinizle efendiyi giydirdiniz”⁴⁰⁶ yazılmıştır.

§ - 10

(Yahudiler diyorlar) “İsa’nın uyuduğu yazılıyor. Tanrı uyur mu?” (biz cevaplıyoruz) “Davut Baba hakkında yazmış ‘efendi bir uyuyan gibi uyandı. Şarabının (etkisinden) ayılan kuvvetli birisi gibi.’”⁴⁰⁷

§ - 11

Nitekim “çoğu onun elbisesinin kenarlarına dokundular. İnsanların giysilerini giyen tanrı olur mu?” (biz cevaplıyoruz) “işte Daniel ‘onun giysisi beyaz kar gibi ve onun başının tüyü temiz yün gibi (idi)’ demişti.”⁴⁰⁸

§ - 12

Şu yazılmış “Ben ve Baba biriz.”⁴⁰⁹ Dolayısıyla “Yahudiler soruyor” o çarmıha çıkarıldığında Baba da onunla mıydı?” (biz cevaplıyoruz) Tanrı Yeremya’ya dedi: ‘Ben seninleyim.’⁴¹⁰ Ve ‘ben seni bırakmam, seni terk etmem.’⁴¹¹ Dolayısıyla siz onu pislik çukuruna attığınız da Tanrı onunlaydı.”

§ - 13

“Davut oğlunun kanı olmadan tanrı sizi kurtaramadı.” Biz onlara diyoruz ki “Tanrı Yakup oğullarını Mısırlılardan buzağıyı öldürmeden kurtaramadı.”

⁴⁰⁵ Kutsal metinlerde bahsedilen bilginin anlamı şu şekildedir: “Benim için güzel kokulu kamış satın almadınız, doyumadınız beni kurbanlarınızın yağıyla. Tersine, beni günahlarınızla uğraştırdınız, suçlarınızla usandırdınız.” (Yeşaya 43: 24)

⁴⁰⁶ Kutsal metinlerde bahsedilen bilginin anlamı şu şekildedir: “Sözlerinizle Rab’bi usandırdınız. “O’nu neyle usandırdık?” diye soruyorsunuz. “Kötülük yapan herkes Rab’bin gözünde iyidir, O onlardan hoşnuttur” ya da “Hani, adalet sağlayan Tanrı nerede?” diyerek usandırdınız.” (Malaki 2: 17)

⁴⁰⁷ Kutsal metinlerde bahsedilen bilginin anlamı şu şekildedir: “O zaman Rab uykudan uyanır gibi, şarabın rehavetinden ayılan bir yiğit gibi oldu.” (Mezmurlar 78: 65)

⁴⁰⁸ Kutsal metinlerde bahsedilen bilginin anlamı şu şekildedir: “Ben bakarken tahtlar kuruldu, eskiden beri var Olan yerine oturdu. Giysileri kar gibi beyaz, başındaki saçlar yün gibi apaktı. Tahtı alev alev, tekerlekleri kızgın ateş gibiydi.” (Daniel 7: 9)

⁴⁰⁹ Kutsal metinlerde bahsedilen bilginin anlamı şu şekildedir: “Ben ve Baba biriz.” (Yuhanna 10: 30)

⁴¹⁰ Kutsal metinlerde bahsedilen bilginin anlamı şu şekildedir: “Sana savaş açacak, ama seni yenemeyecekler. Çünkü seni kurtarmak için ben seninleyim.” Böyle diyor Rab.” (Yeremya 1: 19)

⁴¹¹ Kutsal metinlerde bahsedilen bilginin anlamı şu şekildedir: “Yaşamın boyunca hiç kimse sana karşı koyamayacak; nasıl Musa ile birlikte oldumsa, seninle de birlikte olacağım. Seni terk etmeyeceğim, seni yüzüstü bırakmayacağım.” (Yeşu 1: 5)

§ - 14

O kadından doğmuş bir tanrıdır! Yeşaya yazıyor işte “bir bakire gebe kalıp bir oğlan doğuracak ve o ‘imanuel’ adlanacak. Bunun tercümesi Tanrı bizimledir.”⁴¹² Ve Yakup dedi. “Asa” yani kral “Mesih gelinceye kadar ait olduğu krallıktan ayrılmayacak.”⁴¹³

§ - 15

(Yahudiler soruyorlar) “Siz güçsüz bir bedende ikamet edeni nasıl tanrı adlandırırırsınız?” (biz cevaplıyoruz) “Bize söyle onun azameti nasıl Sina Dağı’nın üzerine oturdu değersiz ve kuvvetsiz çalının içerisinden seslenmek için ve hakkında ‘gök ve yer onunla doludur’ yazılan birisi (nasıl yapabiliyor da) bir levha üzerine gelebiliyor.

§ - 16

(Yahudiler soruyor) “Siz bir ekmek parçasını nasıl Tanrı’nın bedeni adlandırabiliyorsunuz?” (biz cevaplıyoruz) “Çünkü kelimeler görünmez, dokunulmaz, yenilmez. Fakat (onların) sesleri kavranabilir. Tanrı kendi sözlerini rulo biçiminde bahşetti. Hezekiel onu yedikten sonra onun ağzında bal gibi tat verdiğini söylemiş.⁴¹⁴ Daha sonra ne rulo ne de bal olmuştur. Aynı şekilde biz de tanrımızın ekmek biçiminde olan bedenini ebedi hayat için yiyoruz.”

§ - 17

(Yahudiler diyorlar) “bizim için sadece bir tek zuhur vardır/biz bir tek zuhuru biliriz. Mesih’le ilgili Daniel’in ‘ben göklerden bulutların üzerinden insanoğlu şeklinde geleni gördüm ve o yıllardan beri kalanın yanına doğru ilerledi.’ Deddiğini söylüyoruz.”⁴¹⁵ (Biz cevaplıyoruz:) “Fakat bu onun ikinci zuhuruna işaret eder. Birinci zuhuru üzerine Zekeriya ‘neşelen ey Kudüs’ün kızı senin kralın sana geliyor. Alçakgönüllü halde

⁴¹² Kutsal metinlerde bahsedilen bilginin anlamı şu şekildedir: “Bundan ötürü Rab’bin kendisi size bir belirti verecek: İşte, kız gebe kalıp bir oğul doğuracak; adını İmmanuel koyacak.” (Yeşaya 7: 14)

⁴¹³ Kutsal metinlerde bahsedilen bilginin anlamı şu şekildedir: “Sahibi gelene kadar Krallık asası Yahuda’nın elinden çıkmayacak, yönetim hep onun soyunda kalacak, uluslar onun sözünü dinleyecek.” (Yaratılış 49: 10)

⁴¹⁴ Kutsal metinlerde bahsedilen bilginin anlamı şu şekildedir: “Bana, “Ey insanoğlu, sana verdiğim tomarı ye, mideni onunla doldur” dedi. Bunun üzerine tomarı yedim. Bal gibi tatlı geldi bana.” (Hezekiel 3: 3)

⁴¹⁵ Kutsal metinlerde bahsedilen bilginin anlamı şu şekildedir: “Gece görümlerimde insanoğluna benzer birinin göğün bulutlarıyla geldiğini gördüm. Eskiden beri var Olan’ın yanına doğru ilerledi, O’nun önüne getirildi.” (Daniel 7: 13)

eşeğin üzerinde geldi.’⁴¹⁶ Bu yüzden işte ilk zuhur artık gelmiş geçmiş ve diğeri de ‘göklerin bulutları üzerinde’ (olacak) olandır.’⁴¹⁷

§ - 18

(Yahudiler diyorlar) “Siz nereden ispatlayabiliyorsunuz Mesih’in tanrının kelamı olduğunu?” Biz diyoruz: “Yeşeya ‘Siyon’dan yasa ileri gidecek ve efendinin sözü Kudüs’ten’ der.⁴¹⁸ Ve Davut: “O kendi sözünü gönderdi ve onları iyileştirdi.”⁴¹⁹ der, diye cevaplarız.”

§ - 19

Ve “eğer Mesih tanrı ise neden o çarmıha gerildi ve aşağılıkça davranıldı?” Biz diyoruz: “Bizim kurtuluşumuz için o görücülerin söylediği şeyleri yaptı. Yeşeya onun hakkında ‘benim bedenimi kamçılara vereceğim, yanaklarımı çürüteceğim, benim yüzümü alçaklıktan çevirmeyeceğim.’⁴²⁰ O bir kuzu gibi kasaba gitti ve bir koyun gibi tırpancıların karşısında sessizce durdu.⁴²¹ Hapisten ve yargılamadan götürüldü.”⁴²² Ve Davut ‘acılık benim yemeğime konmuş, susuzluğum için içmeye bana sirke verildi.’⁴²³ Onun çarmıha gerilmesiyle ilgili Yeşeya ‘o bizim günahlarımız için öldürüldü ve onun yaralı bereli olması⁴²⁴ bizim haksızlıklarımızdan dolayıdır diyor.’⁴²⁵ Yeremya ‘ben

⁴¹⁶ Kutsal metinlerde bahsedilen bilginin anlamı şu şekildedir: “Ey Siyon kızı, sevinçle coş! Sevinç çılgınları at, ey Yeruşalim kızı! İşte kralın! O adil kurtarıcı ve alçakgönüllüdür. Eşeğe, evet, sıpayı, Eşek yavrusuna binmiş sana geliyor!” (Zekeriya 9: 9)

⁴¹⁷ Kutsal metinlerde bahsedilen bilginin anlamı şu şekildedir: “Gece görümlerimde insanoğluna benzer birinin göğün bulutlarıyla geldiğini gördüm. Eskiden beri var Olan’ın yanına doğru ilerledi, O’nun önüne getirildi.” (Daniel 7: 13)

⁴¹⁸ Kutsal metinlerde bahsedilen bilginin anlamı şu şekildedir: “Birçok halk gelecek, “Haydi, Rab’bin Dağı’na, Yakup’un Tanrısı’nın Tapınağı’na çıkalım” diyecekler, “O bize kendi yolunu öğretsin, Biz de O’nun yolundan gidelim.” Çünkü yasa Siyon’dan, Rab’bin sözü Yeruşalim’den çıkacak.” (Yeşaya 2: 3)

⁴¹⁹ Kutsal metinlerde bahsedilen bilginin anlamı şu şekildedir: “Sözünü gönderip iyileştirdi onları, Kurtardı ölüm çukurundan.” (Mezmurlar 107: 20)

⁴²⁰ Kutsal metinlerde bahsedilen bilginin anlamı şu şekildedir: “Bana vuranlara sırtımı açtım, Yanaklarımı uzattım sakalımı yollarla. Aşağılamalardan, tükürükten yüzümü gizlemedim.” (Yeşaya 50: 6)

⁴²¹ Kutsal metinlerde bahsedilen bilginin anlamı şu şekildedir: “O baskı görüp eziyet çektiyse de Ağzını açmadı. Kesime götürülen kuzu gibi, Kırkıcıların önünde sessizce duran koyun gibi açmadı ağzını.” (Yeşaya 53: 7)

⁴²² Kutsal metinlerde bahsedilen bilginin anlamı şu şekildedir: “Acımasızca yargılanıp ölüme götürüldü. Halkımın isyanı ve hak ettiği ceza yüzünden Yaşayanlar diyarından atıldı. Onun kuşağından bunu düşünen oldu mu?” (Yeşaya 53: 8)

⁴²³ Kutsal metinlerde bahsedilen bilginin anlamı şu şekildedir: “Yiyeceğime zehir kattılar, Sirke içirdiler susadığımda.” (Mezmurlar 69: 21)

⁴²⁴ Kutsal metinlerde bahsedilen bilginin anlamı şu şekildedir: “Oysa, bizim isyanlarımız yüzünden onun bedeni değişti, Bizim suçlarımız yüzünden o eziyet çekti. Esenliğimiz için gerekli olan ceza Ona verildi. Bizler onun yaralarıyla şifa bulduk.” (Yeşaya 53: 5)

⁴²⁵ Kutsal metinlerde bahsedilen bilginin anlamı şu şekildedir: “Oysa, bizim isyanlarımız yüzünden onun bedeni değişti, Bizim suçlarımız yüzünden o eziyet çekti. Esenliğimiz için gerekli olan ceza Ona verildi. Bizler onun yaralarıyla şifa bulduk.” (Yeşaya 53: 5)

kasaba götürülen masum kuzu gibiydim. Benim aleyhime dolaplar çevrildi ve onlar dediler gel ağacın üzerindeki meyvesini tahrip edelim.”⁴²⁶ Davut dedi ‘onlar benim ellerimi ve ayaklarımı deldiler.’”⁴²⁷

§ - 20

Fakat onlar diyorlar: “Mesih henüz gelmemiştir.” (biz cevaplıyoruz) “bize söyle halkları putlardan İbrahim’in tanrısına kim döndürdü?” (onlar diyorlar) “Sizin Mesihiniz sahtedir.” (biz cevaplıyoruz) “şayet o sahte ise o halklara nasıl doğru tanrıyı bilmeyi öğretir. Sahte olan doğruyu öğretemez ve şayet o, İbrahim’in tanrısı, doğru tanrı değilse siz ve atalarınız doğrudan sapmışsınız.” (onlar bize diyorlar) “sizin Mesihiniz tanrı tarafından bizim atalarımıza gönderilmemiş. O gelecek olan Mesih vasıtasıyla hilecilik yapmıştır.”

§ - 21

(Biz cevaplıyoruz) “Bizim Mesihimiz bize tanrıya, her şeyin yaratıcısına ibadet etmeyi öğretti ve bizi putlardan ayırdı. Sizin gelecek olan mesihiniz şayet insanlara böyle şeyler öğretirse o bizim Mesihin halefidir. Fakat o böyle şeyler öğretmezse kendini putlara vererek size saldırırsa o zaman o gerçekten de sahtedir.

§ - 22

Ey Yahudiler Siz Mesih’ten nefret ediyorsanız neden atalarınızın tanrısını sevmiyorsunuz? Çünkü çölde onun yerine buzağıya taptınız ve bu ‘senin Tanrındır ey İsrail’ dediniz.”⁴²⁸ Kenan topraklarında onun yerine putlara taptınız. Davut dedi “onlar tanrıyı terk ettiler, onlar Tek olanı İsrail’e karşı kızıştırdılar.”⁴²⁹ Yine “Tanrıların Tanrısı Siyon’da görülecektir.”⁴³⁰ Davut dedi: “Tanrıların Tanrısı Efendi yasayı söylüyor.” (Siz bize diyorsunuz) “Sizin Mesihiniz bize tek tanrıyı öğretti.” (Biz size diyoruz) “O halklara ‘Babayı, Oğulu ve Kutsal Ruhu öğretmiştir.”

⁴²⁶ Kutsal metinlerde bahsedilen bilginin anlamı şu şekildedir: “Kesime götürülen uysal bir kuzu gibiydim. Bana düzen kurduklarını anlamamıştım. Şöyle diyorlardı: “Ağacı da meyvesini de yok edelim, Bir daha adı anılmasın diye Onu yaşayanlar diyarından kesip atalım.” (Yeremya 11: 19)

⁴²⁷ Kutsal metinlerde bahsedilen bilginin anlamı şu şekildedir: “Köpekler kuşatıyor beni, Kötüler sürüsü çevremi sarıyor, Ellerimi, ayaklarımı deliyorlar.” (Mezmurlar 22: 16)

⁴²⁸ Kutsal metinlerde bahsedilen bilginin anlamı şu şekildedir: “Harun altınları topladı, oymacı aletiyle buzağı biçiminde dökme bir put yaptı. Halk, “Ey İsraililer, sizi Mısır’dan çıkaran Tanrınız budur!” dedi.” (Çıkış 32: 4)

⁴²⁹ Kutsal metinlerde bahsedilen bilginin anlamı şu şekildedir: “Günahlı ulusun, suç yüklü halkın, kötülük yapan soyun, baştan çıkmış çocukların vay haline! Rab’bi terk ettiler, İsrail’in kutsalını hor gördüler, O’na sırt çevirdiler.” (Yeşaya 1: 4); “Defalarca denediler Tanrı’yı, incittiler İsrail’in kutsalını.” (Mezmurlar 78: 41)

⁴³⁰ Kutsal metinlerde bahsedilen bilginin anlamı şu şekildedir: “Gittikçe güçlenir, Siyon’da Tanrı’nın huzuruna çıkarlar.” (Mezmurlar 84: 7)

§ - 23

İşte sizin kutsal metinler diyor: “efendi bizim tanrımızdır efendi tektir.”⁴³¹ Bu Baba Oğul ve Kutsal Ruh’u tek tanrı” olarak ilan ediyor. Tıpkı tek güneş var ve kendisinde ılık ve sıcaklık olduğu gibi tek baba var ve kendisinde oğul ve kutsal ruh var. O İbrahim’e görüldüğünde üç insan şeklinde görünmüştür. Ve o(İbrahim) onlarla onun teki öğrettiğini kavramıştır.⁴³² O Musa’ya demişti: “Ben Efendiyim.”⁴³³ Ben kendimi İbrahim’e, İshak’a ve Yakub’a El Şadday olarak açığa vurdum. El Şadday tanrı, ben onlara kendi Yahve adımı söylemedim.⁴³⁴ Şimdi şayet üç şahsiyet baba oğul ve kutsal ruh yoktur ise o neden Musa’ya Yahve, El Şadday ve ismi eski insanlara gösterilen Yahve dememiştir.

Bölümün sonu

V. BÖLÜM

§ - 1

Fakat kötü amelliler şöyle diyor: “Tanrının üç şahsiyet olduğunu bize nasıl ispatlarsınız?” Önceki bölümü dikkate aldığımız zaman biz bunu ikinci defa kısaca ispatlayalım. Yeniden aynı araştırmayı dile getiriyoruz.

§ - 2

Tekvin’de şöyle denir: “Gelin insanı kendi biçimimizde kendi benzerimizde yapalım.”⁴³⁵ ve o yaratıldıktan sonra “insan bizlerden biri gibi oldu.”⁴³⁶ Şimdi bize söyleyin o kime benziyor diyorsunuz. O kimin biçimindedir? Kime benzerdir? Nitekim “gelin aşağı inelim ve dilleri değiştirelim.”⁴³⁷ Peki o kime bunları söylüyor. Şayet siz dersiniz o bunları meleklerle söylüyor (biz deriz) insanın hem tanrı hem melekler gibi olması imkansızdır. Çünkü o tanrı gibiyse melekler gibi olmaz, melekler

⁴³¹ Kutsal metinlerde bahsedilen bilginin anlamı şu şekildedir: “Dinle, ey İsrail! Tanrımız Rab tek Rab’dir.” (Yasa’nın Tekrarı 6: 4)

⁴³² Kutsal metinlerde bahsedilen bilginin anlamı şu şekildedir: “İbrahim günün sıcak saatlerinde Mamre meşeliğindeki çadırının önünde otururken, Rab kendisine göründü.” (Yaratılış 18: 1)

⁴³³ Kutsal metinlerde bahsedilen bilginin anlamı şu şekildedir: “Tanrı ayrıca Musa’ya, “Ben Yahve’yim” dedi.” (Çıkış 6: 2)

⁴³⁴ Kutsal metinlerde bahsedilen bilginin anlamı şu şekildedir: “İbrahim’e, İshak’a ve Yakup’a Her Şeye Gücü Yeten Tanrı olarak göründüm, ama onlara kendimi Yahve adıyla tanıtmadım.” (Çıkış 6: 3)

⁴³⁵ Kutsal metinlerde bahsedilen bilginin anlamı şu şekildedir: “Tanrı, ‘Kendi suretimizde, kendimize benzer insan yaratalım. Denizdeki balıklara, gökteki kuşlara, evcil hayvanlara, sürüngenlere, yeryüzünün tümüne egemen olsun.’ dedi.” (Yaratılış 1: 26)

⁴³⁶ Kutsal metinlerde bahsedilen bilginin anlamı şu şekildedir: “Sonra, ‘Adem iyiyle kötüyü bilmekle bizlerden biri gibi oldu. Artık yaşam ağacına uzanıp meyve almasına, yiyip ölümsüz olmasına izin verilmemeli.’ dedi.” (Yaratılış 3: 22)

⁴³⁷ Kutsal metinlerde bahsedilen bilginin anlamı şu şekildedir: “Gelin, aşağı inip dillerini karıştıralım ki, birbirlerini anlamasınlar.” (Yaratılış 11: 7)

gibiye de tanrı gibi olmaz. Fakat anla ki bunlar şahısların üçlüğü hakkında denmiştir. Yine de Tanrı “o bizden biri gibi olmuştur”⁴³⁸ dediği zaman Adem’i alaya alıyordu.

§ - 3

Yine şu yazılmıştır: İbrahim gözlerini kaldırdı ve önünde duran üç adamı gördü, o yere tazim etti, eğildi ve dedi: “Efendim şayet ben senin gözünde sevgi bulduysam kulundan yüz çevirme.”⁴³⁹ Düşünsene o nasıl tekil hitap ile efendim diyor, efendilerim demiyor. Oysaki onun önünde birden çoktu, çünkü üç şahısta açığa çıkan tanrı tektir. Nitekim Musa demiştir: “Dinle ey İsrail, efendin tanrı tek efendidir.”⁴⁴⁰

§ - 4

(Yahudiler soruyor): “şayet Tanrı tek ise siz onu neden kısımlara ayırıyorsunuz.” (biz cevap veriyoruz): “Haşa, bölünmezi bölmek bizden uzak olsun. Bilakis biz onun tüm olduğuna inanıyoruz.” Şu yazılmış Musa iki taş levhayı kaldırdı,⁴⁴¹ efendi bulutların içerisinde aşağı indi onunla orada durdu ve o efendinin adıyla konuştu.⁴⁴² Sonra efendi, efendinin huzurundan geçti.⁴⁴³ O zaman siz nasıl o tanrının adıyla konuştu diyebiliyorsunuz veya efendinin huzurunda geçen efendi kim? Bunlardan anla ki baba oğulda görülmüştür.

§ - 5

Bu yüzden sizin iki efendiliğiniz var. Fakat bizim bir efendiliğimiz var. Yani üç şahısta ortaya çıkan tanrı. Nitekim Yeşaya demiştir: “Efendi diyor, ben onları tanrıları efendi vasıtasıyla kurtaracağım”⁴⁴⁴ yani oğul vasıtasıyla. Burada o, iki şahsa işaret ediyor ve Davut diyor: “tanrı, (bizim) tanrımız, bizi kutsayacak, tanrı bizi kutsayacak.”⁴⁴⁵ Şimdi o üç şahsa işaret ediyor. Üstelik oğul ile ruhunda etkili olduğunu ortaya koymak için

⁴³⁸ Dana önce geçtiği gibi: “Sonra, Âdem iyiyle kötüyü bilmekle bizlerden biri gibi oldu” dedi, “Artık yaşam ağacına uzanıp meyve almasına, yiyip ölümsüz olmasına izin verilmemeli.” (Yaratılış 3:22)

⁴³⁹ Kutsal metinlerde bahsedilen bilginin anlamı şu şekildedir: “İbrahim karşısında üç adamın durduğunu gördü. Onları görür görmez karşılamaya koştu. Yere kapanarak, ‘Ey efendim, eğer gözünde lütf bulduysam, lütfen kulunun yanından ayrılma’ dedi.” (Yaratılış 18: 2-3)

⁴⁴⁰ Kutsal metinlerde bahsedilen bilginin anlamı şu şekildedir: “Dinle, ey İsrail! Tanrımız Rab tek Rab'dir.” (Yasa'nın Tekrarı 6: 4)

⁴⁴¹ Kutsal metinlerde bahsedilen bilginin anlamı şu şekildedir: “Musa öncekiler gibi iki taş levha kesti. Rab'bin buyurduğu gibi sabah erkenden kalktı, taş levhaları yanına alarak Sina Dağı'na çıktı.” (Çıkış 34: 4)

⁴⁴² Kutsal metinlerde bahsedilen bilginin anlamı şu şekildedir: “Rab bulutun içinde oraya inip onunla birlikte durdu ve adını Rab olarak duyurdu.” (Çıkış 34: 5)

⁴⁴³ Kutsal metinlerde bahsedilen bilginin anlamı şu şekildedir: “Musa'nın önünden geçerek, ‘Ben Rab'bin Rab, acıyan, lütfeden, tez öfkelenmeyen, sevgisi engin ve sadık Tanrı’ dedi.” (Çıkış 34: 6)

⁴⁴⁴ Kutsal metinlerde bahsedilen bilginin anlamı şu şekildedir: “Ancak Yahuda soyuna merhamet edeceğim. Ben kurtaracağım onları, ama yay, kılıç, savaş, at ve atlılar aracılığıyla değil, kendi aracılığım.” (Hoşea 1: 7)

⁴⁴⁵ Kutsal metinlerde bahsedilen bilginin anlamı şu şekildedir: “Toprak ürününü verdi, Tanrı, Tanrımız, bizi bolluğa kavuştursun. Tanrı bize bolluk versin, Dünyanın dört bucağındakiler Ondan korksun!” (Mezmurlar 67: 6-7)

onlardan biri hakkında demiştir: “efendinin sözüyle gökler yaratıldı, onun ağzının nefesiyle tüm ordular yaratıldı.”⁴⁴⁶ Ve Daniel: “onlar sana söylüyorlar ey Nebukadnezar, senin egemenliğin senden alınmıştır.”⁴⁴⁷ O bir kişiyi kastederek sana diyorum dememiştir. Bilakis sana onlar diyorlar demiştir. O üç kişinin konuştuğunu ortaya koyuyor Nebukadnezar’a. Süleyman dedi: “Rüzgarı⁴⁴⁸ ellerinin avuçları içerisinde tutan kimdir? Onun oğlunun adı nedir?”⁴⁴⁹ Ve Ezra demiştir: “Ben efendiye, efendim babaya ağladım.” İşte bunlar iki kişiye, babaya ve oğula işaret eder.

§ - 6

Fakat Yahudiler bize diyorlar tanrının üç şahsiyet olduğunu bize gösterdikten ve ilan ettikten sonra kutsal kitaplardan bize, bu şahıslardan birinin bir bakireden doğması, mucizeler göstermesi, acı çekmesi ve çarmıha gerilmesini gösterir. Onlara biz şöyle diyoruz: şimdi Nuh’un şöyle dediği yazılı: ‘Tanrı Yafes’i genişletsin ve Şem’in çadırlarında ikamet etsin.’⁴⁵⁰ O bakireyi çadır adlandırıyor ve onda Kelime ikamet etti. Çünkü Meryem Şem’in soyundandır. Yakup diyor: ‘Asa Yahuda’dan ayrılmadı.’ Gerçekten asa yani Kral Mesih gelinceye kadar Yahuda’dan ayrılmadı. O demiyor: halk onu bekleyecek. Halklar yani Hıristiyanlar ‘onu bekleyecek’⁴⁵¹ diyor. Balaam dedi: ‘Yakup’tan bir yıldız gelecek İsrail’den bir prens yükselecek.’⁴⁵² O Mesih’e işaret ediyor. Musa demiştir: onun oğullarından kudretli birisi ortaya çıkacak ve onun soyu çok sularda (olacak).⁴⁵³ O bununla vaftiz oğullarına işaret ediyor. Yeşaya demiştir:

⁴⁴⁶ Kutsal metinlerde bahsedilen bilginin anlamı şu şekildedir: “Gökler Rab’bin sözüyle, Gök cisimleri ağzından çıkan solukla yaratıldı.” (Mezmurlar 33: 6).

⁴⁴⁷ Kutsal metinlerde bahsedilen bilginin anlamı şu şekildedir: “Daha sözünü bitirmeden gökten bir ses duyuldu: “Ey Kral Nebukadnessar, krallık senden alındı.” (Daniel 4: 31).

⁴⁴⁸ Kutsal metinlerde bahsedilen bilginin anlamı şu şekildedir: “Yel dilediği yerde eser; sesini iştirsin, ama nereden gelip nereye gittiğini bilemezsin. Ruh’tan doğan herkes böyledir.” (Yuhanna 3: 8).

⁴⁴⁹ Kutsal metinlerde bahsedilen bilginin anlamı şu şekildedir: “Kim göklere çıkıp indi? Kim yeli avuçlarında topladı? Suları giysisiyle sarıp sarmalayan kim? Kim belirledi dünyanın sınırlarını? Adı nedir, oğlunun adı nedir, biliyorsan söyle!” (Süleyman’ın Meselleri 30: 4)

⁴⁵⁰ Kutsal metinlerde bahsedilen bilginin anlamı şu şekildedir: “Tanrı Yafet’e bolluk versin, Sam’ın çadırlarında yaşasın, Kenan Yafet’e kul olsun.” (Yaratılış 9: 27)

⁴⁵¹ Kutsal metinlerde bahsedilen bilginin anlamı şu şekildedir: “Sahibi gelene kadar Krallık asası Yahuda’nın elinden çıkmayacak, Yönetim hep onun soyunda kalacak, Uluslar onun sözünü dinleyecek.” (Yaratılış 49: 10)

⁴⁵² Kutsal metinlerde bahsedilen bilginin anlamı şu şekildedir: “Onu görüyorum, ama şimdilik değil, Ona bakıyorum, ama yakından değil. Yakup soyundan bir yıldız çıkacak, İsrail’den bir önder yükselecek. Moavlılar’ın alınlarını, Şetoğulları’nın başlarını ezecek.” (Sayılar 24: 17)

⁴⁵³ Kutsal metinlerde bahsedilen bilginin anlamı şu şekildedir: “Kovalarından sular akacak, Tohumları bol suyla sulanacak. Kralları Agak’tan büyük olacak, Krallığı yüceltilecek.” (Sayılar 24: 7)

“İşay’ın kökü ortaya çıkacak, uluslara egemen olmak üzere yükselecek. Uluslar O’na umut bağlayacak.”⁴⁵⁴

§ - 7

Fakat (Yahudiler soruyorlar) neden Yakup şöyle dedi: “O durdu ve bir kaplan gibi aşağıya çömeldi bir kaplanın yavrusu gibi onu kim yukarı kaldıracak?”⁴⁵⁵ (biz cevaplıyoruz) bununla Yakup Mesih’in ölümüne işaret etmektedir. Şu ‘onu kim kaldıracak’ onu başka bir tanrının değil kendisinin kaldıracağını ortaya koyar. Nitekim o demiştir: benim hayatımı indirme kudretim var ve onu yine yükseltme kudretim var.”⁴⁵⁶

§ - 8

Eyüp’ te bedende doğan ile ona işaret etmektedir. “Ben kurtarıcının canlı olduğunu biliyorum. Sonunda o yeryüzünde ortaya çıkacak.”⁴⁵⁷ Yani bedende.” Ve Davut sanki oğulun dilinden “sen benim oğlumsun, bugün ben seni edindim. Benden iste ve ben sana mirasım olarak hakları vereyim.”⁴⁵⁸ (bu soruları) düşün. “senin halkın yerine halklar nasıl girmiştir? Sen bir nehirden diğer nehre egemen oldun mu?”⁴⁵⁹ Mesih İle ilgili o demiştir: “Senin yargılama yetkin yeryüzünün sonuna kadar (uzayacak.)”⁴⁶⁰

§ - 9

Fakat onlar şunu diyorlar: “Efendi bana dedi ‘Sen benim oğlumsun,’⁴⁶¹ bu İsrail hakkında denmiştir. “Aynı şekilde benim oğlum, benim ilk doğanım İsrail’dir” (Şimdi onlar) bunda yanlışlırlar. Çünkü Davut kendisi diyor; sabah Yıldızı’ndan önce “ben

⁴⁵⁴ Kutsal metinlerde bahsedilen bilginin anlamı şu şekildedir: “Yeşaya da şöyle diyor: ‘İşay’ın Kökü ortaya çıkacak, Uluslara egemen olmak üzere yükselecek. Uluslar O’na umut bağlayacak.’” (Romalılar 15: 12)

⁴⁵⁵ Kutsal metinlerde bahsedilen bilginin anlamı şu şekildedir: “Yahuda bir aslan yavrusudur. Oğlum benim! Avından dönüp yere çömelir, Aslan gibi, dişi bir aslan gibi yatarsın. Kim onu uyandırmaya cesaret edebilir?” (Yaratılış 49: 9)

⁴⁵⁶ Kutsal metinlerde bahsedilen bilginin anlamı şu şekildedir: “Canımı kimse benden alamaz; ben onu kendiliğimden veririm. Onu vermeye de tekrar geri almaya da yetkim var. Bu buyruğu Babam’dan aldım.” (Yuhanna 10: 18)

⁴⁵⁷ Kutsal metinlerde bahsedilen bilginin anlamı şu şekildedir: “Oysa ben kurtarıcımın yaşadığını, Sonunda yeryüzüne geleceğini biliyorum.” (Eyüp 19: 25)

⁴⁵⁸ Kutsal metinlerde bahsedilen bilginin anlamı şu şekildedir: “Rab’bin bildirisini ilan edeceğim: Bana, “Sen benim oğlumsun” dedi, “Bugün ben sana baba oldum. Dile benden, miras olarak sana ulusları, Mülk olarak yeryüzünün dört bucağını vereyim.” (Mezmurlar 2: 7-8)

⁴⁵⁹ Kutsal metinlerde bahsedilen bilginin anlamı şu şekildedir: “Ey İsrailoğulları, o gün Rab gürül gürül akan Fırat ile Mısır Vadisi arasında harman döver gibi, sizi birer birer toplayacak.” (Yeşaya 27: 12); “Egemenlik sürsün denizden denize, Fırat’tan yeryüzünün ucuna dek!” (Mezmurlar 72: 8).

⁴⁶⁰ Kutsal metinlerde bahsedilen bilginin anlamı şu şekildedir: “Dile benden, miras olarak sana ulusları, Mülk olarak yeryüzünün dört bucağını vereyim.” (Mezmurlar 2: 8)

⁴⁶¹ Kutsal metinlerde bahsedilen bilginin anlamı şu şekildedir: “Rab’bin bildirisini ilan edeceğim: Bana, ‘Sen benim oğlumsun’ dedi.” (Mezmurlar 2: 7)

seni edindim, sahip oldum.”; “Güneşten önce onun adı idi.”⁴⁶² Ve “aydan önce...”. Şimdi bize gösterin, İsrail ne zaman “sabah yıldızından önce edinilmiştir?” İsrail’in adı ne zaman “güneşten önce” ve “bütün nesillere aydan önce”⁴⁶³ olmuştur. İsrail ne zaman “biçilmiş çimen üzerine düşen yağmur gibi ve yeşil otlar üzerine dökülen sular gibi”⁴⁶⁴ olmuştur. O ne zaman “bir denizden diğer denize yeryüzünün uçlarına kadar hükmetmiştir?”⁴⁶⁵

§ - 10

Fakat onlar diyorlar; “şimdi bize öğret, peygamberler onun vazifesini nasıl ilan ettiler?” biz diyoruz: “Seve seve.” Davut yazmıştır; “O kelimasını gönderdi ve onları iyileştirdi. Onların yıkımdan kurtardı.”⁴⁶⁶ O bununla Baba’nın kendi oğlunu gönderdiğini ve halkı acıdan iyileştirdiğini gösteriyor. Malaki “ve dürüstlük güneşi benim adımdan korkan senin için yükselecek, onun dili üzerine iyileştirecek.”⁴⁶⁷ Böylece o insanı diliyle şunu söylediğinde: derhal iyileştiriyor: “Ben diliyorum temiz ol!” ve o da temiz olmuştur.⁴⁶⁸ Ve o aynısını dilindeki tükürükle anadan doğma kör birisine de yapmıştır. Tükürüğüyle balçık oluşturmuş, onun gözlerine sürmüş ve iyileştirmişti.⁴⁶⁹ Yeşaya ondan korkan topluluklara işaretle şöyle diyor: “Kalbi kuvvetsiz olan onlara söyle, cesur olun, korkmayın. İşte senin öç alan tanrın geliyor. Körün gözleri açılacak, sağırın kulakları duyacak. O zaman sakat adam geyik gibi sıçrayacak, dili kapalı olanın dili açılacak...”⁴⁷⁰

⁴⁶² Kutsal metinlerde bahsedilen bilginin anlamı şu şekildedir: “Kralın adı sonsuza dek yaşasın, Güneş durdukça adı var olsun, Onun aracılığıyla insanlar kutsansın, Bütün uluslar ‘Ne mutlu ona’ desin!” (Mezmurlar 72: 17)

⁴⁶³ Kutsal metinlerde bahsedilen bilginin anlamı şu şekildedir: “Güneş ve ay durdukça, Kral kuşaklar boyunca yaşasın.” (Mezmurlar 72: 5)

⁴⁶⁴ Kutsal metinlerde bahsedilen bilginin anlamı şu şekildedir: “Yeni biçilmiş çayıra düşen yağmur gibi, Toprağı sulayan bereketli yağmurlar gibi olsun!” (Mezmurlar 72: 6)

⁴⁶⁵ Kutsal metinlerde bahsedilen bilginin anlamı şu şekildedir: “Egemenlik sürsün denizden denize, Fırat’tan yeryüzünün ucuna dek!” (Mezmurlar 72: 8)

⁴⁶⁶ Kutsal metinlerde bahsedilen bilginin anlamı şu şekildedir: “Sözünü gönderip iyileştirdi onları, Kurtardı ölüm çukurundan.” (Mezmurlar 107: 20)

⁴⁶⁷ Kutsal metinlerde bahsedilen bilginin anlamı şu şekildedir: “Ama siz, adıma saygı gösterenler için ışınlarıyla şifa getiren doğruluk güneşi doğacak. Ve çıkıp ahırdan salınmış buzağılar gibi sıçrayacaksınız.” (Malaki 4: 2)

⁴⁶⁸ Kutsal metinlerde bahsedilen bilginin anlamı şu şekildedir: “İsa elini uzatıp adama dokundu, ‘İsterim, temiz ol!’ dedi. Adam anında cüzamdan temizlendi.” (Matta 8: 3)

⁴⁶⁹ Kutsal metinlerde bahsedilen bilginin anlamı şu şekildedir: “İsa yolda giderken doğuştan kör bir adam gördü. Bu sözleri söyledikten sonra yere tükürdü, tükürükle çamur yaptı ve çamuru adamın gözlerine sürdü.” (Yuhanna 9: 1-6)

⁴⁷⁰ Kutsal metinlerde bahsedilen bilginin anlamı şu şekildedir: “Yüreği kaygılı olanlara ‘Güçlü olun, korkmayın. İşte Tanrınız geliyor! Öç almaya, karşılık vermeye geliyor. Sizi O kurtaracak.’ deyin. O zaman körlerin gözleri, sağırın kulakları açılacak; topallar geyik gibi sıçrayacak, sevinçle haykıracak dilsizlerin dili. Çünkü çölde sular fışkıracak, Irmaklar akacak bozkırda.” (Yeşaya 35: 4-6)

§ - 11

(Yahudiler soruyor) “Mesih’in dünyaya iki defa geleceği nerede yazılmış” (biz cevaplıyoruz) ilk gelişle ilgili Zekeriya şöyle yazıyor: Ey Siyon kızı, çokça neşelen ve haykır ey Urişelam, işte senin tanrının bir sıpanın üzerine binmiş, alçakgönüllülükle sana geliyor.⁴⁷¹ İkinci gelişle ilgili Davut diyor: “Tanrı gelecek ve O, sessiz kalmayacak. O’nun önündekini ateş yiyip bitirecek.”⁴⁷² Ve Daniel diyor; “Ben insanoğluna benzeyen birini gördüm, bulutların üzerinde geliyordu. O, eskiden beri var olanın önüne kadar gitti.”⁴⁷³

§ - 12

Onun birinci gelişi, inişi ve insan vücuduna bürünmesi hakkında Davut şöyle dedi: “O biçilmiş çimenin üzerine bir yağmur gibi düşecek.”⁴⁷⁴ Ve “o denizden denize sahip olacak.”⁴⁷⁵ fakat kötü amelliler bunların Süleyman hakkında veya denizden denize sahip olan Muhammediler hakkında söylendiğini iddia ederler. Ve nitekim “yeryüzünün krallarından Süleyman’a hediyeler geldi.”⁴⁷⁶

§ - 13

Fakat hakikati duy. Ey anlamak istemeyen halk, Süleyman Oğul hakkında şöyle diyor: “Suları giysisiyle sarıp sarmalayan kim?”⁴⁷⁷ Giysi bakiredir, sular Mesih’tir. Ve o Yerehya’nın dilinden şöyle diyor: “onlar beni canlı suları terk ettiler.”⁴⁷⁸

⁴⁷¹ Kutsal metinlerde bahsedilen bilginin anlamı şu şekildedir: “Ey Siyon kızı, sevinçle coş! Sevinç çığlıkları at, ey Yerusolim kızı! İşte kralın! O adil kurtarıcı ve alçakgönüllüdür. Eşeğe, evet, sıpaya, Eşek yavrusuna binmiş sana geliyor!” (Zekeriya 9: 9)

⁴⁷² Kutsal metinlerde bahsedilen bilginin anlamı şu şekildedir: “Tanrımız geliyor, sessiz kalmayacak, Önünde yanan ateş her şeyi kül ediyor, Çevresinde şiddetli bir fırtına esiyor.” (Mezmurlar 50: 3)

⁴⁷³ Kutsal metinlerde bahsedilen bilginin anlamı şu şekildedir: “Gece görümlerimde insanoğluna benzer birinin göğün bulutlarıyla geldiğini gördüm. Eskiden beri var Olan’ın yanına doğru ilerledi, O’nun önüne getirildi.” (Daniel 7: 13)

⁴⁷⁴ Kutsal metinlerde bahsedilen bilginin anlamı şu şekildedir: “Yeni biçilmiş çayıra düşen yağmur gibi, Toprağı sulayan bereketli yağmurlar gibi olsun!” (Mezmurlar 72: 6)

⁴⁷⁵ Kutsal metinlerde bahsedilen bilginin anlamı şu şekildedir: “Egemenlik sürsün denizden denize, Fırat’tan yeryüzünün ucuna dek!” (Mezmurlar 72: 8)

⁴⁷⁶ Kutsal metinlerde bahsedilen bilginin anlamı şu şekildedir: “Süleyman’ın bilgeliğini duyan dünyanın bütün kralları ona adamlarını gönderirdi. Bütün uluslardan insanlar gelir, Süleyman’ın bilgece sözlerini dinlerdi.” (1. Krallar 4: 34)

⁴⁷⁷ Kutsal metinlerde bahsedilen bilginin anlamı şu şekildedir: “Kim göklere çıkıp indi? Kim yeli avuçlarında topladı? Suları giysisiyle sarıp sarmalayan kim? Kim belirledi dünyanın sınırlarını? Adı nedir, oğlunun adı nedir, biliyorsan söyle!” (Süleyman’ın Meselleri 30: 4)

⁴⁷⁸ Kutsal metinlerde bahsedilen bilginin anlamı şu şekildedir: “Çünkü halkım iki kötülük yaptı: Beni, diri suların pınarını bıraktı, Kendilerine sarnıçlar, Su tutmayan çatlak sarnıçlar kazdılar.” (Yerehya 2: 13)

§ - 14

Mika haleflerine demiştir: “İşte efendi onun yerinden gidiyor, o aşağı inecek ve yeryüzünün yüksek mekanları üzerinde yürüyecek⁴⁷⁹.” Ve Amos diyor: “O yeryüzünün yüksek mekanlarında yürüyecek, efendi...”⁴⁸⁰ ve Süleyman demiştir: “Gerçekten Tanrı yeryüzünde ikamet eder.”⁴⁸¹

§ - 15

Onun doğumuyla ilgili Yeşaya diyor: “Bize bir çocuk doğdu, bize bir oğul verildi, onun adı Harika olacak.”⁴⁸² Mika diyor: “Fakat sen ey Beyt-lehem, ey Efrata’nın evi senden kanun koyucu gelecek. Onun gelişi başlangıçtan, eski günlerdendir.”⁴⁸³ Bununla yani onun gelişi ile o, ‘başlangıçta söz vardı’⁴⁸⁴ tabirine işaret ediyor.

§ - 16

Ve Davut “ben Tanrı’nın sözüne övgüler okuyacağım.”⁴⁸⁵ Ve Yeremya “bu bizim Tanrımızdır, onun yanında başka kimse düşünülemez, bilahare o yeryüzünde görülecek.” Zekeriya diyor: “İşte ey adı yükselen olan, çünkü aşağıdan yükselecek. Övgüler oku ve neşelen, ey Siyon kızı, işte ben geliyorum ve seninle yaşayacağım.”⁴⁸⁶ Yeremya diyor: “Ben Davut için dürüstlük filizi yeşerteceğim.”⁴⁸⁷ Davut diyor: “Efendinin adıyla gelen mübarek olsun.”⁴⁸⁸ Yeşaya diyor: “O melek göndermemiştir, fakat efendi kendisi bizi kurtarmıştır.” Süleyman sanki oğulun ağzından diyor:

⁴⁷⁹ Kutsal metinlerde bahsedilen bilginin anlamı şu şekildedir: “İşte, Rab yerinden çıkıp gelecek, Yeryüzüne inip dağ doruklarında yürüyecek.” (Mika 1: 3)

⁴⁸⁰ Kutsal metinlerde bahsedilen bilginin anlamı şu şekildedir: “Çünkü dağlara biçim veren, Rüzgarı yaratan, düşüncelerini insana bildiren, Şafağı karanlığa çeviren, Dünyanın yüksek yerlerine ayak basan işte O’dur, O’nun adı Rab, Her Şeye Egemen Tanrı’dır.” (Amos 4: 13)

⁴⁸¹ Karşılaştır: “Tanrı gerçekten yeryüzünde yaşar mı? Sen göklere, göklerin göklerine bile sığmazsın. Benim yaptığım bu tapınak ne ki!” (1. Krallar 8: 27)

⁴⁸² Kutsal metinlerde bahsedilen bilginin anlamı şu şekildedir: “Çünkü bize bir çocuk doğacak, Bize bir oğul verilecek. Yönetim onun omuzlarında olacak. Onun adı Harika Öğütçü, Güçlü Tanrı, Ebedi Baba, Esenlik Önderi olacak.” (Yeşaya 9: 6)

⁴⁸³ Kutsal metinlerde bahsedilen bilginin anlamı şu şekildedir: “Ama sen, ey Beytlehem Efrata, Yahuda boyları arasında önemsiz olduğun halde, İsrail’i benim adıma yönetecek olan senden çıkacak. Onun kökeni öncesizliğe, zamanın başlangıcına dayanır.” (Mika 5: 2)

⁴⁸⁴ Kutsal metinlerde bahsedilen bilginin anlamı şu şekildedir: “Başlangıçta Söz vardı. Söz Tanrı’yla birlikteydi ve Söz Tanrı’ydı.” (Yuhanna 1: 1)

⁴⁸⁵ Kutsal metinlerde bahsedilen bilginin anlamı şu şekildedir: “Sözünü övdüğüm Tanrı’ya, Sözünü övdüğüm Rab’be.” (Mezmurlar 56: 10)

⁴⁸⁶ Kutsal metinlerde bahsedilen bilginin anlamı şu şekildedir: “Ey Siyon kızı, sevinçle bağır! Çünkü aranızda yaşamaya geliyorum diyor.” (Zekeriya 2: 10)

⁴⁸⁷ Kutsal metinlerde bahsedilen bilginin anlamı şu şekildedir: “İşte Davut için doğru bir dal çıkaracağım günler geliyor diyor Rab. Bu kral bilgece egemenlik sürecek, Ülkede adil ve doğru olanı yapacak.” (Yeremya 23: 5)

⁴⁸⁸ Kutsal metinlerde bahsedilen bilginin anlamı şu şekildedir: “Kutsansın Rab’bin adıyla gelen! Kutsuyoruz sizi Rab’bin evinden.” (Mezmurlar 118: 26)

“derinlik var olmadan önce, ben edinildim.”⁴⁸⁹ Yeşaya diyor: “efendi tanrı beni ve ruhunu gönderdi.”⁴⁹⁰ Musa diyor: “Senin sağ elin ey Efendi, düşmanı ezdi.”⁴⁹¹ Baba’nın kolu, sağ eli Oğul’dur. Davut diyor: “Senin sağ elin ey Efendi, beni korudu,⁴⁹² sen elini uzat.”⁴⁹³ Yine el oğuldur. Ve Yeşaya diyor: “efendi kolunu gösterecek.”⁴⁹⁴

§ - 17

Tüm bu kanıtlar üç uknumu bildiriyor. Tanrı’nın sözünün aşağı inip bedene bürünmesini, o şahıslardan birini ve onun ilk gelişini. Çünkü kimse onun gelmesini bilmiyor/haberdar değil. (onlar diyorlar) “fakat o aniden geldi.” Bununla ilgili Malaki ilan ediyor; “aniden o efendinin tapınağına gelecek ki siz bekleyişte olasınız.”⁴⁹⁵ Yahya ile ilgili o yazmıştır: “o, onun önündeki yolu genişletecek, açacak.”⁴⁹⁶ Ve “Birisinin sesi çölden sesleniyor.”⁴⁹⁷

§ - 18

Şimdi biz Yahudi halkına kutsal metinlerden üç uknumu, insan tabiatının kelime tarafından kabullenilmesi, bu uknumlardan biridir. Onun aşağı inişi, onun ilk dönüşü, onun gösterdiği ayetler/işaretler, onun Urişalim’e girmesini ortaya koydu. Bir sonraki bölümde onun acı çekmesini, onun çarmıha gerilmesini, ona ihanet eden havarisi, peygamberler hakkında bahsetmek uygun olacaktır. Fakat bu konuya şimdilik ara veriyoruz.

⁴⁸⁹ Kutsal metinlerde bahsedilen bilginin anlamı şu şekildedir: “Enginler yokken, Suları bol pınarlar yokken doğdum ben.” (Süleyman’ın Meselleri 8: 24)

⁴⁹⁰ Kutsal metinlerde bahsedilen bilginin anlamı şu şekildedir: “Yaklaşın bana, dinleyin söyleyeceklerimi: Başlangıçtan beri açıkça konuştum, O zamandan bu yana oradayım. Egemen Rab şimdi beni ve Ruhunu gönderiyor.” (Yeşaya 48: 16)

⁴⁹¹ Kutsal metinlerde bahsedilen bilginin anlamı şu şekildedir: “Senin sağ elin, ya Rab, Senin sağ elin korkunç güce sahiptir. Altında düşmanlar kırılır.” (Çıkış 15: 6)

⁴⁹² Kutsal metinlerde bahsedilen bilginin anlamı şu şekildedir: “Sıkıntıya düşersem, canımı korur, Düşmanlarımdan öfkesine karşı el kaldırırsın, sağ elin beni kurtarır.” (Mezmurlar 138: 7)

⁴⁹³ Kutsal metinlerde bahsedilen bilginin anlamı şu şekildedir: “Yukarıdan elini uzat, kurtar beni; çıkar derin sularından, al eloğlunun elinden.” (Mezmurlar 144: 7)

⁴⁹⁴ Kutsal metinlerde bahsedilen bilginin anlamı şu şekildedir: “Bütün ulusların gözü önünde Kutsal kolunu sıvadı, Dünyanın dört bucağı Tanrımız’ın kurtuluşunu görecek.” (Yeşaya 52: 10)

⁴⁹⁵ Kutsal metinlerde bahsedilen bilginin anlamı şu şekildedir: “İşte habercimi gönderiyorum. Önümde yolu hazırlayacak. Aradığınız Rab ansızın tapınağına gelecek; görmeyi özlediğiniz antlaşma habercisi gelecek diyor Her Şeye Egemen Rab.” (Malaki 3: 1)

⁴⁹⁶ Kutsal metinlerde bahsedilen bilginin anlamı şu şekildedir: “İşte habercimi gönderiyorum. Önümde yolu hazırlayacak. Aradığınız Rab ansızın tapınağına gelecek; görmeyi özlediğiniz antlaşma habercisi gelecek diyor Her Şeye Egemen Rab.” (Malaki 3: 1)

⁴⁹⁷ Kutsal metinlerde bahsedilen bilginin anlamı şu şekildedir: “Şöyle haykırıyor bir ses: Çölde Rab’bin yolunu hazırlayın, Bozkırda Tanrımız için düz bir yol açın.” (Yeşaya 40: 3)

VI. BÖLÜM

Yahudilere karşı kitabının 6. Bölümü Mesih'in acı çekmesi, çarmıha gerilmesi ve vazifesi hakkındadır.

§ - 1

Ona ihanet eden Yahuda hakkında Amos şu kehanette bulunuyor: “dürüstün baskıcısı rüşvet aldı.”⁴⁹⁸ Ve Zekeriya diyor: “eğer senin bakış açına göre bu rahatlatıcıysa benim ücretimi ver. Şayet değilse sen beni kandırıyorsun. Böylece onlar benim ücretimi tarttılar. 30 gümüş. Ve ben 30 gümüşü aldım ve hazineye attım.”⁴⁹⁹ Yeremya dedi: “onlar ona otuz gümüş değer biçtiler, ki bu İsrailoğulları tarafından kabul edilmişti. Ve ben onları çömlekçinin sahasına koydum.”⁵⁰⁰ Yeşeya diyor: “çok kötüye vay olsun. Çünkü onun ellerinin yaptıkları kendisine geri dönecek.”⁵⁰¹ Ve Davut diyor: “ondan intikam al...”⁵⁰² ve “onun konutu... ve başkası üstlensin onun görevini.”⁵⁰³

§ - 2

Süleyman demiştir: “aptal adam, haksız adam, iftirada yürü. Gözleriyle işaret yapar ve ayaklarıyla tekme atar.”⁵⁰⁴ Ve Musa demiştir: “rüşvet alan herkese lanet olsun ki dürüst olanın hayatını sonlandırmak gibidir bu.”⁵⁰⁵

⁴⁹⁸ Karşılaştır: “Çünkü isyanlarınızın çok, günahlarınızın sayısız olduğunu biliyorum. Ey doğru kişiye baskı yapan, rüşvet alan, mahkemede mazlumun hakkını yiyenler!” (Amos 5: 12)

⁴⁹⁹ Kutsal metinlerde bahsedilen bilginin anlamı şu şekildedir: “Onlara, ‘Uygun görürseniz ücretimi ödeyin, yoksa boş verin’ dedim. Onlar da ücret olarak bana otuz gümüş verdiler. Rab bana, ‘Çömlekçiye at’ dedi. Böylece bana biçtikleri yüksek değer karşılığı olan otuz gümüşü alıp Rab’bin Tapınağı’ndaki çömlekçiye attım.” (Zekeriya 11: 12-13)

⁵⁰⁰ Karşılaştır: “İsrailoğulları’ndan kimilerinin O’na biçtikleri değer karşılığı olan Otuz gümüşü aldılar; Rab’bin bana buyurduğu gibi, Çömlekçi Tarlası’nı satın almak için harcadılar, İsa Vali Pilatus’un Önünde” (Matta 27: 9-10)

⁵⁰¹ Kutsal metinlerde bahsedilen bilginin anlamı şu şekildedir: “Vay kötülerin haline! Kötülük göreceksin, yaptıklarının karşılığını alacaklar.” (Yeşaya 3: 11)

⁵⁰² Karşılaştır: “Kötü bir adam koy düşmanın başına, Sağında onu suçlayan biri dursun!” (Mezmurlar 109: 6)

⁵⁰³ Kutsal metinlerde bahsedilen bilginin anlamı şu şekildedir: “Nitekim Mezmurlar Kitabı’nda şöyle yazılmıştır” dedi Petrus. “ ‘Onun konutu ıssız kalsın, İçinde oturan olmasın.’ Ve, ‘Onun görevini bir başkası üstlensin.’ (Elçilerin işleri 1: 20)

⁵⁰⁴ Kutsal metinlerde bahsedilen bilginin anlamı şu şekildedir: “Ağzında yalanla dolaşan kişi, Soysuz ve fesatçidir. Göz kırpar, bir sürü ayak oyunu, el kol hareketleri yapar.” (Süleyman’ın Meselleri 6: 12-13)

⁵⁰⁵ Kutsal metinlerde bahsedilen bilginin anlamı şu şekildedir: “Suçsuz birini öldürmek için rüşvet alana lanet olsun! Bütün halk, ‘Amin!’ diyecek.” (Yasa’nın Tekrarı 27: 25)

§ - 3

Çarmıh hakkında Zekeriya demiştir: “çobanı vur da koyunları darmadağın olsun.”⁵⁰⁶ Ve Davut dedi: “halklar neden öfkeleniler? Neden ırklar boş düzenler kurdular?⁵⁰⁷ Dünyanın kralları saf bağlıyor...”⁵⁰⁸

§ - 4

Ve Pilate onu sorguya çektiğinde onun cevap vermemesiyle ilgili Davut demiştir: “ben duymayan dilsiz ve sağır gibiydim. Dili kapanmış gibiydim, ağzımı açmadım.”⁵⁰⁹

§ - 5

Ve o ağaca bağlanmıştı. Ezra demiştir: “sizi Mısır’dan kurtaran Baba’yı (bağladığınız) gibi onu bağladınız. Yargıcın önünde bağlamakla onu aşağıladınız ve onu ağaca asmakla ona ihanet ettiniz.”

§ - 6

“bağlamakla” ile o “ve onlar bağıldılar, onu çarmıha ger, onu çarmıha ger. Bizim kralımız sadece Sezar’dır”⁵¹⁰ olayına işaret ediyor. Bununla ilgili üstelik Yeşaya şöyle bir açıklamada bulunuyor: “siz efendiyi terk ettiniz ve İsrail’in kutsal Bir’ini kızdırdınız.”⁵¹¹

§ - 7

Süleyman sanki Yehuda’nın şahsında demiştir: “gelin dürüst olanın bekleyelim. Çünkü o bizi rahatlatmayacak, çünkü o kaldıracak...” ve Yeşaya dedi: “karşı koymadım geri çekilmedim, sırtımı kamçı vuranlara açtım, sakalımı yolanlara

⁵⁰⁶ Kutsal metinlerde bahsedilen bilginin anlamı şu şekildedir: “Uyan, ey kılıç! Çobanıma, yakınımına karşı harekete geç diyor her şeye egemen Rab. Çobanı vur da koyunlar darmadağın olsun. Ben de elimi küçüklerle karşı kaldıracağım.” (Zekeriya 13: 7)

⁵⁰⁷ Karşılaştır: “Nedir uluslar arasındaki bu kargaşa, neden boş düzenler kurar bu halklar?” (Mezmurlar 2: 1)

⁵⁰⁸ Kutsal metinlerde bahsedilen bilginin anlamı şu şekildedir: “Nedir uluslar arasındaki bu kargaşa, neden boş düzenler kurar bu halklar? Dünyanın kralları saf bağlıyor, hükümdarlar birleşiyor Rab’be ve meshettiği krala karşı.” (Mezmurlar 2: 1-2)

⁵⁰⁹ Kutsal metinlerde bahsedilen bilginin anlamı şu şekildedir: “Ama ben bir sağır gibi duymuyorum, Bir dilsiz gibi ağzımı açmıyorum.” (Mezmurlar 38: 13)

⁵¹⁰ Kutsal metinlerde bahsedilen bilginin anlamı şu şekildedir: “Onlar, ‘Yok et O’nu! Yok et, çarmıha ger!’ diye bağrıştılar. Pilatus, ‘Kralınızı mı çarmıha gereyim?’ diye sordu. Başkâhinler, ‘Sezar’dan başka kralımız yok!’ karşılığını verdiler.” (Yuhanna 19: 15)

⁵¹¹ Kutsal metinlerde bahsedilen bilginin anlamı şu şekildedir: “Günahlı ulusun, suç yüklü halkın, kötülük yapan soyun, Baştan çıkmış çocukların vay haline! Rab’bi terk ettiler, İsrail’in Kutsalı’nı hor gördüler, O’na sırt çevirdiler.” (Yeşaya 1: 4)

yanaklarımı uzattım, aşığılamalardan yüzümü çevirmedim.⁵¹² Acıların adamı, hastalığı yakından tanıdı, yüzümüzü ondan çevirdik.”⁵¹³

§ - 8

Ve Daniel: “62 hafta sonra Mesih öldürülecek.”⁵¹⁴ aşık olan şu ki; vücudu katledilen öldürülmüştür. Yeremya: “ben kasaba götürülen kuzu gibi (idim), ben hakkımdaki suçlamayı bilmiyordum, gelin meyvesi ile birlikte ağacı yok edelim.”⁵¹⁵ Yeşaya: “kuzu gibi kasaba götürülür ve koyun gibi”⁵¹⁶ hatta Davut demiştir: “çevremi boğalar kuşattı ve Başan düveleri”⁵¹⁷ Yazıcılarla ilgili o diyor: “onlar ağızlarını bana karşı”⁵¹⁸ açtılar ve konuştular” ve “sahte tanıklık yükseldi.”⁵¹⁹

§ - 9

Dikenli taç ile ilgili Süleyman demişti: “ey Urişelam kızları ilerleyin işte Süleyman, düğün günü annesinin başına koyduğu taçla.”⁵²⁰ Yeremya demiş: “bu halk günahlarının dikeniyi benim çevremi sardı.”⁵²¹ Yeşaya: “bayramda kutsanmış olan dikenli taca övgüler olsun.”⁵²²

⁵¹² Kutsal metinlerde bahsedilen bilginin anlamı şu şekildedir: “Egemen Rab kulağımı açtı, Karşı koymadım, geri çekilmedim. Bana vuranlara sırtımı açtım, Yanaklarımı uzattım sakalımı yolanlara. Aşığılamalardan, tükürükten yüzümü gizlemedim.” (Yeşaya 50: 5-6)

⁵¹³ Kutsal metinlerde bahsedilen bilginin anlamı şu şekildedir: “İnsanlarca hor görüldü, Yapayalnız bırakıldı. Acılar adamıydı, hastalığı yakından tanıdı. İnsanların yüz çevirdiği biri gibi hor görüldü, Ona değer vermedik.” (Yeşaya 53: 3)

⁵¹⁴ Kutsal metinlerde bahsedilen bilginin anlamı şu şekildedir: “Bu altmış iki hafta sonunda meshedilmiş olan öldürülecek ve onu destekleyen olmayacak. Gelecek önderin halkı, kenti ve kutsal yeri yerle bir edecek. Sonu tufanla olacak: Savaş sona dek sürecek. Yıkımların da olacağı kararlaştırıldı.” (Daniel 9: 26)

⁵¹⁵ Kutsal metinlerde bahsedilen bilginin anlamı şu şekildedir: “Kesime götürülen uysal bir kuzu gibiydim. Bana düzen kurduklarını anlamamıştım. Şöyle diyorlardı: ‘Ağacı da meyvesini de yok edelim, Bir daha adı anılmasın diye Onu yaşayanlar diyarından kesip atalım.’” (Yeremya 11: 19)

⁵¹⁶ Kutsal metinlerde bahsedilen bilginin anlamı şu şekildedir: “O baskı görüp eziyet çektiyse de ağzını açmadı. Kesime götürülen kuzu gibi, kırkıcıların önünde sessizce duran koyun gibi açmadı ağzını.” (Yeşaya 53: 7)

⁵¹⁷ Kutsal metinlerde bahsedilen bilginin anlamı şu şekildedir: “Boğalar kuşatıyor beni, Azgın Başan boğaları sarıyor çevremi.” (Mezmurlar 22: 12)

⁵¹⁸ Kutsal metinlerde bahsedilen bilginin anlamı şu şekildedir: “Kükreyerek avımı parçalayan aslanlar gibi Ağızlarını açıyorlar bana.” (Mezmurlar 22: 13)

⁵¹⁹ Kutsal metinlerde bahsedilen bilginin anlamı şu şekildedir: “Beni hasımlarımın keyfine bırakma, Çünkü yalancı tanıklar dikiliyor karşıma, ağızları şiddet açıyor.” (Mezmurlar 27: 12)

⁵²⁰ Kutsal metinlerde bahsedilen bilginin anlamı şu şekildedir: “Dışarı çıkın, ey Siyon kızları! Düğününde, mutlu gününde annesinin verdiği tacı giymiş Kral Süleyman’ı görün.” (Neşideler Neşidesi 3: 11)

⁵²¹ Karşılaştır: “Benim için güzel kokulu kamış satın almadınız, doyurmadınız beni kurbanlarınızın yağıyla. Tersine, beni günahlarınızla uğraştırdınız, suçlarınızla usandırdınız.” (Yeşaya 43: 24)

⁵²² Krş., “Ama sizler bayram gecesini kutlar gibi ezgiler söyleyeceksiniz. Rab’bin dağına, İsrail’in Kayası’na kaval eşliğinde çıktığınız gibi İçten sevineceksiniz.” (Yeşaya 30: 29)

§ - 10

Çarmıha gerilme esnasında karararı ışık saçıcılar ve meydana gelen soğukla ilgili Zekeriya demiştir: “o gün ışık olmayacak, sadece soğuk ve buz olacak. O gün Tanrı’ya bilinir olmayacak. Ne gece ne gündüzü, akşam vaktinde ışık olmayacak.”⁵²³

§ - 11

Ona çivi çakılmasıyla ilgili Davut demiştir: “onlar benim ellerimi ve ayaklarımı deldiler;⁵²⁴ (tüm kemiklerim) bağırdı/dile geldi...” Elbisesinin yırtılmasıyla ilgili Davut yazmıştı: “onlar benim elbiselerimi aralarında parçaladılar.”⁵²⁵

§ - 12

Sirke ve safra ile ilgili şu yazılmıştır: “(bana) yemek olarak safra verildi.”⁵²⁶ Onun hakkında “onlar kafalarını ona karşı salladılar.”⁵²⁷ Yeremya yazmıştır: “ben onlara ayıp ve alay gibiydim,⁵²⁸ tüm gün onlar benimle alay ettiler.”⁵²⁹ Ve Davut: “bana bakan herkes benimle alay etti, dudaklarını öne uzattılar ve kafalarını salladılar.”⁵³⁰ Yine “onlar beni zıpkınla deldiler.”⁵³¹ Zekeriya demiştir: “onlar bana, deldikleri kişiye baktılar.”⁵³²

⁵²³ Kutsal metinlerde bahsedilen bilginin anlamı şu şekildedir: “O gün ışık olmayacak, ışık veren cisimler kararacak. Özel bir gün, yalnız Rab’bin bildiği bir gün olacak. Gece de gündüz de olmayacak. Gece aydınlık olacak.” (Zekeriya 14: 6-7)

⁵²⁴ Kutsal metinlerde bahsedilen bilginin anlamı şu şekildedir: “Köpekler kuşatıyor beni, kötüler sürüsü çevremi sarıyor, ellerimi, ayaklarımı deliyorlar.” (Mezmurlar 22: 16)

⁵²⁵ Kutsal metinlerde bahsedilen bilginin anlamı şu şekildedir: Giysilerimi aralarında paylaşıyor, Elbisem için kura çekiyorlar. (Mezmurlar 22: 18)

⁵²⁶ Kutsal metinlerde bahsedilen bilginin anlamı şu şekildedir: “Yiyeceğime zehir kattılar, Sirke içirdiler susadığımda.” (Mezmurlar 69: 21)

⁵²⁷ Kutsal metinlerde bahsedilen bilginin anlamı şu şekildedir: “Oradan geçenler başlarını sallayıp İsa’ya sövüyor, ‘Hani sen tapınağı yıkıp üç günde yeniden kuracaktın? Çarmıhtan in de kurtar kendini!’ diyorlardı. (Markos 15: 29-30); Beni gören herkes alay ediyor, sırtıp baş sallayarak diyorlar...” (Mezmurlar 22: 7)

⁵²⁸ Bkz., “Çünkü konuştukça feryat ediyor, Şiddet diye, yıkım diye haykırıyorum. Rab’bin sözü yüzünden bütün gün yeriliyor, gülünç duruma düşüyorum.” (Yeremya 20: 8)

⁵²⁹ Bkz. “Düşmanlarım bütün gün bana hakaret ediyor, bana dil uzatanlar adımı lanet için kullanıyor.” (Mezmurlar 102: 8)”

⁵³⁰ Kutsal metinlerde bahsedilen bilginin anlamı şu şekildedir: “Beni gören herkes alay ediyor, sırtıp baş sallayarak diyorlar ki...” (Mezmurlar 22: 7)

⁵³¹ Kutsal metinlerde bahsedilen bilginin anlamı şu şekildedir: “Ama askerlerden biri O’nun böğrünü mızrakla deldi. Böğründen hemen kan ve su aktı. (Yuhanna 19: 34); Senin kalbine de adeta bir kılıç saplanacak. Bütün bunlar, birçoklarının yüreğindeki düşüncelerin açığa çıkması için olacak.” (Luka 2: 35)

⁵³² Kutsal metinlerde bahsedilen bilginin anlamı şu şekildedir: “Davut soyuyla Yerusallim’de oturanların üzerine lütuf ve yakarış ruhunu dökeceğim. Bana, yani destiklerine bakacaklar; biricik oğlu için yas tutan biri gibi yas tutacak, ilk oğlu için acı çeken biri gibi acı çecekler”. (Zekeriya 12: 10)

§ - 13

Fakat günah oğulları diyor: “bu şeyler doğru olsa da biz Mesih’in henüz gelmediğine inanırız. Çünkü şu yazılmıştır: ‘Eliyahu önce gelmeli.’” Onlara karşı biz diyoruz: “ilk Dönüşte Yahya Elyahu’nun görevini icra etti. Çünkü (Yahya’nın babası) kohen Zekeriya oğluyla ilgili şöyle demiş: ‘Çocuğum sen Efendinin peygamberi adlanacaksın ve ondan önce gideceksin.’⁵³³ Mesih geldikten sonra Daniel’in yazdığı gerçekleşti. ‘tanıyacaksın ve anlayacaksın. Kelimenin ortaya çıkmasından Urişelam’ı canlandırıp yeniden yapmasını...⁵³⁴

§ - 14

Kralın/mesh edilmişin gelişine doğru yedi hafta (olacak) ve 62 hafta (sonra başka) bir meshedilmiş öldürülecek ve kutsal şeylerin şehri yıkılacak, gelecek olan kralla birlikte.⁵³⁵ Bu Aristobulus’tur. Ondandır İsrail’de hiç kral çıkmadı fakat o gelenin krallığı oldu. Yakup’un sözleri gibi ‘kutsal şeylerin şehri yıkılacak’ çünkü hatta Aristobulus Persler tarafından öldürüldü.”

§ - 15

(Yahudiler soruyor) “siz Yasa’nın, Şabat’ın, belirlenmiş bayramların ve kurbanların feshedildiğini bize nereden ispatlarsınız?” (biz cevaplıyoruz) efendi Hoşea vasıtasıyla şöyle demiş “ben onun tüm bayramlarını sonlandıracağım. Yeni ay bayramını, Şabat bayramını, onun tüm belirlenmiş bayramlarını.”⁵³⁶ Baksana, O bayramların ve Şabatın sonlandırması hakkında kararını Topluluğa nasıl veriyor.

§ - 16

Yeşaya demiştir: “Sizin çok kurbanlarınızdan bana ne? Ben kurbanlık erkek hayvanlardan ve semizlemişlerin yağlarından doydum. Boğaların, kuzuların ve oğlakların kanlarından mutlu olmuyorum.⁵³⁷ Bana bu değersiz takdimeleri artık

⁵³³ Kutsal metinlerde bahsedilen bilginin anlamı şu şekildedir: “*Sen de, ey çocuk, Yüceler Yücesi’nin peygamberi diye anılacaksın. Rab’bin yollarını hazırlamak üzere önünden gidecek Ve O’nun halkına, günahlarının bağışlanmasıyla kurtulacaklarını bildireceksin.*” (Luka 1: 76-77)

⁵³⁴ Kutsal metinlerde bahsedilen bilginin anlamı şu şekildedir: “*Şunu bil ve anla: Yeruslaim’i yeniden kurmak için buyruğun verilmesinden, meshedilmiş olan önderin gelişine dek yedi hafta geçecek.*” (Daniel 9: 25)

⁵³⁵ Kutsal metinlerde bahsedilen bilginin anlamı şu şekildedir: “*Şunu bil ve anla: Yeruslaim’i yeniden kurmak için buyruğun verilmesinden, meshedilmiş olan önderin gelişine dek yedi hafta geçecek. Altmış iki hafta içinde Yeruslaim yeniden sokaklarla, hendeklerle kurulacak. Ancak bu sıkıntılı zamanlarda olacak. Bu altmış iki hafta sonunda meshedilmiş olan öldürülecek ve onu destekleyen olmayacak. Gelecek önderin halkı, kenti ve kutsal yeri yerle bir edecek. Sonu tufanla olacak: Savaş sona dek sürecek. Yıkımların da olacağı kararlaştırıldı.*” (Daniel 9: 25-26)

⁵³⁶ Kutsal metinlerde bahsedilen bilginin anlamı şu şekildedir: “*Bütün sevincine, bayramlarına, Yeni Ay törenlerine, Şabat günlerine, dinsel bayramlarının tümüne son vereceğim.*” (Hoşea 2: 11)

⁵³⁷ Kutsal metinlerde bahsedilen bilginin anlamı şu şekildedir: “*Rab ‘Kurbanlarınızın sayısı çokmuş, bana ne?’ diyor, Yakmalık koç sunularına, besili hayvanların yağına doydum. Boğa, kuzu, teke kanı değil istediğim.*” (Yeşaya 1: 11)

getirmeyin. Soykırımı reddederim. Yeni ay bayramlarında ve Şabatta siz Topluluğu topluyorsunuz,⁵³⁸ sizin yeni ay bayramlarınız ve belirlenmiş bayramlarından benim ruhum nefret ediyor.”⁵³⁹

§ - 17

Yeremya demiştir: “Şeba’dan bana getirdiğiniz tütsü veya uzak ülkelerden getirdiğiniz kokulu kamışlar da ne? Ben sizin adaklarınızdan haz almıyorum, sizin kurbanlarınız beni mutlu etmiyor.”⁵⁴⁰ Ve Davut’tan: Ben buzağların etlerini veya kanlarını yemiyorum...”⁵⁴¹

§ - 18

Mika diyor: “ben takdimelerinizi sizin ellerinizden almayacağım,⁵⁴² güneşin doğuşundan batışına kadar, benim adım halklar arasında büyük olacaktır.”⁵⁴³ Sünnetin fesh olunmasıyla ilgili peygamber diyor: “kalplerinizi sünnet edin”,⁵⁴⁴ bedeninizi değil. Yeremya demiştir: “tüm halkların bedeni sünnetsizdir, fakat israiloğullarının kalpleri sünnetsizdir.”⁵⁴⁵

§ - 19

(Yahudiler soruyorlar) “Peki neden sizin Mesih sünnet olmuştur?” (biz cevaplıyoruz) ki o bunu Yasanın tamamını icra etmek amacıyla yapmıştır. Böylece ona Yasaya uymayan demesinler. Bu yüzden o Eski Ahit’i uygulamış ve Yeni’nin açılışını yapmıştır. Çünkü o peygamberlere sünneti, elçilere vaftizi vermiştir. Böylece, iki Ahit vardır.

⁵³⁸ Kutsal metinlerde bahsedilen bilginin anlamı şu şekildedir: “Anlamsız sunular getirmeyin artık. Buhurdan iğreniyorum. Kötülük dolu törenlere, Yeni Ay, Şabat Günü kutlamalarına ve düzenlediğiniz toplantılara dayanamıyorum.” (Yeşaya 1: 13)

⁵³⁹ Kutsal metinlerde bahsedilen bilginin anlamı şu şekildedir: “Yeni Ay törenlerinizden, bayramlarınızdan nefret ediyorum. Bunlar bana yük oldu, onları taşımaktan yoruldum.” (Yeşaya 1: 14)

⁵⁴⁰ Kutsal metinlerde bahsedilen bilginin anlamı şu şekildedir: “Neden bana Saba’dan günnük, Uzak bir ülkeden güzel kokulu kamış getiriliyor? Yakmalık sunularınızı kabul etmiyorum, kurbanlarınızdan hoşnut değilim.” (Yeremya 6: 20)

⁵⁴¹ Kutsal metinlerde bahsedilen bilginin anlamı şu şekildedir: “Ben boğa eti yer miyim? Ya da keçi kanı içer miyim?” (Mezmurlar 50: 13)

⁵⁴² Kutsal metinlerde bahsedilen bilginin anlamı şu şekildedir: “Her şeye egemen olan Rab ‘Ne olurdu, sunağında boşuna ateş yakmayasınız diye aranızda tapınağın kapılarını kapatan biri olsaydı! Ben sizden hoşnut değilim’ diyor, getireceğiniz sunuları da kabul etmeyeceğim.” (Malaki 1: 10)

⁵⁴³ Kutsal metinlerde bahsedilen bilginin anlamı şu şekildedir: “Her şeye egemen Rab ‘Doğudan batıya kadar uluslar arasında adım büyük olacak! Her yerde adıma buhur yakılacak, temiz sunular sunulacak. Çünkü uluslar arasında adım büyük olacak!’ diyor. (Malaki 1: 11)

⁵⁴⁴ Kutsal metinlerde bahsedilen bilginin anlamı şu şekildedir: “Yüreklerinizi Rab’be adayın, bundan böyle dikbaşlı olmayın.” (Yasa’nın Tekrarı 10: 16)

⁵⁴⁵ Kutsal metinlerde bahsedilen bilginin anlamı şu şekildedir: “Mısır’ı, Yahuda’yı, Edom’u, Ammon’u, Moav’ı, çölde yaşayan ve zülüflerini kesenlerin hepsini cezalandıracağım. Çünkü bütün bu uluslar gerçekte sünnetsiz, bütün İsrail halkı da yürekte sünnetsizdir.” (Yeremya 9: 26)

§ - 20

Şunları açıklayan Yeremiya demiştir: “Ben İsrail’in evleriyle ve Yahuda’nın evleriyle, o gün ellerinden aldığım Atalarının ahdinden farklı olarak, yeni bir ahit tesis edeceğim.”⁵⁴⁶ Hezekiel demiştir: “Çocukluğundan itibaren seninle hukukumu hatırlayacağım ve senin⁵⁴⁷ için yeni Ahit tesis edeceğim.”⁵⁴⁸ Yeşaya demiştir: “eskiler geçip gitti,⁵⁴⁹ ben şimdi yeni şeyler göstereceğim.”⁵⁵⁰ Musa demiştir: “Efendi, senin kardeşlerinin arasında benim gibi bir peygamber çıkaracak.”⁵⁵¹ O, Yasayı tesis eder.

§ - 21

Fakat onlar diyorlar: “Bu, Yuşa bin Nun veya peygamberlerden birisi hakkında söylenmiştir.” Onlara karşı biz diyoruz: “Yuşa veya peygamberlerden biri Yasayı nasıl tesis etmiş.” Doğru olan şu ki bunlar, peygamberin söylediği üzere, Mesih hakkında söylenmiştir: “Ben sözlerimi onun ağzına koyacağım, onlara emrettiğim her şeyi onlara o söyleyecek;⁵⁵² onun benim adımla söylediklerini dinlemeyen kişiye hesap soracağım.”⁵⁵³ Yeşaya demiştir: “Yasa Siyondan çıkar.”⁵⁵⁴ O, yeni Ahde işaret etmektedir. Bu, Sina dağında verilen Yasa’nın aksine üst odadan⁵⁵⁵ verilmiştir.

Bölümün sonu.

⁵⁴⁶ Kutsal metinlerde bahsedilen bilginin anlamı şu şekildedir: “*Rab ‘İsrail halkıyla ve Yahuda halkıyla yeni bir antlaşma yapacağım günler geliyor’ diyor. Atalarını Mısır’dan çıkarmak için Elllerinden tuttuğum gün Onlarla yaptığım antlaşmaya benzemeyecek. Onların kocası olmama karşın, bozdular o antlaşmamı diyor Rab.*” (Yeremya 31: 31-32)

⁵⁴⁷ Karşılaştır: “*Gençlik günlerinde seninle yaptığım antlaşmayı anımsayacağım. Seninle sonsuza dek kalıcı bir antlaşma yapacağım.*” (Hezekiel 16: 60)

⁵⁴⁸ Karşılaştır: “*Gençlik günlerinde seninle yaptığım antlaşmayı anımsayacağım. Seninle sonsuza dek kalıcı bir antlaşma yapacağım.*” (Hezekiel 16: 60)

⁵⁴⁹ Kutsal metinlerde bahsedilen bilginin anlamı şu şekildedir: “*Bir kimse Mesih'teyse, yeni yaratıktır; eski şeyler geçmiş, her şey yeni olmuştur.*” (2. Korintliler 5: 17)

⁵⁵⁰ Kutsal metinlerde bahsedilen bilginin anlamı şu şekildedir: “*Bakın, önceden bildirdiklerim gerçekleşti. Şimdi de yenilerini bildiriyorum; Bunlar ortaya çıkmadan önce size duyuruyorum.*” (Yeşaya 42: 9)

⁵⁵¹ Kutsal metinlerde bahsedilen bilginin anlamı şu şekildedir: “*Tanrınız Rab size aranızdan, kendi kardeşlerinizden benim gibi bir peygamber çıkaracak. Onu dinleyin.*” (Yasa’nın Tekrarı 18: 15)

⁵⁵² Kutsal metinlerde bahsedilen bilginin anlamı şu şekildedir: “*Onlara kardeşleri arasından senin gibi bir peygamber çıkaracağım. Sözlerimi onun ağzından işiteceksiniz. Kendisine buyurduklarımın tümünü onlara bildirecek.*” (Yasa’nın Tekrarı 18: 18)

⁵⁵³ Kutsal metinlerde bahsedilen bilginin anlamı şu şekildedir: “*Adıma konuşan peygamberin ilettiği sözleri dinlemeyeni ben cezalandıracağım.*” (Yasa’nın Tekrarı 18: 19)

⁵⁵⁴ Kutsal metinlerde bahsedilen bilginin anlamı şu şekildedir: “*Birçok halk gelecek, ‘Haydi, Rab’bin Dağı’na, Yakup’un Tanrısı’nın Tapınağı’na çıkalım’ diyecekler. O bize kendi yolunu öğretsin, Biz de O’nun yolundan gidelim. Çünkü yasa Siyon’dan, Rab’bin sözü Yerusolim’den çıkacak.*” (Yeşaya 2: 3)

⁵⁵⁵ Krş., “*Çünkü bu benim kanımdır, günahların bağışlanması için birçokları uğruna akıtılan antlaşma kanıdır.*” (Matta 26: 28)

VII. BÖLÜM

Yahudilere Karşı'nın bu bölümü, Mesih'in dirilmesiyle ilgilidir.

§ - 1

Biz burada Mesih'in defni, dirilmesi ve peygamberlerin önceden haber verdikleri geri kalan gizemleri göstermesini yine o budala halka anlatacağız.

§ - 2

Yakup onun defniyle ilgili demiştir: “O durdu, bir aslan gibi, bir aslan yavrusu gibi yere çömeldi; onu kim kaldıracak?”⁵⁵⁶ Yeşaya demiştir: “O mezarını kötü adam ile yaptı, ölümü ise zenginle idi.”⁵⁵⁷ O bununla Yusuf'a⁵⁵⁸ ve Nicomedus'a⁵⁵⁹ işaret etmektedir. Ve Davut: “İşte, ölünün arasındaki soylu (gibi), maktul gibi...”⁵⁶⁰ Ve Yeremya: “Onun gömülmesinden dolayı ölü yaşayacak.”

§ - 3

Ve Hoşea, ölümün (temellerini) sarsarak demiştir: “Ölüm, zafer tarafından yutuldu!”⁵⁶¹ Zaferin nerede, ey ölü? Izdırabın nerede, ey Şeol?⁵⁶²

⁵⁵⁶ Kutsal metinlerde bahsedilen bilginin anlamı şu şekildedir: “Yahuda bir aslan yavrusudur. Oğlum benim! Avından dönüp yere çömelir, Aslan gibi, dişi bir aslan gibi yatarsın. Kim onu uyandırmaya cesaret edebilir?” (Yaratılış 49: 9)

⁵⁵⁷ Kutsal metinlerde bahsedilen bilginin anlamı şu şekildedir: “Şiddete başvurmadağı, ağızdan hileli söz çıkmadağı halde, ona kötülerin yanında bir mezar verildi, ama öldüğünde zenginin yanındaydı.” (Yeşaya 53: 9)

⁵⁵⁸ Kutsal metinlerde bahsedilen bilginin anlamı şu şekildedir: “Bundan sonra Aramatyalı Yusuf, İsa'nın cesedini kaldırmak için Pilatus'a başvurdu. Yusuf, İsa'nın öğrencisiydi, ama Yahudi yetkililerden korktuğundan bunu gizli tutuyordu. Pilatus izin verince, Yusuf gelip İsa'nın cesedini kaldırdı.” (Yuhanna 19: 38)

⁵⁵⁹ Kutsal metinlerde bahsedilen bilginin anlamı şu şekildedir: “Daha önce geceleyin İsa'nın yanına gelen Nikodim de otuz litrekadar karışık mür ve sarı sabır özü alarak geldi.” (Yuhanna 19: 39)

⁵⁶⁰ Krş., “Ölüm çukuruna inenler arasında sayılıyorum, tükenmiş gibiyim; ölümler arasına atılmış, Artık anımsamadığın, ilginden yoksun, mezarda yatan cesetler gibiyim.” (Mezmurlar 88: 4-5)

⁵⁶¹ Kutsal metinlerde bahsedilen bilginin anlamı şu şekildedir: “Çürüyen ve ölümlü beden çürümezliği ve ölümsüzlüğü giyinince, ‘Ölüm yok edildi, zafer kazanıldı!’ diye yazılmış olan söz yerine gelecektir. (1. Korintliler 15: 54)

⁵⁶² Kutsal metinlerde bahsedilen bilginin anlamı şu şekildedir: “Onları fidyeyle kurtaracağım ölümler diyarının elinden, ölümden fidyeyle kurtaracağım. Felaketin nerede, ey ölüm? Yıkıcılığın nerede, ey ölümler diyarı? Hiç pişmanlık duymayacağım.” (Hoşea 13: 14)

§ - 4

Fakat Mesih'in dirilişini Yakup önceden haber vermiştir: "Oğlum, sen ölümden gittin."⁵⁶³ Davut demiştir: "Tanrı kalksın."⁵⁶⁴ ve "Efendi uyuyan birisi gibi uyandı, şarabının (etkisinden) sallanan kuvvetli birisi gibi."⁵⁶⁵ ve "Kalk, ey Tanrı, yeryüzünü yargıla, çünkü sen tüm halkların mirasçısısın."⁵⁶⁶ Onun dirilişinden sonrası için (o demiştir): "Halklar benim mirasıma girmişler."⁵⁶⁷

§ - . 5

(Yahudiler soruyor) "Mesih'in üç günden sonra mezarından kalkacağını, kim önceden haber verdi ki Eski (Ahit) Yeni (Ahit) tarafından feshedilmiş olsun?" (Biz cevaplıyoruz) "Hoşea dediği için: "Beni yakalayan Efendi'nin yanına çıkalım, böylece o beni iyileştirir; beni kıran (kişi) böylece beni sarar. Üçüncü gün o beni kaldırır, böylece biz onun önünde neşelenebiliriz."⁵⁶⁸ Mesih ile birlikte tüm insanlık kuvvetle kalktı. Zekeriya demiştir: "Sen, ahdin kanı ile mahpusları susuz çukurdan çıkarırsın."⁵⁶⁹ Bu, insanın ruhuna (işaret ediyor).

§ - . 6

Yükselişle ilgili Davut yazmıştır: "Tanrı bağırarak yükseldi ve efendi boynuzun sesi ile."⁵⁷⁰ fakat onlar bunun Sina Dağı'nda Tanrı'nın yükselişiyle ilgili söylendiğini iddia ediyorlar. Çünkü orada boynuzlarla şofarın sesi duyuldu. Eğer bu doğru ise Tanrı sınırlıdır, fakat senin yorumun doğru değil. Bilakis yukarıya giden Kelime hakkında söylenmiştir.

§ - 7

Yeşaya sanki meleklerin ağzından şunları söylediğinde bir tanıklık yapıyor gibidir : "Edom'dan gelen elbiseleri kan kırmızısı olan şu kim?" ve cevaben Oğul demiştir:

⁵⁶³ Kutsal metinlerde bahsedilen bilginin anlamı şu şekildedir: "Yahuda bir aslan yavrusudur. Oğlum benim! Avından dönüp yere çömelir, aslan gibi, dişi bir aslan gibi yatarsın. Kim onu uyandırmaya cesaret edebilir?" (Yaratılış 49: 9)

⁵⁶⁴ Kutsal metinlerde bahsedilen bilginin anlamı şu şekildedir: "Kalksın Tanrı, dağılsın düşmanları, kaçsın önünden O'ndan nefret edenler!" (Mezmurlar 68: 1)

⁵⁶⁵ Kutsal metinlerde bahsedilen bilginin anlamı şu şekildedir: "O zaman Rab uykudan uyanır gibi, şarabın rehavetinden ayılan bir yiğit gibi oldu." (Mezmurlar 78: 65)

⁵⁶⁶ Kutsal metinlerde bahsedilen bilginin anlamı şu şekildedir: "Kalk, ey Tanrı, yargıla yeryüzünü! Çünkü bütün uluslar senindir." (Mezmurlar 82: 8)

⁵⁶⁷ Kutsal metinlerde bahsedilen bilginin anlamı şu şekildedir: "Ey Tanrı, uluslar senin yurduna saldırdı, kutsal tapınağını kirletti, Yeruşalim'i taş yığınınna çevirdi." (Mezmurlar 79: 1)

⁵⁶⁸ Bkz., "Gelin, Rab'be dönelim. Bizi O parçaladı, O iyileştirecek. Bizi O yaraladı, yaramızı O saracak. İki gün sonra bizi diriltecek, üçüncü gün ayağa kaldıracak, huzurunda yaşayalım diye." (Hoşea 6: 1-2)

⁵⁶⁹ Kutsal metinlerde bahsedilen bilginin anlamı şu şekildedir: "Size gelince, sizinle yaptığım kurban kanyla yürürlüğe girmiş antlaşma uyarınca, sürgündeki halkınızı susuz çukurdan çıkarıp özgür kılacağım." (Zekeriya 9: 11)

⁵⁷⁰ Kutsal metinlerde bahsedilen bilginin anlamı şu şekildedir: "Rab Tanrı sevinç çılgınlıkları, boru sesleri arasında yükseldi." (Mezmurlar 47: 5)

“ben efendi gerçeği söylerim.”⁵⁷¹ Yine melekler sordu: “neden senin elbiselerin kan kırmızısı?”⁵⁷² ve Oğul cevapladı: “ben tek başıma üzümü çiğnedim.”⁵⁷³ Davut sanki birbirine katılan meleklerin ağzından demiştir: “kafanı yukarı kaldır ey kapılar ve kapılar ebediyetten kaldırıldı. Yüce kral kimdir?”⁵⁷⁴ diğerleri cevapladı: “efendi güçlü ve kudretlidir.”⁵⁷⁵ O bulutların üzerinden gider ve o uçar, o rüzgarların kanatlarında süzülür.”⁵⁷⁶ Samuel’de şu yazılmış: “tanrı yukarıya cennete gitti ve O gürledi.”⁵⁷⁷ Habakkuk dedi: “gökler onun parlaklığına bürünmüştür.”⁵⁷⁸ Görevini tamamladıktan sonra kutsalların kutsalına yükseliş (oldu). Baba’nın Oğul’a dediği gibi: “senin düşmanlarını aşağıya atıncaya kadar benim sağ yanımda otur.”⁵⁷⁹

§ - 8

Halkların okuduğu övgü şarkılarından Davut dedi: “efendiye yeni şarkı söyleyin, onun övgüsü dürüstler topluluğundadır.”⁵⁸⁰ Yeşaya dedi: “efendiye yeni şarkı söyleyin. Dünyanın bir ucundan bir ucuna övgü şarkısı. (ey sen) suyun yükselmesi zamanında aşağıya, adalara inen...”⁵⁸¹

⁵⁷¹ Kutsal metinlerde bahsedilen bilginin anlamı şu şekildedir: “Edom’dan, Bosra’dan al giysiler içinde bu gelen kim? Göz kamaştırıcı giysiler içinde, Büyük güçle yürüyen kim? O benim! adaleti duyuran, kurtarmaya gücü olan.” (Yeşaya 63: 1)

⁵⁷² Kutsal metinlerde bahsedilen bilginin anlamı şu şekildedir: “Giysilerin neden kırmızı? Üstün başın neden çukurda üzüm çiğneyen biri gibi kızıla bulanmış?” (Yeşaya 63: 2)

⁵⁷³ Kutsal metinlerde bahsedilen bilginin anlamı şu şekildedir: “Çukurda üzümü tek başıma çiğnedim, Yanımda halklardan kimse yoktu. Öfkeyle çiğnedim onları, gazapla ayaklarımın altına aldım. Kanları giysilerime sıçradı, bütün elbisemi kirletti.” (Yeşaya 63: 3)

⁵⁷⁴ Kutsal metinlerde bahsedilen bilginin anlamı şu şekildedir: “Kaldırın başınızı, ey kapılar! Açılın, ey eski kapılar! Yüce Kral girsin içeri! Kimdir bu Yüce Kral? O Rab’dır, güçlü ve yiğit, savaşta yiğit olan Rab.” (Mezmurlar 24: 7-8)

⁵⁷⁵ Kutsal metinlerde bahsedilen bilginin anlamı şu şekildedir: “Kimdir bu yüce Kral? O Rab’dır, güçlü ve yiğit, savaşta yiğit olan Rab.” (Mezmurlar 24: 8)

⁵⁷⁶ Kutsal metinlerde bahsedilen bilginin anlamı şu şekildedir: “Bir Keruv’a binip uçtu, rüzgar kanatlar takarak hızla geldi.” (Mezmurlar 18: 10) ; “Bir Keruv’a binip uçtu, rüzgarın kanatları üstünde belirdi.” (2. Samuel 22: 11)

⁵⁷⁷ Kutsal metinlerde bahsedilen bilginin anlamı şu şekildedir: “Rab göklerden gürledi, duyurdu sesini yüceler yücesi, dolu ve alevli korlarla.” (Mezmurlar 18: 13) ; “Rab göklerden gürledi, duyurdu sesini yüceler yücesi”. (2. Samuel 22: 14)

⁵⁷⁸ Kutsal metinlerde bahsedilen bilginin anlamı şu şekildedir: “Tanrı Teman’dan, Kutsal Tanrı Paran Dağı’ndan geldi. Görkemi kapladı gökleri, O’na sunulan övgüler dünyayı doldurdu.” (Habakkuk 3: 3)

⁵⁷⁹ Kutsal metinlerde bahsedilen bilginin anlamı şu şekildedir: “Rab Efendim’e: ‘Ben düşmanlarını ayaklarının altına serinceye dek sağımda otur’ diyor.” (Mezmurlar 110: 1)

⁵⁸⁰ Kutsal metinlerde bahsedilen bilginin anlamı şu şekildedir: “Rab’be övgüler sunun! Rab’be yeni bir ezgi söyleyin, sadık kullarının toplantısında O’nu ezgilerle övün!” (Mezmurlar 149: 1)

⁵⁸¹ Karşılaştır: “Ey denizlere açılanlar ve denizlerdeki her şey, kıyılar ve kıyı halkları, Rab’be yeni bir ilahi söyleyin, dünyanın dört bucağından O’nu ezgilerle övün.” (Yeşaya 42: 10)

§ - 9

(Yahudiler soruyor) “Sizin dediğiniz gibi Tanrı ‘halkı nasıl reddetti?’ Çünkü Yeşaya demiştir: ‘korkma ey kulum Yakup, ey seçtiğim İsrail.’⁵⁸² Ve Musa’ya o (yani Tanrı) demiştir: ‘seni kutsayan gerçekten kutsanacak’⁵⁸³ çünkü Tanrı senin halkını seçmiş ve onlara krallık ve kohenlik ve nübüvvet makamını vermiştir.”⁵⁸⁴ (biz cevap veriyoruz) “fakat onlar kendi iradeleri ile kendilerini Tanrı’nın yakınlarından uzaklaştırdılar ve buna mahsuben o onları reddetti.”

§ - 10

Dinleyin Musa demiştir: “İsrail semizledi ve tekme attı. O yağlandı ve güçlendi, servet edildi, kendisini yapan Tanrı’yı umursamaz oldu.⁵⁸⁵ Ben hatta ben onları halkım olmayan birisiyle kıskandıracağım. Ve aptal bir halk vasıtasıyla onları kızdıracağım.”⁵⁸⁶ Ve Yeşaya demiştir: “bu halk dudaklarıyla beni onurlandırarak bana yaklaştıkça kalpleri benden uzaklaştı. Ve onların bana ibadetleri emirleri uygulamak ve insanı öğrenmekten ibarettir. Bu yüzden işte ben bu halkı mucize ve olağanüstü harikalarla bu halkı ayıracağım. Bilginin hikmetini kıracağım, sağduyulunun sağduyusunu gidereceğim.”⁵⁸⁷

⁵⁸² Karşılaştır: “Şimdi, ey kulum Yakup soyu, seçtiğim İsrail halkı, dinle! Seni yaratan, rahimde sana biçim veren, sana yardım edecek olan Rab: ‘Korkma, ey kulum Yakup soyu, Ey seçtiğim Yeşurun!’ diyor.” (Yeşaya 44: 1-2)

⁵⁸³ Kutsal metinlerde bahsedilen bilginin anlamı şu şekildedir: “Aslan gibi, dişi aslan gibi yere çömelir, yatarlar, kim onları uyandırmaya cesaret edebilir? Seni kutsayan kutsansın, seni lanetleyen lanetlensin!” (Sayılar 24: 9)

⁵⁸⁴ Karşılaştır: “Siz Tanrınız Rab için kutsal bir halksınız. Tanrınız Rab, öz halkı olmanız için, yeryüzündeki bütün halkların arasından sizi seçti. Veya tanrınız Rab için kutsal bir halksınız. Rab öz halkı olmanız için yeryüzündeki bütün halkların arasından sizi seçti.” (Yasa’nın Tekrarı: 7: 6, 14: 2)

⁵⁸⁵ Kutsal metinlerde bahsedilen bilginin anlamı şu şekildedir: “Yeşurun semirdi ve sahibini tepti; doyunca yağ bağlayıp ağırlaştı, kendisini yaratan Tanrı’ya sırt çevirdi, kurtarıcısını, Kaya’yı küçümsedi.” (Yasa’nın Tekrarı 32: 15)

⁵⁸⁶ Kutsal metinlerde bahsedilen bilginin anlamı şu şekildedir: “Tanrı olmayan ilahlarla beni kıskandırdılar; Değersiz putlarıyla beni öfkeliendirdiler. Ben de halk olmayan bir halkla onları kıskandıracağım. Anlayışsız bir ulusla onları öfkeliendireceğim.” (Yasa’nın Tekrarı 32: 21)

⁵⁸⁷ Karşılaştır: “Rab ‘Bu halk bana yaklaşıp ağızlarıyla, dudaklarıyla beni sayar, ama yürekleri benden uzak. Benden korkmaları da insanlardan öğrendikleri buyrukların sonucudur. Onun için ben de bu halkın arasında yine bir harika, evet, şaşılabilecek bir şey yapacağım. Bilgelerin bilgeliği yok olacak, aklımın aklı duracak’ diyor.” (Yeşaya 29: 13-14)

§ - 11

Halklar konusunda o demiştir: “beni görmeyen halklara görüneceğim, araştırmayanlar tarafından bulunacağım.”⁵⁸⁸ İsrail konusunda demiştir: “kavgacı ve itaatsiz halka doğru elimi gün boyu uzattım.”⁵⁸⁹

§ - 12

Fakat onlar diyorlar: “tanrı İbrahim’e dedi: ‘senin tohumun vasıtasıyla tüm halklar kutsanacak.’⁵⁹⁰ Ama siz Tanrı’nın bizim halkımızı reddettiğini nasıl söylersiniz?” Fakat, ey Yahudiler, halkların kutsandığı tohum ile kastedilen Mesih’tir. “o ki Davut’un evinden bir bedene bürünerek doğdu”⁵⁹¹ ve İbrahim’in de. O doğduktan sonra halkları temizledi ve kutsadı.” Nitekim Yeşaya dedi: “işte benim kulum anlayacak ve o yüceltilecek.”⁵⁹² İşte onun görüntüsü herhangi birisinden daha çok görüldü⁵⁹³ ve bu halkları temizledi.”⁵⁹⁴

§ - 13

Fakat onlar diyorlar ki bunlar Hezekiya hakkında söylenmiştir. Üstelik (onlar diyorlar): “şayet siz bunların Mesih hakkında söylendiğini diyorsanız, iyi, sizin Mesih’iniz kuldur ve peki o Kelime Tanrı değil midir?” onlara karşı biz diyoruz: “bu hesapla işte insanın oğlu ‘Kelime, kul, sefir, yıldız, kudretli’ adlanmıştır. Şimdi çoğunluk ‘kul’ adını doğal olmayan yolla Vehbi olarak elde etmişlerdir. Çünkü o bizim için kulların yaptığı her şeyi yapmıştır. ”

§ - 14

O özgür doğmasına rağmen kul adlandırılıyor. “Çünkü o kul şeklini almıştır.”⁵⁹⁵ Yine de ne kendi ebediliğinde ne de bedeninin varlığında o kul değil, bu sadece vehbidir. Kul

⁵⁸⁸ Kutsal metinlerde bahsedilen bilginin anlamı şu şekildedir: “Beni sormayanlara gördüm, aramayanlar beni buldu. Adımla anılmayan bir ulusa, ‘Buradayım, buradayım’ dedim.” (Yeşaya 65: 1)

⁵⁸⁹ Kutsal metinlerde bahsedilen bilginin anlamı şu şekildedir: “Kötü yolda yürüyen, kendi tasarılarının ardınca giden asi bir halka bütün gün ellerimi uzatıp durdum.” (Yeşaya 65: 2)

⁵⁹⁰ Kutsal metinlerde bahsedilen bilginin anlamı şu şekildedir: “Soyunun aracılığıyla yeryüzündeki bütün uluslar kutsanacak. Çünkü sözümü dinledin.” (Yaratılış 22: 18)

⁵⁹¹ Kutsal metinlerde bahsedilen bilginin anlamı şu şekildedir: “Tanrı, Oğlu Rabbimiz İsa Mesih’le ilgili bu Müjde’yi peygamberleri aracılığıyla Kutsal Yazılar’da önceden vaat etti. Rabbimiz İsa Mesih beden açısından Davut’un soyundandır; kutsallık ruhu açısından ise ölümden dirilmekle Tanrı’nın Oğlu olduğu kudretle ilan edildi.” (Romalılar 1: 2-4)

⁵⁹² Kutsal metinlerde bahsedilen bilginin anlamı şu şekildedir: “Bakın, kulum başarılı olacak; üstün olacak, el üstünde tutulup alabildiğine yüceltilecek.” (Yeşaya 52: 13)

⁵⁹³ Kutsal metinlerde bahsedilen bilginin anlamı şu şekildedir: “Birçokları onun karşısında dehşete düşüyor; biçimi, görünüşü öyle bozuldu ki, insana benzer yanı kalmadı.” (Yeşaya 52: 14)

⁵⁹⁴ Kutsal metinlerde bahsedilen bilginin anlamı şu şekildedir: “Pek çok ulus ona şaşacak, onun önünde kralların ağızları kapanacak. Çünkü kendilerine anlatılmamış olanı görececek, duymadıklarını anlayacaklar.” (Yeşaya 52: 15)

⁵⁹⁵ Karşılaştır: “Ama kul özünü alıp insan benzeyişinde doğarak ululuğunu bir yana bıraktı. İnsan biçimine bürünmüş olarak ölüme, çarmıh üzerinde ölüme bile boyun eğip kendini alçalttı.” (Filipililer 2: 7-8)”

evi süpürdüğü gibi o da dünyayı süpürmüş ve kaybolan demir parayı aramıştır.⁵⁹⁶ Kul su çektiği gibi o da Samiriyeli kadına su vermiştir⁵⁹⁷ ve havarilerini yıkamıştır.⁵⁹⁸

§ - 15

Onun Yakup tarafından “aslanın yavrusu isimlendirilmesine gelince ” “o durdu ve bir aslanın yavrusu gibi aşağı eğildi, onu kim kaldıracak?”⁵⁹⁹ Bu onun ölümüne işaret ediyor. Belam, onu yıldız adlandırmıştır. “Yakup’tan bir yıldız yükselecek.”⁶⁰⁰ Davut tarafından o güneş adlanmıştır. “güneş aşağı gideceği zamanı bilir”⁶⁰¹ yani ölümünü. Yeşaya onu şöyle adlandırmıştır: “çocuk, oğul, danışman, kudretli, harika, Tanrı,⁶⁰² gelecek çağın babası ve kul.” Çünkü o insanın oğludur.

§ - 16

“işte benim kulum, benim övüldüğüm”⁶⁰³ o babanın ve ruhun iradesini gerçekleştirmiş, şöyleki bizi kurtarmıştır. Hikmet kitabında onun hakkında şöyle denir: “Onun yaşam tarzı diğerlerine benzemez ve farklıdır onun yolları.”⁶⁰⁴ Bunun anlamı şu ki, onun yeryüzü hayatının tamamı yükseliş konsepti açısından tamamen büyüleyicidir.

§ - 17

Ve Süleyman sanki Yahudilerin ağzından şöyle demiştir: “biz onun tarafından pis sayıldığımız gibi o bizim yollarımızı iğrençlik sayıp uzak durur. O dürüstün yollarını ve hedefini kutsar ve Tanrı’nın kendi babası olmasıyla övünür.”⁶⁰⁵

⁵⁹⁶ Kutsal metinlerde bahsedilen bilginin anlamı şu şekildedir: “*Ferisiler’le din bilginleri ise, ‘bu adam günahkârları kabul ediyor, onlarla birlikte yemek yiyor’ diye söyleniyorlardı.*” (Luka 15:2)

⁵⁹⁷ Kutsal metinlerde bahsedilen bilgi Yuhanna 4: 7-29’da geniş bir şekilde anlatılmaktadır.

⁵⁹⁸ Kutsal metinlerde bahsedilen bilginin anlamı şu şekildedir: “*Sonra bir leğene su doldurup öğrencilerin ayaklarını yıkamaya ve beline doladığı havluyla kurulamaya başladı.*” (Yuhanna 13: 5)

⁵⁹⁹ Kutsal metinlerde bahsedilen bilginin anlamı şu şekildedir: “*Yahuda bir aslan yavrusudur. Oğlum benim! Avından dönüp yere çömelir, aslan gibi, dişi bir aslan gibi yatarsın. Kim onu uyandırmaya cesaret edebilir?*” (Yaratılış 49: 9)

⁶⁰⁰ Kutsal metinlerde bahsedilen bilginin anlamı şu şekildedir: “*Onu görüyorum, ama şimdilik değil, Ona bakıyorum, ama yakından değil. Yakup soyundan bir yıldız çıkacak, İsrail’den bir önder yükselecek. Moavlılar’ın alınlarını, Şetoğulları’nın başlarını ezecek.*” (Sayılar 24: 17)

⁶⁰¹ Kutsal metinlerde bahsedilen bilginin anlamı şu şekildedir: “*Mevsimleri göstereceğin diye ayı, batacağı zamanı bilen güneşi yarattın.*” (Mezmurlar 104: 19)

⁶⁰² Kutsal metinlerde bahsedilen bilginin anlamı şu şekildedir: “*Çünkü bize bir çocuk doğacak, bize bir oğul verilecek. Yönetim onun omuzlarında olacak. Onun adı harika öğütçü, güçlü Tanrı, ebedi Baba, esenlik önderi olacak.*” (Yeşaya 9: 6)

⁶⁰³ Kutsal metinlerde bahsedilen bilginin anlamı şu şekildedir: “*Bu, Peygamber Yeşaya aracılığıyla bildirilen şu söz yerine gelsin diye oldu: İşte Kulum, O’nu ben seçtim. Gönümün hoşnut olduğu sevgili Kulum O’dur. Ruhum’u O’nun üzerine koyacağım, O da adaleti uluslara bildirecek.*” (Matta 12: 17-18)

⁶⁰⁴ Bahsedilen bilgi apokrif kaynaklarda geçmekte olup anlamı şu şekildedir: “*Onun yaşam biçimi ötekilere benzemiyor, bilmediğimiz yollardan yürüyor.*” (Süleyman’ın Bilgeliği 2: 15)

⁶⁰⁵ Bahsedilen bilgi apokrif kaynaklarda geçmekte olup anlamı şu şekildedir: “*Onun kamısına göre bizler düzenciyiz! Pislikten uzak durur gibi yaptıklarımızdan uzak duruyor, Erdemli kişilerin sonunda mutlu olacaklarını bildiriyor. Tanrı’nın oğlu olmakla övünüyor.*” (Süleyman’ın Bilgeliği 2: 16)

§ - 18

“Gelin onun sözlerinin doğru olup olmadığını görelim. Gelin onun ayrılması sırasında test edelim. Şayet dürüst, Tanrı’nın oğlu ise o onu kabul eder. Ona karşı kalkışanların elinden onu kurtarır. Fakat gelin eziyet ve utanç ile onu sorgulayalım. Böylece onun alçak gönüllülüğünün samimiyetini öğreniriz. Gelin onu deneyelim. Şayet utanç dolu ölüm için onda (yeterince) kötülük varsa gelin ona yükleyelim. Çünkü sorgu onun kendi ağzından olacak.”⁶⁰⁶

§ - 19

Ve Zekeriya dedi: “ben o gün üç çobanı yakacağım.”⁶⁰⁷ Yani kralı, koheni ve peygamberi. Ve Yeşaya halklar hakkında aynı şekilde demiştir: “halklar onun halkıyla neşelenecek”⁶⁰⁸ yani partriarklar ve peygamberler. Hoşya İsrail k-hakkında demiştir: “sen neşelenmeyeceksin ey İsrail ve sen halklar gibi sevinçten havalara uçmayacaksın.”⁶⁰⁹ Davut dedi: “ey halklar hepiniz ellerinizi çalın.”⁶¹⁰ Düşünsene, bu neşe “halklar” içindir, “halk” için değil.

§ - 20

Kilisenin seçilmesi konusuyla ilgili Davut demiştir: “yaşlandığın topluluğu hatırla, senin mirasının kabilesi olmak için kurtardığını.”⁶¹¹ Fakat sünnetli diyor: “bu İsrail hakkında denilmiş. Çünkü Yeremya şöyle diyor: ‘Yakup’un payı onlar gibi değil, çünkü her şeyi yaratan onların payıdır ve İsrail onun mirasıdır.’⁶¹² Sen nasıl halkların

⁶⁰⁶ Bahsedilen bilgi apokrif kaynaklarda geçmekte olup anlamı şu şekildedir: “*Bakalım söyledikleri doğru mudur? Görelim, onun sonu ne olacak. Eğer erdemli insan Tanrı’nın oğlu ise, Tanrı onun tarafını tutacak, Onu yakalayan düşmanlarının elinden kurtulacaktır. Canını yakarak ve işkence ederek onu sınavalım, Bu şekilde onun inceliğini araştıralım, Dayanma gücünü deneyelim. Onu suçlayarak utanç verici bir ölüme bırakalım, Değil mi ki onu koruyacaklardır -eğer sözüne inanacaksak.*” (Süleyman’ın Bilgeliliği 2: 17-20)

⁶⁰⁷ Karşılaştı: “*Bir ayda üç çobanı başımdan savdım. Çünkü ben sürüden bıkmıştım, sürü de benden tiksiniyordu.*” (Zekeriya 11: 8)

⁶⁰⁸ Karşılaştı: “*Yine deniyor ki, ‘Ey uluslar, O’nun halkıyla birlikte sevinin!’ Ve, ey bütün uluslar, Rab’be övgüler sunun! Ey bütün halklar, O’nu yüceltin!’*” (Romalıları 15: 10-11); “*Ey uluslar, O’nun halkını kutlayın, çünkü O kullarının kanının öcünü alacak, düşmanlarından öç alacak, ülkesinin ve halkının günahını bağışlayacak.*” (Yasa’nın Tekrarı 32: 43)

⁶⁰⁹ Kutsal metinlerde bahsedilen bilginin anlamı şu şekildedir: “*Ey İsrail, öteki halklar gibi sevinme, coşma! Çünkü kendi Tanrı’na vefasızlık ederek zina ettin, harman yerlerinin tümünde zina kazancına gönül verdin.*” (Hoşya 9: 1)

⁶¹⁰ Kutsal metinlerde bahsedilen bilginin anlamı şu şekildedir: “*Ey bütün uluslar, el çırpın! Sevinç çığlıkları atın Tanrı’nın onuruna!*” (Mezmurlar 47: 1)

⁶¹¹ Kutsal metinlerde bahsedilen bilginin anlamı şu şekildedir: “*Anımsa geçmişte sahiplendiğin topluluğu, kendi halkın olsun diye kurtardığın oymağı ve üzerine konut kurduğun Siyon Dağı’nı.*” (Mezmurlar 74: 2)

⁶¹² Kutsal metinlerde bahsedilen bilginin anlamı şu şekildedir: “*Yakup’un Payı onlara benzemez. Her şeye biçim veren O’dur, O’nun mirasıdır İsrail oymağı, her şeye egemen Rab’dur adı. Yıkım geliyor.*” (Yeremya 10: 16)

tanırının mirası olduğunu söylersin. İşte Davut: ‘ey tanrı halklar senin mirasına girdi ve senin tapınağını pisledi’ demiştir.”⁶¹³

§ - 21

Ey Yasa tanımayan, Davut’un sözleri vaftiz olan Hıristiyanlar hakkında değil, Nebukkadnezar hakkında, Kaldeliler hakkında ve pagan halklar hakkında denilmiştir. Bize mahsuben Hoşeya demiştir: “ve ben ‘halkım olmayana’ ‘halkım’ dedim.”⁶¹⁴ Bu “bize” (işaret eder). Çünkü o “kendi halkı” payesini eskiden efendinin tanrısı olmayana vermiştir. Ve üstelik o onları “Oğullar” adlandırmıştır. “orada onlar yaşayan Tanrı’nın oğulları adlanacaklar.”⁶¹⁵

§ - 22

Toplulukla/kilise ilgili Yeremya şöyle diyor: “ben onları dışarıya yönlendireceğim, onlar da dışarıya gidecekler. Şayet onlar sana ‘biz nereye gidiyoruz’ derlerse (onlara de) ‘ölümünden olanlar ölüme, kılıçtan olanlar kılıca, kıtlıktan olanlar kıtlığa, kölelikten olanlar köleliğe (gidecek).’⁶¹⁶ Ve ben onların üzerine dört bela göndereceğim.”⁶¹⁷ Yine o demiştir: “ben evimi terk ettim, mirasımı terk ederek canımın kıymetlisini, düşmanlarının ellerine teslim ettim.”⁶¹⁸ Amos demiştir: “ben İsrail’in evini halkların arasında dağıtacağım, elekle elenmiş gibi. Fakat onların sık elenmiş parçalarından hiçbirisi yeryüzüne düşmeyecek.”⁶¹⁹ Fakat onlar diyorlar: “bunlar bizim aşağıya gittiğimiz, Babil’e gittiğimiz sürgünle ilgilidir. Çünkü ‘efendinin, terbiyesini sevdiği kişi’⁶²⁰ ve ‘efendi beni çok katı bir şekilde terbiye etti,’⁶²¹ fakat o beni ölüme

⁶¹³ Kutsal metinlerde bahsedilen bilginin anlamı şu şekildedir: “Ey Tanrı, uluslar senin yurduna saldırdı, kutsal tapınağını kirletti, Yeruşalim’i taş yığınının çevirdi.” (Mezmurlar 79: 1)

⁶¹⁴ Kutsal metinlerde bahsedilen bilginin anlamı şu şekildedir: “Onu ülkede kendim için ekeceğim, merhamete ermemiş olana acıyacağım, halkım olmayana, ‘halkımsın’ diyeceğim; onlar da bana, ‘Tanrım’ diyecekler.” (Hoşea 2: 23)

⁶¹⁵ Kutsal metinlerde bahsedilen bilginin anlamı şu şekildedir: “Yine de İsrail’iler’in sayısı denizin kumu gibi sayılamaz, ölçülemez olacak. Kendilerine, ‘Siz halkım değilsiniz’ denilen yerde, ‘Yaşayan Tanrı’nın çocuklarısınız’ denecek. (Hoşea 1: 10)

⁶¹⁶ Kutsal metinlerde bahsedilen bilginin anlamı şu şekildedir: “Rab bana dedi ki, ‘Musa’yla Samuel önümde durup yalvarsalar bile, bu halka acımayacağım; kov onları önümden, gitsinler!’ Sana, ‘Nereye gidelim?’ diye sorarlarsa de ki, Rab: ‘Ölüm için ayrılanlar ölüme, kılıç için ayrılanlar kılıca, kıtlık için ayrılanlar kıtlığa, sürgün için ayrılanlar sürgüne’ diyor.” (Yeremya 15: 1-2)

⁶¹⁷ Kutsal metinlerde bahsedilen bilginin anlamı şu şekildedir: “Onların başına dört tür yıkım getirmeye karar verdim” diyor Rab, öldürmek için kılıcı, paralamak için köpekleri, yiyip bitirmek, yok etmek için yırtıcı kuşlarla yabanıl hayvanları salacağım üzerlerine.” (Yeremya 15: 3)

⁶¹⁸ Bakınız: “Evimi terk ettim, mirasımı reddettim, sevgilimi düşmanlarının eline verdim.” (Yeremya 12: 7)

⁶¹⁹ Kutsal metinlerde bahsedilen bilginin anlamı şu şekildedir: “İşte buyruk vereceğim, bütün uluslar arasından İsrail’i kalburla eler gibi eleyeceğim, bir çakıl bile yere düşmeyecek.” (Amos 9: 9)

⁶²⁰ Kutsal metinlerde bahsedilen bilginin anlamı şu şekildedir: “Çünkü Rab, oğlundan hoşnut bir baba gibi, sevdiğini azarlar.” (Süleyman’ın Meselleri 3: 12)

⁶²¹ Bakınız: “Rab beni şiddetle yola getirdi, Ama ölüme terk etmedi.” (Mezmurlar 118: 18)

sunmadı.⁶²² Ve ‘benim üzerimden neşelenme ey düşmanım. Çünkü ben düşmüşüm, yeniden kalkacağım.’⁶²³ Ve bizim dönüşümüzle ilgili Davut demiştir: ‘biz efendimizin evine gidiyoruz, dedikleri için ben çok mutluyum.’⁶²⁴ Biz gevşek terbiye edilmemize rağmen yine de kendi yerimize mutlulukla döndük, bu yeter.”

§ - 23

Üstelik kalbi sünnetsiz olan diyor: “bizim esirliğimiz fayda ve öğretme için olmuştur.” (biz cevaplıyoruz) “şimdi şayet sizin esirliğiniz halkların faydası için olmuşsa o zaman sizin reddedilmeniz de halkların faydası için olmuştur. Çünkü onlar tanrıya döndüler.”

§ - 24

Yine sünnetli ekliyor: “şayet siz İbrahim’in tohumu vasıtasıyla kutsandıysanız, efendi İbrahim’in tohumunu nasıl reddetti.” Ve “şayet o onun tohumunu reddettiye onun vasıtasıyla kutsananlar da günahkardır.” Ve “Mesih günahkar tohumdan doğmayı nasıl kabul edebilir?”

§ - 25

Tanrı’nın reddettiği İbrahim değildi. İbrahim’in tohumuna inananlar da değildi, ataları ve peygamberleri de değildi. Onun oğlunu inkar edenlerdi. Bu aşıkardır. Çünkü daha sonra sizin aranızda ne kral, ne kohen, ne de peygamber çıkmıştır. Nitekim sizde kendinizi eskisi gibi muhteşem yüceltmediniz.

§ - 26

Fakat biz kutsal metinlerden, kohenlik makamını ve kutsamayı bizden aldığınızı size göstereceğiz. Üstelik nübüvvet makamında biz sizden önce gelmişiz. İşte Kenanlı kohen Melkizedek İbrahim’i kutsamış ve ondan öşür almıştır.⁶²⁵ Her halükarda kutsayan kutsanandan üstündür. İlaveten Eyüp peygamber sizden değil halklardan gelmiştir.

§ - 27

Fakat şimdi sizin en mükemmel reddinizi bilinir kılmak ve halkları çağırıp içeriye almak için şimdi bizim sıramızdır. Yeşaya demiştir: “Gesse’de bir kök olacak ve o yükselen halkların prensi olacak, halklar onu takip edecek.”⁶²⁶ O bunlarla Yehuda

⁶²² Kutsal metinlerde bahsedilen bilginin anlamı şu şekildedir: “*Rab beni şiddetle yola getirdi, ama ölüme terk etmedi.*” (Mezmurlar 118: 18)

⁶²³ Kutsal metinlerde bahsedilen bilginin anlamı şu şekildedir: “*Halime sevinme, ey düşmanım! Düşsem de kalkarım. Karanlıkta kalsam bile Rab bana ışık olur.*” (Mika 7: 8)

⁶²⁴ Kutsal metinlerde bahsedilen bilginin anlamı şu şekildedir: “*Bana: ‘Rab’bin evine gidelim’ dendiğin sevinirim.*” (Mezmurlar 122: 1)

⁶²⁵ Kutsal metinlerde bahsedilen bilginin anlamı şu şekildedir: “*Avram’ı kutsayarak şöyle dedi: ‘Yeri göğü yaratan Yüce Tanrı Avram’ı kutsasın, düşmanlarını onun eline teslim eden yüce Tanrı’ya övgüler olsun.’ Bunun üzerine Avram her şeyin ondalığını Melkisedek’e verdi.*” (Yaratılış 14: 19-20)

⁶²⁶ Kutsal metinlerde bahsedilen bilginin anlamı şu şekildedir: “*O gün İşay’ın kökü ortaya çıkacak, halklara sancak olacak, uluslar ona yönelecek. Kaldığı yer görkemli olacak.*” (Yeşaya 11: 10)

kabilesinde doğmuş olan Mesih'e işaret eder. Yine aynı peygamber şöyle demiştir: "onlar sana ibadet edecek, onlar sana dua edecek, çünkü sen tanrısın"⁶²⁷ ve senden başka tanrı yoktur."⁶²⁸ Ve Amos demiştir: "ben Davut'un düşmüş çadırını yükselteceğim, ben onun deliklerini kapatacağım, onun harabelerini yükselteceğim. Ben onu eski günlerdeki gibi kuracağım, adımla çağrılan tüm halklarla birlikte onların da Edom'un kalıntılarını miras alsınlar diye."⁶²⁹

§ - 28

Ve Topluluk hakkında o demiştir: "o onlardan kaçsa da kurtulamayacak, o serbest bırakılamayacak, özgür bırakılmaya teşebbüs etse de. Ve onların aşağıya Şeol'e gitmesine rağmen..."⁶³⁰ Müteakiben "ve ben gözlerim onların üzerlerinde olacak, iyilik değil, kötülük için."⁶³¹ Halkların çağırmasıyla ilgili Yeşaya demiştir: "beni dinleyin ey halklar bana kulak verin ey ırklar, çünkü yasa benim önümden gidiyor ve benim yargım halkalar için hafiftir."⁶³² Ve halklar benim kollarımda umut edecekler."⁶³³ (yani onların umudu) Oğul'dadır. Çünkü o Baba'nın Kolu'dur.

§ - 29

Zekeriya demiştir: "pek çok ve güçlü halklar, Urişalem'de orduların efendisini aramak için ve onun önünde dua etmek için gelecekler."⁶³⁴ Yine Yeşaya demiştir: "buna mahsuben pek çok halk seni yüceltecek ve güçlü halkların şehri senden korkacak."⁶³⁵

⁶²⁷ Karşılaştı: "Rab diyor ki, "Mısır'ın ürettikleri, Kûş'un ticaret gelirleri ve uzun boylu Sevalılar size gelecek, sizin olacak. Zincire vurulmuş olarak ardınız sıra yürüyecekler. Önünüzde yere kapanıp yalvaracaklar: Tanrı yalnız sizinledir, Başkası, başka Tanrı yok." (Yeşaya 45: 14)

⁶²⁸ Karşılaştı: "Çünkü kendisine umut bağlayanlar için etkin olan tek Tanrı sensin; Senden başkasını hiçbir zaman hiç kimse işitmedi, hiçbir kulak duymadı, hiçbir göz görmedi." (Yeşaya 64: 4)

⁶²⁹ Kutsal metinlerde bahsedilen bilginin anlamı şu şekildedir: "O gün Davut'un yıkık çardağını yeniden kuracağım, gediklerini kapayacak, yıkık yerlerini onaracağım, onu eskisi gibi yapacağım. Öyle ki, Edomlular'ın sağ kalanlarını, bana ait olan bütün ulusları sahiplensinler. Bunu yapacak olan Rab böyle diyor." (Amos 9: 11-12)

⁶³⁰ Kutsal metinlerde bahsedilen bilginin anlamı şu şekildedir: "Rabbi gördüm. Sunağın yanında duruyordu. 'Sütun başlıklarına vur, eşikler sarsılsın' dedi. Başlıkları insanların başında parala. Sağ kalanları kılıçtan geçireceğim. Kaçan, kurtulan olmayacak. Ölüler diyarını delip girseler, elimi uzatıp onları çıkaracağım. Göklere çıksalar, onları oradan indireceğim." (Amos 9: 1-2)

⁶³¹ Kutsal metinlerde bahsedilen bilginin anlamı şu şekildedir: "Düşmanlarınca sürgün edilseler, orada kılıca buyruk vereceğim, onları biçecek. Gözümlü üzerlerinden ayırmayacağım, ama iyilik için değil, kötülük için." (Amos 9: 4)

⁶³² Kutsal metinlerde bahsedilen bilginin anlamı şu şekildedir: "Beni dinle, ey halkım, bana kulak ver, ey ulusum! Yasa benden çıkacak, halklara ışık olarak adaletimi yerleştireceğim." (Yeşaya 51: 4)

⁶³³ Kutsal metinlerde bahsedilen bilginin anlamı şu şekildedir: "Zaferim yaklaştı, kurtarışım ortaya çıktı. Halkları gücümle yöneteceğim. Kıyı halkları bana umut bağladı, umutla gücümü bekliyorlar." (Yeşaya 51: 5)

⁶³⁴ Kutsal metinlerde bahsedilen bilginin anlamı şu şekildedir: "Her şeye egemen Rab'be yönelmek, O'na yalvarmak için çok sayıda halkla birçok ulus Yerusâlim'e gelecek." (Zekeriya 8: 22)

⁶³⁵ Kutsal metinlerde bahsedilen bilginin anlamı şu şekildedir: "Bundan ötürü güçlü uluslar seni onurlandıracak, acımasız ulusların kentleri senden korkacak." (Yeşaya 25: 3)

Zekeriya demiş: “o gün pek çok halk efendi ile birleşecek ve onun insanları olacaktır.”⁶³⁶

§ - 30

Senin halkınla ilgili o demiştir: “ben onları çağırdım fakat onlar bana cevap vermedi. Böylece onlar da beni çağırarak ve ben onlara cevap vermeyeceğim.”⁶³⁷ Yine o demiştir: “seni nasıl affederim ey Urişelam, senin çocukların beni terk etti ve yemin ettiler kendilerinin tanrıları olmayanlara.”⁶³⁸ Ardından “onun siperlerinin üzerine çık ve indir onları aşağıya.”⁶³⁹

§ - 31

Fakat onlar diyorlar: “fakat peygamber bunları bizim hakkımızda söylemiş, üstelik o ilave etmiş ‘(onu) tamamen sona erdirmeyin. Çünkü onun temelleri efendidir’ ve Yeşaya bizimle ilgili demiştir: ‘hatta bir kadın kendi bebeğini unutarak (kendi) rahmindeki oğula sevgi duymayabilir. Buna rağmen ben seni unutmayacağım.’⁶⁴⁰ Ve Davut: ‘seni unutursam ey Kudüs sağ kolum beni unutsun.’⁶⁴¹ Ve Yeremya: ‘(bir bakire) nezaketini unuttur mu veya Bir gelin kıyafetlerini? Yine de ben seni unutmayacağım.’ demiştir.”⁶⁴²

§ - 32

Bu sert çıkışlara karşı biz diyoruz: “Gerçek olan şu ki Tanrı kendisine güvenen kimseyi unutmaz. Sizin halkınızın çok büyük bir kısmı Mesih’e güvendi. Hatta havariler/apostollar sizin⁶⁴³ halkınızdandır. İnananlara, bunlar söylenmiştir. Mücadelesini sürdürenlere ise o yıkım ve ölüm kararını vermiştir.”

⁶³⁶ Kutsal metinlerde bahsedilen bilginin anlamı şu şekildedir: “O gün birçok ulus Rab’be bağlanacak, O’nun halkı olacak. O zaman Rab aranızda yaşayacak, siz de beni her şeye egemen Rab’bin gönderdiğini anlayacaksınız.” (Zekeriya 2: 11)

⁶³⁷ Kutsal metinlerde bahsedilen bilginin anlamı şu şekildedir: “‘Her şeye egemen Rab ‘Madem ben çağırınca dinlemediler, onlar çağırınca, ben de onları dinlemeyeceğim’ diyor.’” (Zekeriya 7: 13)

⁶³⁸ Kutsal metinlerde bahsedilen bilginin anlamı şu şekildedir: “Yaptıklarından ötürü neden başıslayayım seni? Çocukların beni terk etti, Tanrı olmayan ilahların adıyla ant içtiler. Onları doyurduğumda zina ettiler, Fahişelerin evlerine doluştular.” (Yeremya 5: 7)

⁶³⁹ Kutsal metinlerde bahsedilen bilginin anlamı şu şekildedir: “Bağlarını dolaşıp asmalarını kesin, ama büsbütün yok etmeyin. Dallarını koparıp atın, çünkü onlar Rab’be ait değil.” (Yeremya 5: 10)

⁶⁴⁰ Kutsal metinlerde bahsedilen bilginin anlamı şu şekildedir: “Ama Rab, ‘Kadın emzikteki çocuğunu unutabilir mi?, rahminden çıkan çocuktan sevecenliği esirger mi? Kadın unutabilir, ama ben seni asla unutmam.’ diyor.” (Yeşaya 49: 15)

⁶⁴¹ Kutsal metinlerde bahsedilen bilginin anlamı şu şekildedir: “Ey Yeruslaim, seni unutursam, sağ elim kurusun.” (Mezmurlar 137: 5)

⁶⁴² Kutsal metinlerde bahsedilen bilginin anlamı şu şekildedir: “Erden kız takılarını, gelin çeyizini unutabilir mi? Ama halkım sayısız günlerce unuttu beni.” (Yeremya 2: 32)

⁶⁴³ Yani Yahudilerdenler.

§ - 33

Neden hatta bir peygamber⁶⁴⁴ halklara gitti fakat derhal uzaklaştı. Bunun sebebi Yona'nın/Yunus kaçtığı halkları O'nun reddetmesi değildi. Oysaki onun kaçış sebebi nübüvvet mesajındaki iyilikseverliğin halklara geçeceğini görmesiydi. Benzer şekilde Davut da kohenlik makamının halklara geçtiğini görünce bağırды: “Sen Melkizedek gibi ebediyen kohensin.”⁶⁴⁵ Şimdi temel nokta (şu ki) o “Harun gibi” demedi. Gelin şunları düşünelim: “onlar iyilik yerine bana kötülükle karşılık verdiler”,⁶⁴⁶ “benim ellerimi ve ayaklarımı çivilediler.”⁶⁴⁷ Ve “benim yemeğime acı kattılar.”⁶⁴⁸ Şimdi, onların Mesih'e yaptığı bu şeyleri hesaba kattığımızda Yahudilerin yanında olan Davut ne demiş? “yabancılar kendi kudretlerini araştırınsınlar, kimse onlara acımasın, onların sonu cehennem azabı olsun...”⁶⁴⁹

§ - 34

Fakat Davut'tan sonra ki peygamberleri dinle. Onların sizin hakkınızda ne söylediğini (dinle). Yeremya diyor: “onların tüm önderleri asidir. Ve onlar hilekârlık yapıyorlar,”⁶⁵⁰ onlar gümüş artığı adlanacak çünkü Efendi onları reddetti.”⁶⁵¹ Yeşaya: “ben Yakup'un ihtişamını reddedeceğim, çünkü onun saraylarından nefret ederim. Ben şehrin ve içindeki her şeyin sonunu getireceğim.”⁶⁵² Hoşea: “sen mutlu olamayacaksın ey İsrail ve sen halklar gibi eğlenmeyeceksin.”⁶⁵³ Ve Amos: “O düştü ve yeniden yükselmeyecek. Bakire İsrail toprağın üzerinde terk edilmiştir.”⁶⁵⁴

⁶⁴⁴ Bahsedilen peygamber, Yona/Yunus peygamberdir.

⁶⁴⁵ Kutsal metinlerde bahsedilen bilginin anlamı şu şekildedir: “*Rab ant içti, kararından dönmez: ‘Melkisedek düzeni uyarınca sonsuza dek kâhinsin sen! dedi.’*” (Mezmurlar 110: 4)

⁶⁴⁶ Kutsal metinlerde bahsedilen bilginin anlamı şu şekildedir: “*İyiliğime kötülük, sevgime nefretle karşılık verdiler.*” (Mezmurlar 109: 5)

⁶⁴⁷ Kutsal metinlerde bahsedilen bilginin anlamı şu şekildedir: “*Köpekler kuşatıyor beni, kötüler sürüsü çevremi sarıyor, ellerimi, ayaklarımı deliyorlar.*” (Mezmurlar 22: 16)

⁶⁴⁸ Kutsal metinlerde bahsedilen bilginin anlamı şu şekildedir: “*Yiyeceğime zehir kattılar, sirke içirdiler susadığımda.*” (Mezmurlar 69: 21)

⁶⁴⁹ Kutsal metinlerde bahsedilen bilginin anlamı şu şekildedir: “*Bütün malları tefecinin ağına düşsün, emeğini yabancılar yağmalasın!*” (Mezmurlar 109: 11)

⁶⁵⁰ Kutsal metinlerde bahsedilen bilginin anlamı şu şekildedir: “*Hepsi de çok dik başlı, onu bunu çekıştirerek dolaşan insanlardır, tunç kadar, demir kadar katıdırlar. Hepsi baştan çıkmıştır.*” (Yeremya 6: 28)

⁶⁵¹ Kutsal metinlerde bahsedilen bilginin anlamı şu şekildedir: “*Onlara gümüş artığı denecek, çünkü Rab onları reddetti.*” (Yeremya 6: 30)

⁶⁵² Kutsal metinlerde bahsedilen bilginin anlamı şu şekildedir: “*Egemen Rab başı üzerine ant içti, her şeye egemen Tanrı Rab ‘Yakup’un gururundan öğreniyor, saraylarından tiksiniyorum. Bu yüzden içindeki her şeyle kenti düşmana teslim edeceğim.’ diyor.*” (Amos 6: 8)

⁶⁵³ Kutsal metinlerde bahsedilen bilginin anlamı şu şekildedir: “*Efrayim’in görkemi bir kuş gibi uçup gidecek, ne doğum ne gebelik olacak, kimse gebe kalmayacak.*” (Hoşea 9: 11)

⁶⁵⁴ Kutsal metinlerde bahsedilen bilginin anlamı şu şekildedir: “*Düştü erden kız İsrail, bir daha kalkamaz, serilmiş kendi toprağına, kaldıran yok.*” (Amos 5: 2)

§ - 35

Fakat ey asi gel peygamberleri dinle. Onlar halklar hakkında ne söylüyorlar. Yeremya: “dinleyin ey halklar ve bilin, ey topluluk, onların arasındasınız.”⁶⁵⁵ O kiliseye sesleniyor. Tıpkı Davut’un dediği gibi: “anımsa topluluğunu, eskiden sahiplendiğini.”⁶⁵⁶ Sefanya: “o zaman ben halklara pak konuşmayı iade edeceğim.”⁶⁵⁷ Bu bahsedilen “o zaman” ne zamandır? Halk Tanrı’nın evinden çıktığı zaman, Onların boyunduruğu boşaltıldığı zaman ve bu bağın kesildiği zamandır.⁶⁵⁸ Tıpkı Davut’un dediği gibi: “halklar kendi yerlerine girdiler ve haçın hüzmelerine tapmaya başladılar.”

§ - 36

Fakat yine peygamberlerin kilisenin seçilmişliğini nasıl beyan ettiğini düşünün. Musa Yakup’un iki kadınla, Liya ve Rahel ile evlendiğini söyler.⁶⁵⁹ Sizin topluluğu simgeleyen Leya hoş karşılanmadı fakat çocukları vardı. Daha genç olan Rahel güzeldi ve kiliseyi simgeliyordu. Kocasını sevdi fakat o kırsırdı.⁶⁶⁰ Fakat şimdi tanrı onu kilisesi nedeniyle hatırladı ve Oğul vasıtasıyla onu ayırdı. Peygamberler onun üzerine konuşmaya başladılar. Davut dedi: “kralın kızı övgüyle kalktı ve kraliçe...”⁶⁶¹ “halkını unut ve babanın evini unut.”⁶⁶² Yani putperesliği (kastediyor). “kral senin güzelliğini arzuluyor.”⁶⁶³ Tüm şeref kralın kızıdır;⁶⁶⁴ bakireler, ona eşlik edenler takip edecekler.”⁶⁶⁵ Yani kiliseler eşlik edenlerdir, ayak izleriyle. Ve evrensel kilise apostolların grubudur. –şimdi peygamberler onları bakireler ve eşlik edenler adlandırıyor.- onlar apostollar döneminden günümüze kadar kilisenin baş köşesinde duruyorlar. Hatta bir kilise insanı gibi Süleyman’ da demiştir: “o beni ağzının öpüşüyle

⁶⁵⁵ Kutsal metinlerde bahsedilen bilginin anlamı şu şekildedir: “*Bundan ötürü, ey uluslar, başlarına neler geleceğini işitin! Sen de anla, ey topluluk!*” (Yeremya 6: 18)

⁶⁵⁶ Kutsal metinlerde bahsedilen bilginin anlamı şu şekildedir: “*Anımsa geçmişte sahiplendiğin topluluğu, kendi halkın olsun diye kurtardığın oymağı ve üzerine konut kurduğun Sıyon Dağı’nı.*” (Mezmurlar 74: 2)

⁶⁵⁷ Kutsal metinlerde bahsedilen bilginin anlamı şu şekildedir: “*O zaman, hep birlikte beni adımla çağırın, omuz omuza bana hizmet etmeleri için, halkların dudaklarını pak kılacağım.*” (Sefanya 3: 9)

⁶⁵⁸ Karşılaştır: “*Şimdi boyunduruğunu parçalayıp üzerindeki bağları koparacağım.*” (Nahum 1: 13)

⁶⁵⁹ Kutsal metinlerde bahsedilen bilginin anlamı şu şekildedir: “*Yakup o gece kalktı; iki karısını, iki cariyesini, on bir oğlunu yanına alıp Yabbuk Irmağı’nın sığ yerinden karşıya geçti.*” (Yaratılış 32: 22)

⁶⁶⁰ Bu bilgi kutsal metinlerde Yaratılış kitabının 29-30. bölümlerde detaylıca anlatılmaktadır.

⁶⁶¹ Kutsal metinlerde bahsedilen bilginin anlamı şu şekildedir: “*Kral kızları senin saygın kadınların arasında, Kraliçe, Ofir altınları içinde senin sağında duruyor.*” (Mezmurlar 45: 9)

⁶⁶² Kutsal metinlerde bahsedilen bilginin anlamı şu şekildedir: “*Dinle, ey kral kızı, bak, kulak ver, halkını, baba evini unut.*” (Mezmurlar 45: 10)

⁶⁶³ Kutsal metinlerde bahsedilen bilginin anlamı şu şekildedir: “*Kral senin güzelliğine vuruldu, efendin olduğu için önünde eğil.*” (Mezmurlar 45: 11)

⁶⁶⁴ Kutsal metinlerde bahsedilen bilginin anlamı şu şekildedir: “*Kral kızı odasında ısl ısl parıldıyor, giysisi altınla dokunmuş.*” (Mezmurlar 45: 13)

⁶⁶⁵ Kutsal metinlerde bahsedilen bilginin anlamı şu şekildedir: “*İşlemeli giysiler içinde kralın önüne çıkarılacak, arkadaşları, ona eşlik eden kızlar sana getirilecek.*” (Mezmurlar 45: 14)

öpsün.” Ardından “bu yüzden genç kızlar sevdi seni.”⁶⁶⁶ Davut’un “bakireler” adlandırdığını Süleyman “genç kızlar” adlandırıyor. Kiliseye gelince o da Rahel gibi kısırdı. Yeşaya’nın onun hakkında ne söylediğine kulak verin: “Övgüler okuyun, ey gebe kalmayan kısır. Okuyuşa dalın çünkü kısırın evlatları sayıca arttı, çocuklarının sayısı daha fazla oldu evlininkinden.”⁶⁶⁷ Ve “halklar senin ışığına gelecek ve krallar senin ışığının parlaklığına. Senin çocukların uzaktan gelecek ve senin kızların beşiğin üzerinde dikecek.”⁶⁶⁸ Ve “işte ben senin taşlarını berilyuma dönüştürüyorum. Ben senin temellerini safir taşlarıyla yapacağım,⁶⁶⁹ senin oğullarının refahı büyük olacak...”⁶⁷⁰

§ - 37

Yine ey Yahudiler peygamberlerinizi dikkatlice dinleyin ve onların elçilerin/apostolların vaazlarını önceden nasıl haber verdiğine bakın. Davut demiştir: “senin oğulların atalarının yerinde olacak. O onları yöneticiler yapacak.”⁶⁷¹ Mika demiştir: “işte dağların üzerinde bağış düzeni getirenin ayak izleri.”⁶⁷² Bu Zeytin Dağı üzerinde gerçekleşti. Mesih yukarıya götürülmek istendiği zaman ardıllarını kutsadı ve onlara dedi. “Benim selamımı/barışımı size bırakıyorum.”⁶⁷³ Yeşaya demiştir: “o gün onun ayakları Kudüs’ün karşısında, şehrin doğusunda, Zeytin Dağı’nın üzerinde duracaktır.”⁶⁷⁴ Bunlarla o efendimizin göklere alındığı güne işaret etmektedir. Ve

⁶⁶⁶ Kutsal metinlerde bahsedilen bilginin anlamı şu şekildedir: “Beni dudaklarıyla öptükçe öpsün! Çünkü aşkın şaraptan daha tatlı. Ne güzel kokuyor sürdüğün esans. Dökülmüş esans sanki adın. Kızlar bu yüzden seviyor seni.” (Neşideler Neşidesi 1: 2)

⁶⁶⁷ Kutsal metinlerde bahsedilen bilginin anlamı şu şekildedir: “Çocuk doğurmayan ey kısır kadın, sevinç çılgınları at. Ey doğum ağrısı nedir bilmeyen sen, sevinçle haykır, bağır. Çünkü terk edilmiş kadının, evli kadından daha çok çocuğu olacaktır diyor Rab.” (Yeşaya 54: 1)

⁶⁶⁸ Kutsal metinlerde bahsedilen bilginin anlamı şu şekildedir: “Uluslar senin ışığına, Krallar üzerine doğan aydınlığa gelecek. Başını kaldır da çevrene bir bak, hepsi toplanmış sana geliyor. Oğulların uzaktan geliyor, kızların kucakta taşınıyor.” (Yeşaya 60: 3-4)

⁶⁶⁹ Kutsal metinlerde bahsedilen bilginin anlamı şu şekildedir: “Ey kasırgaya tutulmuş, avuntu bulmamış ezik kent! Taşlarını koyu harçla yerine koyacak, temellerini laciverttaşıyla atacağım.” (Yeşaya 54: 11)

⁶⁷⁰ Kutsal metinlerde bahsedilen bilginin anlamı şu şekildedir: “Bütün çocuklarını ben Rab eğiteceğim, esenlikleri tam olacak.” (Yeşaya 54: 13)

⁶⁷¹ Kutsal metinlerde bahsedilen bilginin anlamı şu şekildedir: “Atalarının yerini oğulların alacak, onları önder yapacaksın bütün ülkeye.” (Mezmurlar 45: 16)

⁶⁷² Karşılaştır: “Dağları aşp gelen müjdecinin ayakları ne güzeldir! O müjdeci ki, esenlik duyuruyor. İyilik müjdesi getiriyor, kurtuluş haberi veriyor. Siyon halkına, ‘Tanrınız egemenlik sürüyor!’ diye ilan ediyor.” (Yeşaya 52: 7); “İşte, müjde getirenin ayakları dağları aşp geliyor, size esenlik haberini getiriyor. Ey Yahudalılar, bayramlarınızı kutlayın, adak sözünüzü yerine getirin. O kötü ulusun istilasına uğramayacaksınız bir daha. Çünkü o büsbütün yok edildi.” (Nahum 1: 15)

⁶⁷³ Kutsal metinlerde bahsedilen bilginin anlamı şu şekildedir: “Size esenlik bırakıyorum, size kendi esenliğimi veriyorum. Ben size dünyanın verdiği gibi vermiyorum. Yüreğiniz sıkılmasın ve korkmasın.” (Yuhanna 14: 27)

⁶⁷⁴ Kutsal metinlerde bahsedilen bilginin anlamı şu şekildedir: “O gün O’nun ayakları Yeruşalim’in doğusundaki Zeytin Dağı’nın üzerinde duracak. Zeytin Dağı doğuya ve batıya doğru ortadan yarılıp çok büyük bir vadi oluşturacak. Dağın yarısı kuzeye, öbür yarısı güneye çekilecek.” (Zekeriya 14: 4)

Yoel: “ben Ruhumu tüm bedenlerin üzerine dökeceğim. Senin oğulların ve kızların nübüvvette bulunacak.”⁶⁷⁵ O bunlarla havarilerin Yukarı Oda da aldıkları Ruha işaret eder. Havariler Ruhu aldıktan sonra vaaz etmeye gittiler. Ve bu hususta Davut demiştir: “yeryüzünün tamamına sonuna kadar iyi haberler gitmiştir.”⁶⁷⁶ Yeremya demiştir: “ben pek çok balıkçı göndereceğim ve onlar onları tutacak.”⁶⁷⁷ O bununla havarilere ve İncilcilere işaret eder. Ve Yeşaya: “ne güzeldir barış düzeni getirenlerin ve neşe düzeni getirenlerin ayakları.”⁶⁷⁸

İşte bunlar yeterli.

VIII. BÖLÜM

§ - 1

Yine topluluğun oğulları bize diyorlar: “vaftiz (ritüelini) siz nereden aldınız, onun hakkında size kim haber verdi?” onlara karşı biz diyoruz: “gelin kutsal metinlerdeki kelimeleri sıraya dizelim ve onlardan hakikat ortaya çıkar, eğer gerçekten de onlar hakikati arıyorlarsa.” Çünkü Yoel şöyle demiş: “Yehuda’nın tüm derelerinde su akacak. Bir pınar efendinin evinden çıkacak ve Şittim Vadisi’ni sulayacak.”⁶⁷⁹ O bununla vaftize ve Müjdenin/evangelium yayılmasına işaret etmektedir. Zekeriya demiştir: “o gün bir pınar çıkacak ve Davut’un evinden olanlara ve Kudüs’ün mirasçılarına serpinti ve temizlenme için açılacaktır.”⁶⁸⁰ Bununla o vaftize işaret ediyor. Ve Davut “zufa otunla üzerime su serp ve ben temizleneceğim. Beni onunla yıka (ve ben daha beyaz olacağım)...”⁶⁸¹ Yeşaya: “kendinizi yıkayın, kendinizi temiz kılın, kötü amellerinizi uzaklaştırın. Çünkü ben suyu susamış bir ülkede, arkları da

⁶⁷⁵ Kutsal metinlerde bahsedilen bilginin anlamı şu şekildedir: “Ondan sonra bütün insanların üzerine Ruhum’u dökeceğim. Oğullarınız, kızlarınız peygamberlikte bulunacaklar. Yaşlılarınız düşer, Gençleriniz görümler görecek.” (Yoel 2: 28)

⁶⁷⁶ Kutsal metinlerde bahsedilen bilginin anlamı şu şekildedir: “Ama sesleri yeryüzünü dolaşır, Sözleri dünyanın dört bucağına ulaşır.” (Mezmurlar 19: 4)

⁶⁷⁷ Kutsal metinlerde bahsedilen bilginin anlamı şu şekildedir: “Bu ülkede büyükler de küçükler de ölecek, gömülmeyecekler. Onlar için yas tutan, dövünüp bedenini yaralayan, başını tıraş eden olmayacak.” (Yeremya 16: 6)

⁶⁷⁸ Kutsal metinlerde bahsedilen bilginin anlamı şu şekildedir: “Dağları aşır gelen müjdecinin ayakları ne güzeldir! O müjdeci ki, esenlik duyuruyor. İyilik müjdesi getiriyor, kurtuluş haberi veriyor. Sıyon halkına, ‘Tanrının egemenlik sürüyor!’ diye ilan ediyor.” (Yeşaya 52: 7)

⁶⁷⁹ Kutsal metinlerde bahsedilen bilginin anlamı şu şekildedir: “O gün dağlardan Tatlı şarap damlayacak; tepelerde süt, Yahuda derelerinde su akacak. Rab’bin Tapınağı’ndan çıkan bir pınar Şittim Vadisi’ni sulayacak.” (Yoel 3: 18)

⁶⁸⁰ Kutsal metinlerde bahsedilen bilginin anlamı şu şekildedir: “O gün Davut soyunu ve Yeruşalim’de yaşayanları günahattan ve ruhsal kirlilikten arındırmak için bir pınar açılacak.” (Zekeriya 13: 1)

⁶⁸¹ Kutsal metinlerde bahsedilen bilginin anlamı şu şekildedir: “Beni mercanköşk otuyla arıt, paklanayım, yıka beni, kardan beyaz olayım.” (Mezmurlar 51: 7)

kuru toprakta koyacağım.⁶⁸² Sizin tamamınız, siz neşeyle suya doycaksınız, kurtuluş pınarından.⁶⁸³ Ey siz susuzların tamamı hadi kendiniz için hayat sularına gelin.”⁶⁸⁴ Mika demiştir: “o bizim haksızlığımızın, günahlarımızın tamamını toplayacak ve günahlarımızın tamamını denizin derinliklerine süpürecek.”⁶⁸⁵ Bunun vaftiz vasıtasıyla olacağını (kastediyor). Hezekiel demiştir : “ben senin üzerine temiz su serpeceğim ve sen de günahlarından arınacaksın.”⁶⁸⁶

§ - 2

Onlar fakat yine ilave ediyorlar: “siz neden haça ve azizlerin kemiklerine tapınıyorsunuz? Oysaki Musa emretmiş: ‘hiçbir forma/biçime ibadet etmeyeceksin.’⁶⁸⁷ Halkların altın veya gümüşten putları gibi” (biz cevaplıyoruz) geri kalanların peygamberlerinin kazılı resimlere tapınanları küçümsemiştir. Fakat kazılı (resimlere) tapınmak bizden uzak olsun. Fakat hakikati duyun ey manasızlar. Musa Ahit Sandığını yaptı ve onun içine Yasa’nın levhalarını Harun’un atasını, bir kap kudret helvasını koydu. O şereflendirildi ve sandığa, Musa, Yuşa ve tüm halk tarafından ibadet edildi. Hatta Yusuf’un kemikleri de Musa ve halk tarafından şereflendirildi. Ve Davut sandığın önünde neşe ile zıpladı. Şimdi sandığa tapınılmasına rağmen biz burada Tanrı’nın kudretine tapınıldığını anlıyoruz. Yiyeceğe, tahtaya veya taş tabletlere değil. Bu bizimle aynıdır. Biz haça tapınmıyoruz. Onun üzerinde çarmıha gerilene tapınıyoruz. Çünkü Süleyman demiştir: “ üzerinde dürüstü görüldüğü ağaç kutsaldır.”⁶⁸⁸ Biz haça her baktığımızda üzerinde çarmıha gerilen Mesih’i görüyoruz. Tıpkı Davut demiştir: “ben efendiyi her zaman önüme koydum. Çünkü o ...”⁶⁸⁹ Haçla ilgili Davut demiştir: “sen senden korkanlara bir işaret verdin ki onlar yayın gelişinden

⁶⁸² Kutsal metinlerde bahsedilen bilginin anlamı şu şekildedir: “*Susamış toprağı sulayacak, kurumuş toprakta dereler akıtacağım. Çocuklarının üzerine Ruhum’u dökecek, soyunu kutsayacağım.*” (Yeşaya 44: 3)

⁶⁸³ Kutsal metinlerde bahsedilen bilginin anlamı şu şekildedir: “*Kurtuluş pınarlarından sevinçle su alacaksınız.*” (Yeşaya 12: 3)

⁶⁸⁴ Kutsal metinlerde bahsedilen bilginin anlamı şu şekildedir: “*Ey susamış olanlar, sulara gelin, parası olmayanlar, gelin, satın alın, yiyin. Gelin, şarabı ve sütü parasız, bedelsiz alın.*” (Yeşaya 55: 1)

⁶⁸⁵ Kutsal metinlerde bahsedilen bilginin anlamı şu şekildedir: “*Bize yine acıyacaksın, çiğneyeceksin suçlarımızı ayak altında. Bütün günahlarımızı denizin dibine atacaksın.*” (Mika 7: 19)

⁶⁸⁶ Kutsal metinlerde bahsedilen bilginin anlamı şu şekildedir: “*Üzerinize temiz su dökeceğim, arınacaksınız. Sizi bütün kirliliklerinizden ve putlarınızdan arındıracağım.*” (Hezekiel 36: 25)

⁶⁸⁷ Kutsal metinlerde bahsedilen bilginin anlamı şu şekildedir: “*Kendine yukarıda gökyüzünde, aşağıda yeryüzünde ya da yer altındaki sulara yaşayan herhangi bir canlıya benzer put yapmayacaksın.*” (Çıkış 20: 4); “*Kendine yukarıda gökyüzünde, aşağıda yeryüzünde ya da yer altındaki sulara yaşayan herhangi bir canlıya benzer put yapmayacaksın.*” (Yasa’nın Tekrarı 5: 8)

⁶⁸⁸ Bahsedilen bilgi apokrif kaynaklarda geçmekte olup anlamı şu şekildedir: “*Erdeme hizmet eden tahta kutsaldır.*” (Süleyman’ın Bilgeliliği 14: 7)

⁶⁸⁹ Kutsal metinlerde bahsedilen bilginin anlamı şu şekildedir: “*Gözümü Rab’den ayırmam, sağımda durduğu için sarsılmam.*” (Mezmurlar 16: 8)

kaçmasınlar.”⁶⁹⁰ Ve “beni iyi bir işaret yap ki benden nefret edenler şaşırınsınlar.”⁶⁹¹ Bunlarla o sayesinde şeytanların yok edildiği haçtan bahsetmektedir. Ve Hezekiel: “ağıt yakan ve acı çeken kudretlinin gözleri arasına bir işaret koy”⁶⁹² ve “üzerlerinde işaret olanlara dokunmayacaksın.”⁶⁹³ “İşaret” ile o haçı kastetmektedir. Üstelik İsrailoğulları günah işlemelerine rağmen çadıra doğru koşar ve sandığın önünde ibadet ederlerken Tanrı’ya tapınıyorlardı. Onlar ne levhalara ne taşa tapınıyorlardı. Aynı şekilde biz de haçın ve boya ikonlarının önünde eğiliyoruz. Bununla biz ne boyaya ne tahtaya değil, sadece Tanrı’ya tapınıyoruz.

§ - 3

Fakat, eskiden olduğu gibi, şehitlere ve Tanrı’nın kullarına kullukta bulunuruz. Çünkü her şeyin yaratıcısı Tanrı’ya kulluk farklı, yaratılmışlara kulluk farklıdır. Hatta, İbrahim de Hamor’un oğullarının önünde eğilmiştir.⁶⁹⁴ Yakup, Esav’ın ve Yusuf’un huzurunda eğilmiştir.⁶⁹⁵ Fakat bu, onların yaratılmışlara ibadet ettikleri şeklinde anlaşılmaz. Ama kralların önünde eğildiğimiz ve bununla günah işlemediğimiz gibi, dualarından yardım alınması için şehitlere de kulluk ederiz ve bununla da günah işlemiş olmayız.

§ - 4

Fakat siz, peygamberlerinizde olduğu gibi, sadece onlara saygısızlık etmekle ve onlara hizmetkarlık etmemekle kalmadınız, hatta onları öldürdünüz. Musa’yı hırçınlaştırdınız, Hur’u taşladınız, Davut’a eziyet ettiniz, Elişa gibi Eliyahu’yu da alaya aldınız, Mika’nın yanaklarını yaraladınız, Yeşaya’yı testereyle parça parça doğradınız, Yeremya’yı Mısır’da taşladınız, Hezekiel’i Babil topraklarında

⁶⁹⁰ Kutsal metinlerde bahsedilen bilginin anlamı şu şekildedir: “Sancak verdin senden korkanlara, okçulara karşı açsınlar diye.” (Mezmurlar 60: 4)

⁶⁹¹ Kutsal metinlerde bahsedilen bilginin anlamı şu şekildedir: “İyiliğinin bir belirtisini göster bana; Benden nefret edenler görüp utansın; Çünkü sen, ya Rab, bana yardım ettin, Beni avuttun.” (Mezmurlar 86: 17)

⁶⁹² Kutsal metinlerde bahsedilen bilginin anlamı şu şekildedir: “Yeruşalim Kenti’nin içinden geç, orada yapılan iğrenç şeylerden ötürü dövünüp ağlayanların alınlarına işaret koy dedi.” (Hezekiel 9: 4)

⁶⁹³ Kutsal metinlerde bahsedilen bilginin anlamı şu şekildedir: “Yaşlıyı, genci, genç kızı, kadını, çocukları öldürün. Yalnız alınlarında işaret olanlara dokunmayın. İşe tapınağımdan başlayın. Onlar da tapınağın önünde duran İsrail ileri gelenlerinden işe başladılar.” (Hezekiel 9: 6)

⁶⁹⁴ Kutsal metinlerde Hz. İbrahim’in eşini defnetmek için toprak alımı anlatılmakta, fakat Hititlerin önünde eğildiğinden bahsedilmektedir. Burada anlatıldığına göre bilginin anlamı şu şekildedir: “İbrahim, ülke halkı olan Hititler’in önünde eğilerek ‘eğer ölümü gömmemi istiyorsanız, benim için Sohar oğlu Efron’a ricada bulunun’ dedi.” (Yaratılış 23: 7-8)

⁶⁹⁵ Kutsal metinlerde bahsedilen bilginin anlamı şu şekildedir: “Yakup baktı, Esav dört yüz adamıyla birlikte geliyor. Çocukları Lea’yla Rahel’e ve iki cariyeye teslim etti. Cariyelerle çocuklarını öne, Lea’yla çocuklarını arkaya, Rahel’le Yusuf’u da en arkaya dizdi. Kendisi hepsinin önüne geçti. Ağabeyine yaklaşırken yedi kez yere kapandı.” (Yaratılış 33: 1-3)

öldürdünüz, Zekeriya'yı sunakla veranda⁶⁹⁶ arasında öldürdünüz ve tüm bunlardan sonra da Efendiniz ve Tanrı'nıza, hatta Onun sevgili Oğlunada el uzattınız.

§ - 5

Fakat Mesih'in son gelişiyile ilgili sizi bilgilendirmemiz gerek. Çünkü Davut demiştir: "Tanrı gelecek ve sessiz kalmayacak. Onun önünde bir ateş kükreyecek ve onun çevresini kuşatacak ve alevler fazlasıyla yükselecek. O yukarıya göklere ve yeryüzüne seslenecek, kendi halkını yargılamak için."⁶⁹⁷ Yeşaya: "İşte, hiçbir iyileştirmenin olmadığı Efendi günü geliyor. Onun gazabı şiddetli ve hararetlidir. O yeryüzünü harabeye çevirecek, günahkarlarını da imha edecek."⁶⁹⁸ Göklerdeki yıldızlar ve kümeleri ışık saçmayacak..."⁶⁹⁹ Ardından: "Onlar ilerleyecek ve bana karşı pervasızca davrananın cesetlerini görecek. Onların kurtları ölmeyecek, ateşleri dinmeyecek."⁷⁰⁰ Ve Yoel: "Efendi gününü özleyenlerin vay haline."⁷⁰¹ Sefanya demiştir: "Acı, haşın ve sert."⁷⁰² O gün perişanlık, çürüme, karanlık ve kasvet günüdür."⁷⁰³

§ - 6

Fakat o kötü amelliler diyorlar ki Mesih kendi zamanında gelmedi. Ve Daniel 'in haftaları sayıca arttı. Onlara karşı biz diyoruz: "fakat Daniel bu şekilde yazmış: 'Yeruşalim'in yeniden yapılışından yağlanana kişiye, öndere kadar yedi hafta (olacak).altmış iki hafta (sonra) yağlanmış olan gizlenecek ve onda yargıç

⁶⁹⁶ Kutsal metinlerde bahsedilen bilginin anlamı şu şekildedir: "Böylelikle, doğru kişi olan Habil'in kanından, tapınakla sunak arasında öldürdüğünüz Bereky'a oğlu Zekeriya'nın kanına kadar, yeryüzünde akıtılan her doğru kişinin kanından sorumlu tutulacaksınız." (Matta 23: 35)

⁶⁹⁷ Kutsal metinlerde bahsedilen bilginin anlamı şu şekildedir: "Tanrımız geliyor, sessiz kalmayacak, önünde yanan ateş her şeyi kül ediyor, çevresinde şiddetli bir fırtına esiyor. Halkını yargılamak için yere göğe sesleniyor." (Mezmurlar 50: 3-4)

⁶⁹⁸ Kutsal metinlerde bahsedilen bilginin anlamı şu şekildedir: "İşte Rab'bin acımasız günü geliyor. Ülkeyi viraneye çevirip içindeki günahkârları ortadan kaldıracak gazap ve kızgın öfke dolu gün geliyor." (Yeşaya 13: 9)

⁶⁹⁹ Kutsal metinlerde bahsedilen bilginin anlamı şu şekildedir: "Gökteki yıldızlarla takımyıldızlar ışımayacak, doğan güneş karacak, ay ışığını vermez olacak." (Yeşaya 13: 10)

⁷⁰⁰ Kutsal metinlerde bahsedilen bilginin anlamı şu şekildedir: "Dışarı çıktıklarında bana başkaldırmış olanların cesetlerini görecekler. Öylelerini kemiren kurt ölmez, yakan ateş sönmez. Bütün insanlar onlardan öğrenecek." (Yeşaya 66: 24)

⁷⁰¹ Kutsal metinlerde bahsedilen bilginin anlamı şu şekildedir: "Vay başına, Rab'bin gününü özlemle bekleyenlerin! Niçin özlüyorsunuz Rab'bin gününü? O gün aydınlık değil, karanlık olacak." (Amos 5: 18)

⁷⁰² Kutsal metinlerde bahsedilen bilginin anlamı şu şekildedir: "Rab'bin büyük günü yaklaştı, Yaklaştı ve çabucak geliyor. Dinleyin, Rab'bin gününde en yiğit asker bile acı acı feryat edecek." (Sefanya 1: 14)

⁷⁰³ Karşılaştır: "Öfke günü o gün! Acı ve sıkıntı, yıkım ve felaket, zifiri karanlık bir gün olacak, bulutlu, koyu karanlık bir gün." (Sefanya 1: 15)

olmayacak.⁷⁰⁴ Şimdi ‘yetmiş hafta’⁷⁰⁵ tabirine gelelim. Cebrail şehrin çocukları gittikten sonra da devam edeceğini söylemiştir. Bu da dört yüz doksan yıl ediyor. Şimdi eğer siz Daryus’un (krallığının) ikinci yılından yani bu görümün görüldüğü zamandan itibaren Aşkelonlu Herod’un krallığa/yönetime başladığı zamana kadar sayarsanız göreceksiniz ki bu Herod’un (krallığının) otuz üçüncü yılında Mesih doğmuştur. Ve bu Greklerin üç yüz dokuzuncu yılına denk düşmektedir. Dolayısıyla onun zamanında Mesih gelmiştir.”

§ - 7

Şayet Yahudiler aptalca konuşarak haftaların çifte katlanarak arttığını söylerlerse o zaman Mesih’in gelişi geçmiştir. Çünkü o Zeno ve Anastasius’un kraliyeti dönemindedir. (o zamanda) biz haftaların tamamlanmasının sayıca arttığını görüyoruz. Çünkü şayet biz üç yüz dokuz yıla Mesih’in doğum yılını ilave edersek dört yüz doksan yıl eder. Ki bu yetmiş haftanın çift artmasını etkiler. Ve onun yedi yüz doksan dokuz yıla ulaştığını görürüz. Böylece daha önce de Yahudilerde aynısı olduğu gibi Mesih gelmiştir. Ve 801 yılında yönetime başlayan Anastasius’tan günümüze kadar altı yüz yetmiş altı yıl (olmuştur). İşte haftaların iki kat artması yerine üç kat artmıştır. Ve hala Yahudiler Mesih’in gelmiş olduğu gerçeğini kabullenmemişlerdir.

Bunlar da yeterli...

IX. BÖLÜM

§ - 1

Fakat onlar insan ailesi içerisinde aşağıya yukarıya gidiyor ve kendilerini överek “biz İbrahim’in oğullarıyız” diyorlar. Onlara karşı biz diyoruz: “Tora’da şu yazılmıştır: ‘senin adın Abram değil Abraham olacak. Çünkü ben seni halkların atası yaptım.’⁷⁰⁶ İşte böylece siz tek halksınız ama biz halklarız ve İbrahim tek halkın değil halkların atası yapılmıştır.”

⁷⁰⁴ Kutsal metinlerde bahsedilen bilginin anlamı şu şekildedir: “Şunu bil ve anla: Yerusâlim’i yeniden kurmak için buyruğun verilmesinden, meshedilmiş olan önderin gelişine dek yedi hafta geçecek. Altmış iki hafta içinde Yerusâlim yeniden sokaklarla, hendeklerle kurulacak. Ancak bu sıkıntılı zamanlarda olacak. Bu altmış iki hafta sonunda meshedilmiş olan öldürülecek ve onu destekleyen olmayacak. Gelecek önderin halkı, kenti ve kutsal yeri yerle bir edecek. Sonu tufanla olacak: Savaş sona dek sürecek. Yıkımların da olacağı kararlaştırıldı.” (Daniel 9: 25-26)

⁷⁰⁵ Kutsal metinlerde bahsedilen bilginin anlamı şu şekildedir: “Başkaldırıcıyı ortadan kaldırmak, günaha son vermek, suçu bağışlatmak, sonsuza dek kalıcı doğruluğu sağlamak, görüm ve peygamberliği mühürlemek, En Kutsal’ı meshetmek için senin halkına ve kutsal kentine yetmiş hafta kadar zaman saptanmıştır.” (Daniel 9: 24)

⁷⁰⁶ Kutsal metinlerde bahsedilen bilginin anlamı şu şekildedir: “Artık adın Avram değil, İbrahim olacak. Çünkü seni birçok ulusun babası yapacağım.” (Yaratılış 17: 5)

§ - 2

Üstelik (onlar diyorlar) “eğer siz Tevrat’ta yazılan belirli şeyi yapmazsanız siz haklı bulunmazsınız/aklanmazsınız.” Onlara karşı biz diyoruz: “siz nasıl konuşuyorsunuz Mesih’e inanmayan sizler, sizin amelleriniz boşunadır. Çünkü o dürüstlük girişinin kapısıdır.”

§ - 3

Yasa insanı aklayamadığı için Mesih geldi. Ve onun emirlerini tutmayan herkes kayıptadır. Çünkü Davut demiştir: “Oğul’u öp, sakın o kızmasın, sen onun yolundan kaybolursun.”⁷⁰⁷ Ve yine “ben Davut için bir boynuz yükselteceğim ve onun Mesih’i için bir lamba yakacağım.”⁷⁰⁸ Dolayısıyla biz Tanrı’yı seven ilk insanlarız.

§ - 4

Gerçek şu ki siz onu tanıyan ilklersiniz. Fakat sadece isimde. Nitekim Yeşaya demiştir: “bu halk beni dudaklarıyla onurlandırdı fakat kalpleri benden çok uzakta.”⁷⁰⁹ Ve “oğullar yetiştirip büyüttüm. Fakat onlar bana karşı pervasızca davrandılar.”⁷¹⁰ Ve Davut: “İsrail bana itaatkar olmadı, benim halkım benim sesimi duymadı.”⁷¹¹

§ - 5

Fakat onlar diyorlar: “peygamberler bizdendir.” Ve “siz kutsal metinleri bizden öğrendiniz.” Şimdi biz peygamberlerin tamamının sizden olduğunu kabul ediyoruz. Fakat onlar birbirinden farklı misafirlerle birliktelerdi. Onların mirası kaybolmuş ve onların türü hastalık kokan ad üretiyor. Peki menfaat nerede?

§ - 6

Ve doğrudur biz kutsal metinleri sizden öğrendik. Fakat halklar Yahudi kutsal metinlerinin gücünü ortaya koydu ve ruhun meyvelerini aldı. Yeşaya Yahudilere demiştir: “işte bakire gebe kalacak ve doğuracak.”⁷¹² Siz bunları dilinizle okuyorsunuz

⁷⁰⁷ Kutsal metinlerde bahsedilen bilginin anlamı şu şekildedir: “Oğul’u öpün ki öfkelenmesin, Yoksa izlediğiniz yolda mahvolursunuz. Çünkü öfkesi bir anda alevlenir. Ne mutlu O’na sığınanlara!” (Mezmurlar 2: 12)

⁷⁰⁸ Kutsal metinlerde bahsedilen bilginin anlamı şu şekildedir: “Burada Davut soyundan güçlü bir kral çıkaracağım, Meshettiğim kralın soyunu Işık olarak sürdüreceğim.” (Mezmurlar 132: 17)

⁷⁰⁹ Kutsal metinlerde bahsedilen bilginin anlamı şu şekildedir: “Rab ‘Bu halk bana yaklaşıp ağızlarıyla, dudaklarıyla beni sayar, ama yürekleri benden uzak. Benden korkmaları da insanlardan öğrendikleri buyrukların sonucudur’ diyor.” (Yeşaya 29: 13)

⁷¹⁰ Kutsal metinlerde bahsedilen bilginin anlamı şu şekildedir: “Ey gökler dinleyin, ey yeryüzü kulak ver! Çünkü Rab konuşuyor: Çocuklar yetiştirip büyüttüm, Ama bana başkaldırdılar.” (Yeşaya 1: 2)

⁷¹¹ Kutsal metinlerde bahsedilen bilginin anlamı şu şekildedir: “Ama halkım sesimi dinlemedi, İsrail bana boyun eğmek istemedi.” (Mezmurlar 81: 11)

⁷¹² Kutsal metinlerde bahsedilen bilginin anlamı şu şekildedir: “Bundan ötürü Rab’bin kendisi size bir belirti verecek: İşte, kız gebe kalıp bir oğul doğuracak; adını İmmanuel koyacak.” (Yeşaya 7: 14)

fakat zekanızla yalan söylüyorsunuz. Fakat biz okuyoruz, anlıyoruz, inanıyoruz ve kurtuluşa eriyoruz.

§ - 7

Size gelince (siz) şarap yağmacılarısınız. Biz ise kurtuluş üzümlerini topluyoruz. Siz tohumu tarlaya ekmişsiniz, fakat ürünü “neşeyi biz topluyoruz.” Bize gelince biz gülleri topluyoruz. Size gelince size dikenler ve çalılar kalıyor.

§ - 8

Genç kuşlar uzaklara uçtular. Ve geride kalan teki yuvada oturdu. Nebevi kitaplar şerh edilmiştir. Ve tek olan izahını arıyor. Ey zihni kör olan ne zamana kadar Mesih’in bir çocuk olarak gelmesini arayacaksın. Uyan, senin arayışında olduğun ortaya çıkmıştır ve tamamlama da gelecek.

§ - 9

Yine bize diyorlar: “Mesih’i bakire mi doğurdu?” veya diğer taraftan “o doğurmadı mı?” şayet onun doğum yaptığını, doğumu bildiğini ve bunun olduğunu bilersen muhkem dur ve şüphe etme. Şayet sen Mesih’in doğduğunu okuduysan neden Herod’u yanıltıyorsun? Çünkü onun sizin koheniniz olduğu varsayıldığında ve yazarlar Mesih’in nerede doğmuş olduğunu araştırdığında sen onlara cevap verdin: “beytlehem’de”. Biz bu şehri ve bu mekanı neden biliyoruz? Sziler düşman olmanıza rağmen doğruyu söylemediniz mi? Çünkü Herod’a siz doğruyu söylediniz ki o Mesih’i öldürsün. Fakat bize doğruyu söylemiyorsunuz ki biz ona tapmayalım. Herod sizi sorguladıktan sonra siz şahadetleri okudunuz, siz şahidleri, peygamber Mika’yı okudunuz: “Sen, ey Beyt-Lehem, ey Efrata’nın evi sen İsrail’in kabileleri arasında olma. Çünkü senden bir yönetici çıkacak.”⁷¹³ Ve sizden o çıktı fakat siz onun menfaatini alamadınız.

§ - 10

Yine Yahudiler yetmiş hafta sonra (vuku bulan) Kudüs’ün tahribinin Vespasyan’ın değil Antiyokus’un yaptığına denk geldiğini söylüyorlar. Onların bundan muhtemel ümidi şu ki Vespasyan tarafından yapılan bu tahribatta bir son var ve onlar yine yeniden inşa amacıyla geri gelecekler. Tıpkı Antiyokus tarafından yapılan yıkımdan sonra geri geldikleri gibi.

§ - 11

Bu sert söyleme karşı biz diyoruz: “Antiyokus tarafından yapılan bu tahribat Greklerin 145. Yılında olmuştur. Antiyokus’tan Koreş’in ilk yılına kadar 394 yıldır ki bu da elli altı hafta artı iki yıl eder. Bu Daniel’deki yetmiş haftadan daha azdır. Yani 490 yıl ve

⁷¹³ Kutsal metinlerde bahsedilen bilginin anlamı şu şekildedir: “Ama sen, ey Beytlehem Efrata, Yahuda boyları arasında önemsiz olduğun halde, İsrail’i benim adıma yönetecek olan senden çıkacak. Onun kökeni öncesizliğe, zamanın başlangıcına dayanır.” (Mika 5: 2)

96 yıl yani 14 hafta eksi iki yıl. Bu yüzden (yetmiş hafta kehaneti) Antiyokus Epifanes tarafından yapılan tahribata işaret etmez. Antiyokus Epifanes tarafından yapılan tahribatla ilgili Daniel üç buçuk yıl aradan sonra gelen başka bir görümünde konuşmuştur: ‘daha sonra boynuz göklerin ordusuna erişinceye kadar büyüdü ve o ordulardan bazılarını yere düşürdü...’⁷¹⁴ Fakat diğer tahribatlarla ilgili melek, Daniel’e demiştir: ‘senin halkına yetmiş yıl şiddetli baskı olacak.’ Şüphesiz birisi söyler: ‘işte hatta böyle bir yerde o zaman sınırlaması koyuyor, esaretin ne kadar olacağına ilişkin.’”

§ - 12

Fakat biz bu zamanın sürgüne işaret etmediğini söylüyoruz. Oysaki bu kadar zamandan sonra başak bir sürgün daha olmuştur. Birisi söyler: “biz kaç kere sürgünde olmuşuz?” ve diğerine ilişkin: “bu esirlik ne kadar zamandan sonra olmuştur?” şimdi biz diyoruz: “70 hafta senin halkına şiddetli baskı olacak.”⁷¹⁵ Ardında o bu yetmiş haftayı üç zaman dilimine bölmüştür ve yedi hafta, altmış iki hafta⁷¹⁶ ve (bir) hafta⁷¹⁷ demiştir. Yedi hafta artı 72 hafta 483 yıl ediyor. Çünkü haftalar günler ve ayların değil, yılların haftasıdır. Ve Koreş’ten Antiyokus’a- biz aşağıdan yukarıya gidiyoruz- 394 yıl ara var. Bu yüzden Daniel bunları Antiyokus’un tahribatıyla ilgili değil, ondan sonra olan ve sonu olmayan Vespasiyan’ın tahribatıyla demiştir. Yahudiler için hiçbir zaman “belirlenmiş sona kadar” dönmek ümidi olmadı. Peki ey Yahudiler siz hala başka birisini neden bekliyorsunuz? “onlar tahribatta/yıkımda kalacaklar.”⁷¹⁸ Peygamberiniz “belirlenmiş son” dediğinde neyi duyuyorsunuz?

⁷¹⁴ Kutsal metinlerde bahsedilen bilginin anlamı şu şekildedir: “Göklerin ordusuna erişinceye dek büyüdü. Gökteki ordudan ve yıldızlardan bazılarını yeryüzüne düşürdü, ayakları altına alıp çiğnedi.” (Daniel 8: 10)

⁷¹⁵ Kutsal metinlerde bahsedilen bilginin anlamı şu şekildedir: “Başkaldırıcıyı ortadan kaldırmak, günaha son vermek, suçu bağışlatmak, sonsuza dek kalıcı doğruluğu sağlamak, görüm ve peygamberliği mühürlemek, En Kutsal’ı mesh etmek için senin halkına ve kutsal kentine yetmiş hafta kadar zaman saptanmıştır.” (Daniel 9: 24)

⁷¹⁶ Kutsal metinlerde bahsedilen bilginin anlamı şu şekildedir: “Şunu bil ve anla: Yeruşalim’i yeniden kurmak için buyruğun verilmesinden, meshedilmiş olan önderin gelişine dek yedi hafta geçecek. Altmış iki hafta içinde Yeruşalim yeniden sokaklarla, hendeklerle kurulacak. Ancak bu sıkıntılı zamanlarda olacak.” (Daniel 9: 25)

⁷¹⁷ Kutsal metinlerde bahsedilen bilginin anlamı şu şekildedir: “Gelecek önder birçoklarıyla bir haftalık sağlam bir antlaşma yapacak. Haftanın yarısı geçince, kurbanı da sunuyu da kaldırarak. Kararlaştırılan yıkım başına gelinceye dek yok edici önder tapınağın üst bölümüne yıkıcı iğrenç şeyler yerleştirecek.” (Daniel 9: 27)

⁷¹⁸ Karşılaştır: “Gelecek önder birçoklarıyla bir haftalık sağlam bir antlaşma yapacak. Haftanın yarısı geçince, kurbanı da sunuyu da kaldırarak. Kararlaştırılan yıkım başına gelinceye dek yok edici önder tapınağın üst bölümüne yıkıcı iğrenç şeyler yerleştirecek.” (Daniel 9: 27)

§ - 13

Fakat biz bu yere kadar sizin aleyhinizde sizin kitabınızda olan sözleri sunduk. Şimdi aklınızı bir örtü kaplıyor olsa dahi hakikate dönsenize.⁷¹⁹ Fakat siz hakikat ile yetinmiyorsunuz, çünkü siz Mesih'e inanmıyorsunuz. O zaman yeryüzünün (inanmayan) halklarının tamamı onun yargıç olarak geleceğini gördükleri zaman matem ettiğinde siz kafirlerle birlikte iman edeceksiniz. O zaman da iman size bir faydası olmayacak. Hatta gelecekte onun iyiliğini gazaba çeviren kafirlerle birlikte siz de işkenceye maruz kalacaksınız. Fakat biz Hristiyanlar iman edenleriz, korunmuşlarız ve güveniyoruz ki bu iman ile bu hayat yolunu öyle bir yol yapacağız ve bundan sonra zaferi kazanmışlar gibi efendimiz İsa Mesih'in, onun Babasının ve onun Kutsal Ruhunun kutsanmış mekanına ebedilik ve sonsuz muzafferce gireceğiz. Amin .

⁷¹⁹ Karşılaştır: “*Ne var ki, bugün bile Musa'nın yazıları okunduğunda yüreklerini bir peçe örtüyor.*” (2. Korintliler 3: 15)

SONUÇ

Tezimizde ortaçağ Hristiyan literatüründe önemli konumu olan Dionysius Bar Salibi hakkında ve onun Yahudilere reddiye mahiyetinde kaleme aldığı *Luqbal Yudoye* adlı eseri incelenmiştir. Bu eser Süryani literatüründe Yahudiliğe karşı kaleme alınan önemli çalışmalardan olup kendinden önceki reddiye literatüründe dile getirilen iddiaları ve onların cevaplarını özümsemiş olması yönüyle kendi dönemine kadarki reddiyelerin özeti olarak görülebilir. Dile getirdiği iddiaları karşı tarafın kutsal metinlerinden kanıtlar göstererek temellendirmesi, sahip olduğu keskin üslup ve susturucu güçlü delilleriyle kendinden sonraki dönemde kaleme alınacak çalışmalara bir örnek teşkil etmektedir. Bu anlamda yazarımız sadece sıradan bir reddiyeci olarak değil reddiye geleneğinde kendine has yöntemle bir ekol olarak nam salan bir din âlimi olarak görülmelidir.

Bar Salibi günümüzde Türkiye Cumhuriyeti sınırları içerisinde yaşamış ve din adamı olarak görev yapmıştır. Tam doğum tarihi belli olmamakla birlikte, XII. yüzyılın ilk çeyreğinde doğduğu kabul edilen yazar, o dönemde Süryanilerle meskun olan Melitene/Malatya kasabasında doğmuştur. Üstlendiği dini görevleri ve ürettiği yazıları nedeniyle ortaçağ Süryani Ortodoks kilisesinin en etkin figürlerinden biri sayılır. Ayrılmış doğu kiliselerinden Süryani inancına mensup olması ona kendi döneminde yaşanan Katolik Ortodoks çatışmasından uzak durma imkânı tanımışsa da, yazar reel hayatta mezhep mensupları arasındaki çatışmalardan uzak duramamıştır. O sırada bölgede yaşanan savaşların birinde Ermenilere esir düşen ve bir süre esir hayatı yaşayan yazar, esaretten kaçarak kurtulabilmiş ve dini faaliyetine devam etmiştir. Yazarımız reddiyeci kimliği ve mezhep savaşlarının cereyan ettiği bölgede yaşadığı tecrübeler dolayısıyla sert ve keskin bir tabiata sahip olsa da kişisel hayatında inzivaya yatkın ve kendisini dini yaşantıya adamaya meyilli birisi olmuştur. Ne var ki bilgisinin sağladığı şöhret onu hep dini ve dünyevi konularda kanaat önderi konumuna yerleştirmiş, kilise hiyerarşisinde en yüksek makamlardan olan piskoposluk görevini icra etmiştir. Bar Salibi 1171'in Kasım ayında, Diyarbakır piskoposu görevindeyken vefat etmiş ve Büyük Amed Kilisesi adıyla şöhret bulan Tanrı'nın Annesi/Yoldat Aloho kilisesinin avlusuna gömülmüştür.

*Luqbal Yudo*ye Bar Salibi'ninn öne çıkan eserlerinden biridir. *Yahudilere Reddiye* anlamına gelen bu eserinde o, Yahudiler tarafından ileri sürülen iddiaları çürütmeye çalışmış, nitekim kendisi Yahudilikteki zayıf noktalara temas ederek Hristiyanlığın üstünlüğünü vurgulamaya çalışmıştır. Yahudiliğin teolojik önemini kabul eden yazar onu tarihsel perspektiften değerlendirmiş ve İsa Mesih'in gelişiyile birlikte artık Yahudiliğin teolojik ehemmiyetini kaybettiğini ileri sürmüştür. Yahudiliğin kutsal metinlerine dayanarak Yahudilerin itikadi konularda ileri sürdükleri eleştirilerini çürüten yazarımız, Yahudiliğin döneminin artık kapandığını ve hak dinin artık Hristiyanlık olduğunu belirtmiş ve onları kendi inancını kabule davet etmiştir. Eserin girişinde teslis konusunu ele alarak bu doktrinin tevhit ilkesine zıt olmadığını, yaşanan anlaşmazlığın ilahi esrarı açıklamak için insanların yetersiz kaldığını vurgulamış, Yahudilikte de teslis benzeri örneklerin olduğunu ileri sürmüştür. Onun davetinin karşılık bulup bulmadığı hususunda diğer eserlerinden bir işaret tespit edilemediği gibi dönemin diğer kaynaklarında da buna yönelik hiçbir bilgi bulunmamaktadır. Buna binaen, *Luqbal Yudo*ye'nin teorik olarak kuvvetli bir altyapıya sahip olsa da pratikte propaganda malzemesi olarak kullanıma uygun olmadığı ifade edilebilir. Bu, eserin içeriğinin eksikliği olarak görülmemelidir; zira bunda dönemin imkânlarının sınırlılığının da büyük etkisi olduğu düşünülmelidir. *Luqbal Yudo*ye kendinden sonraki dönemlerde reddiye yazanları etkilemiş ve onlar için ciddi başvuru kaynağı olmuştur.

KAYNAKÇA

- Adam, Baki, “Yahudilik”, *Yaşayan Dünya Dinleri*, ed. Şinasi Gündüz, Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı, 2007, 205-250, 206.
- Akalın, Kutlu – Duygu, Zafer, *Süryani Literatürü*, Mardin: Mardin Artuklu Üniversitesi Yayınları, 2018.
- Akalın, Kürşat H., “İlk Hristiyanlığın kaynağı olarak Essenizm”, *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, XVII: 2 (2008), 419-438.
- Akyüz, Gabriel, *Tüm yönleriyle Süryaniler*, Mardin, 2005.
- Alalu, Suzan, *Yahudilikte kavram ve değerler*, İstanbul: Gözlem, 1996.
- Albayrak, Kadir, *Keldaniler ve Nasturiler*, Konya: Vadi Yayınları, 1997.
- Assemani, J.S., *De Scriptoribus Syris Monophysitis, Bibliotheca orientalis Clementino-Vaticana*, II, Typis Sacrae Congregationis de Propaganda Fide, Rome, 1719.
- Atasagun, Galip, *İlahi dinlerde (Yahudilik, Hristiyanlık ve İslam’da) dini semboller*, Konya: Sebat Ofset Matbaacılık, 2002.
- Aydın, Fuat, “Yahudiler/Yahudilik açısından Kudüs”, *EskiYeni*, 37 (2018), 109-125.
- Aydın, Fuat, *Yahudilik*, 2. bsk., İstanbul: İnsan, 2010.
- Aydın, Mahmut, “Hristiyanlık”, *Yaşayan Dünya Dinleri*, ed. Şinasi Gündüz, Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2007, 77-102.
- Aydın, Mahmut, “Hz. İsa’nın Akıbeti Sorunu, Mesih ve Mehdi Tartışmaları”, *XI. Kur’an Sempozyumu: Kur’an ve Risale*, Samsun, 2009, 225-258.
- Aydın, Mehmet, “Hristiyanlıkta teslis doktrini ve Hristiyan i’tizalleri”, *İslâm İlimleri Enstitüsü Dergisi*, 5: 4 (1982), 141-156.
- Bayraktar, Mehmet, *Bir Hristiyan dogması teslis*, Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2007.
- Besalel, Yusuf, *Yahudi Tarihi*, İstanbul: Universal, 2000.
- Besalel, Yusuf, *Yahudilik Ansiklopedisi*, İstanbul: Gözlem, 2001-2002, I-III.
- Borrmans, P., “İncil’de Mesih İsa”, *Uluslararası Müslüman-Hristiyan Diyalogu Sempozyumu: İslam ve Hristiyan Kaynaklarında Hz. İsa*, İstanbul, 2005, s. 40-68.
- Brenner, Michael, *Kısa Yahudi Tarihi*, çev. Sevinç Altınçekiç, İstanbul: Alfa, 2011.
- Brock, Sebastian P., “Dionysios bar Salibi”, *Gorgias Encyclopedic Dictionary of the Syriac Heritage: electronic edition*, [ed. heyet], Beth Mardutho, 2018, <https://gedsh.bethmardutho.org/Dionysios-bar-Salibi>. (erişim tarihi: 03.11.2019)

- Çelik, Mehmet – Toprak, Mehmet Sait, *Süryanca Dilbilgisi*, Ankara: Atılım Üniversitesi, 2011.
- Çelik, Mehmet, “Süryaniler”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, XXXVII, 175-178.
- Çelik, Mehmet, *Ortadoğu mozaïği: Süryaniler-Nasturiler*, Elazığ: Fırat Üniversitesi Ortadoğu Araştırmaları Merkezi Yayınları, 1996.
- Çelik, Mehmet, *Süryani Kilisesi Tarihi*, İstanbul: Yaylacık Matbaası, 1987.
- Çelik, Mehmet, *Süryani Tarihi*, Ankara: Ayraç Yayınevi, 1996.
- Çinpolat, Salih, “Yahudilik, Hristiyanlık ve İslam’da Sünnetin Yeri”, *Kalemname: Kırıkkale Üniversitesi İslâmî İlimler Fakültesi Dergisi*, II: 3 (2017), 109-126.
- Dionysius Bar Salibi’s Treatise Against the Jews*, ed. Richard Ebied ve dğr., Leiden: Brill, 2020.
- Durak, Nihat, “Süryaniler’de dini anlatılar”, *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, XV: 1 (2015), 251-275.
- Durak, Nihat, *Süryani Ortodoks Kilisesi ’nde İbadet*, İstanbul: Rağbet Yayınları, 2011.
- Ebied, Rıfaat, “The Syriac polemical treaties of Dionysius bar Salibi, metropolitan of Amid”, *Parole de l’Orient*, 31 (2006), 57-61.
- Ebied, Rıfaat, “Dionysius Bar Salibi’s works in the Mingana Collection of Syriac and Arabic manuscripts with special emphasis on his polemical treatise Against the Muslims”, *Collectanea Christiana Orientalia*, 8 (2011), 49-64.
- Editorial Staff, “Habiru”, *Encyclopaedia Judaica*, 2nd ed., VIII, 180-181.
- Eichrodt, Walther, *Theology of the Old Testament*, [çev. John Baker], Philadelphia: The Westminster Press, 1961, I-II.
- Elazar, Daniel, *Covenant and polity in Biblical Israel: Biblical foundations and Jewish expressions I: The Covenant Tradition in Politics*, New Jersey: Transaction Publishers, 1995.
- Erbaş, Ali, *Hristiyan Ayinleri Sakramentler*, İstanbul: Nun Yayıncılık, 1998.
- Geçiş, Nuran, *Dinlerde mucizevî doğumlar ve Hristiyanlıkta Noel*, İstanbul: Marmara Üniversitesi, Ymş. YL tezi, 2011.
- Güç, Ahmet, “Kurban”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, XXVI, 433-435.
- Gündüz, Şinasi, *Hristiyanlık*, İstanbul: İSAM Yayınları, 2. bsk., 2007.
- Gündüz, Şinasi, *Pavlus: Hristiyanlığın mimarı*, 2. bsk., Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2004.
- Günel, Aziz, *Türk Süryaniler Tarihi*, Diyarbakır, 1970.
- Gürkan, Salime Leyla, “Yahudilik”, *Yaşayan Dünya Dinleri*, ed. Şinasi Gündüz, Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2007, 250-275.

- Gürkan, Salime Leyla, *The Jews as a Chosen People: tradition and transformation*, London: Routledge, 2009.
- Gürkan, Salime Leyla, *Yahudilik*, 4. bsk., İstanbul: İsam Yayınları, 2014.
- Harman, Ömer Faruk, “İbrahim”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, XXI, 266-272.
- Harman, Ömer Faruk, “Meryem”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, XXIX, 236-242.
- Hasanoğlu, Eldar, “Eski Yakındoğu Kanunname Kültürü Işığında Yahudilikte Ahit Anlayışı”, *Sosyal ve Kültürel Araştırmalar Dergisi*, I: 1 (2015), 77-105.
- Hasanoğlu, Eldar, “Tanah’a göre Kudüs’ün kutsallaşma süreci”, *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 24: 2 (2015), 125-148.
- Hasanoğlu, Eldar, “Yahudilik”, *Dinler Tarihi*, 2. bsk., ed. Mustafa Alıcı - Süleyman Turan, İstanbul: Lisans Yayıncılık, 2020, 367-423.
- Hasanoğlu, Eldar, *Nuh Kanunları ve Nuhilik*, İstanbul: İSAM, 2015.
- Hasanoğlu, Eldar, *Temel Kaynakları Işığında Yahudiliğe Geçiş: Gerut*, İstanbul: Divan, 2017.
- Hasanov, Eldar, “Yahudi Kaynaklarında Hz. Nuh’la Ahit”, *Uluslararası Hz. Nuh ve Cudi Dağı Sempozyumu*, Şırnak, 2014, 163-168.
- Hertzberg, Arthur, “Jewish Identity”, *Encyclopaedia Judaica*, 2nd ed., XI, 292-299.
- Hristiyan İnancı: kutsal kitaplar, kilise babaları ve belgelerine göre açıklanan Hristiyan gerçekleri*, çev. Leyla Alberti, İstanbul: Müjde Yayıncılık, 1994.
- İris, Muzaffer, *Bütün yönleriyle Süryaniler*, İstanbul: Ekol Yayıncılık, 2003.
- J. Sedlacek - J.B. Chabot, “Commentarii in Evangelia”, *Corpus Scriptorum Christianorum Orientalum (CSCO)*, Parisiis, 1906.
- Jacobs, Bert, “Preliminary considerations on Dionysius Bar Salibi’s Islamic Sources”, *Hugoye Journal of Syriac Studies*, 21: 2 (2018), 357-389.
- Kıranathıoğlu, Mustafa, “Yahudilikte Sünnet”, *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, XLIV: 1 (2018), 99-119.
- Kurt, Ali Osman, *Erken dönem Yahudi tarihi: Yahudiliğin mimarı Ezra*, İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık, 2007.
- Kurt, Tuğrul, *Geç antikçağda Theosebesler, tarih ve inançlar*, İstanbul: Marmara Üniversitesi Ymş. YL tezi, 2016.
- Kutluay, Yaşar, *İslam ve Yahudi Mezhepleri*, 4. bsk., İstanbul: Anka, 2004.
- Küçük Abdurrahman – Tümer, Günay – Küçük, Alparslan M., *Dinler Tarihi*, Ankara: Berikan, 2009.
- Labourt, H., “Expositio Liturgae”, *Corpus Scriptorum Christianorum Orientalum (CSCO)*, Louvain, 1903.

- Lasebikan, G.L., “Eski Ahid’de Kurban”, *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, [çev. Ahmet Güç], VII: 7 (1998), 575-586.
- McLean, Norman, “Bar-Salibi, Jacob”, *Encyclopaedia Britannica*, <https://www.studydrive.net/encyclopedias/bri/j/jacob-bar-salibi.html>. 1910. (erişim tarihi: 03.11.2019).
- Meral, Yasin, “İbn Meymun’a Göre Yahudilik’te İman Esasları”, *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, LII: 2 (2011), 243-266.
- Meral, Yasin, “Yahudi Hristiyan Müslüman reddiye geleneği”, *Dinler Arası İlişkiler: El Kitabı*, ed. Ali İsmail Güngör, Ankara: Grafiker, 2017, 161-177.
- Mingana, Alphonse, *Woodbrooke Studies I: editions and translations of Christian documents in Syriac, Arabic and Garshuni*, Cambridge: W. Heffer, 1927.
- Mingana, Alphonse, *Woodbrooke Studies IV: The work of Dionysius Barsalibi against the Armenians*, Cambridge: W. Heffer, 1931.
- Moss, C., “Woodbrooke Studies: Christian Documents in Syriac, Arabic, and Garshuni. Edited and translated with a critical apparatus by A. Mingana,” *Journal of the Royal Asiatic Society of Great Britain and Ireland*, 65: 1 (1933/2011), 232-236.
- Nana, Mahmut, *Yahudi Tarihi*, çev. Ahsen Batur, İstanbul: Selenge, 2008.
- Novak, David, *The Jewish Social Contract: an essay in political theology*, New Jersey: Princeton University Press, 2005.
- Örs, Hayrullah, *Musa ve Yahudilik*, 4. bsk., İstanbul: Remzi Kitabevi, 2000.
- Özcoşar, İbrahim, *Bir yüzyıl bir sancak bir cemaat: 19. yüzyılda Mardin Süryanileri*, İstanbul: Beyan, 2008.
- Özen, Adem, *Yahudilikte ibadet*, İstanbul: Ayışığı Kitapları, 2001.
- Öztürk, Nermin, *İlahi dinlerde yemin, keffaret ve kurban*, Konya: Selçuk Üniversitesi Ymş. Dr. Tezi, 1996.
- Petersen, Richard Hubbard, *The treatise of Dionysius Bar Salibi ‘Against the Jews’: a translation and commentary*, Ymş Dr. tezi, Duke University, 1964.
- Rabinowitz, Abraham Hirsch, “Commandments, the 613”, *Encyclopaedia Judaica*, V, 73-85.
- Ryan, Stephen D., *Dionysius Bar Salibi's factual and spiritual commentary on Psalms 73-82*, Paris: J. Gabalda et Cie, 2004.
- Salihoğlu, Mahmut, “Samiriler”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, XXXVI, 79-81.
- Sarıkcıoğlu, Ekrem, *Başlangıçtan Günümüze Dinler Tarihi*, 4. bsk., Isparta: Fakülte Kitabevi, 2002.
- Sarmış, İbrahim, *Hız. İsa ve Mesih inancı*, İstanbul: Düşün Yayıncılık, 2012.
- Silberman, Lou H., “Chosen People”, *Encyclopaedia Judaica*, IV, 669-672.

- Sinanoğlu, Mustafa, “Eski Ahid ve Kur’ân-ı Kerîm’de Sîna Vahyi”, *İslâm Araştırmaları Dergisi*, II: 1 (1998), 1-22.
- Süryaniler ve Süryanilik, [haz. Ahmet Taşgın, Eyyüp Tanrıverdi, Canan Seyfeli], Ankara: Orient Yayınları, 2005, I-IV.
- Şarkavi,, Cemaleddin, *Hristiyanlıkta Pavlus gerçeği*, çev. Selami Çaylı, İstanbul: Ocak Yayıncılık, 2008.
- Şeker, Cihat, “Yahudilikte Mesihlik İnancı ve Tarihsel Gelişimi”, *Akademik Araştırmalar Dergisi*, XVI: 63 (2014), 163-200.
- Şenay, Bülent, “Yahudi Hristiyan ilişkileri tarihi: antisemitizm ve oryantalizm”, *Oryantalizmi Yeniden Okumak: Batı’da İslam Çalışmaları Sempozyumu*, Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2003, 87-104.
- Taşpınar, İsmail, “Hz. İsa Döneminde Bir Münzevi Cemaat: Esseniler”, *Köprü Dergisi: İsevilik Özel Sayısı*, 93 (Kış 2006), <https://www.koprudergisi.com/kis-2006/hz-isa-doneminde-bir-munzevi-cemaat-esseniler/>, (erişim tar. 05.02.2020).
- Teule, Herman G.B., “Dionysius bar Salibi”, *Christian Muslim relations: a bibliographical history*, III, [ed. David Thomas, Alex Mallett], Leiden: Brill, 2011, 665-670.
- Topcan, Özlem, “Yahudilikte Mesih Anlayışı”, *İbn Haldun Anısına Türkiye ve Türk Dünyası Araştırmaları VI*, ed. Y. Emre Tansü, Ankara: İKSAD, 2020, 429-446.
- Toprak, Mehmet Sait, *Talmud ve Hadis*, İstanbul: Kabalcı, 2012.
- Tümer, Günay, *Hristiyanlıkta ve İslam’da Hz. Meryem*, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1996.
- Urbach, Ephraim E., *The Sages: their concepts and beliefs*, 4. bsk., [tr. Israel Abrahams], Harvard UP, 1995.
- Varghese, Baby, *Dionysius Bar Salibi: Commentaries on Myron and Baptism*, Kerala: St. Ephrem Ecumenical Research Institute, 2006.
- Varghese, Baby, *Dionysius bar Salibi: commentary on the Eucharist*, Kerala: St. Ephrem Ecumenical Research Institute, 1998.
- Waardenburg, Jacques, “Mesih”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, XXIX, 306-309.
- Waardenburg, Jacques, “Teslis”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedii*, XL, 548-549.
- Wellhausen, Julius, *Prolegomena to the History of Ancient Israel*, New York: World Publishing, 1965.
- Wright, William, *A short history of Syriac Literature*, London: Adam and Charles Black, 1894.

- Yıldız, Muharrem – Meçin, Mehmet M., “Gnostik bir Yahudi tarikatı Esseniler”, *Türk-İslam Medeniyeti Akademik Araştırmalar Dergisi*, VIII: 16 (2013), 33-56.
- Yitik, Ali İhsan, “İncillere ve Kur’an’a göre Hz. Meryem’in Müjdelemesi ve Hz. İsa Doğumu”, *Türkiye’de Dinler Tarihi’nin Kurumsallaşması Sürecinde Prof. Dr. Abdurrahman Küçük*, Ankara: Berikan, 2016, s. 409-422.
- Yusuf, Rocih Ahres, “İbnu’s-Salîbî yufessiru’l-Ahde’l-Cedîd”, *el-Mecelletu’l-Batrikiyye*, 317-320 (2012), 418-428.
- Yücetürk, Orhan S., “Hıristiyanlık inançlarının doğuşu”, *Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, IV (1987), [Prof. Dr. Ömer Yiğitbaşı’na Armağan], 349-356.

EK: *LUQBAL YUDOYE*'NİN TAHKİKİLİ METNİ: TIPKIBASIM

